

K2 (Δ)

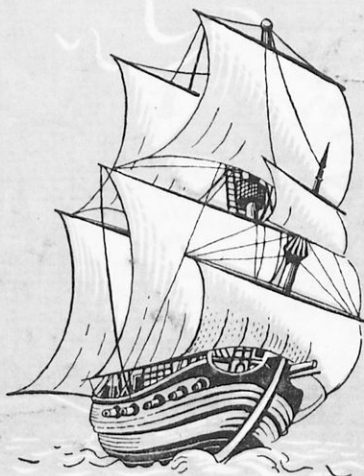
1292 (8)

1986

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

διὰ τὴν 4^{ην} τάξιν τῶν Γυμνασίων



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1950

N E O E Λ Λ Η Ν Ι Κ Α
Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Μ Α Τ Α

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

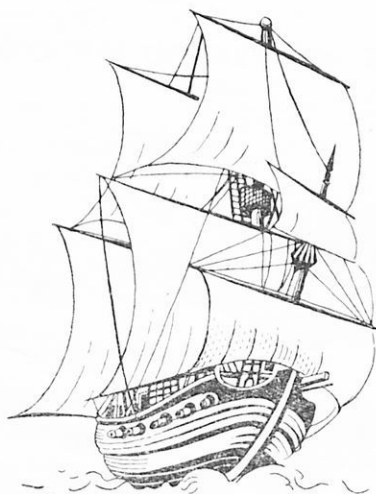
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΑΚΗ

1986

198

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

διὰ τὴν 4^{ην} τάξιν τῶν Γυμνασίων



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1950





Α΄

ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Τὰ χέρια ἀπ' τ' ἄστρα ἀπλώνοντας
τὴ θεία μου χάρι δίνω.*

Γ. Δροσίνης



Η ΚΑΜΠΑΝΑ

«Ο ήλιος γέρνει στο βουνό και χάνεται και σβήνει
κι όπίσω του τ' όλόχρυσο τ'ό πέρασμά του αφήνει.
Χτυπάει ή καμπάνα τοῦ χωριοῦ άπ' τοῦ βουνοῦ τὰ πόδια,
ό ζευγολάτης στάθηκε και σαλαγάει τὰ βόδια.
Γυρίζει, άκούει τόν άχό, τρεμουλιαστά πού φτάνει,
στέκει . . . κοιτάζει τ'ό χωριό και τ'ό σταυρό του κάνει.

« Άνοιχτά μουσικά »

Άλέκος Φωτιάδης

Η ΜΕΓΑΛΟΧΑΡΗ

(Ὁ πτασία)

**Ἡ Ἀγωνία
τοῦ Ἀνδρέα.**

Εἶχε τελειώσει ὁ ἑσπερινὸς τῶν Εἰσοδίων. Ὁ νεωκόρος Ἀνδρέας ἀμπάρωσε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἐπιτρόπου τὴν εἴσοδο, μετὰ ἔσβησε τὰ κεριά, σχεδὸν ὅλες τίς καντήλες, καὶ βγήκε ἀπὸ τὴ βορεινὴ θύρα, ποὺ τὴν διπλοκλείδωσε. Ἡ νύχτα κατέβαινε, ἡ σκάλα, ἡ αὐλή, ἡ πύλη, ἐγκαταλείπονταν ἀπὸ τὴν ἰσχυρότατη συντεχνία τῶν ζητιάνων καὶ τοὺς ὀχι λιγώτερο ἰσχυροὺς μικροπωλητὲς ἐκονισμάτων καὶ φυλαχτῶν.

Ὡσπου νὰ φθάσῃ στὸ σπίτι, σκοτάδι ἀδιαπέραστο εἶχε ἀπλωθῇ στὴ μικρὴ πολιτεία. Ἀφοῦ ἔφαγε, ἔμαθε τὰ καλὰ νέα ἀπὸ περαστικούς, ποὺ εἶχαν ἀκούσει τὸ ράδιο τοῦ καφενεῖου, ἀλλ' ἡ χαρὰ κράτησε λίγο, γιατί πλάγιασε κι εὐθύς ἀποκοιμήθηκε. Συνήθως ἔκανε ἕναν περίπατο ὡς τὸ λιμάνι, γιὰ νὰ ἴδῃ τί γίνεται, ἀλλὰ τώρα ἡ Τήνος, ὅπως ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα, βουτηγμένη στὰ σκοτάδια, κοιμόταν ἑνωρίς, ἐπεὶδὴ ἦταν πόλεμος.

Ἦταν περασμένα μεσάνυχτα καὶ ψυχὴ ζώνταν ἔξω δὲν ἐσάλευε, ὅταν χτύποι ἀλλεπάλληλοι, στὸ παράθυρο, ὅπως τοῦ φάνηκε, τὸν ξύπνησαν. Φώναξε: «Ποιός;», ἀλλὰ δὲν ἔλαβε ἀπάντηση. Ἐγειρε ἔξω ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ ἄκουσε... Τὸ πάφλασμα τῶν κυμάτων στὸ γιालὸ καὶ στὸ χαλασμένο μῶλο, ὁ ἀχὸς τοῦ πελάγους καὶ τὸ ἀεράκι, ποὺ φυσᾷ τέτοια ὥρα στὸ παραθαλάσσιο, ἦταν ψίθυροι, ἀπλοὶ σὰ χάδια στὸ νησί, καὶ δὲν ἀρκοῦσαν, γιὰ νὰ ξυπνήσῃ ἕνας Ἀνδρέας τόσο ὑπναρὰς, ποὺ συχνὰ χρειάζοταν τράβηγμα, γιὰ νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ βασιλεῖο τοῦ Μορφέως*... .

Μήπως ἦταν συναγερμός; Μὰ ἂν ἦταν, ὁ παρατηρητὴς θὰ ξαναχτυποῦσε καὶ θὰ περίμενε, ὅπως ἔκανε πάντα, νὰ τὸν ἴδῃ νὰ φεύγῃ τρέχοντας, γιὰ νὰ σημάνῃ τίς καμπάνες, προτοῦ ξαναπάρῃ τὴ θέση του στὸ παρατηρητήριο.

Ἐπὶ τέλους σηκώθηκε καὶ ἀνοιξε τὸ παράθυρο. Στὸν ὄρμο ἦταν ἡσυχία καὶ ἑρημιά. Ἡ ὑγρασία τοῦ ἔφερε ρῖγος ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ κουκουλωνόταν, ὅταν ἄκουσε μιὰ φωνή: τὴ φωνὴ τῆς συνειδήσεως. Τοῦ εἶπε, ὅτι γυρεῦει ὑπεκφυγὲς καὶ ὅτι,

ἂν εἶναι συναγερμός, γιὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἀνάπαυσή του αὐτός, οἱ χωριανοὶ του ἴσως κινδυνεύσουν. Καὶ δευτέρῃ φωνῇ ἀκούστηκε, πού τὸν φοβέριζε, ἂν δὲν ἔκανε αὐτὸ γιὰ τὸ ὅποιο τὸν εἶχαν τάξει. Σηκώθηκε περίτρομος, φόρεσε τὸ παλτό του, κι ἔτρεξε καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς εὐθύνης, πού τὴν ἔτρεμε.

Πίσω ἀπὸ τὰ ἀνατολικά βουνὰ τοῦ νησιοῦ, τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ φεγγαριοῦ ἐτοιμαζόταν ν' ἀνατείλῃ καὶ νὰ ντύσῃ τὸ Αἰγαῖο στὰ χρυσὰ καὶ τ' ἀσημένια. Ἀλλὰ καὶ οἱ πολλοὶ ἥλιοι, οἱ τόσο μακρινοί, πού ἡ μικρὴ τους λάμψη μαρτυρεῖ τὸ μέγεθος τῆς Δημιουργίας, ἔφεγγαν ἀρκετά, γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ Ἀνδρέας νὰ πάῃ τρέχοντας, μήπως τὸν προλάβουν τ' ἀεροπλάνα, στὴ Μεγαλόχαρη, καὶ μὲ τὸ σχοινὶ στὰ χέρια περίμενε.

Ἦταν θαυμάσια νύχτα χωρὶς κρῦο, μὲ σύννεφα σκορπισμένα στὸν οὐρανό, σὰ μαῦρα χάσματα τῆς ἀστροφεγγιᾶς. Ὅρα τὸ ἀπὸ τὸ κωδωνοστάσιο τὸ στερέωμα, ἔμενε ἀγνὸ ἀπὸ τὰ ἀεροπλάνα τῶν Ἰταλῶν, ἀφοῦ τὰ μόνον πετούμενα, πού φάνηκαν κοντὰ στὸν Ἀνδρέα, ἦσαν ἄκακα κουνούπια. Μὲ αἴσθημα ἀνακουφίσεως, ἀλλὰ καὶ δυσaráσκειας γιὰ τὸ λάθος, ὁ νεωκόρος ξαναβρῆκε τὸ κρεβάτι του, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸν ὕπνο του.

Μόλις πλάγιασε, νὰ τὴν πάλι ἡ ἀγωνία, ὅτι κάποιος τὸν γύρευε, τὸν ἤθελε, ὅτι κάπου ἔπρεπε νὰ πάῃ, ὅτι κάτι σοβαρὸ συμβαίνει. Ξαναγύρισε στὴν ἐκκλησία, ξεκλειδώσε τὴ βορεινὴ θυρούλα καὶ ἄρχισε ἐπιθεώρηση τοῦ ἐσωτερικοῦ, μήπως εἶχε πάθει τίποτε ὁ ναὸς ἢ ἡ περιουσία τῆς Θεοτόκου. Ἐνὰ προαίσθημα τοῦ ἔλεγε, ὅτι κάτι γίνεται ἢ θὰ γίνῃ ἐκεῖ μέσα.

Στὴ βασιλικὴ μέσα ἔκαιαν δύο κανδηλές, μιὰ στὸ τέμπλο, ἡ ἄλλῃ ἐμπρὸς στὴν εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης, λιγοστὸς φωτισμός, πού δὲ φαινόταν ἀπ' ἔξω. Οἱ κύκλοι τοῦ φωτός των ἦταν τόσο περιορισμένοι, πού καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας ἔμενε στὸ σκοτάδι. Ὁ Ἀνδρέας ἔφερε μὲ μέθοδο γύρω ὅλες τὶς γωνίες, καὶ ὁ φωτεινὸς κύκλος τοῦ κλεφτοφάνарου, πού κρατοῦσε, δὲν παρέλειψε κανένα ἀπὸ τὰ ἀναθήματα, πού αἰωροῦνται* ἀπὸ τὴν ὀροφὴ καὶ γεμίζουν, ἀπὸ ἐνάμισυ ἀνθρώπινο ἀνάστημα καὶ περισσότερο, τὸν ἀέρα.

‘Ο φόβος της κλοπής λιγότευε, ἀλλ’ ὅταν τέλειωσε τὸ γυρο, χωρὶς νὰ σημειώσῃ τὴν παραμικρὴ ἀνωμαλία, ἢ ἀγωνία, ἀντὶ νὰ φύγῃ, ἔγινε πρὸ δυνατὴ. Τί μπορεῖ νά’ναι; ἔλεγε καὶ ξανάλεγε. “Ἀρχισε δεύτερο γυρο. Ποτὲ ἡ ἐκκλησία αὐτὴ δὲν τοῦ φάνηκε τόσο ἀπείραχτη καὶ στέρεη . . .

Ξαφνικὰ συλλογίστηκε τὰ πάμπολλα μικρὰ ἀναθήματα, διαμαντικά, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, περιδέραια, ποὺ στολίζουν τὴν εἰκόνα, τόσο πολλὰ· ἂν ἔλειπε κανένα, μονάχα ἀπὸ τὴν ἀδειανὴ θέσῃ θὰ τὸ καταλάβαινε. Αὐτὰ συνήθως κλειδώνονταν τὴ νύχτα σὲ χρηματοκιβώτιο, ἀλλ’ ἴσως ἀπόψε νὰ ξεχάστηκαν, καὶ κανένας ἱερόσυλος . . . ἢ σκέψῃ τοῦ ἔφερε φρίκη· τοὺς ἔτρεμε τοὺς ἱερόσυλους. “Ὅχι τόσο γιὰ τὸ ὑλικὸ κακὸ, ὅσο γιὰ τὴν ἠθικὴ ἄβυσσο, ποὺ τοὺς χώριζε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους! Εἶχαν στὰ μάτια του κάτι τὸ παραμορφωμένο, τὸ ἄμορφο, τὸ τερατώδες. . .

Μήπως ἐφέτος, ἀνήμερα τὸ Δεκαπενταύγουστο, δὲν ἦρθαν ἱερόσυλοι, κρυφοὶ σὰ λωποδύτες, μέσα στὴ σκοτεινὴ θάλασσα; . . . “Ἐνίωσε φρίκη· θυμῆθηκε ἐκεῖνες τίς στιγμές, προτοῦ ἀρχίσει ἡ περιφορὰ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας, καὶ ἐνῶ τελείωναν οἱ ἐτοιμασίες, φοβερός κρότος, σφυρίγματα πλοίων, καὶ τέλος καπνοὶ μὲ φλόγες, ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ κάτω ἡφαίστειο. Μετὰ τὸ πνίξιμο τῆς «Ἑλλης», ὁ κόσμος εἶχε παρακολουθήσει τὴν ἐκφορὰ καὶ ἔφυγε νὰ ξαναρθῇ τοῦ χρόνου. . .

“Ἐρριξε λοιπὸν φρικιασμένος τὴ δέσμη τοῦ φωτὸς στὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ εἶναι ἡ ἐπιθεώρηση πλήρης καὶ νὰ εἶναι ἡσυχος κι αὐτός. Εἶδε ἀμέσως, ὅτι τὰ τιμαλφῇ ἔλειπαν· ὁ ἐπίτροπος, τώρα μάλιστα μὲ τὰ σκοτάδια καὶ τοὺς συναγερμούς, δὲν παρέλειπε νὰ τὰ κλειδώνῃ στὸ χρηματοκιβώτιο κάθε βράδυ.

Αὐτὸ ὅμως ὁ Ἀνδρέας τὸ εἶχε ὁλότελα ξεχάσει ἀπὸ τὴν ἀγωνία του καὶ τὴ φρίκη. Τοῦ ξέφυγε φωνή, τὸ φανάρι ἔπεσε ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ ἔσβησε. Τὸ καντήλι ἔφεγγε στὴν εἰκόνα τ’ ἀσημένιο ἐνδυμα, τὴν κορνίζα, ὅλα, ἐξὸν ἀπὸ τὸ πρόσωπο· τὸ πρόσωπο δὲν ὑπῆρχε. Ἡ εἰκόνα ἦταν στὴ θέσῃ της, ἀλλὰ ἡ Θεοτόκος εἶχε φύγει ἀπὸ μέσα. . .

Ἐκανε νὰ τρέξη νὰ σημάνῃ τὶς καμπάνες, ἀλλὰ ὅσο καὶ νὰ τραβοῦσε καὶ νὰ πάλαιβε, ἡ κλειδωνιά, ποὺ λειτουργοῦσε ὡς χθὲς θαυμάσια, εἶχε πάψει νὰ δουλεύῃ καὶ ἡ θύρα δὲν ἀνοίγε. Ὅσο καὶ νὰ φώναζε, ὅπως καὶ φώναζε, ποιὸς νὰ τὸν ἀκούσῃ τέτοια ὥρα; Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι, ἂν κανένας περαστικὸς τὸν ἄκουγε, θὰ ἦταν ἀρκετὰ γενναῖος νὰ ρθῇ νὰ ἰδῇ τί τρέχει, βάλθηκε νὰ βροντᾷ καὶ νὰ ζητᾷ βοήθεια. Ἀλλὰ κανένας ἐπιτροπος δὲν εἶχε ξυπνήσει ἀπὸ ἀγωνίες, οὔτε κανένας κάτοικος τοῦ νησιοῦ. Μονάχα αὐτός, ὁ Ἀνδρέας ὁ νεωκόρος!

Ἡ θεία γυναίκα.

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τῆς πρώτης ομάδος ἐξορμήσεως, χαμηλότερα ἀπὸ τὴν ὀχυρωμένη κορυφὴ 1240 τῆς Μόροβας, λαγοκοιμούνται πίσω ἀπὸ θάμνους καὶ βράχια, ξύπνησαν ἀπὸ γδούπους κοντὰ ἐκεῖ. Ἦταν τὸ πυροβολικὸ τους, τὸ ἐλληνικὸ πυροβολικὸ, ποὺ χτυποῦσε τὶς ὀχυρώσεις τῆς κορυφῆς. Ἀνασηκώθηκαν ἀπὸ τὴ λάσπη, ποὺ πῆραν μαζί κολλημένη καὶ στὰ κράνη, καὶ ἐτοιμάζονται, γιατί μόλις σταματοῦσε τὸ σφυροκόπημα τοῦτο τοῦ ἐχθροῦ, θὰ ἔκαναν ἔφοδο.

Τὸ φεγγάρι, στὸ τελευταῖο τέταρτο, φώτιζε τὸ βουνό, ἐπίσης καὶ οἱ ἐκρήξεις στὰ ὀχυρά τοῦ ἐχθροῦ ἔρριχναν φῶς σὲ μικρὴ ἀκτίνα. Ξαφνικὰ ἀκούστηκε ἡ φωνή: «Τίς εἶ;» Καὶ ἐπειδὴ ξανακούστηκε χωρὶς ἀπάντηση, μερικοὶ σηκώθηκαν ὀρθιοὶ καὶ κοίταζαν, χωρὶς ν' ἀπαντοῦν σὲ ὅσους καλυμμένοι ρωτοῦσαν τί συμβαίνει.

Σὲ δέκα μέτρα περίπου ἀπόσταση στεκόταν μιὰ γυναίκα. Ἄλλοι τὴν ἔβλεπαν μὲ ἄσπρα, ἄλλοι μαυροφορεμένη. Οἱ ἴταλοι θὰ τὴν εἶδαν, γιατί ἀμέσως ἄρχισαν θεριστικὴ βολὴ πρὸς τὸ μέρος της. Ἐνας ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες φώναξε: «Ποιά εἶσαι σύ;» «Σοσ! τὸν κράτησε ὁ σύντροφός του. Τὴν ξέρω, εἶναι ἡ Μεγαλόχαρη· ἔχω πάει στὴν Τήνο, ἦμουν ἐκεῖ ἐφέτος...»

Προτοῦ προλάβουν νὰ σχολιάσουν τί σημαίνει αὐτό, τὸ πυροβολικὸ σῶπασε. Μαγεμένος ὁ ἀνθυπολοχαγὸς κοιτάζει, σὰ νὰ περίμενε διαταγές. Ἐκείνη ἔγνεψε, καὶ ἔφυγε γρήγορα ἐμπρός, καὶ χωρὶς τάξη, χωρὶς προφυλάξεις, οἱ στρατιῶτες τὴν ἀκολούθησαν. Δὲν τὴν ἔχασαν οὔτε στιγμή. Κρατοῦσαν ἀκρι-

βῶς τὸ ρυθμὸ τῆς. Μέσα ἀπὸ σύρματα, ἀπὸ πολυβόλα, ἡμιμόνιμα ὄχυρά, κρατώντας τὸ βῆμα, ὥστε νὰ μὴ μεγαλῶνῃ ἡ ἀπόσπαση, ποὺ τοὺς χώριζε ἀπ' αὐτὴν, τὰ ἔρριξαν ὅλα, μηχανές, γαιόσακκους, σύρματα, παλούκια καὶ ἔφθασαν στὴν κορυφή, ἀπ' ὅπου φαινόταν ἀνυπεράσπιστη ἡ Κορυτσά.

Θὰ ἀκολουθοῦσαν ἀκόμη τῇ θείᾳ αὐτῇ γυναῖκα, ἂν τὴν ἔβλεπαν, μακάρι καὶ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἀλλὰ χάθηκε, ὅπως χάθηκε καὶ ἡ πνοὴ ἐκείνων, ποὺ ἔπεσαν γιὰ τὴν ἐκπόρθηση τοῦ τελευταίου ὄχυροῦ τῆς Μόροβας*. Ἐπειτα οἱ ζωντανοὶ ἀπὸ τοὺς νικητὲς κατέβηκαν στὴν Κορυτσά, καὶ ὁ Ἀνδρέας γραφτό του ἦταν νὰ εἶναι ὁ μόνος ἄνθρωπος, ποὺ ἔμαθε τί ἔκαναν καὶ ποῦ πῆγαν οἱ ἄλλοι.

Ἄν ἔπαιρνε ὁ Ἀνδρέας μιὰ δραχμὴ γιὰ κάθε χτύπημα, ἀσφαλῶς θὰ εἶχε κάνει κομπόδεμα, ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ χέρια του, πρισμένα καὶ πονεμένα, βρῆκαν τὸ ἔλεος, ποὺ ἀπὸ ὥρα ζητοῦσαν. Καὶ κούραση γενικώτερη ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται καὶ πεποιθήση, ὅτι θὰ περνοῦσε τὸ ὑπόλοιπο τῆς νύχτας ἐκεῖ μέσα. Εἶχε στήσει σκοπιὰ στὸ παράθυρο, καὶ ἂν παρουσιαζόταν εὐκαιρία, καμιὰ ζωντανὴ ψυχὴ δηλαδή, θὰ τὴν ἔβλεπε, γιατί καὶ τὸ φεγγάρι εἶχε ἀνατελεῖ καὶ ἀνεβῆ ψηλὰ καὶ ὁ κόσμος ἔφεγγε. Φύλαγε τίς λίγες του δυνάμεις νὰ τίς ξαπολύσῃ ἐνάντια στὰ παράθυρα, ὅταν θὰ εἶχε ἐλπίδες ἐπιτυχίας. Καὶ ἀκριβῶς ὅταν ἄρχισε νὰ τὸ παίρνῃ ἀπόφαση, ὅτι προτοῦ χαράξῃ, δὲ θὰ γεννιόταν τέτοια ἐλπίδα, εἶδε, μέσα στὸ φεγγαρόφωτο, κόσμο πολὺ νὰ μπαίῃ στὴν αὐλὴ καὶ ν' ἀνεβαίῃ τὴ μεγάλη μαρμάρινη κλίμακα, ποὺ ἔφθανε στὴ θύρα τῆς βασιλικῆς.

Αὐτὸ ἦταν ἀνέλπιστο, ἀπροσδόκητο. Πῶς καὶ πῶς νὰ περιμένῃ ἄνθρωπο, καὶ νὰ τοῦ ἔρθῃ, τέτοια ὥρα μάλιστα, ὁλόκληρο πλῆθος! . . . Ἐτριψε τὰ μάτια του, μήπως ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴ λαχτάρα του εἶχαν γελαστῇ, καὶ ξανακοίταξε. Δὲν εἶχαν γελαστῇ. Δοκίμασε νὰ σηκώσῃ τὴν ἀμπάρα, ἀλλὰ ἦταν βαρειά, γύρισε στὸ παράθυρο· ὁ κόσμος ἔρχόταν. Ἀλλὰ πῶς ν' ἀνοίξῃ;

Πρέπει νὰ τοὺς φωνάξῃ, ὅτι ἡ βορεινὴ θυρούλα ἦταν ξεκλείδωτη, ἀπὸ ἐκεῖ νὰ δοκιμάσουν. Ἐδῶσε γροθιὲς στὸ τζάμι, ἀλλὰ

κανέννας δὲ γύρισε, οὔτε τὸν πρόσεξε. Χωρὶς νὰ καταλαβαίνει, τοὺς εἶδε ὅλους νὰ μπαίνουν στὴν ἐκκλησία. Καὶ εἶδε, ὅτι ἦσαν ἄνδρες ὅλοι, στρατιῶτες, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ γυναῖκα, ποὺ βάδιζε μὲ τοὺς πρῶτους ντυμένη στὰ ἰόχροα καὶ ἀπαντοῦσε σ' αὐτά, ποὺ τῆς ἔλεγαν. Οἱ δύο πιὸ ζωηροὶ στὴν ὁμιλία ἦσαν αὐτὸς ποὺ εἶχε φωνάξει: «ποιὰ εἶσαι σύ;» καὶ ὁ σύντροφός του, ποὺ τοῦ εἶπε: «νὰ σωπάσῃ, γιατί τὴν ἤξερε» . . .

Ὡστόσο λόγια δὲν ἄκουγε ὁ Ἀνδρέας. Μόνο βουητὸ σὰν ἀπὸ μακρινὴ ὁμιλία, καὶ ἦσαν δίπλα του σχεδόν . . . Ὅταν μπηκαν, τοὺς εἶπε νὰ σωπάσουν. Ὁ Ἀνδρέας ἀναγνώρισε τὴ Μεγαλόχαρη. Κι ἐκείνη γύρισε πρὸς τὸ μέρος του καὶ τοῦ χαμογέλασε σὰ σὲ φίλο.

Ὁ κόσμος γέμισε τὴν ἐκκλησία, καὶ ὁ Ἀνδρέας ἀκίνητος στὸ παράθυρο, περίμενε νὰ ἰδῇ τί θὰ γίνη.

Καθένας ἐπῆρε τὴ θέση του. Ἐνα φέγγος διαχεόταν παντοῦ. Κανέννας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες δὲν εἶχε ὅπλα, μόνο τὶς στολές τους, ἐνῶ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος χανόταν σὲ ἀκαθόριστη σκιά, κοινὴ γιὰ ὅλους. Μόνο τὰ ἐπάνω ἦσαν ξεχωριστὰ καὶ καθαρά, καὶ ἐκφραστικὰ τὰ πρόσωπα, ἕναν ἕναν τοὺς ἀνεγνώριζες. Ἦταν ἀσκεπεῖς, χωρὶς κράνη, καὶ ὁ Ἀνδρέας ἐβλεπε στὸν καθένα τὰ ἴχνη τῆς πληγῆς του . . .

Ἡ Θεοτόκος στάθηκε στὴ μέση τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀντίκρουσε τὸν Παντοκράτορα. Τότε ὁ Ἀνδρέας κατάλαβε, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ νεκροὶ τῆς Μόροβας καὶ ὅτι θὰ ἔκαναν δοξολογία.

Ἡ Παναγία ἐδόξασε τὸν Κύριο γιὰ τὴ νίκη καὶ ὁ νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς ἀπὸ τὸ δεξιὸ χορὸ ἔψαλε τὸ: «Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ δοξολογοῦμεν, Κύριε» μὲ ὠραία καθαρὴ φωνή, πολὺ νεανικὴ, καὶ ἡ δοξολογία προχώρησε, χωρὶς νὰ τηρηθῇ αὐστηρὰ τὸ τυπικόν, ποὺ ἄλλωστε κανέννας τοὺς δὲν τὸ εἶχε σπουδασμένο. Καὶ ἐνῶ ὡς τὸ τέλος οἱ σκιὲς ἔμεναν, ὅπως ἦσαν στὴ ζωὴ, μὲ τὶς στολές, τὴν μορφή, τὰ γαλόνια καὶ τὰ τραύματα, ξαφνικὰ ἄρχισαν οἱ πληγὲς νὰ χάνωνται, καὶ χάθηκαν καὶ οἱ στολές, καὶ οἱ μορφὲς ἀγιασμένες ἐγιναν ἀκαθόριστες σὰ νέφη. Συγχρόνως, ἐνῶ ὡς τότε κανέννας, ἐξὸν ἀπὸ τὸν ἀξιωματικόν, δὲν ἔψαλε, τώρα ἕνας ψίθυρος μελωδικὸς σηκώθηκε καὶ ἀντήχησε παντοῦ:

«Μεσίτεψε για μᾶς, Παρθένα, σώσε μας καὶ διώξε μακριὰ λύπες καὶ ἔγνοιες» . . .

Ἐποὶ τελείωσαν τὴ δοξολογία τῆς νίκης, ἔψαλαν τὸ : «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Μητρός Σου, δωρῆσαι ἐλέη τῷ λαῷ Σου . . .» Τὸ ἔψαλαν σκυμμένοι κάτω καὶ σὰ νὰ ἦσαν γονατιστοὶ . . . Καὶ ἡ Θεοτόκος, ποὺ διατηροῦσε καθαρὴ μορφή καὶ ποὺ δὲν εἶχε γονατίσει, δεήθηκε ἀμέσως ὕστερα, γιὰ νὰ δοθῇ σὲ ὅσους ἦσαν ἐκεῖ παρόντες καλὴ θέση, ἀνάμεσα σὲ ὅσους ἔπεσαν ὑπὲρ πατρίδος, στοὺς Ἱερολοχίτες καὶ στοὺς τόσοις ἄλλους. Καὶ δόξασε κατόπιν τὸν «Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα», λέγοντας : «Ἁγία Τριάς, σῶσε τίς ψυχές τους».

Ὁ Ἀνδρέας παρακολουθοῦσε καὶ κοιτάζε. Ἦταν ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἀγνός, ἀγαθός, χωρὶς μὀρφωση, χωρὶς πονηριά, καὶ βρισκόταν ἐδῶ, ἐπειδὴ θέλησε νὰ κάνῃ τὸ χρέος του. Ἦταν μιὰ ἐξαιρετικὴ εὐνοια νὰ μπορέσῃ νὰ τὰ ἰδῇ αὐτά, αὐτὴ τὴν προετοιμασία γιὰ τὴν εἴσοδο στὸν Παράδεισο . . . Δοκίμασε νὰ μιλήσῃ στοὺς κοντινοὺς του, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε. Τοῦ ἔκαναν νόημα νὰ σωπάσῃ. Καὶ τί νὰ τοὺς εἰπῇ; Τί ἦταν ἡ μικρὴ θυσιοῦλα τοῦ ὕπνου του, μπροστὰ στὴ θυσία, ποὺ εἶχαν προσφέρει τοῦτοι; Ἦταν τόσο μεγάλῃ ἡ θυσία τῆς ζωῆς! Ἦταν παμμέγιστη! Περιττὸ λοιπὸν νὰ τοὺς κάμῃ τὸ συνάδελφο. Δὲν ἦταν . . .

Ἐκστατικὸς καὶ ὄλο ἀπορία, παρακολούθησε τὴν ἐξοδο. Σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν πρὸς τὸ ἱερό, πρὸς ἀνατολὰς, ὅπου ἔνα φῶς καταγάλανο, σὰ σύννεφο ἀπὸ ἄστρα λαμπερά, θάμπωνε τίς λεπτομέρειες, τίς κολόνες, τὸ τέμπλο, καὶ τὸ φέγγος αὐτὸ ἀπλωνόταν, καὶ ἀπὸ πάνω φαινόταν μόνο ὁ Παντοκράτωρ. Ἐκεῖ ὅπου χάνονταν ἕνας ἕνας μέσα στὸ φέγγος αὐτό, στεκόταν ἡ Παναγία καὶ τοὺς χαιρετοῦσε, καθὼς περνοῦσαν.

Προτοῦ χαθοῦν μέσα στὸ φῶς τοῦ ἱεροῦ, ἔλεγαν! «Χαίρετε, γιὰ χάρη Σας βρήκαμε Παράδεισο. Ἄς εἴσαστε καλά» . . . Καὶ ὕστερα, καθὼς ἄρχισαν νὰ λαλοῦν τὰ κοκόρια στοὺς αὐλόγυρους τῆς Τήνου, τὸ φέγγος χάθηκε, καὶ ἡ ἐκκλησία βρέθηκε ἔρημη, βουτηγμένη στὸ φυσικὸ ἡμίφως ἀπὸ τὴν ἔξω φεγγαράδα.

Μόνη πιά ἡ Μεγαλόχαρη πέρασε τότε πηγαίνοντας πρὸς τὴν εἰκόνα· ἀλλὰ προτοῦ φθάσῃ, ἑξαλλος ὁ Ἀνδρέας ἔτρεξε καὶ γονάτισε ἐμπρὸς τῆς θέλοντας ν' ἀσπασθῇ τὴν ἄκρῃ τοῦ

φορέματος. Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ πιάσῃ τίποτε· μόνο ἕναν ψίθυρο ἄκουσε :

—“Ὅταν μὲ εὐχαριστοῦν ἐμένα μεθαύριο, πὲς τους, αὐτοὺς νὰ μνημονεύουν ἔσαεί.

Τώρα στὸν κύκλο τῆς εἰκόνας ἡ μορφή τῆς Μεγαλόχαρης ἦταν, ὅπως πάντα, γαλήνια, ὅπως τὴν ἤξερε. Παραφύλαξε μερικά βράδια καὶ εἶδε, ὅτι ταχτικά χανόταν τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴν εἰκόνα, καὶ κάθε πρωί, προτοῦ λαλήσουν τὰ ὄρνιθια, γινόταν ἡ ἴδια τελετή. Ἀλλὰ τὰ ἔβλεπε μόνο αὐτός, ὁ Ἀνδρέας.

Περιοδικὸν « Νέα Ἑστία »

Γ. Ν. Ἀμποι



Ο ΑΣΩΤΟΣ ΥΙΟΣ



Ήπαν ὅτι, ἂν ὅλο τὸ Εὐαγγέλιο εἶχε χαθῇ καὶ εἶχε σωθῇ μόνο ἡ περικοπὴ τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, αὐτὴ μόνη θὰ ἦταν ἱκανὴ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι αὐτός, ποὺ τὴ συνέθεσε. Δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ ἀνθρώπινο μυαλὸ νὰ ἐπινοήσῃ ἓνα τέτοιο ἀριστούργημα, ποὺ σὲ λίγες γραμμὲς κρύβει μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ.

Ναί, ἓνα δρᾶμα ὁλόκληρο περιλαμβάνεται μέσα σ' αὐτὴ τὴ θεσπεσία παραβολή, ἓνα δρᾶμα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ, ὡσάν "Ἡλιος, διακρίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο τὸν ἁμαρτωλό, τὸν ἄνθρωπο ποὺ πλανήθηκε, γιὰ νὰ τὸν φωτίσῃ νὰ ἔβρῃ τὸ δρόμο τὸν ἴσιο μόνος του. Τί ψυχολογημένα, τί θεσπέσια, ποὺ εἶναι ὅλα, βαλμένα ἀπὸ τὸ μεγάλο Καλλιτέχνη σ' αὐτὴν τὴν παραβολή! Καὶ ὅλα ἀποτελοῦν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρώπινης καρδιᾶς. Τὸ πατρικὸ σπίτι εὐτυχισμένο κάτω ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ πατέρα, ὁ πειρασμὸς τοῦ ἑνὸς παιδιοῦ, ἡ ἀποπλάνησις, ὁ πόνος τοῦ πατέρα, ἡ δυστυχία τοῦ Ἀσώτου, ἡ ἐπιστροφή, ἡ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ, ὅλα αὐτὰ εἶναι συναισθήματα, ποὺ ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, ὅλοι αἰσθανθήκαμε στὴ ζωὴ. Ἀλλ' ἂς ἀκολουθήσωμε τὸ δρᾶμα, ὅπως ὁ μέγας Καλλιτέχνης τὸ συνέθεσε.

Τί ἔλειπε ἀπὸ τὸ ἀνόητο παιδί, γιὰ νὰ θέλῃ νὰ ζητήσῃ ἄλλοῦ τὴν εὐτυχίαν: "Ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ εἶχε· τὸ εὐλογημένο πατρικὸ τοῦ σπιτί καὶ κτήματα καὶ ποίμνια καὶ χρήματα καὶ ὑπὲρ περισσεύς καὶ ἀπ' ὅλα περισσότερο τὴ σκέπη τῆς πατρικῆς ἀγάπης. Ἀλλὰ αὐτὸς ἤθελε ἐλευθερίαν. Τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ φαινόταν σὰ φυλακή, ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα σὰν τυραννίαν, καὶ οἱ ὠραῖοι οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ δυσβάστακτο φορτίον. Νόμιζε, πὼς ἄδικα περνοῦσαν οἱ μέρες του. «Νὰ περιμένω ἐγώ, πότε νὰ πεθάνῃ ὁ πατέρας μου νὰ γλυνθῶ τὴ ζωὴ; Τότε θὰ ἔχω γεράσει. Πᾶνε τὰ νιάτα μου τότε! "Ὁχι, ὄχι: Θὰ ζητήσω ἀπὸ τὸν πατέρα μου τὸ μερίδιόν μου, ποὺ μ' ἀνήκει, καὶ τότε θὰ ζήσω μόνος, εὐτυχισμένος. Θὰ ξανασάνω πιά...»

Τὸ βασάνισε μερικὸν καιρὸ μέσ' στὸ μυαλό του καὶ μιὰ μέρα τὸ ἔκαμε. Ὁ πατέρας του μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς πατρικῆς του ἀγάπης προσπάθησε νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸν κατήφορο, ποὺ εἶχε πάρει. Μὰ ἐκεῖνος εἶχε διαφθαρῇ ψυχικῶς καὶ δὲν ἄκουγε τίποτε.

Ὅταν κανεὶς δὲν παίρνει ἀπὸ συμβουλές καὶ λόγια, μόνο μιὰ δυστυχία μεγάλη θὰ μπορῇ νὰ τὸν κάμῃ νὰ συνέλθῃ. Ἔτσι σκέφθηκε ὁ πατέρας καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ μερίδιό του μὲ πόνο βαθύ, γιατί προέβλεπε τὸ κατάντημά του. Ἐκεῖνος πουλάει ὅλα τὰ κτήματά του καὶ τὰ κειμήλια ἀκόμη τὰ οἰκογενειακά, παίρνει ὅλα τὰ λεπτά καὶ φεύγει μακριά, μακριά, ἐκεῖ ποὺ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν τυραννῇ ἡ ἰδέα, ὅτι μπορεῖ νὰ τὸν φθάσῃ ἡ φροντίδα τοῦ πατέρα του.

Ἐκεῖ «διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως», λέγει τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς λίγες γραμμὲς βλέπει κανεὶς νὰ διαφαίνεται ὅλη ἡ κραιπάλῃ καὶ ἡ ἐξαχρείωση καὶ ἡ διαφθορά. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα; Μιὰ μέρα βρέθηκε χωρὶς χρήματα, χωρὶς ροῦχα, χωρὶς στέγη, ἔξω στὸ δρόμο. Ὅπου πηγαινε νὰ ζητήσῃ δουλειά, ὅλοι τὸν ἔδιωχναν. Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ ἐμπιστευθῇ ὅτιδῆποτε σ' ἓναν τέτοιον ἄσωτο;

Κατήντησε νὰ βόσκη χοίρους σὲ μιὰ ἐρημιὰ καὶ νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸ του εὐτυχισμένο, ὅταν μπορούσε νὰ χορταίνῃ ἀπὸ τὰ ξυλοκέρατα, ποὺ ἔτρωγαν τὰ ἀκάθαρτα ζῶα, γιατί οὔτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ τρώγῃ. Μιὰ μέρα, ποὺ ὁ ἀφεντικός του τὸν εἶδε νὰ τρώγῃ, σὰ λιμασμένος, τὴν τροφὴ τῶν χοίρων, τὸν ἀποπῆρε ἄγρια: «Δὲν τὰ'χω τὰ ξυλοκέρατα γιὰ σένα, χαμένο κορμί, τὰ'χω γιὰ τοὺς χοίρους μου, ποὺ ἔχουν κάποιαν ἀξία. Σὺ εἶσαι ἓνα ἄχρηστο πρᾶγμα. . .» Καὶ τὸν ἔσπρωξε τόσο ἄγρια, ποὺ ὅπως ἦταν σκελετωμένος, κυλίστηκε μέσα στὸ βρωμερὸ βοῦρκο τῶν χοίρων.

Σὰ σηκώθηκε σὲ λίγο καὶ ἔμεινε μόνος του, κάθησε ἐπάνω σὲ μιὰ πέτρα, ἀκούμπησε τὸ κεφάλι του στὰ λασπωμένα χέρια του καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ σὰ μωρὸ παιδί. Ὡρες ὁλόκληρες βουτήχτηκε στὸ κλάμα ἔτσι, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ καταλάβῃ τὸ γιατί. Ἐπειτα ἔρριξε ἓνα βλέμμα στὰ περασμένα του, εἶδε τὸ πατρικό του σπίτι, τὴν ὁλόθερμη καὶ ὁλόγλυκιά ἀγάπη τοῦ πατέρα,

τά πλούσια αγαθά, τούς εύτυχισμένους ύπηρέτες του. “Όλα τὰ εἶδε νὰ περνοῦν, σὰν ἀστραπή, ἀπὸ τὸ μυαλό του. Γιὰ μιὰ στιγμή νόμισε, πὼς ζοῦσε μέσα ἐκεῖ, καὶ ἕνας ἀναστεναγμὸς ἀνακουφίσεως βγῆκε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Μὰ ἀμέσως συνῆλθε ἀπὸ τὴν ἔκσταση καὶ βρέθηκε πάλι στὴ σκληρὴ πραγματικότητα. Εἶδε τὰ κουρελιασμένα σακιά, ποὺ εἶχε φορέσει γιὰ ροῦχα του, εἶδε τὰ ξυπόλητα πόδια του, εἶδε τούς χοίρους, εἶδε τὸ βόρβορο μὲ τὰ σημεῖα, ποὺ εἶχε πρὸ ὀλίγου κυλιστῇ, αἰσθάνθηκε βαθιά τὰ φαρμακερὰ λόγια τοῦ ἀγροίκου ἀφεντικοῦ του καὶ ἀγρίεψε, ἔσφιξε δυνατὰ τὰ δόντια του καὶ τὴ γροθιά του, ἄρπαξε μιὰ σκληρὴ πέτρα στὸ χέρι, τὴν ἔσφιξε δυνατὰ μέσα στὰ κοκκαλιάρικα δάχτυλά του, καὶ ἐτοιμάστηκε νὰ δώση μιὰ στὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ ξεμπερδέψῃ μιὰ γιὰ πάντα τὴν ἐλεεινὴ ζωὴ του.

Μὰ ξαφνικὰ κάποια δύναμη τοῦ κράτησε τὸ χέρι καὶ κάποια φωνὴ τοῦ εἶπε μέσα του δυνατὰ: «Μὴ! Μὴν κάνῃς κανένα κακὸ στὸν ἑαυτὸ σου. Σήκω καὶ πήγαινε στὸν πατέρα σου, πέσε στὰ πόδια του καὶ ζήτησέ του ἔλεος καὶ θὰ σοῦ τὸ δώσῃ . . .» Πόσο γλυκὰ τοῦ φάνηκαν αὐτὰ τὰ λόγια. Τοῦ φάνηκε, πὼς τώρα μόνο ἄρχισε νὰ ξαναζῇ. «Θὰ πάω, εἶπε ἀποφασιστικά, θὰ πάω, ναι, στὸν πατέρα μου, θὰ πέσω στὰ πόδια του καὶ θὰ τοῦ πῶ: Πάτερ ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. Τὸ ξέρω, μὲ τὸ βίό μου καὶ μὲ τὴν κατάντια μου ἀτίμασα τὸ τίμιον οἰκογενειακό μας ὄνομα καὶ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ τὸ φέρω πλέον. Μὰ γι’ αὐτὸ ἐγὼ δὲ θέλω νὰ μὲ θεωρήσῃς πλέον παιδί σου. Ὑπηρέτῃ σου πάρε με . . .»

Καὶ ἀμέσως σηκώθηκε καὶ πήρε τὸ δρόμο τὸ μακρινὸ πρὸς τὴν πατρίδα του. Τί γλυκὸς ὁ δρόμος τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἐπιστροφῆς! Τοῦ φαινόταν, πὼς περπατοῦσε ἐπάνω ἀπὸ τὴ γῆ. Νά’ταν γι’ αὐτὸν νὰ εἶχε φτερά καὶ νὰ πετοῦσε γρήγορα στὸ πατρικὸ του σπιτί, νά’πεφτε στὰ πόδια τοῦ πατέρα του καὶ νὰ ἔλεγε τὸ «ἡμαρτον . . .»

Ὁ ταλαίπωρος πατέρας. . . Ἀφ’ ὅτου ἔφυγε τὸ παιδί του, μιὰ μέρα ἡσυχία δὲ βρῆκε. Κάθε ἀπόγευμα, βράδυ βράδυ, ὅταν ὁ ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὴ δύση, ἔβγαινε ἔξω στὴν ἀλόπορτα καὶ ἔβλεπε τὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ, ποὺ γύριζαν ἀπὸ τὰ κτήμα-

τα με τὰ ἄλογά τους τραγουδώντας με χαρὰ καὶ εὐτυχία. Νόμιζε, πὼς θ' ἀκούσῃ καὶ τοῦ γυιοῦ του τὸ τραγούδι, πὼς τώρα θὰ τὸν δῇ νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τῇ γωνιά τοῦ δρόμου, γιὰ νὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ στοργικά. Καί, ὅταν τὰ ἄλλα παιδιὰ περνοῦσαν, αὐτὸς ἀναστέναζε βαθιά καὶ ἄρχιζε ἓνα κλάμα. Δὲ στέγνωσε τὸ μάτι του, ἀφ' ὅτου ἔφυγε τὸ παιδί του. Ὅταν καμιά φορὰ ἐβλεπε κανένα ζητιάνο, σηκωνόταν ἀνατριχιασμένος ἀμέσως ὀρθὸς καὶ τὸν δεχόταν με λαχτάρια. Τοῦ φαινόταν, πὼς τὸ παιδί του γύριζε. Οἱ ὑπηρετεὶς ἔλεγαν μεταξύ τους: «Τρελάθηκε ὁ καημένος ὁ γέρος». Τέτοια λαχτάρια ἔδειχνε γιὰ τοὺς ζητιάνους.

Ἐνα ἀπόγευμα, μόλις ζύγωνε νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, βγῆκε ὁ γέρος ἔξω στὴν αὐλόπορτα καὶ κάθησε στὴν πεζούλα, ὅπως συνήθιζε, γιὰ νὰ δῇ τὰ παλληκάρια, ποὺ χαρούμενα θὰ γυρίσουν στὸ χωριό, καὶ εἶδε πρῶτο πρῶτο κάποιον ζητιάνο, ποὺ πρόβαλε ἀπὸ τῇ γωνιά τοῦ δρόμου. «ὦ, τὸ δυστυχισμένο», εἶπε ὁ γέρος καὶ τινάχθηκε ὀρθος, γιὰ νὰ δεχτῇ κι αὐτόν. Ἦταν πετοὶ καὶ κόκκαλο ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴν κακομοιριά. Ἀντὶ γιὰ ροῦχα ἦταν με κάτι κουρέλια ἀπὸ σακιά τυλιγμένος, ξυπόλυτος, ἄπλυτος, ἀχτένιστος, με τὰ μάτια του βαθυλωμένα μέσα στὶς κόγχες. Σὰ σκιά φαίνεται, ποὺ σὲ κάνει ν' ἀνατριχιάζῃς, ἅμα τὸν βλέπῃς.

Κοιτάζει κατὰματα τὸ γέρο καὶ ποτάμι τρέχουν τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια του. Ὁ γέρος ξέσπασε κι ἐκεῖνος σὲ κλάματα καί, σὰν κάποια δύναμη νὰ τὸν ἔσυρε, τρέχει πρὸς τὸ ζητιάνο με λαχτάρια. Ἐκεῖνος πέφτει στὰ πόδια του καὶ φωνάζει με λυγμούς: «Πάτερ ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου . . .» Ὁ πατέρας τὸν σφίγγει στὴν ἀγκαλιά του καὶ φωνάζει με κλάματα: «Παιδί μου . . . παιδί μου . . .»

Ἐτρεξαν οἱ ὑπηρετεὶς νὰ ἴδωσιν τί τρέχει καὶ σὰν εἶδαν τὸ γέρο νά'χῃ στὴν ἀγκαλιά του ἓνα κουρελιασμένο ζητιάνο: «Σίγουρα τρελάθηκε ὁ γέρος», εἶπαν, καὶ ζήτησαν με τρόπο ν' ἀποτραβήξουν τὸ ζητιάνο. Μὰ ὁ γέρος εἶχε τὸ παιδί του ἀγκαλιασμένο καὶ τοὺς εἶπε με αὐστηρὸ τόνο, μὰ καὶ με ὀλόθερμη στοργή: «Βγάλτε ἀπὸ πάνω του τὰ κουρελιασμένα ροῦχα του καὶ φορέστε του ὀλόλαμπρη στολή, δώστε του δαχτυλίδι νὰ βάλῃ στὸ σκελετωμένο χέρι του καὶ ὑποδήματα στὰ γυμνά του πό-

δια και σφάζετε τὸ μόσχο τὸ σιτευτό, νὰ εὐφρανθοῦμε σήμερα, γιατί τὸ παιδί μου αὐτό ἦταν νεκρὸ καὶ ἀνεστήθη, ἦταν χαμένο καὶ βρέθηκε».

Καὶ ἔγινε ἀνεκλάλητη χαρὰ στὸ σπίτι αὐτὸ καὶ ἡ εὐτυχία ἀπλώσε τὰ εὐεργετικά της φτερά καὶ σκέπασε ὅλους. Ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα εἶχε θαυματουργήσει.

Ἐμεῖς ὅλοι, ἂν δὲν κυλισθήκαμε στὸ βόρβορο τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ τῆς παραβολῆς, μὰ ποιὸς λίγο, μὰ ποιὸς πολύ, ὅλοι πικράναμε τὸν ἐπουράνιό μας Πατέρα μὲ τίς καθημερινές μικρές ἢ μεγάλες πτώσεις μας. Καὶ ὅταν ἐμεῖς μακριὰ ἀπὸ τὴν εὐλογία τοῦ τραβοῦμε τοὺς δρόμους τῆς ἁμαρτίας, ἐκεῖνος μᾶς παρακολουθεῖ μὲ τὴν οὐράνια στοργή Του καὶ μᾶς βοηθεῖ μὲ τὴ χάρη Του νὰ συναισθανθοῦμε τὴν πώση μας καὶ νὰ μετανοήσουμε. Καὶ ὅταν τοῦτο γίνη, Αὐτὸς ἀνοίγει τὴν πατρικὴ Του ἀγκαλιά καὶ τρέχει νὰ μᾶς προὔπαντήσῃ. "ὦ! τί γλυκεῖα εὐτυχία στὸν ἁμαρτωλό, ποῦ θὰ πέσῃ μετανιωμένος στὴν ἀγκαλιά τοῦ Πανάγαθου Πατρός. Ἀμέσως ἀγγελικὰ χέρια πετοῦν τὰ κουρελιασμένα ροῦχα τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας, τὴν καθαρίζουν στὸ λουτρό τῆς θείας χάριτος, τὴ στολιζοῦν μὲ τὴν ὁλόλαμπρη στολὴ τῆς ἀναγεννήσεως, δίνουν στὸ δάχτυλό της τὸ δακτυλίδι τῆς αἰωνίου ἐνώσεως μὲ τὸν Αἰώνιο, τῆς φοροῦν τὰ ὑποδήματα τῆς θείας δυνάμεως, γιὰ νὰ πατῇ πάνω στὰ πόδια καὶ τοὺς σκορπιούς καὶ ὅλους τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς ἐχθρούς, χωρὶς νὰ μποροῦν πλέον νὰ τὴ βλάψουν, καὶ ἐπιτέλους ὁ μόσχος ὁ σιτευτός, τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου, τὴν τρέφει καὶ τὴ ζωογονεῖ, δίνοντάς της ἀνεκλάλητη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ὅμοια μὲ τὴν ὁποία ἄλλη δὲ βρίσκεται στὸν κόσμος. Πόσον ὠραία ἡ Ἐκκλησία ψάλλει τὴ μετάνοια καὶ ἐπιστροφὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. «"ὦ! Πόσων ἀγαθῶν ὁ ἄθλιος ἐμαυτὸν ἐστέρησα. "ὦ! ποίας βασιλείας ἐξέπεσα ὁ ταλαίπωρος ἐγώ. Τὸν πλοῦτον ἠνάλωσα, ὄνπερ ἔλαβον, τὴν ἐντολὴν παρέβην. Οἷμοι τάλαινα ψυχὴ! Τῷ πυρὶ τῷ αἰωνίῳ λοιπὸν καταδικάζεσαι. Διὸ πρὸ τοῦ τέλους βόησον Χριστῷ τῷ Θεῷ: Ὡς τὸν Ἀσῶτον δέξαι με υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ ἐλέησόν με».

† Ὁ Χῖον Παντελεήμων



Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

τὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
τῆς ἀνοιξης τὸ θεῖο καντήλι
εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

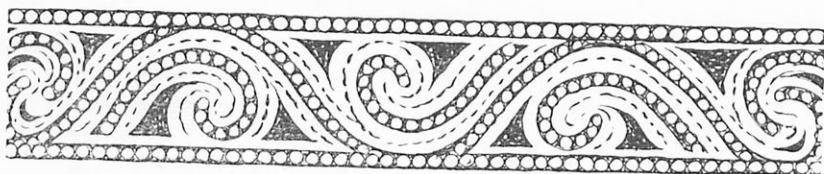
Ὁ ἥλιος γέρνοντας στὴ δύση,
μπροστὰ στοῦ ἱεροῦ τὴν πύλη
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήση
κι ἀνάφτει ὑπέρλαμπρο καντήλι.

Σκορπάει γλυκειὰ μοσχοβολιά
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη,
θυμίαμα ποὺ καίει ἡ πίστις.
Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιά
ψηλὰ στὸ νάρθηκα χτισμένη
ψάλλει τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις».

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δροσίνης





ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Κάποτε—έδω και πολλά χρόνια—πού μοῦ'τυχε νά κάνω Ἀνάσταση σέ κάποιο ὀρεινὸ χωριὸ τῆς Ρούμελης, ἕνας γέρος χωριάτης, ὑψώνοντας τὴ λαμπριάτικη λαμπάδα του, σὰ χαιρετισμό, πρὸς τ' ἀναστάσιμα ἄστρα, μοῦ εἶπε σὰ νά μιλοῦσε μὲ τὸν αὐτό του:

—Ἡμέρεψαν ἀπόψε, παιδί μου, τὰ Οὐράνια!

Στὰ δυὸ αὐτὰ λόγια, ὁ ἄθως χωριάτης εἶχε κλείσει, ἐπιγραμματικά, τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ χριστιανικοῦ θαύματος. «Ἡμέρεψαν τὰ Οὐράνια». Ὁ οὐρανός, χωρὶς τὸ μεγάλο χριστιανικὸ θαῦμα, θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι γιὰ τὴν περίφοβη ψυχὴ τοῦ ἀπλοῖκοῦ ἀνθρώπου—γιὰ κάθε ἀνθρώπινη ψυχὴ—τὸ κατοικητήριο ἐνὸς Θεοῦ τρομεροῦ, δικαιοκρίτη χωρὶς ἐπιείκεια καὶ τιμωροῦ χωρὶς ἔλεος.

Τέτοιοι στάθηκαν οἱ θεοὶ ὅλων τῶν θρησκειῶν. Κυβερνοῦσαν τὰ πλάσματά τους μὲ τὸν τρόμο. Τύραννοι παντοδύναμοι, μακρυσμένοι ἀπὸ τὸ λαό τους, δὲν εἶχαν γνωρίσει ποτὲ τίς ἀδυναμίες του, δὲν εἶχαν πονέσει ποτὲ τὸν πόνο του, δὲν εἶχαν βασανισθῇ ποτὲ ἀπὸ τὰ βάσανά του, δὲν εἶχαν κλάψει ποτὲ τὰ δάκρυά του. Ἀνίκανοι νὰ συμπονέσουν, νὰ λυπηθοῦν καὶ νὰ συχωρέσουν. Πῶς νὰ μὴν εἶναι «ἄγρια» —ὅπως τὰ ἐβλεπε τὸ μάτι τοῦ φοβισμένου ἀνθρώπου—τὰ οὐράνια, τὰ κατοικημένα ἀπὸ τέτοιους θεούς;

Καί, μέσα στὴν ἀνοιξιάτικη ἐκείνη νύχτα, πού ἡ λαμπάδα τοῦ γέρου χωριάτη εἶχε ὑψωθῇ σὰ χαιρετισμός πρὸς τὰ λαμπρά, ἀναστάσιμα ἄστρα, τὰ οὐράνια εἶχαν ἡμερέψει. Δὲν κατοικοῦσε πιά ἐκεῖ ἀπάνω, ὑψωμένος στὸν τρομερό του θρόνο, ἕνας Θεὸς ξένος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Κατοικοῦσε ἕνας γλυκύτατος Θεός, πού εἶχε πονέσει ὅλους τοὺς πόνους τῶν ἀνθρώπων, πού εἶχε γνωρίσει ὅλες τίς ἀδικίες τῆς γῆς, πού εἶχε τραβήξει ὅλες τίς καταφρόνιες, πού εἶχε πληρώσει ὅλες τίς ἀχαριστίες.

Τὸν ἔβρισαν, τὸν ἀναγέλασαν, τὸν ἔφτυσαν, τὸν ἔσυραν δεμένο στοὺς δρόμους, σὰν τὸν τελευταῖο κακοῦργο, τὸν σταύρωσαν. Ἐπείνασε, ἐδίψασε, κουράστηκε, ἀντίκρουσε τῇ φρίκῃ τοῦ θανάτου. Γιὰ μιὰ στιγμή εἶδε τὸν ἑαυτό του λησμονημένο κι ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ποῦ ἦταν πατέρας του. «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλειπες ;» Δὲ στάθηκε πόνος, ποῦ νὰ μὴν τὸν γνώρισε, καρδιοσωμός, ποῦ νὰ μὴν τὸν ἔνιωσε, δυστυχία, ποῦ νὰ μὴ γεύθηκε τὸ φαρμάκι της. Ἦπιε ὅλα τὰ φαρμάκια, ποῦ μπορεῖ νὰ πῇ ἄνθρωπος σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Καί, τῇ νύχτᾳ ἐκείνῃ, ὁ πονεμένος καὶ βασανισμένος αὐτὸς ἄνθρωπος εἶχε ἀνεβῇ στοὺς Οὐρανοὺς καὶ εἶχε καθίσει παντοδύναμος στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ, νὰ κυβερνήσῃ τὸν κόσμο. Πῶς νὰ μὴν «ἡμερέψουν τὰ Οὐράνια» ; Μιὰ ἀπέραντη καλωσύνη εἶχε πλημμυρίσει τὸ στερέωμα.

Γιατί νὰ τρέμῃ πιά ὁ ἁμαρτωλός ; θὰ συλλογιζόταν ὁ γέρος. Ἐκεῖνος ποῦ συχώρεσε τὴν ἁμαρτωλή, τὸ ληστή κι ἐκείνους ἀκόμη, ποῦ τὸν σταύρωσαν, εἶναι τώρα ἐκεῖ πάνω, γιὰ νὰ ἰδῇ τὰ δάκρυα τοῦ μετανοιωμοῦ του καὶ νὰ τὸν συχωρήσῃ. Γιατί νὰ ἀπελπίζεται ὁ ἄρρωστος ; Ἐκεῖνος, ποῦ γιάτρεψε τὸν τυφλὸ καὶ τὸν παράλυτο, εἶναι τώρα ἐκεῖ ἀπάνω γιὰ νὰ τὸν γιατρέψῃ. Γιατί νὰ βαρυγομᾷ ὁ φτωχὸς καὶ ὁ ἀδικημένος ; Ἐκεῖνος, ποῦ πείνασε καὶ δίψασε, εἶναι τώρα ἐκεῖ ἀπάνω καὶ καταλαβαίνει τὴν δυστυχία του. Γιατί νὰ λαχταράῃ ἡ μάνα γιὰ τὸ παιδί της. Ἐκεῖ ἀπάνω στοὺς οὐρανοὺς εἶναι μιὰ Μανούλα, ποῦ δοκίμασε τὸν πόνο της, γιὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸ θεῖο παιδί της, ποῦ κυβερνᾷ τὸν κόσμον, νὰ τὴν ἐλεήσῃ. Καὶ γιὰ νὰ τρέμῃ ὁ ἀσπρομάλλης ὁ γέρος τὴν ὥρα τοῦ θανάτου ; Εἶναι καὶ γι' αὐτόν, εἶναι γιὰ κάθε ψυχὴ, μιὰ ἀνάσταση.

Τὰ Οὐράνια εἶχαν ἡμερέψει, ἀλήθεια, ἐκείνῃ τὴν ἀνοιξιάτικη νύχτᾳ. Καὶ ἡ λαμπάδα τοῦ γέρου εἶχε ὑψωθῇ, σὰ χαιρετισμὸς καὶ σὰν εὐχαριστία, πρὸς τὰ ἀναστάσιμα ἄστρα.

— Χριστὸς ἀνέστη, παππού.

— Ὁ Θεός, ὁ Κύριος, παιδί μου.



Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

αθαρώτατον ἥλιο ἐπρομνηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο ἀστέρι,
σύγγεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀέρι,
ποὺ λές καὶ λέει μέσ' στῆς καρδιάς τὰ φύλλα:
γλυκειὰ ἡ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμαστήτε·
μέσα στὲς ἐκκλησίες τὲς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχθῆτε·
ἀνοιξατε ἀγκαλιὲς εἰρηνοφόρες
ὀμπροστὰ στοὺς Ἀγίους καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
πέστε «Χριστὸς Ἀνέστη» ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
καὶ βρέφη ὠραῖα στὴν ἀγκαλιὰ οἱ μανάδες·
γλυκόφωνα, κοιτώντας τὲς ζωγραφι-
σμένες εἰκόνες, ψάλλουν οἱ ψαλτάδες·
λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
ἀπὸ τὸ φῶς, ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
ὅπου κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ στὸ χέρι.

« Ἀπαντα » (Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ « Λάμπρο »)

Λιγόντιστος Σολωμός





Β'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΝ

*Νικοῦσες ; καὶ τοὺς κόσμους ἐλευθέρωνες !
Μιλοῦσες ; καὶ τοὺς ἄγριους τοὺς ἡμέρωνες !
Ἐτραγονδοῦσες ; μάγευσ ; καὶ τίς Στειρῆνες !
Φιλοσοφοῦσες ; καὶ τὸ νοῦ σιτοὺς οὐρανούς ἐφτιέρωνες !*

Γ'. Στρατήγη;



Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΕΥΤΥΧΙΑ

πὸ τ' Ἄργος ξεκινάει,
πρὶν ἢ αὐγὴ τ' ἀστέρια σβήσῃ,
κόσμος ἄπειρος, ποὺ πάει
στὸ ναὸ νὰ προσκυνήσῃ.
Μύρια ζῶα ποδοβολοῦνε,
τρέχουν ἄμαξες πολλές,
καὶ τὴν Ἥρα ὑμνολογοῦνε
ἀναρίθμητες φωνές.

Οὔτε γέρος, ποὺ στὴν κλίνη
ἔχει μῆνες παραδείρει,
οὔτε ἀνήλικος ἀφήνει
τῆς Θεᾶς τὸ πανηγύρι.
Πῶς ἀκόμα ἐκεῖθε λείπει ;
στοῦ σπιτιοῦ τῆς τὴν αὐλὴ
ἢ τρισέβαστη Κυδίππη
τί ζητάει ; τί καρτερεῖ ;

Εἶχε σύναυγα προστάξει,
πρὶν κανεῖς τὸ δρόμο πάρῃ,
νὰ τῆς φέρουν γιὰ τ' ἁμάξι
ἓνα κάτασπρο ζευγάρι.
Ἄλλ' οἱ ταῦροι θὰ βοσκοῦσαν
σὲ λιβάδια μακρινά,
καὶ θλιμμένη τὴ θωροῦσαν
δυὸ φιλόστοργα παιδιὰ.

Δὲν ἐστάθηκαν πολλήωρα
σὲ μιὰν ἄνεργη ἀπορία.
Νά !—τ' ἁμάξι ἀπὸ τὴ χώρα
βγαίνει, χύνεται μὲ βία·
δίχως πούπετα νὰ μείνῃ,
μὲ ἀκατάπαυτην ὁρμή,
δρόμο παίρνει, δρόμο ἀφήνει :
καὶ περνάει σὰν ἀστραπή.

Ἀγκαλά καί τόσοι κρότοι
 γύρω ἤχοῦνε στές πεδιάδες,
 τ' ἀκοῦν πῶρχεται κι οἱ πρῶτοι
 κι οἱ στερνοὶ προσκυνητάδες·
 σταματοῦν· τὸ βλέμμα φέρνουν
 ὅθε πρέπει νὰ φανῇ!
 Νάτο!—οἱ νέοι τ' ἀμάξι σέρνουν,
 κι εἶναι ἡ μάνα τους ἐκεῖ.

«Ζήτω» ἀμέτρητα βοῖζουν,
 ἐνωμένα στὸν ἀέρα
 μὲ φωνές, ποὺ μακαρίζουν
 τὴν καλότυχη μητέρα·
 κι ὡς περνοῦν τὰ παλληκάρια,
 στὰ ἰδρωμένα τους μαλλιά
 πέφτουν πράσινα κλωνάρια
 ἀπὸ δάφνη καὶ μυρτιά.

Μέσ' στὴ μέση ἀπὸ τὸ πλῆθος
 ἡ Κυδίπη κατεβαίνει,
 μὲ τὸν Ὀλυμπο στὸ στήθος,
 μὲ τὴν ὄψη δακρυσμένη·
 δὲν ἀργεῖ· στὸ μέρος πάει
 ποὺ λατρεύεται ἡ Θεά·
 λίγα λούλουδα σκορπάει
 καὶ προσεύχεται θερμά:

«Μὴν ἰδῆς καθόλου ἐκεῖ
 ποὺ τολμᾶω νὰ δώσω τώρα·
 ὅσα κλήματα ἐγὼ χύνω
 δέξου, ἀντὶς ἀπὸ ἄλλα δῶρα·
 σ' ἐξορκίζω! κάνε, ὦ Θεία,
 στὰ παιδιὰ μου νὰ δοθῇ
 ἡ καλύτερη εὐτυχία
 ὅπου βρίσκεται στὴ γῇ».

Πῶς δεότουνε ! Μὲ πόση
τῆς ψυχῆς οὐράνια πύρα,
καὶ τὰ μάτια εἶχε σηκώσει
καὶ τὸ νοῦ κατὰ τὴν Ἥρα.
Ἔκαμ' ἔπειτα νὰ φύγη,
καί, γυρνώντας ταπεινά,
τὰ δυὸ τέκνα τῆς ξανοίγει
χάμου ἀκίνητα—νεκρά !

« Ποιητικὰ ἔργα »

Γ. Μαροκοῦ

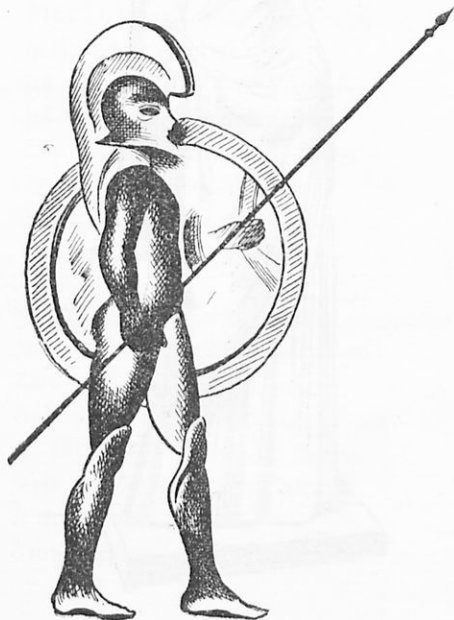


ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙΣ ΠΕΣΟΝΤΑΣ

Ἐκείνων, πὺ σκοτώθηκαν στὶς Θερμοπύλες, εἶναι
τρισοξασμέν' ἡ τύχη τους κι ὠραῖος ὁ θάνατός τους.
Ὁ τάφος τους εἶναι βωμός, κι ἀντὶ γιὰ θρήνους ἔχουν
τὴ θύμηση καὶ γίνεται ἡ λύπη παίνεμά τους.
Καὶ τέτοιο σάβανον ἀντρῶν γενναίων μήτε ἡ μούχλα,
μήτε κι ὁ παντοχαλαστὴς καιρὸς θά τ' ἀφανίσῃ.
Τὸ μνήμα τους γιὰ κάτοικον ἐπῆρε τῆς Ἑλλάδος
τὴ δόξα. Κι εἶναι ἀπόδειξη σ' αὐτὸ κι ὁ Λεωνίδας,
ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης,
πὺ στόλισμα τῆς ἀρετῆς ἔχει μεγάλο ἀφήσει
καὶ δόξαν αἰώνια.

Ἦλ. Βουτιερίδῃ « Ἀρχαῖοι Ἕλληνες Ἀνδριεῖς »

Σιμωνίδῃ; ὁ Κεῖος
Μετάφρασις Ἦλ. Βουτιερίδῃ



ΤΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Μυστικά θρησκεῖται καὶ μυστήρια ὑπῆρχαν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐμειναν, μὲ διαφόρους συνήθως ἐμφανίσεις εἰς ἐκάστην πόλιν, ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων, ὅτε ἡ θρησκεία τῶν Θεῶν τοῦ Ὀλύμπου δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἦσαν Ἕλληνες οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν. Πιθανώτατα δὲν ἦσαν καὶ ἀπ' ἀρχῆς μυστικά αἱ θρησκεῖαι αὐταί, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον πότε καὶ διατὶ κατέστησαν μυστικά. Ἰσως, ὅτε οἱ παλαιότατοι κάτοικοι, οἱ θεωρούμενοι ὡς Προέλληνες, ὑπετάγησαν εἰς τοὺς κατόπιν ἐλθόντας Ἕλληνας, ἐμποδιζόμενοι ὑπὸ τούτων εἰς τὴν φανεράν ἐκτέλεσιν τῶν τελετῶν τῆς θρησκείας των, ἐλάτρευον μυστικὰ κατὰ τὸν ἰδιαιτέρον τρόπον τοὺς Θεοὺς των, διτηρηθῆ δὲ κατόπιν ἡ μυστικότης, καὶ ἀφοῦ παρέλαβον καὶ ἀνεγνώρισαν ὡς ἰδικὰς των τὰς θρησκείας αὐτὰς καὶ οἱ Ἕλληνες. Καὶ ξένος ὅμως μυστικὰς θρησκείας προσέλαβον ἀργότερα οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἦτο ἡ θρησκεία καὶ τὰ μυστήρια τῶν Ὀρφικῶν ἐκ Θράκης, καὶ ἀκόμη ἀργότερα ἡ θρησκεία καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα ἀπὸ τὴν Περσίαν καὶ ἄλλα μυστήρια πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότατα μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν μυστηρίων ἦσαν ἀναμφισβητήτως καὶ παρέμειναν τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια.

Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν, πατρίς αὐτῶν εἶναι ἡ Ἐλευσίς, παρέμεινε δὲ ὁ μικρὸς αὐτὸς δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ὁ ἀποκλειστικὸς τόπος τῆς τελέσεώς των, καὶ ἀφοῦ αὐτὰ ἔγιναν κατόπιν ἐπίσημος θρησκεία τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀφοῦ ἡ ἀγιότης καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ὅλον σχεδὸν τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Περσεφόνη, ἡ Κόρη, ὅπως ἦτο ἡ ἐπίσημος ὀνομασία τῆς εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, οἱ κύριοι θεοὶ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων· φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἀνέκαθεν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ Δημήτηρ, ἡ μία θεὰ τῆς γῆς τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζομεν τὸ ὄνομα — πολλοὶ δέχονται, ὅτι ὠνομάζετο Ἐλευθώ, καὶ ἀπ' αὐτὴν ἔχει τὸ ὄνομά τῆς ἡ Ἐλευσίς, ὅπως ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς

Ἀθηνᾶς ὠνομάσθησαν αἱ Ἀθῆναι — ἦτο καὶ ἡ θεὰ τῆς ἐλευσινιακῆς θρησκείας. Ἡ λατρεία τῆς Κόρης τῆς προσετέθη βραδύτερον εἰς αὐτήν.

Εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἐλατρεύοντο εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης καὶ ἐσχετίζοντο ὡσδὴ ποτε μὲ τὰ μυστήρια καὶ ὁ θεὸς τοῦ Ἄδου Πλούτων, γενόμενος σύζυγος τῆς Κόρης, καὶ ὁ Τριπτόλεμος ὁ Εὐβουλεὺς καὶ ὁ Ἰακχος.

Ἀπὸ πότε ὑπῆρχον τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια δὲν γνωρίζομεν βέβαια ἀσφαλῶς, ἀλλ' εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ὅπου ἐγίνοντο αὐτὰ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὑπῆρχεν οἶκος λατρείας τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ περίπου ἀπὸ χιλίων πεντακοσίων π. Χ. ἐτῶν.

Περὶ τῆς οὐσίας τῶν Ἐλευσινιακῶν μυστηρίων δὲν γνωρίζομεν σήμερον μετὰ βεβαιότητος πολὺ περισσότερα ἐκείνων ποὺ ἐγνωρίζον οἱ σοφοί, οἱ ὅποιοι πρὸ τριῶν καὶ πλέον αἰώνων ἤρχισαν νὰ ἐρευνῶσι τὰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ νὰ μελετοῦν τὸ ζήτημα. Τοῦτο εἶναι μόνον βέβαιον, ὅτι καὶ τῆς Ἐλευσινιακῆς θρησκείας, ὅπως τῶν πλείστων μυστηριακῶν θρησκειῶν, βάσις εἶναι ἡ πίστις, ὅτι οἱ γινόμενοι ὁπαδοὶ τῆς θρησκείας αὐτῆς θὰ ἦσαν μετὰ τοῦτο καλύτεροι καὶ εὐτυχέστεροι ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἡ ψυχὴ των θὰ εἶχεν εὐδαίμονα διαμονὴν εἰς τὸν Ἄδην, ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν δὲ τούτων ἀπεκλείοντο ὅσοι ἦσαν ξένοι πρὸς τὴν θρησκείαν αὐτήν.

Φαίνεται ἀκόμη βέβαιον, ὅτι ἡ Ἐλευσινιακὴ θρησκεία δὲν περιεῖχε διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἀντιτίθεντο ὡσδὴ ποτε εἰς τὰς γενικὰς περὶ θρησκείας ἰδέας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἐδίδασκε π. χ. τὸν μονοθεϊσμόν, καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῆς δὲν ἐμποδίζοντο νὰ λατρεύουν καὶ τοὺς ἄλλους ἑλληνικοὺς θεοὺς τῆς πολιτείας των. Σήμερον γνωρίζομεν, ὅτι τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἓνα σύστημα φανερῶν καὶ μυστικῶν ἱεροπραξιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ μετὰσχη ὅστις ἤθελε νὰ γίνῃ ὁπαδὸς των. Περὶ τῶν φανερῶν ἱεροπραξιῶν γνωρίζομεν ἀρκετὰ ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ ἀρχαία μνημεῖα. Ὅτι ὑπῆρχον καὶ μυστικαὶ ἱεροπραξίαι εἶναι ἀναμφισβήτητον· μυστικὰ καὶ ἀπόρρητα τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, τὰ ὁποῖα

δὲν ἐπετρέπετο νὰ προδοθῶσι καθ' οἷονδῆποτε τρόπον εἰς τοὺς ἀμύητους ἀναφέρουν συχνὰ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ὅτι ἡ μυστικότης τῶν ἐπροστατεύετο καὶ ὑπὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, μαρτυρεῖ ἡ γνωστὴ ἱστορία τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις παρώδησε μετὰ φίλων τοῦ τὴν μυστικὴν τελετὴν, καὶ εἶπε καὶ ἔδειξε φανερά, ὅσα μόνον ἐντὸς τοῦ Τελεστηρίου καὶ ἐνώπιον μόνον τῶν μνηθέντων ἐλέγοντο καὶ ἔδεικνύοντο, καὶ κατεδικάσθη διὰ τοῦτο ἐρήμην εἰς θάνατον—ἐπρόλαβε νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν—καὶ ἡ περιουσία του ἔδημεύθη.

Τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια, δηλαδὴ αἱ ἱερουργίαι ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπετελοῦντο, ἐγίνοντο δύο φορὰς κατ' ἔτος, τὸν Ἀνθεστηριῶνα μῆνα (τέλη Φεβρουαρίου), καθ' ὃν χρόνον ἤρχιζε νὰ ἀναδεικνύεται ἡ νέα βλάστησις, καὶ τὸν Βοηδρομιῶνα μῆνα (Σεπτέμβριον), ὅτε ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ νέα σπορά, καὶ εἶναι τοῦτο ἀπόδειξις, ὅτι ἀρχικῶς ἡ Ἑλευσινιακὴ θρησκεία ἦτο γεωργικὴ θρησκεία, καὶ ὅτι αἱ διάφοροι τελετουργίαι ἐγίνοντο κατ' ἀρχὰς πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς συνδρομῆς τοῦ θεοῦ εἰς εὐόδωσιν τῆς σπορᾶς καὶ πλουσίαν καρποφορίαν.

Αἱ ἱεροπραξίαι τῆς ἀνοίξεως ἐγίνοντο εἰς τὴν Ἀγραν, μικρὸν χωρίον τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸν Ἰλισσὸν, πλησίον τοῦ Σταδίου, ὅπου ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Δήμητρος· ἐχαρακτηρίζοντο δὲ τὰ ἐν Ἀγρᾷ μυστήρια ὡς τὰ μικρὰ μυστήρια, καὶ ἐθεωροῦντο ὡς προπαρασκευὴ πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὰ μεγάλα μυστήρια, ποῦ ἐγίνοντο τὸν Σεπτέμβριον. Φαίνεται, ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἀγραν ὑπῆρχεν ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων γεωργικὴ λατρεία, καὶ ἐγίνοντο ἱερουργίαι ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἑλευσινιακὰς τῆς θρησκείας τῆς Δήμητρος, ἠνώθη δὲ ἡ ἐν Ἀγρᾷ θρησκεία μετὰ τῆς Ἑλευσινιακῆς καὶ συνεχωνεύθη εἰς τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια, ὅτε τὸν 7ον αἰῶνα π. Χ. ἐνωθεῖσα μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἡ Ἑλευσίς ἀπετέλεσε μέρος τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας.

Τὰ μεγάλα μυστήρια τοῦ Φθινοπώρου ἤρχιζον μὲ τὴν μεταφορὰν τῶν μυστικῶν ἱερῶν συμβόλων ἐξ Ἑλευσίνος εἰς Ἀθήνας, ἀφοῦ ἱκανὸν χρόνον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν τελετῶν ἐζητεῖτο, καὶ ἐπετυγχάνετο συνήθως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς ἀποστολῆς σπονδοφόρων εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς πόλεις, πεντήκοντα ἡμερῶν ἱερὰ ἐκ χειρὶ, δηλαδὴ ἀποφυγῇ

πάσης έχθρικης πράξεως κατά της πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ κατ' ἐκείνων ποὺ ταξειδεύοντες εἰς τὰς Ἀθήνας χάριν τῶν μυστηρίων, θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ διέλθωσι διὰ ξένων πόλεων.

Διὰ τῆς μελέτης τῶν μυστηρίων ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας γνωστοτέρας ἀρχαίας καὶ νεωτέρας μυστηριακὰς θρησκείας, κατωρθώθη νὰ σχηματισθῇ μία εἰκὼν τῶν μυστικῶν τελετῶν, ἡ ὁποία ἴσως πλησιάζει ὀλίγον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Γενικῶς γνωρίζομεν μόνον ἀσφαλῶς, ὅτι ἐγένετο κάποια πρᾶξις (δρῶμενα), ὅτι ἐλέγοντο μυστικάι ῥήσεις ἢ ἄλλο τι (λεγόμενα), καὶ ὅτι ἐδεικνύοντο τὰ ἱερά (δεικνυόμενα).

Ὅτι μέρος σπουδαῖον τῆς μυστικῆς τελετῆς ἦτο ἡ ἀναπαράστασις τοῦ θεοῦ δράματος τῶν παθημάτων τῶν Ἐλευσινιακῶν θεῶν, φαίνεται βέβαιον. Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ἡ μεγάλη λύπη καὶ αἱ περιπλανήσεις τῆς μητρὸς της, τῆς Δήμητρος, πρὸς ἀναζήτησίν της, καὶ τέλος ἡ εὐτυχὴς λύσις διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῆς Κόρης καὶ τῆς ἐπανόδου εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς της, ἦσαν πρόσφορον θέμα πρὸς διέγερσιν τῆς θρησκευτικῆς κατανύξεως τῶν μυστῶν, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον καὶ ἐπίστευον, ὅτι ὅλη αὕτῃ ἡ θλιβερά περιπέτεια τῆς θεᾶς μὲ τὸ αἶσιον τέλος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν παροχὴν τῶν ἀγαθῶν, ποὺ ἐπετύγχανον ὅσοι ἐγίνοντο ὁπαδοὶ τῶν μυστηρίων.

Ἡ ἀναπαράστασις μέρους τῆς ζωῆς, καὶ ἰδίᾳ τῶν παθῶν τῶν θεῶν, ποὺ ἦσαν ἀρχηγοὶ θρησκείων πρὸ πάντων μυστηριακῶν, πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς πίστεως εἰς τὴν θρησκείαν τῶν θεῶν αὐτῶν, δὲν εἶναι τι ἀσύνηθες. Καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν μας θρησκείαν παρόμοιον τι εἶναι αἱ ἀκολουθίαι τῶν παθῶν, τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα. Μόνον, ὅτι εἰς τὴν Ἐλευσινιακὴν θρησκείαν ἡ ἀναπαράστασις δὲν ἐγένετο δι' εἰκόνων, ὅπως εἰς τὴν χριστιανικὴν τελετὴν, ἀλλὰ οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ παρίστανον τοὺς θεοὺς, οἱ ὅποιοι παρουσιάζοντο εἰς τὸ ἐμφανιζόμενον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ ζωηρότερον δρᾶμα.

ΤΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

Τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ἑλευσίνος, τὸ ὁποῖον ἐποιήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, εἶναι ἀναμφιβόλως ἓν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἔργα τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἔχει ὕψος 2,20 μ. καὶ πλάτος 1,52 μ., εὐρέθη εἰς τὴν Ἑλευσίνα καὶ ἦτο ἀναθηματικόν, θέμα δὲ ἔχει τὸν γνωστὸν ἐλευσινιακὸν μῦθον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Δήμητρα ἐδίδασκε τοὺς ἀνθρώπους τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου διὰ τοῦ Τριπτολέμου· ἡ μεγάλη θεὰ — ἀριστερά — δίδει εἰς αὐτὸν τοὺς στάχεις, οἱ ὁποῖοι ἐδηλώνοντο ἄλλοτε μὲ χρῶμα· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ κόρη τῆς Περσεφὸνῃ ἔθετεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Τριπτολέμου μετάλλινον στέφανον, σύμβολον τῆς ἱεῖρας ἀποστολῆς του.

Ἡ Δήμητρα στηρίζει τὴν ἀριστεράν χεῖρα εἰς σκῆπτρον, ἔχει τὴν κόμην βραχεῖαν καὶ φορεῖ τὸν χονδρὸν μάλλινον χιτῶνα, τοῦ ὁποῖου αἱ πτυχαὶ * κατεβαίνουν εὐθεῖαι, ὡς ῥαβδώσεις, καὶ καταλήγουν ἀποτόμως. Ἡ κόρη κρατεῖ δῆδρα, φέρει τὴν κόμην μακρὰν καὶ ἀναδεμένην * εἰς κομψὸν σχῆμα, τὴν ἐνδυμασίαν τῆς δ' ἀποτελοῦν μαλακὸς ἰωνικὸς χιτῶν, ὁ ὁποῖος σχηματίζει γραφικώτερας καὶ ποικιλώτερας πτυχάς, καὶ ἱμάτιον ἀπὸ παχύτερον ὕφασμα· προσέτι τὸ κράσπεδον * τοῦ χιτῶνος δὲν κόπτεται ἀποτόμως, ἀλλ' ἐγγίζει τὸ ἔδαφος μὲ ἀπόθεσιν *.

Ἐξ αἰτίας τῶν διαφορῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται καὶ εἰς τὰ πρόσωπα — ἡ Δήμητρα ἔχει ἀρχαϊκώτερον ὕφος — εἵκασαν, ὅτι ὁ ἄγνωστος πλάστης τοῦ ἀναγλύφου εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ δύο ἀγάλματα τῆς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης, ὅχι ἐντελῶς σύγχρονα. Ἄλλοι ἀπέδωσαν αὐτὸ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Φειδίαν. Πραγματικῶς δ' ὑπάρχει τόση ἱερότης εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰς στάσεις τῶν δύο θεαινῶν, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὡς νὰ τελοῦν ἀγιώτατον μυστήριον, καὶ τόση θρησκευτικὴ πίστις ἐκφράζεται εἰς τὴν ἀγνήν, σχεδὸν παιδικὴν μορφήν τοῦ Τριπτολέμου, ὥστε τὸ ἔργον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνάξιον μεγάλου καλλιτέχνου.

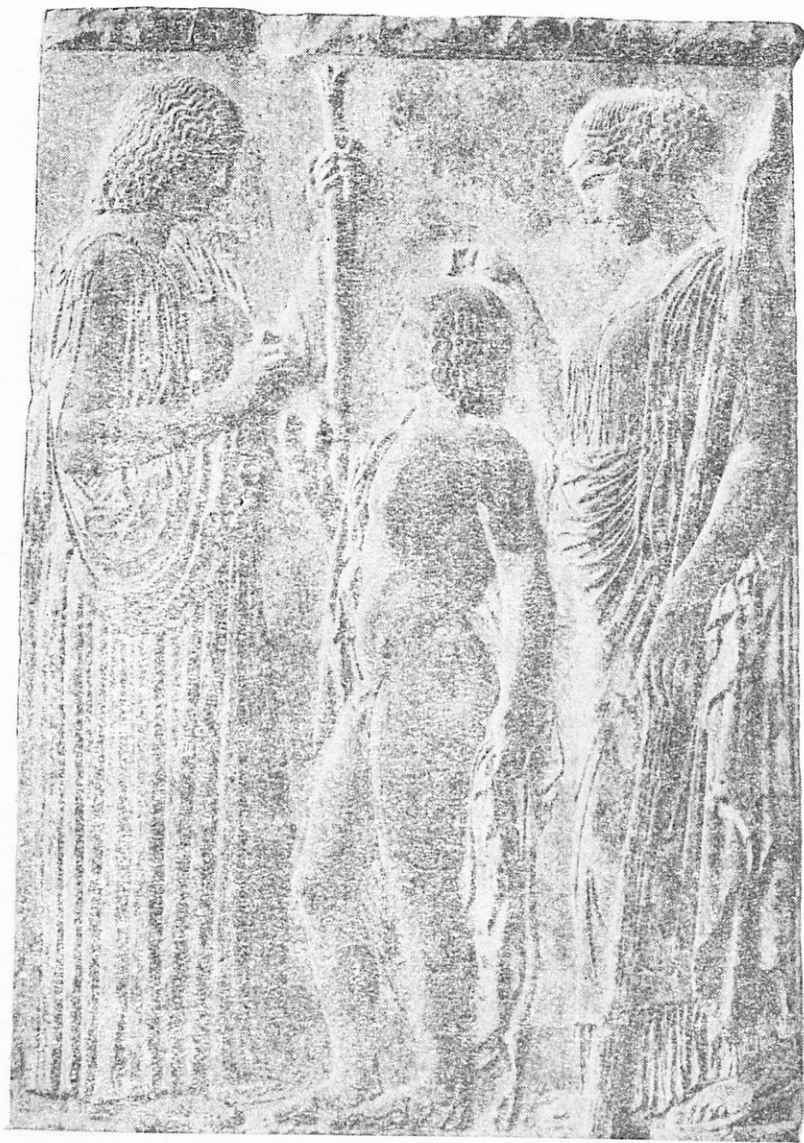
Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοῦτο εἶναι περισσότερον ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός, ὅτι οὗτος δὲν προσέκρουσεν εἰς τὰς διαφορὰς

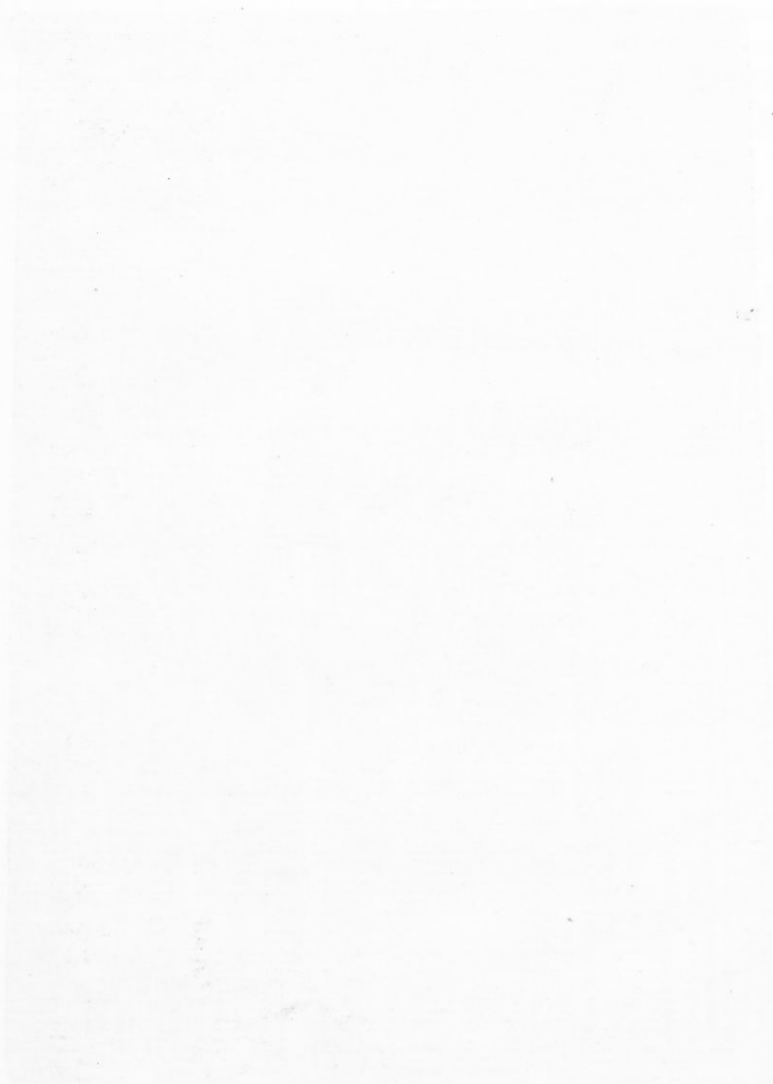
τῆς τεχνοτροπίας μεταξύ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης, ἀλλὰ προφανῶς ἐθεώρησεν αὐτὰς καταλλήλους, διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν μητέρα ὡς ἀρχαιοπρεπεστέραν καὶ μᾶλλον ἀπέριτον*, τὴν δὲ θυγατέρα ὡς κομψοτέραν καὶ μᾶλλον νεωτερικὴν. Τὸ εἶδος δηλαδὴ τοῦ ἱματισμοῦ ἐχρησιμοποίησεν ὁ καλλιτέχνης πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ἥθους τῶν μορφῶν.

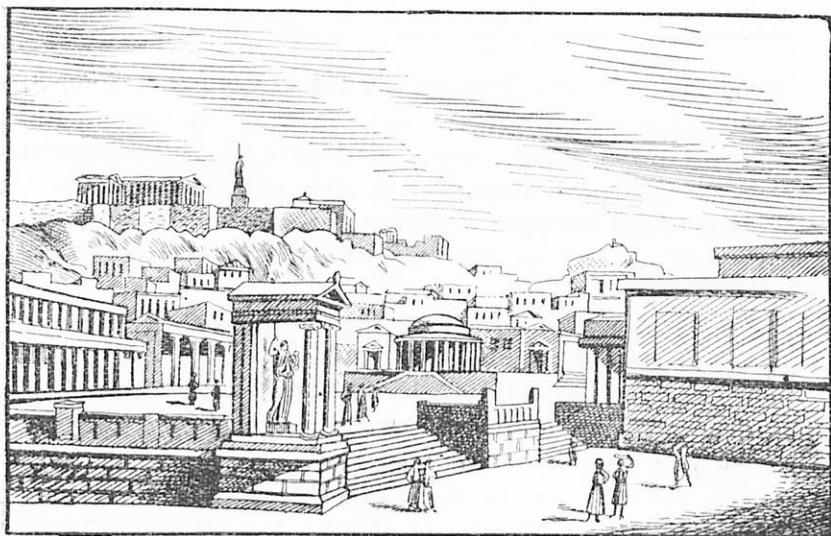
« Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης »

Χρῆστος Τσιούρας









ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Ἐκεῖνο πρὸ πάντων, τὸ ὁποῖον ἔτεψε καὶ ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας καὶ ὑπερβολικὰ ἐξέπληξε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ εἶναι τὸ μόνον μαρτύριον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἡ φημιζομένη ἐκείνη δύναμις καὶ ἡ παλαιὰ τῆς εὐτυχίας δὲν ἦτο ψεῦδος, εἶναι ἡ κατασκευὴ τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ὁ Περικλῆς ἀνήγειρεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Περικλῆς εἰσήγαγεν εἰς τὸν δῆμον μεγάλας ἐπιχειρήσεις οἰκοδομῶν καὶ σχέδια ἔργων, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον πολύτεχνα ἦσαν, ἀλλὰ καὶ χρόνον μακρὸν ἀπῆτουν. Σκοπὸν εἶχε νὰ κινήσῃ ὅλα τὰ ἀστικά ἐπαγγέλματα, ὥστε νὰ λάβουν ἀφορμὴν καὶ ἐκεῖνοι οἱ πολῖται, οἱ ὁποῖοι διέμενον εἰς τὴν πατρίδα, νὰ ὠφελοῦνται καὶ νὰ μετέχουν τῆς δημοσίας ὠφελείας, ὅπως καὶ οἱ ναυτιλλόμενοι, οἱ φρουροῦντες τὴν πατρίδα καὶ οἱ ἐκστρατεύοντες.

Τὰ ἀπαιτούμενα ὕλικά ἦσαν λίθος, χαλκός, ἐλεφαντοστοῦν, χρυσός, ἔβενος καὶ κυπάρισσος. Διὰ τὴν κατεργασίαν αὐτῶν ἀπητοῦντο ποικίλοι τεχνῖται, τέκτονες, πλάσται, σιδηρουργοί, βαφεῖς, χρυσοχοί, ἐλεφαντουργοί, ζωγράφοι, διακοσμηταὶ καὶ τορνευταί.

Προμηθευταί αὐτῶν ἦσαν εἰς μὲν τὴν θάλασσαν οἱ ἔμποροι, οἱ ναῦται καὶ οἱ κυβερνήται, εἰς τὴν ξηρὰν οἱ ἀμαξοποιοὶ καὶ μεταλλευταί. Κάθε τέχνη, καθὼς ὁ στρατηγός, ἐχρησιμοποιοῖ ὁλόκληρον στράτευμα ἀνθρώπων ἐκ τῆς τάξεως τῶν θητῶν *. Τοιοῦτοτρόπως αἱ διάφοροι ἀνάγκαι κατένεμον καὶ ἐσκόρπιζον τὴν εὐπορίαν εἰς πᾶσαν, οὕτως εἶπεῖν, ἡλικίαν καὶ εἰς πᾶσαν φύσιν.

Τὰ ἔργα ὑψώνοντο ὑπερήφανα κατὰ τὸ μέγεθος, ἀμίμητα δὲ εἰς τὴν μορφήν καὶ τὴν ψυχικὴν χάριν.

Μεγάλη ἦτο ἡ φιλοτιμία τῶν τεχνιτῶν νὰ ὑπερβοῦν τὴν δημιουργικὴν ἔμπνευσιν μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν τελειότητα καὶ ἀξία θαυμασμοῦ ἦτο ἡ ταχύτης τῆς προόδου τῶν οἰκοδομημάτων. Διότι, ἐνῶ ἐνόμιζον ὅτι τὸ καθὲν ἐχρειάζετο πολλὰς διαδοχὰς ἀνθρώπων ἀρχόντων καὶ πολλὰς γενεάς διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, ἐπερατώθησαν ὅλα μαζί ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς διοικήσεως ἑνὸς μόνον ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ἀκόμη περισσότερο θαυμάζονται τὰ ἔργα τοῦ Περικλέους, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐγίναν τοιαῦτα, ὥστε νὰ ζήσουν χρόνον πολύν. Διότι κατὰ μὲν τὸ κάλλος ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἦτο εὐθύς ἀρχαῖον, κατὰ δὲ τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ εἶναι μέχρι σήμερον πρόσφατον, ἀκόμη καὶ καινουργές. Τόσον μεγάλη νεότης ἀπανθεῖ εἰς αὐτά, ἡ ὁποία διατηρεῖ πάντοτε ἀνέπαφον ὑπὸ τοῦ χρόνου τὴν ὄψιν αὐτῶν, ὡς ἂν εἶχον τὰ ἔργα ἐγκαταμεμειγμένον πνεῦμα ἀειθαλές καὶ ψυχὴν ἀγήραστον.

« Περικλῆς »

Πλούταρχος (Κατὰ μετὰφρασιν Α. Ραγκαβῆ)



ΔΕΞΙΛΕΩΣ

[Στις ἀνασκαφές, πού ἔγιναν στὸν Κεραμεικό, βρέθηκαν πολλές ἐπιτύμβιες στήλες, μὲ ἀνάγλυφες μορφές, ἀφιερωμένες σὲ νεκρούς. Μία ἀπ' αὐτὲς κατέχει ξεχωριστὴ θέση καὶ γιὰ τὴν ὥραία τέχνη της καὶ γιὰ τὸ εἰκονιζόμενο παλληκάρι. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή, πού εἶναι στὴ βάση της, μαθαίνομε, πὼς εἶναι ὁ Δεξιλέως, Ἀθηναῖος ἱππεύς, πού σκοτώθηκε στὴν πεδιάδα τῆς Κορίνθου στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Σπαρτιάτες τὸ 394 π. Χ. Ὁ Δεξιλέως ἐμφανίζεται στὴ στήλη ἑφίππος ν' ἀναιρέει ἓνα Σπαρτιάτη ὀπλίτη καὶ νὰ ἐτοιμάζεται νὰ τὸν λογχίσῃ. Εἶναι τέτοια ἡ λεβεντιά του καὶ ἡ ὁρμή του, πού ἐνέπνευσε στὸν Παλαμᾶ τὸν ἀκόλουθο ὥρατο ὕμνο, πού εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μεγάλο του ποίημα, πού ἐπιγράφεται «Οἱ τάφοι τοῦ Κεραμεικοῦ», στὸ ὁποῖο ἕμνει καὶ ἄλλους Ἀθηναίους καὶ Ἀθηναίους, εἰκονιζόμενους κι αὐτοὺς σὲ ὅμοιες ἐπιτύμβιες στήλες.]

Κι ἀπὸ τὸ πρῶτο μάρμαρο κι ἀπὸ τὸ πρῶτο μνημα
ἀκούω φωνή, πού χύνεται, κι ἀκούω φωνή, πού λέει :

— Ἐμὲ Δεξιλέο μὲ λένε. Ἐγὼ εἶμαι τῆς Ἀθήνας
τὸ λατρεμένο τὸ παιδί, τ' ἀγένειο παλληκάρι.
Μ' ἀνάθρεψαν τὰ βροντερὰ τραγουδία τοῦ Τυρταίου
καὶ τάραξαν τὸν ὕπνο μου τὰ ὄνειρα τοῦ Αἰσχύλου.
Ἐξω στὸ δρόμο, στὴ δουλειά, στοῦ κάμπου τὸν ἀέρα
μοῦ'θρεψε ὁ ἥλιος τὸ κορμὶ καὶ τ' ἄνοιξε σὰν ἄνθος
καὶ στὸ Γυμνάσιον ὁ Θεός, πού τὰ βοηθαί τὰ νιάτα,
μοῦ τὸ πλάσεν ἀρμονικὰ σφιχτό, χυτὸ καὶ ὠραῖο.
Κι ἐγὼ καβάλα, φτερωτός, μέσα στοὺς πρῶτους πρῶτους
συντρόφεψα τὸ ἱερὸ τῆς Ἀθηνᾶς κάραβι
κι ἔλεγα! — Βάλε μου, θεά, τρανὴ καρδιά στὰ στήθη,
δῶσε φτερὰ στὰ πόδια μου καὶ δύναμη στὰ χέρια,
νὰ πάω κι ἐγὼ ν' ἀγωνιστῶ καὶ νικητὴς νὰ λάμψω
στὸ πῆδημα, στὸ πάλεμα, στὸ δρόμο, στὸ λιθάρι.

Γιατὶ δὲν εἶναι πιὸ ἀκριβὴ τιμὴ στὸ παλληκάρι
παρὰ καρδιά ἀπὸ σίδηρο σὲ φτερωμένο σῶμα.
Κι ἐγὼ, ὄνειρεύτηκα κι ἐγὼ τῆς δόξας τὴ λαχτára,
ἄρχοντας, εἶπα, νὰ ὕψωθῶ καὶ στρατηγὸς νὰ γίνω,
στὸ θέατρον ἄξιος ποιητὴς τὰ πλήθη νὰ μαγεύω.
Κι ἐγὼ μιὰ μέρα ν' ἀκουστῶ βροντόφωνα στὴν Πνύκα,

ἀστροπελέκι στούς κακούς. Καί μέ τούς φιλοσόφους,
 ἐκεῖ πού τρέχει ὁ Ἴλισσός γλυκά καί πού ξαπλώνει
 ὀροσάτον ἴσκιο ὁ πλάτανος, κι ἐγὼ νά ξεδιαλύνω
 καί τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς καί τὰ κρυφά τῆς πλάσης.
 Ἄλλ' ἓνας ἀγαθός θεός, πού καί ποτέ τὰ μάτια
 δὲ σήκωσε ἀπὸ πάνω μου καί πάντα μέ φυλάγει,
 αὐτός διώρισε γιὰ μέ μιὰ δόξα πιὸ μεγάλη:
 Γιὰ τὴν πατρίδα ν' ἀξιωθῶ, νά πάω νά πολεμήσω!

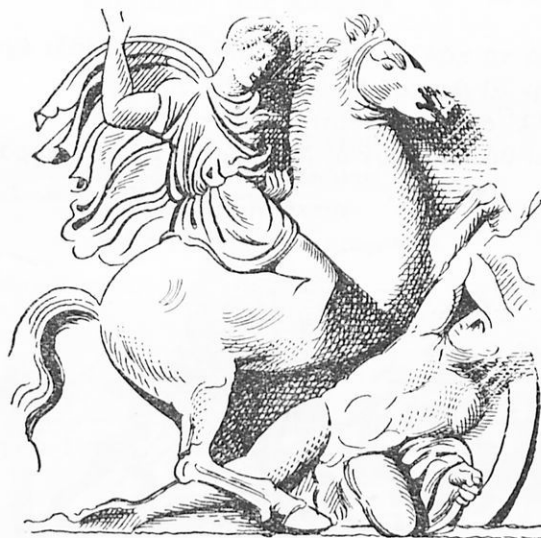
Καί νά! Σαλπίζει ἡ σάλπιγγα πολεμιστήριον ἦχο,
 κι ἡ Ἀθήνα μέ τὰ ὀνείρατα Πλατωνικά, ἡ Ἀθήνα
 ξυπνάει γοργά, ἀντρειεύεται, καθὼς ἡ Ἀθηναίη της,
 γαλήνια κόρη καί μαζί πρόμαχος θεριεμένη.
 Ἡ Σπάρτη ἡ ἀνυπόταχτη μᾶς φοβερίζει, ἡ Σπάρτη!
 Θυμήθηκα τὸν ὄρκο μου κι ἀρματωμένος τρέχω,
 σὲ κυματοπλαστο ἄλογο θεσσαλικό, πού ἔχει
 χαρὰ τὸν πόλεμο καί σκάφτει, αὐτιάζεται*, δὲ στέκει.
 Στὸ χέρι μου ἀνυπόμονο κουνιέται τὸ κοντάρι.
 Θαρρῶ, πὼς μέσα μου ἡ καρδιά βροντοχτυπάει τοῦ Κόδρου,
 θαρρῶ, εἶναι σὰν τοῦ Αἴαντα ψηλὸ τ' ἀνάστημά μου,
 θαρρῶ, τὸ δρόμο ἓνας θεὸς μοῦ δείχνει καί κανένας,
 ναί! καί κανένας δὲν μπορεῖ νά κόψη τὴν ὁρμή μου!

Μὲ τὸν πολέμιο σμίξαμε στὸν κάμπο τῆς Κορίνθου.
 Ἡλιοκαμένος καί τραχὺς κι ἀκράτητος Σπαρτιάτης,
 βοριάς χυμαί ἐπάνω μου πελώριος Σπαρτιάτης.
 Τὰ χρόνια μου τὰ εἴκοσι πυρώνονται καί βράζουν.
 Τῆς Σπάρτης ἄντρας εἶσ' ἐσύ, παιδί εἶμαι τῆς Ἀθήνας.
 Βοηθᾶτε με, ἴσκιοι πατρικοὶ τῶν Μαραθωνομάχων!
 Σφιχτὰ κρατῶ μέ τὸ ζερβὶ τὸ χαλινάρι, χύνω
 σὰ φλόγα τ' ἄλογο, πετῶ, σκύβω γοργά, τινάζω
 τ' ὀλόμακρο κοντάρι μου, κατάστηθα τὸν βρίσκω.
 Στὰ πόδια ἐμπρὸς τ' ἀλόγου μου κατρακυλάει καί πέφτει.
 Πέφτει, κι ἐκεῖ πού τὸν πατῶ, κρυφὰ τὸν καμαρώνω.
 Χωρὶς νά χάση τὴν ὁρμή, χωρὶς μιλιὰ νά βγάλη,
 πέφτει καί χάνεται καί σβεῖ καί φοβερίζει ἀκόμα.

Ἐμέ Δεξιλέο μέ λέν, παιδί εἶμαι τῆς Ἀθήνας,
πολέμησα καί νίκησα κι ἐγὼ γιά τὴν πατρίδα.
Σὲ λίγο ὁ θάνατος ὁρμάει κι ἀλύπητα κι ἐμένα
μέ παίρνει ἀπὸ τὴ γῆν αὐτή, μέ φέρνει σ' ἄλλον κόσμο.
Δὲ μ' ἔρριξε στὰ Τάρταρα, δὲ μ' ἄφησε στὸν Ἀδη.
Μακαρισμένο, ἀθάνατο, μ' ἀνάστησε γιὰ πάντα
στὰ μαρμαρένια Ἑλύσια*, στὰ Ἑλύσια τῆς Τέχνης.
Ὁ χρόνος φεύγει, ἀλλάζει ἡ γῆ, περνοῦν λαοὶ καὶ κόσμοι
καὶ πέφτουν καὶ μαραίνονται σὰ φθινοπώρου φύλλα.
Κι ἐγὼ ἐδῶ πέρα ἀσάλευτος κι ἀμάραντος προβάλλω
καὶ τῆς πατρίδας τὸν ἐχθρὸ στὰ πόδια μου τὸν ἔχω.
Ὡ χάρη, ὦ νίκη τῆς ζωῆς, ἀνήκουστη εὐτυχία,
στὰ μαρμαρένια Ἑλύσια, στὰ Ἑλύσια τῆς Τέχνης!

« Τὰ μάτια τῆς γυναικὸς μου »

Κωστῆς Παλαμᾶς



ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΑΡΕΤΗΝ

[Ὁ ὕμνος αὐτὸς ἔγινε ἀπὸ τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην πρὸς τιμὴν τοῦ φίλου του Ἐρμείου, τυράννου τῆς πόλεως Ἀταρνέως τῆς Αἰολίδος, ὁ ὁποῖος ἠγωνίσθη πολὺν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας.]

Ἀρετὴ, πολυβάσανη ἀγάπη τ' ἀνθρώπου,
σὺ καμάρι ἀκριβὸ τῆς ζωῆς,
καὶ νὰ σβήσῃ γιὰ χάρη σου, κόρη, κανεῖς
εἶναι μοῖρα γλυκειά, ζηλευτὴ στὴν Ἑλλάδα !

Ποιὸς ἐμπρός σου ψηφᾷ τοὺς ἰδρωῖτες τοῦ κόπου ;
Τόσον πόθο σὺ χύνεις στὸ νοῦν,
γεννᾷς τόση λαχτάρα, ποὺ πιά λησμονοῦν
γονιούς, πλούτη, τοῦ ὕπνου ξεχνοῦν τὴ γλυκάδα !

Γιὰ σέ, Κόρη, μεγάλα εἶδε κι ἔπαθε πάθη
ὁ Ἡρακλῆς, καὶ τῆς Λήδας* οἱ γυιοὶ
στὴ δική σου ἐπετοῦσαν παντοῦ προσταγή,
γιὰ τὸν πόθο σου ὁ Αἶας στὸν Ἀδὴ ἦρθε κάτω.

Γιὰ τὰ κάλλη σου τῶρ' ἄλλος νιὸς πάλι ἐχάθη !
Τὴν αἵγλη τοῦ ἥλιου πιά δὲ θὰ ἰδῇ*
ἀλλ' ἀθάνατη τούτῃ θὰ μείν' ἢ θανῇ
καὶ θὰ κλάσθουν οἱ Μοῦσες τὸ νιὸ τὸν ἀφρᾶτο !

Σ. Μενάδων, « Στέφανος »

Ἀριστοτέλης (Μισάφρασις Σ. Μενάδων)



ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

Ἐσεῖς, ποῦ πρωτοσπεύρατε
τῆς λευτεριᾶς τὸ σπόρο,
λαχταρισμένο δῶρο
στὴ σκλαβωμένη γῇ,
ἐσεῖς κι ὅταν ὠρίμασαν
τὰ στάχυα καρποφόρα,
τοῦ θερισμοῦ τὴν ὥρα
μᾶς γίνατε ὁδηγοί.

Σὰν ἴσκιοι μεγαλόκορμοι
κι ἀπείραχτοι ἀπ' τὰ χρόνια
σέρνετε ἐμᾶς τ' ἀγγόνια
στὸ δρόμο τῆς τιμῆς·
κι ὅπου πολέμου κράξιμο
κι ὅπου τῆς μάχης κρότοι,
ἐσεῖς περνᾶτε πρῶτοι
κι ἀκολουθοῦμ' ἐμεῖς.

Στὴ μνήμη σας ἀνάβομε
χρυσὰ λιβανιστήρια,
γιὰ σᾶς τὰ νικητήρια
τὰ χεῖλη μας ὕμνου
καὶ πλέκοντας τὰ χέρια μας
τῆς δόξας τὰ στεφάνια
δική σας περηφάνεια
στοὺς τάφους σας κρεμνοῦν.

« Πύθνη Ρομφαία »

Γ. Λοσσίνης







Γ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

*Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς,
πάλι δικά σας θά'ναι.*

Δημοτικὸν



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΣ

Ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς ἦτο τραχὺς στρατιώτης, ἀπὸ τοὺς τελειότερους ἴσως στρατιωτικοὺς τύπους τῆς μεσαιωνικῆς μας βασιλείας. Εὐσωμιο, ὕψηλός καὶ ὠραῖος, ἦτο ταυτοχρόνως τόσον προσηνὴς καὶ τόσον ἀφελής, ὥστε θὰ τὸν ἐνόμιζε κανεῖς ἀπλοῦν ιδιώτην.

Ὁ Βελισσάριος ἦτο πλούσιος, ὅπως ὅλοι οἱ εὐτυχεῖς στρατηγοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι ἐλάμβανον μερίδιον ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς νίκης. Εἶναι γνωστόν, ὅτι εἶχε μέγαρον ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀναφέρεται, ὅτι ἐπτά χιλιάδες ἐκλεκτοὶ ἵππεῖς ἦσαν ἰδικοὶ του, διαλεγμένους στρατός, συντηρούμενος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πυρὴν περὶ τὸν ὅποιον συνεκεντροῦτο τὸ νέον στράτευμα κάθε ἐκστρατείας.

Εἰς τοὺς στρατιώτας του ἦτο φιλοδωρότατος, εἰς τοὺς πληγνομένους ἔδιδε χρήματα καὶ εἰς τοὺς διακριθέντας εἰς τὴν μάχην ἐχάριζε ψέλλια* καὶ στρεπτούς*, ἂν δὲ κανεῖς ἔχανεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν ἵππον ἢ τὸ τόξον του, ἦτο βέβαιος, ὅτι ὁ στρατηγὸς θὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ ἀμέσως. Οἱ τόποι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους διήρχετο ὁ στρατός, ἔμεναν ἄθικτοι, διότι αὐστηρότατοι διαταγαὶ ἀπηγόρευαν τὴν διαρπαγὴν, τὰς δὲ αἰχμαλώτους γυναῖκας — μολονότι μεταξὺ αὐτῶν πολλαὶ ἦσαν σπανίας ὠραιότητος — οὔτε αὐτὸς ἠθέλησε ποτὲ νὰ ἴδῃ, οὔτε ἄλλους ἄφηνε νὰ τὰς ἐνοχλήσουν.

Ἐφευρετικώτατος εἰς τὴν μάχην, τολμηρὸς καὶ αἰσιδόξος, εἶχε τὸ πρόσθετον προτέρημα νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὰς ἐπιτυχίας του. Κανεῖς δὲν τὸν εἶδε ποτὲ μεθυσμένον. Μὲ τοιαύτας ἀρετάς δὲν εἶναι παράδοξον πῶς, ὅχι μόνον εἰς τὸ στράτευμα ὁ Βελισσάριος ἐλάτρευετο, ἀλλὰ καὶ ὡς αἰκιστὴς ἐπήγαιναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ λαὸς τὸν παρηκολούθει εἰς τοὺς δρόμους καὶ «δὲν ἐχόρταινε νὰ τὸν βλέπῃ», ὅπως λέγει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Προκόπιος*.

Ὅλιγοὶ ἴσως ἄνθρωποι ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ζωὴν πλήρη ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους μεταπτώσεις τῆς τύχης, ὅσον ὁ γενναῖος αὐτὸς στρατιώτης.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Δαρδανίαν*, ἄγνωστον πότε, καὶ ἀρχίζει ν' ἀναφέρεται ὡς φρούραρχος Δάρας*. Ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ ἔκτακτον δῶρον νὰ διακρίνῃ εἰς κάθε κλάδον τοὺς ἱκανούς, τὸν ἀνεκάλυψεν, τὸν ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ μακρινόν του φρούριον καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅταν ἐγένεν ἡ περίφημος στάσις «τοῦ νίκα», κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ τὸν θρόνον του καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ Βελισσάριος μαζὶ μὲ τὸν στρατηγὸν Μοῦνδον κατῴρθωσε νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν καὶ νὰ σώσῃ τὸν θρόνον.

Εἰς τὴν περίφημον ἐκστρατείαν τῆς Ἀφρικῆς ἐνίκησε τοὺς Βανδῆλους, συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα αὐτῶν καὶ παρουσίασε στρατὸν τόσον πειθαρχικόν, ὥστε ἡ συνηθεστάτη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους λεηλασία δὲν ἐγένεν. Αἱ νέαι κατακτηθεῖσαι ἐπαρχίαι ἐκυβερνήθησαν κατὰ τρόπον ἀποδεικνύοντα, ὅτι ὁ στρατηγὸς εἶχε καὶ διοικητικὸν πνεῦμα καὶ ἦτο ἐξ ἴσου δεξιὸς διπλωμάτης. Ὁ Ἰουστινιανός ὄχι μόνον τοῦ ἐπέτρεψε νὰ τελέσῃ θρίαμβον, ἀλλὰ καὶ ἔκοψεν ἰδιαίτερον νόμισμα πρὸς τιμὴν του.

Ὅταν ἐχρειάσθῃ νὰ διωχθοῦν οἱ Ὀστρογότθοι ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὁ Βελισσάριος ἐτάχθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας. Ὁ εὐτυχὴς στρατηγὸς ἐνίκησε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἐπολιόρησε τὴν Ραβένναν. Οἱ Γότθοι τοῦ ἐπρότειναν νὰ τὸν ἀνακηρύξουν αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἐκεῖνος ἡρνήθη καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των.

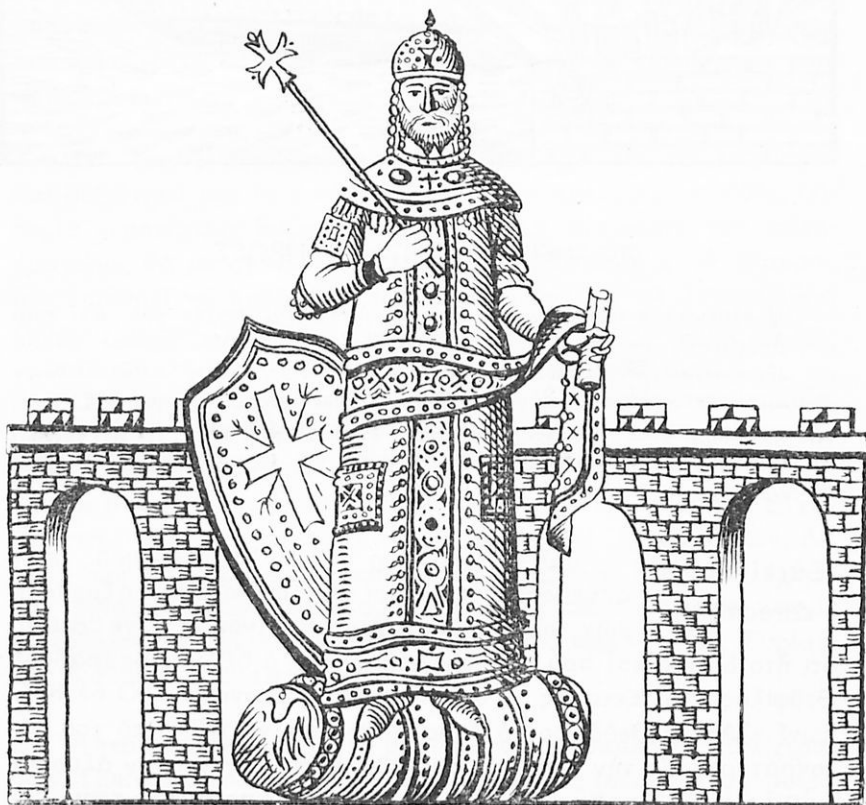
Ἄν καὶ στρατιώτης εὐθύς καὶ ἔντιμος, δις ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν ἀπὸ ραδιουργίας, τὰς ὁποίας ἔστηνεν ἡ πονηρία τῶν διαδρόμων τῆς Αὐλῆς εἰς τοὺς μεγάλους εὐνοουμένους τῆς Τύχης καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ὁ γενναῖος στρατηγός, κατῴρθωσε νὰ λύσῃ τὰ τρομερὰ δίκτυα μὲ τὴν ἀνδρικήν του στάσιν, τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν πασίγνωστον τιμιότητά του, καὶ ἀπέθανεν, ὅπως ἀποθνήσκουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν μίαν ζωὴν πλήρη δράσεως, ἀλλὰ ἐντιμοτάτην.

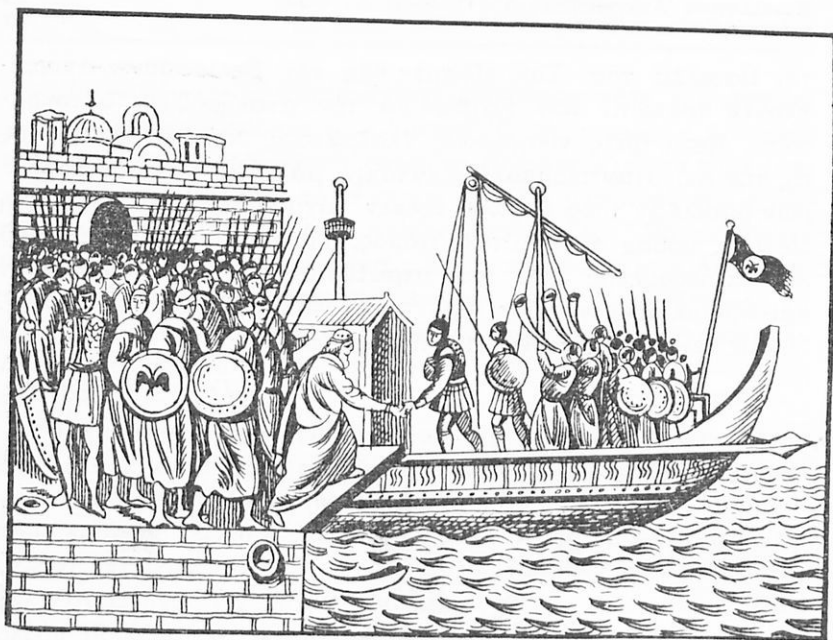
Ὁ Βελισσάριος εἶναι σπάνιον φαινόμενον στρατηγοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, νικηφόρου καὶ δημοφιλοῦς, μὴ ἀποβλέψαντος εἰς τὸν θρόνον. Ὁ ἔντιμος ἐκεῖνος στρατιώτης ἦτο πιστός εἰς

τὸν Βασιλέα του. Τὸν εἶδαμεν ἤδη τὸν Βελισσάριον ἀπορρίπτοντα πρότασιν τῶν Γότθων νὰ τὸν ἀνακηρύξουν αὐτοκράτορα. Μετὰ τρεῖς νικηφόρους ἐκστρατείας καὶ δύο θριάμβους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατόπιν μάλιστα τῶν δύο βαρβάρων βασιλέων τοὺς ὁποίους ἔφερεν αἰχμαλώτους νὰ τοὺς ρίψη εἰς τοὺς πόδας τοῦ Αὐτοκράτορος, εἶδωλον πλεόν τοῦ λαοῦ καὶ λατρευόμενος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, δὲν εἶχε παρὰ νὰ ζητήσῃ μίαν εὐκαιρίαν. Ἀλλὰ δὲν τὴν ἐζήτησεν. Δὲν ἦτο φιλόδοξος.

«Βυζαντινὰ γυναικες»

Γεώργιος Τσοκόπουλος





ΑΦΑΝΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΗΡΩΕΣ

[Ἡ κατασκοπεΐα τοῦ ἐχθροῦ δὲν εἶναι ἐφεύρεσις τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἔμπιστοι καὶ θαρραλεοὶ ἀξιωματικοὶ κατόπιν ἐντολῆς τοῦ αὐτοκράτορος μεταβαίνουν εἰς τὰς ἐχθρικὰς χώρας, διὰ τὰ κατασκοπεύουν τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς τῶν πολεμίων. Εἶναι φυσικὸν γὰρ φαντασθῇ κανεὶς τοὺς κινδύνους, πὺν δίκτερον, τὴν τόλμην καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα, πὺν ἀνέπτυξον, καὶ τὴν ἀξίαν τῶν πληροφοριῶν, πὺν συνέλεγον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς αὐτοκρατορίας.]

Ἐπικίνδυνος ἀποστολή. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος εἶχε σημειώσας καὶ περὶ τῶν μικροτέρων ἀξιωματικῶν του· ὁ κένταρχος* Μελιγούας εἶχε δεῖξει, ὅτι ἦτο δεξιὸς καὶ πρὸ πάντων ἀτρόμητος, ὁ δὲ πρωτοκάραβος* Θεόφιλος ἐλογίζετο ὡς ὁ ἄριστος τῶν κυβερνητῶν. Ὁ δὲ δρόμων* «Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης» εἶχε τεθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δύο τούτων γενναίων ἀξιωματικῶν εἰς τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἐπικίνδυνον ἀποστολήν των.

Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος ἠθέλησε νὰ παρασταθῇ αὐτοπροσώπως εἰς τὸν ἀπόπλου. Ἀφοῦ ἐπεθεώρησε προσεκτικὰ τὸν ὥραϊον δρόμωνα, ἔθεσε τὴν αὐτοκρατορικὴν του χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ νεαροῦ κεντάρχου :

—Μελιγούα, εἶπε, θέλω λεπτομερεῖς καὶ θετικὰς εἰδήσεις. Νὰ διεισδύσῃς διὰ παντὸς τρόπου εἰς τὰ μυστικά τῆς παρασκευῆς τῶν Ἀράβων. Μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας θὰ σὲ ἀναμένω πάλιν ἐδῶ, ἐπὶ τῆς κρηπίδος* τοῦ Βουκολέοντος*.

Τὴν ἐπαύριον ὁ «Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης», ἐνῶ διέπλεε ταχὺς τὰ στενά, διεσταυρώθη μετὰ τῶν τελευταίων μοιρῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, αἱ ὁποῖαι ἀνέπλεον τὸν Ἑλλησποντον. Ὁ ἀρχιναύαρχος μαντεύων τὴν ἀποστολὴν τοῦ κεντάρχου ἔστειλε πρὸς τὸν Μελιγούαν τὸ σῆμα : «Ὁ Κῆριος τῶν δυνάμεων μετὰ σοῦ» ἐν μέσῳ τῶν φρενιτιωδῶν ἐπευφημιῶν τῶν πληρωμάτων.

Ὁ «Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης» εἰς τὴν ταχύτητα καὶ δεξιότητά του ἔχει νὰ ἐλπίζει. Οὐδὲν πολεμικὸν πλοῖον, οὐδεμίαν μεμονωμένην βυζαντινὴν μοῖρα κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος θὰ μείνῃ ἔξω εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ προσφέρῃ εὐκόλους νίκας εἰς τὰ ἀπειράριθμα ἐχθρικά σκάφη, τὰ ὁποῖα, ὥς πληροφορεῖται, συντόμως θὰ καλύψουν αὐτὸ μὲ τὰς πρασίνας ἐχθρικές σημαίας.

Ὁ δρόμων τρέχων ἀπαύστως διασχίζει τὸ στενὸν τῆς Χίου, διέρχεται μετὰξὺ Σάμου καὶ Ἰκαρίας, χαιρετᾷ ἀπὸ μακρὰν τὴν ἱερὰν Πάτμον, περιπλέει τὴν βορείαν ἄκραν τῆς Ρόδου καὶ ἔρχεται νὰ ρίψῃ τὴν ἄγκυράν του εἰς τὰ Μύρα τῆς Λυκίας. Εἶχεν ἀνάγκην ἀναψυχῆς, ἀνεφοδιασμοῦ, πλοηγῶν* Ἀραβοφώνων. Δι' αὐτὸ ἥλλαξε χρώματα, κοσμήματα, σύμβολα. Ὑψωσαν ἐχθρικὴν σημαίαν, ἐφόρεσαν ἀραβικὰς στολὰς καὶ πανοπλίαν καὶ μὲ τὰ ἐμβλήματα τῶν ἀπίστων περιέτρεξαν τὰ παράλια τῆς Συρίας, τῆς Φοινίκης, τῆς Παλαιστίνης.

Ἀπερίγραπτον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς παρασκευῆς τῶν Ἀράβων. Πυκναὶ σειραὶ σκαφῶν ἐναυλόχουν* εἰς τοὺς λιμένας· μικρὰ καὶ μεγάλα πλοῖα μὲ ἐπενδύσεις σιδηρῶν ἢ χαλκίνων ἐλασμά-

των καὶ ὑφασμάτων ποτισμένων εἰς τὸ ὄξος, μὲ σάκκους ἄμμου σωρευμένους ἐπὶ τῶν καταστροφμάτων, μὲ παντοῖα ἄλλα προφυλακτήρια κατὰ τοῦ ὕγρου πυρός, ἀνέμενον ἔτοιμα τὸ σῆμα τοῦ ἀπόπλου. Πλήθος ἄλλων ἐπεσκευάζοντο καὶ ἐκαθαρίζοντο εἰς τὰ ναυπηγεῖα. Ὀπλιταγωγὰ καὶ ἱππαγωγὰ ἀνέμενον τὰ στρατεύματα, πυραμίδες ἐφοδίων ὑψώνοντο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς· ἀμέτρητοι ἐκ τῶν μεσημβρινῶν παραλίῶν τῆς Ἀραβίας προσέτρεχον ἐξαιρετοὶ ναυτικοί, τοὺς ὁποίους θαυμασίως εἶχεν ἀσκήσει ὁ ὀργίλος Ἰνδικός. Στίφη μαύρων τῆς Νουβίας ὠδηγοῦντο διὰ τοῦ μαστιγίου ὡς κωπηλάται.

Τὸ πολεμικὸν μένος τῶν πιστῶν τοῦ Προφήτου ἔχει ἀνέλθει εἰς τὸ κατακόρυφον. Θὰ κυριεύσῃ τὴν Πόλιν, θὰ σφάξῃ, θὰ σκλαβώσῃ, θὰ σύρῃ τὸν ὑπερήφανον αὐτοκράτορα τῶν Χριστιανῶν ἀλυσόδετον εἰς τοὺς πόδας τοῦ καλίου* Σουλεϊμάν. Ὅλοι ὅσοι μεθύουσιν ἀπὸ φανατισμόν, ὅσοι διψῶσι δόξαν, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι λάφυρα, σπεύδουσι νὰ ταχθῶσι ὑπὸ τὰς σημαίας του. Ἡδὴ κινεῖται πρὸς βορρᾶν διὰ ξηρᾶς. Ἐκατὸν πεντήκοντα χιλιάδες προορίζονται διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Μελιγούας μεταμφιεσθεὶς* εἰς Ἰουδαῖον πραγματευτὴν διολισθαίνει* ἕως τὸ Χαλέπιον καὶ παρατηρεῖ τὰ πάντα. Τὰ ἀραβικὰ στρατεύματα ἔχουν τὸν αὐτὸν ὀπλισμόν, τὴν αὐτὴν σχεδὸν τακτικὴν μὲ τοὺς Βυζαντινούς· μόνον τὸ ἱππικὸν εἶναι ἀθωράκιστον. Τὸν στόλον, τοῦ ὁποῖου ναυαρχεῖ αὐτὸς ὁ καλίου, ὑπολογίζει ὁ Μελιγούας εἰς χίλια πεντακόσια σκάφη· καὶ ὅλον ἐρχονται νέα. Αἱ πρῶται μοῖραι καταλείπουσιν ἤδη τοὺς λιμένας τῆς Συρίας πλέουσai βραδέως πρὸς τὴν Κύπρον.

Ἐπιστροφή. Εἶναι καιρὸς νὰ φύγῃ ὁ Μελιγούας, νὰ τρέξῃ μὲ τὰ φοβερὰ ἀγγέλματα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Κατορθώνει ν' ἀνεφοδιασθῇ εἰς Πάφον, ὑπ' αὐτὰ σχεδὸν τὰ ὅμματα τῶν Ἀράβων. Εἰς τὸ ὕψος ὅμως τῶν Πατάρων, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ξάνθου, δύο ἀραβικαὶ φυλακίδες—εἶχον προβῇ ἕως ἐκεῖ—ξενισθεῖσαι ἐκ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ, τὸν καταδιώκουσι μετὰ πείσματος, ἀναγκάζουσιν αὐτὸν εἰς μάχην.

Ὀλιγοστεύει τὸν δρόμον του, καὶ ἀφοῦ ἐστράφη αἰφνιδίως, ἀποφεύγει τὸ παραπλέον καὶ ἐπιπλέει μεθ' ὅλης τῆς δυνά-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μεως κατὰ τοῦ δευτέρου ἐχθρικοῦ σκάφους, ἐνῶ τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ὀρμῆς τῆς διώξεως τρέχει ἀκόμη μακρυνόμενον. Ὁ Μελιγούας σφενδονίζει τὴν ἐχθρικὴν σημαίαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῶ μεγαλοπρεπῆς ἀναβαίνει εἰς τὸν ἰστὸν ἢ σημαία μὲ τὰς εἰκόνας τῶν τεσσάρων στρατιωτικῶν προστατῶν τοῦ Βυζαντίου Ἀγίων, τῶν Θεοδώρων: Τύρωνος καὶ Στρατηλάτου, τοῦ Γεωργίου καὶ τοῦ Μιχαήλ, καὶ οἱ σαλπικταὶ σαλπίζουν εἰς τὸ πολεμικόν.

Τὰ ἀραβικὰ ὅπλα ρίπτουσι χάλαζαν βλημάτων καὶ βελῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Μελιγούας διατάσσει πῦρ! Οἱ πυροβοληταί, ἀφοῦ ἔκαμαν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀρπάζουσιν εἰς χεῖρας τοὺς αὐλοὺς*. Ὁ ἀήρ γεμίζει ἀπὸ φλόγας, τριγμὸς καὶ πάταγος φοβερὸς καὶ συνεχὴς ἐπακολουθεῖ, γλῶσσαι πυρὸς περικυκλοῦσι τὸ ἐχθρικόν σκάφος. Ἀτρόμητοι ἐν τούτοις οἱ Σαρακηνοὶ ἐτοιμάζουσι τὰς ἀρπάγας τῶν.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς δρόμων ὀλισθαίνει ὑπὸ τὴν πρύμναν τῶν, ἄρχεται δὲ τοῦ ἔργου του καὶ ὁ μέγας καταπέλτης*. Βάλλει πῆλιν πυρφόρα δοχεῖα, τὰ ὅποια θραυόμενα μεταδίδουσι τὸ πῦρ εἰς τὴν σκηνὴν τῶν ἀξιωματικῶν· βάλλει δοχεῖα γέμοντα ἰοβόλων* ὀφειῶν καὶ σκορπίων, οἱ ὅποιοι κυλίσονται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς γυμνόποδας ναύτας νὰ φεύγῃ εἰς τὰ παρεξάρτια· βάλλει βλήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκφεύγει ἀφόρητος δυσσομία, ἀφόρητος καὶ ἀποπνικτική. Ἡ σύγχυσις εἶναι φοβερά· ἡ πυρκαϊὰ μαίνεται πανταχοῦ.

Οἱ Ἕλληνες μακρυνόμενοι μὲ βίαν τοῦ ἡφαιστείου τούτου ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ δευτέρου ἐχθρικοῦ, τὸ ὅποιον ταχὺ προσέρχεται εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ἡ ἀριστερὰ πλευρὰ τῶν προστρίβεται ἐπ' αὐτοῦ· συντρίβεται μέρος τῶν κωπῶν καὶ οἱ κωπηλάται ἀναποδογυρίζουσιν. Οἱ Ἀραβες κατορθώνουσι νὰ ρίψωσι τὴν σιδηρὰν χεῖρα. Τὸ σαρακηνὸν σκάφος εἶναι ὑψηλότερον· ἡ εἰσπήδησις εἶναι εὐχερής.

Οἱ Βυζαντινοὶ κωπηλάται παραιτοῦσι τὴν κώπην καὶ λαμβάνουσιν τὰ ὅπλα. Ἦδη οἱ στρατιῶται εἶναι εἰς χεῖρας· χειροσίδωνες* ἐκσφενδονίζονται κατὰ πρόσωπον τῶν Ἀράβων, ἀλλ' οὐδὲν τοὺς ἀναχαιτίζει.

Ἄλλ' αἰφνης ἀναμμέναι θρυαλλίδες ἀνάπτουσιν τὸ ὕγρο-πυρφόρον* κακκάβιον*. Τεραστία δέσμη φλογῶν ὑψώνεται μετὰ

φοβεροῦ πατάγου καὶ μεταδίδουσι τὸ πῦρ συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς δύο δρόμοντας.

Οἱ Ἄραβες ἔντρομοι ἀποκόπτουσι τὰς ἀρπάγας καὶ ἀποθιοῦσι διὰ κοντῶν τὸ ἐχθρικὸν σκάφος. Ἀφοῦ ἔσβησαν ταχέως τὸ πῦρ, προσπαθοῦσι νὰ βοηθήσωσι τὸν συμμαχητὴν των, ὁ ὁποῖος βραδέως ἤρχισε νὰ βυθίζεται, ἐνῶ ὁ Μελιγούας μακρύνεται μετὰ κόπου πρὸς βορρᾶν. Ὅταν δὲ οἱ Ἄραβες ἐπαναλαμβάνωσι τὴν καταδίωξιν, ὁ δρόμων τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι πλέον μακρὰν καὶ μετ' ὀλίγον ἡ νύξ ἔρχεται εἰς βοήθειαν αὐτοῦ.

Ὁ οὐρανὸς εἶναι συννεφής, οἱ ὀκτάγωνοι καὶ πολυώροφοι φάροι ἔσβησμένοι, σκότος δὲ πυκνὸν βασιλεύει καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ Αἰγαίου. Οἱ νησιῶται, σωρευμένοι εἰς τὰς ὀχυράς των πόλεις, εἶναι βυθισμένοι εἰς τὸν ὕπνον, καὶ μόνον αἱ φρουραὶ ὑψηλὰ ἀγρυπνοῦσι, ἵνα δώσωσι τὸ σῆμα τοῦ κινδύνου. Αἱ ἀλύσεις καὶ τὰ πασσαλοζεύγματα φράττουσι τὰ στόμια τῶν λιμένων καὶ ἐπάνω εἰς τὰς ἐπάλξεις αἱ ἐνωμοταί τῶν τηλεβολιστῶν εἶναι ἔτοιμοι νὰ κεραυνώσωσι πάντα πολέμιον. Οὐδεὶς πλέον ἔξω· αὐτοὶ οἱ τολμηρότεροι ἔχουν ζαρῶσει εἰς γωνίαν τινὰ ὀχυροῦ λιμένος.

Τὴν ὥραν αὐτὴν τῆς σκοτίας καὶ τοῦ τρόμου ὁ βυζαντινὸς δρόμων, ὥσει ψηλαφῶν, προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ τῆς Σάμου. Μὲ σπασμένα τὰ κατάρτια, σχισμένα τὰ ἱστία, τὸ σκάφος διάτρητον, σύρεται ἀγωνιωδῶς. Τὸ ἥμισυ τῶν στρατιωτῶν, τὸ ἥμισυ τῶν κωπηλατῶν εἶναι νεκροί. Ὁ κελευστής συγκεντρώσας τὸ ὑπολειφθὲν πλήρωμα κάτω εἰς τὰς ἐλαφροτέρας κώπας ἀγωνίζεται νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὸ ὀλίγην δύναμιν καὶ νὰ ρυθμίσῃ τὴν κωπηλασίαν. Τὸ ταλαίπωρον πλήρωμα εἶχεν ἀποκάμει πλέον. Κωπηλατεῖ ἀπὸ ἡμερῶν χωρὶς διακοπὴν· κωπηλατεῖ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας, ὅπου τὸ ἔφερεν ἡ τόλμη τοῦ κεντάρχου Μελιγούα.

Ἐπάνω εἰς τὸ ἐπίστεγον, δύο μόνον ἄνδρες ἀπομένουσιν ὄρθιοι, ἀτάραχοι, ὥς νὰ μὴ ἔχωσι συναίσθησιν τοῦ κινδύνου· ὁ πρωτοκάραβος Θεόφιλος καί, μὲ ἓνα ἐπίδεσμον περὶ τὴν κεφαλὴν, μὲ ἕτερον περὶ τὸν βραχίονα, ὁ κένταρχος Μιχαὴλ Μελιγούας. Ὑπὸ τὸ ἀσθενὲς φέγγος μικροῦ λαμπτήρος, κρεμαμένου ὀλίγους

πόδας ἄνω τῆς βάσεως τοῦ πρυμναίου ἰστοῦ, ἐπιμένει ἀκόμη νὰ σημειώνη εἰς τὸν χάρτην τὰς τῆς ἐπικινδύνου αὐτοῦ ἐκδρομῆς ἐντυπώσεις. Εἶναι ἡ ἀναφορά του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ ἀντίπαλός του ἐμίρης* εἶναι ἐν τούτοις ἀκαταπόνητος. Τὴν ἐπαύριον—ὁ ἥλιος ἦτο ἤδη ὕψηλά—τρεῖς ἀναλαμπαὶ ἀπὸ κάτωπτρον ἴσης διαρκείας, ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ ὄρους Μυκάλης, εἰδοποιοῦσι τὸν Μελιγούαν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶναι πλησίον. Ἡ μάχη τῶρα ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐξόντωσιν· πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ρίψῃ τὸ σκάφος εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν καὶ νὰ πορευθῇ διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν Προποντίδα. Ἡ λύσις εἶναι ἴσως ἄδοξος, ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα φέρῃ τὰς πολυτίμους πληροφορίες.

Αἶφνης ἐμπνέεται τολμηρότερον ἔργον σύμφωνον πρὸς τὸν χαρακτήρα του. Τὸ βύθισμα τοῦ ἀντιπάλου εἶναι διπλάσιον. Πλέει λοιπὸν κάτω ἀπὸ τὸ παλαιὸν Ἑραῖον τῆς Σάμου, ἐνῶ ὁ Ἄραψ ὅλον ἐν πλησιάζει. Εἰσπλέουσι μεταξὺ μυρίων σκοπέλων καὶ οἱ Ἕλληνες εἰσρριμῶσι εἰς ἀβαθὴ καὶ μακρὸν διάδρομον. Τυφλὸς ἀπὸ ὀργῆν ὁ πείσμων ἐμίρης ἀκολουθεῖ.

Ἐξαίφνης φοβερὸς ἀκούεται τριγμός· τὸ ἀραβικὸν σκάφος συγκλονίζεται σύγκορμον. Ὅσοι ἦσαν εἰς τὸ κατὰ στρωμα ἀναποδογυρίζουσι· τὸ πλοῖον κλίνει πρὸς τὴν μίαν πλευράν, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ πλήρωμα κατρακυλᾷ μὲ φοβεράς βλασφημίας καὶ κραυγὰς τρόμου καὶ φρίκης. Τὰ ὕφαλα* τοῦ σκάφους ἀνοίγουσι, τὰ ὕδατα κατακλύζουσιν αὐτὸ καὶ ἡ πρύμνη ἐξαφανίζεται μέσα εἰς τὰ κύματα, ἐνῶ ἡ πρῶρα εἶναι καλῶς ἐσφηνωμένη μεταξὺ δύο πετρῶν.

Ὁ Μελιγούας δύναται τῶρα νὰ πλεύσῃ ἀνενόχλητος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς τὴν ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ τεσσαράκοντα ἀκριβῶς ἡμέρας ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος ὑποδέχεται αὐτὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βουκολέοντος φέροντα «λεπτομερεῖς καὶ θετικὰς πληροφορίας».



Ο ΝΕΟΣ ΑΡΗΣ

(ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ)

[*Ὁ Παλαμᾶς στὸ μεγάλο ἐπικολυρικὸ τοῦ ποιήμα: «Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» ἀναφέρεται καὶ στὸν ἐρχομὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου σὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ προσκυνήσῃ τὴν ἱερωμένην «τὴν Παναγία τὴν Ἀθηνιώτισσα», ποὺ γιὰ τὰς τῆς χρησίμευε ὁ Παρθενών, μετασυνθμισμένος σ' ἐκκλησία.*

Ὁ ἱερός Βράχος τῆς Ἀκροπόλεως μένει ἐκσαιακὸς βλέποντας τόσο στροπὸ μὲ ἓνα τέτοιο ἄρρηγόν, ποὺ ξεχωρίζει βασιλικά ἀπ' ὅλους, καὶ ξεσπᾷ «μὲ χίλια μύρια στόματα» οὐ ἔσαν καινούργιο ὁμηρικὸ ἔμνο γιὰ τὸ νέον ἥρωα τοῦ ἑλληνισμοῦ . . .]

—Βλέπω· εἶναι πάτημα στρατοῦ· βλέπω· εἶναι λάμψη ἀρμάτων.
Σταυροὶ κι αἵτοὶ καὶ λάβαρα καὶ λόγχεις καὶ σκουτάρια*,
κι ἀπὸ τὸ σύγνεφο θεὸς ὁμηρικὸς δὲ βγαίνει.
Τὸ σύγνεφο εἶναι κουρνιαχτός, πόδια πεζῶν καὶ ἀλόγων
τὸ ὑφαίνουν, ὄλο ὑψώνεται καὶ ἀγριεύει καὶ πυκνώνει
κι ἄντρες τυλίγει καὶ στοῦ ἡλιοῦ τὸ τρύπημα φεγγαρίζει.
Χίλιωνε δρόμων ὁ ἴδρωτας σταλάζει ἀπ' τὰ κορμιά τους,
μέσ' στὶς ματιές τους οἱ φωτιές χίλιων πολέμων καΐνε,

δυσκολομέτρητος λαὸς καὶ ἀπόκοτος*, καὶ δείχνει
 πῶς δὲν ὀρμεῖ πρὸς τὰ γραφτὰ ξολοθρεμῶν κι αἱμάτων,
 μὰ φτάνει ἐδῶ χαρούμενα καὶ πομπικά πρὸς κάποιο
 θρησκευτικὸ προσκύνημα καὶ μέγα πανηγύρι,
 καὶ τρέμει καὶ βουλιάζει ἡ γῆ, καθὼς πατᾶ. Καὶ βλέπω...

...Ὁδηγητὴς του ἀλύγιστος γίγαντας καβαλάρης,
 καὶ ξεχωρίζει ἀνάμεσα σὲ ὅλους, καὶ κοστίζει,
 ἕνας, γιὰ ὅλους. Πέστε μου γύρω οὐρανοὶ καὶ κόσμοι,
 ποιὸς εἶν' ὁ μέγας καὶ ἀπὸ ποῦ; Βασιλικά ἡ στολή του.
 Κι ἄλλοι στὸ πλάι του σὰν αὐτὸς βασιλικά ντυμένοι,
 μὰ τὴ μεγαλοσύνη του δὲν τὴ φορεῖ κανένας·
 γύρω πολλοὶ βασιλικοί, μὰ ὁ βασιλιάς εἶναι ἕνας.
 Ἀρχοντικά εἶν' ἡ ὄψη του καὶ τῆς ψυχῆς του εἰκόνα,
 λάμπ' ἡ χαρὰ στὰ μάτια του, κι εἶναι τὸ κοίταμά τους
 ἴσο, καθάριο, καὶ χτυπᾶ, καὶ μέσα τους δὲ στέκει
 τὸ κρύψιμο τοῦ πονηροῦ, τὸ θόλωμα τοῦ χαύνου,
 καὶ σεῖ τὸ γέλιο του πλατὺ κι ὅλο τ' ἄδρὸ του σῶμα,
 καὶ μέσ' ἀπὸ τοῦ ξάστερου μετώπου τὴν καμάρια
 κυβερνητὴς ὁ Στοχασμός, κριτὴς ἡ Περηφάνεια.
 Κι εἶναι φεγγαροπρόσωπος, κι ὁ καλοστολισμένος
 λαιμός του ὁμορφοκάθεται στοὺς ὦμους· καὶ εἶναι πύργος
 χορταριασμένος, καὶ δασὰ στὸ πρόσωπό του ἡ τρίχα,
 κύκλος τὰ γένεια του πυκνὸς ἀσημοχρυσωμένος,
 καὶ κάθε ποῦ θυμοῦ σεισμός τὴ σκέψη του ταραίζει,
 τὸ χέρι ὑψώνεται σ' αὐτὰ μὲ βία καὶ τὰ φουχτώνει,
 σὰ νὰ ζητᾶ παλαίβοντας νὰ κρατηθῇ ἀπὸ κάπου.
 Τὸ στήθος του τετράγωνο κοντρί, καὶ τὸ κορμί του
 τὸ βλέπω ἐγώ, δὲν ἔγινε γιὰ πεζοδρόμου στράτες.
 Τέτοιο κορμί, γιὰ τὸ ρυθμὸ καὶ τὴν ὀρμὴ τοῦ ἀλόγου.
 Στ' ἄλογο ἀπάνου, ἀσύγκριτος, καί, καβαλάρης, ἕνας.
 Στὴ σέλα ἀπάνου ριζωτὸς καὶ σὰν ἐμένα ὠραῖος,
 ἀρχαῖος, καὶ σὰν πελεκητὸς ἀπὸ 'να πλάστη, ποῦ ὅλο
 τὸ ψῆλος χύνει ἀμέτρητο στὸ μετρημένο του ἔργο.
 Στὰ κατηφόρια ὁλόϊσος καὶ στ' ἀνηφόρια ὁλόρθος,
 ὁ ἴδιος πάντα γιὰ ὑψωθῇ γιὰ κατεβῇ μὲ τ' ἄτι,

κι άργοπατώντας, τρέχοντας, όρμώντας, ίδιος πάντα,
κι όλο σά ν' άγωνίζεται με κείνο νά πετάξη . . .

Πέστε μου γύρω ούρανοι και κόσμοι έσεις γραμμένοι,
έσεις, έλιές, πού παίζετε στα φύλλα σας άπάνου
τ' άσήμια τής άνατολής, τής μέρας τά ζαφείρια·
κι έσεις γυμνά πλατώματα και άγέρινοι όχτοι, πέτρες,
και ίωνικά μαγιαπριλα και δωρικές μετόπες,
πέστε μου, γύρω μου ούρανοι και κόσμοι έσεις, ποιός εΐναι ;
Κι αν, ούρανοι και κόσμοι έσεις, δέ μου μιλάτε, άφήστε,
άφήστε Όλύμπιο νά τόν πώ, νά κράξω: «Έσ' εΐσαι, ό "Αρης!» . . .
Χίλιωνε δρόμων ό ίδρωτας σταλάζει άπ' τó κορμί σου,
χίλιων πολέμων οί φωτιές μέσ' στις ματιές σου καΐνε,
κι άς άλλαξες κι άς έρχεσαι μ' άλλο όνομα, κι άς πήρες
γλώσσα άλλη, πολεμόχαρε. Σε μάντεψα· ήρθες, ό "Αρης.
Ό "Αρης εΐσαι κι έρχεσαι και κλείς μέσ' στην καρδιά σου
μέ μιá καινούργια δύναμη τήν ίδια τήν Έλλάδα! . . .

« Η Φλογέρα του Βασιλιά » (Απόσπασμα)

Κωστής Παλαμής



ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ BYZANTINΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Φιλανθρωπία. Ὁ Βυζαντινὸς κόσμος, παρ' ὅλην τὴν σκληρότητα, ἢ ὅποια τὸν διακρίνει εἰς πολλὰ, παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς ὀργανωμένης φιλανθρωπίας, διὰ τὴν ὁποίαν ὑπερηφανεύεται ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς. Οὕτως εἰς ὅλας τὰς μικρασιατικὰς πόλεις κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρχον καὶ διετηροῦντο ὑπὸ φιλανθρώπων κυριῶν γηροτροφεῖα, πτωχοτροφεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, ξενοδοχεῖα διὰ τοὺς ξένους, ἀστέγους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ πολλὰ ἄλλα εὐαγῆ* ἱδρύματα. Παρόμοια τούτων, μέχρι τῶν νεωτέρων τοῦλάχιστον χρόνων, κανὲν ἐκ τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξη.

Τὰ ἱδρύματα ταῦτα συνεκέντρωνον ὅλας τὰς δυστυχίας τῆς τότε κοινωνίας εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον, μέσα εἰς ἀπειρίαν μικρῶν οἰκίσκων, ὅπου ὁ πάσχων εἶχε καὶ κάποιον ἀπεσπασμένον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν γερόντων εὐρίσκετο ἓνας νέος ἢ μία νεᾶνις, διὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ γάλα των. Τοὺς τυφλοὺς τοὺς ἐχειραγῶγουν, ὅπως τοὺς καθίσουν εἰς τὸν ἥλιον, καὶ οἱ ἄποδες εἶχον ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν διάθεσίν των τὰ πόδια τῶν ἄλλων· τὰ μὴ ἔχοντα μητέρα βρέφη ἀνέτιθεντο εἰς τὰς ἀγκάλας τροφῶν πρὸς τοῦτο μισθοδοτουμένων. Μεταξὺ τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἦσαν καὶ ὅσοι ξένοι ἔνεκα ἀσθενειῶν ἠναγκάζοντο νὰ διακόψουν τὸ ταξίδι των καὶ νὰ ζητήσουν βοήθειαν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν ἐν λόγῳ ἱδρυμάτων.

Δι' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν στεγαζομένων εἰς τὰ φιλανθρωπικά ταῦτα ἱδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε μία διεύθυνσις ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν προσώπου σημαίνοντος εἰς τὴν κοινωνίαν. Εἶχε δὲ ἡ διεύθυνσις αὕτη τὰ γραφεῖα τῆς, τὰ λογιστικά της βιβλία, τοὺς προμηθευτὰς της καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐχρειάζετο διὰ τὴν κανονικὴν αὐτῆς λειτουργίαν. Μέσα εἰς τὰ φιλανθρωπικά ταῦτα ἱδρύματα τοῦ Βυζαντίου, τὰ ὀρφανὰ, ὅταν ἐμεγάλωναν, ἐδιδάσκοντο μαζί μὲ τὰ ἄπορα τῆς συνοικίας. Καὶ χωρὶς ἄλλο, ὅταν ἐτελείωναν τὰς σπουδὰς των, θὰ εὕρισκον ἀρκετὴν προστασίαν, διὰ νὰ τοποθετηθοῦν κάπου καὶ νὰ ζήσουν ἀνεξάρτητοι πλέον πολῖται.

Ἡ αὐτοκράτειρα, αἱ περιγίπισσαι καὶ αἱ ἀρχόντισσαι, συχνότατα ἐπεσκέπτοντο τὰ ξενοδοχεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ τοὺς ξενῶνας, διὰ νὰ παρηγορήσουν τοὺς ἀποκλήρους τῆς ἡλικίας, τῆς υἱείας καὶ τῆς μοίρας καὶ νὰ ἀνακουφίσουν αὐτοὺς, προσφέρουσαι χρήματα, ἐνδύματα καὶ φαγώσιμα. Τὴν ἱατρικὴν ὑπηρεσίαν ἐξετέλουν ἐκεῖ μέσα ρασοφοροῦντες ξενοδόχοι. Οὗτοι ἐθεράπευον, ἔδιδον συνταγὰς καὶ παρεῖχον δωρεὰν φάρμακα ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ζητοῦντας τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης των.

Ἡ ἀγία Ἑλένη εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ὁποία προσεπάθησε νὰ ἰσχυροποιήσῃ καὶ αὐτὴ διὰ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων τὰ θεμέλια τῆς χριστιανικῆς φιλαλληλίας. Εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ὁποία κατὰ τὴν παράδοσιν ἵδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει γηροκομεῖον μαζί με ἄλλα φιλόθηρσκα ἰδρύματα.

Κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, εὐσεβῆς καὶ φιλάρετος βασίλισσα, «πολλὰ ξενοδοχεῖα καὶ γηροκομεῖα ἵδρυσεν καὶ φόρων κουφισμοὺς* καὶ ἄλλα πλεῖστα κατῴρθωσε», ὅπως λέγει ὁ χρονογράφος. Πρὸς τοῦτοις εἰς τὴν ἰδίαν Εἰρήνην ἀποδίδεται ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἵδρυσις τοῦ «Πιστωρίου», συσσιτίου δηλαδὴ διὰ τοὺς πένητας, ὅπου, ἂν μὴ τι ἄλλο, εὗρισκαν ὅμως οἱ πεινῶντες μίαν χορταστικὴν μερίδα ἄρτου· ἐπίσης καὶ ἡ προσφορά μεγάλης ἐκτάσεως γῆς, ὅπου οἰκοδομήθη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Λουκᾶ, διὰ νὰ θάπτονται δωρεὰν οἱ πένητες καὶ οἱ ξένοι, πολλοὶ τῶν ὁποίων θὰ ἦσαν προσκυνηταί, τῶν χειρῶν τῶν ὁποίων ἐξέφυγεν ἡ βακτηρία ἕνεκα τῶν ταλαιπωριῶν τῶν ἀτελευτήτων ὁδοιποριῶν.

Μία ἄλλη βασίλισσα, ἡ Πλάκιλλα, ἡ σύζυγος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἀπὸ ὑπερβολικὸν ζῆλον ἐξετέλει ἀκόμη καὶ τὰ ἔργα τῶν νοσοκόμων καὶ ὑπηρετριῶν εἰς τὰ Νοσοκομεῖα. Ἡ φιλανθρωπία, διὰ τὴν ὁποίαν, ὅπως εἵπομεν, ὑπερῆφανεύεται ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἐναρέτου αὐτοκρατείας εὗρε τὸν τέλειον ὑπηρέτην της. Αἱ θεαταὶ ἀρχαὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἔχουσιν ἤδη δώσει τοὺς πρώτους ὠραίους καρποὺς τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον αἱ βασίλισσαι, ὅσαι προικίζουσιν με φιλάν-

θρῶπα ἰδρύματα τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἄλλαι εὐγενεῖς γυναῖκες, ὑπέικουσai* εἰς τὴν ἐπὶ τῶν καρδιῶν αὐτῶν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν διδασμάτων τῆς Ἐκκλησίας, ἀμιλλῶνται ποῖα πρώτη νὰ βοηθήσῃ τὴν ὑπὸ τόσων ἀναγκῶν βασανιζομένην πτωχὴν τάξιν.

Ἐν μόνον παράδειγμα ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω, διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιλαλληλίαν τοῦ βυζαντινοῦ γυναικείου κόσμου καὶ τὴν ἡμερότητα τοῦ μεσαιωνικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Ἡ Πατρικία Μάρη ἐπισκεφθεῖσα τὰς φυλακάς, διὰ νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνας, ἠσθάνθη τόσον οἶκτον διὰ τὴν ζοφερότητα των, ὥστε παρεχώρησε τὴν μοναδικὴν οἰκίαν της εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς της. Ἡ εὐχαρίστησις της, ὅταν εἶδε μεταφερομένους ἐκεῖ τοὺς καταδίκους, ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ὅπως ἔλεγεν, ἦτο ἡ ὠραιότερα ἡμέρα τῆς ζωῆς της.

Ἡρωισμοί. Ὁ Βυζαντινὸς κόσμος δὲν εἶχε μόνον ἄνδρας γενναίους, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας ἀξιοθαυμάστους διὰ τὴν ἀδάμαστον ψυχὴν καὶ τὸ ὑπερήφανον φρόνημά των. Ἡ φρικιαστικὴ μοῖρα, ἡ ὁποία ἀνέμενε τὰς γυναῖκας τῶν βυζαντινῶν πόλεων, ὅσαι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην εἶδον νὰ ἐμπήγνυται* εἰς τὰς ἐπάλξεις των ἡ σημαία τῶν βαρβάρων βασιλέων, ἔκαμνεν αὐτὰς νὰ ἐγκαταλείπουν τὰς οἰκιακάς των ἀσχολίας καὶ εἰς ἡμέρας κινδύνων νὰ ἀναλαμβάνουν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀνδρῶν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν τειχῶν.

Αἱ γυναῖκες τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν μοιραίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν της ἔδειξαν ἀνδρείαν ὄντως ἐπικήν*. Διότι καὶ γυναῖκες, ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπιφανῶν, συμμετεῖχον τοῦ πολέμου ἀνδρικῶς. Ἐκόμιζον μὲ ὅλην των τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῶν τειχῶν λίθους καὶ δοχεῖα πλήρη βραστοῦ ὕδατος, ὅπως ἐκσφενδονίζωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Πολλαὶ μάλιστα ἀπ' αὐτὰς ἐδείκνυσον ἐντελῶς ἀνδρικὸν θάρρος. Ἰστάμεναι παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν, προέτρεπον αὐτοὺς ν' ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ ἀντοχὴν καὶ γενναϊότητα.

Δὲν φαίνεται δὲ νὰ περιορίζηται τὸ γυναικεῖον ἐνδιαφέρον κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς μόνον εἰς πολεμικὰς ἀσχολίας. Ἡ

φιλαλληλία δὲν τὰς ἀπασχόλει καὶ τότε ὀλιγώτερον. Βεβαίως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον οὔτε οἱ σημερινοὶ Ἑρυθροὶ Σταυροὶ οὔτε αἱ ὠργανωμένοι ὑπηρεσίαι εἰς τοὺς στρατούς. Ἄλλ' ὥς ἄγγελοι παρηγορίας δὲν ἔπαυον νὰ κύπτουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν τραυματιῶν, νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὰς πρώτας βοηθείας καὶ νὰ τοὺς ἀνακουφίζουν ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν ὀδυνηρῶν πληγῶν.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὰ 1422, γυναῖκες τῆς πρωτευούσης, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἐποχῆς, ὅσαι δὲν μετέφερον πέτρας εἰς τὸ τεῖχος, ἐκρατοῦσαν «ὡὰ καὶ στυπία* καὶ τοὺς λαβωμένους ἰάτρευον». Ἄλλαι φορτωμένοι μεγάλα δοχεῖα πλήρη ὕδατος ἢ οἴνου ἔσπευδον πρὸς τὰ μέρη, ὅπου ἐμαίνετο ἡ συμπλοκή. Ἐκεῖ, μέσα εἰς χάλαζαν βελῶν, λίθων καὶ ἀκοντίων, ἔδιδον νὰ δροσισθοῦν καὶ νὰ τονώσουν τὰς δυνάμεις των οἱ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα ἐξηντλημένοι ὑπερασπισταί, διὰ νὰ τρέξουν πάλιν καὶ νὰ τοξεύσουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν βέλη περιτυλιγμένα διὰ στυπίων ἀλειμένων μὲ τὸ ὑγρὸν πυρ.

Τὰ ἐπὶ τῶν τειχῶν τρεχάματα αὐτὰ τῶν γυναικῶν δὲν ἦσαν ἀκίνδυνα· διότι κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτὴν, μερικαὶ γυναῖκες ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἐκεῖ ἐπάνω «ἐλαβώθησαν μὲ σαγίτας», ὅπως λέγει ὁ χρονογράφος. Ὁ κίνδυνος ὅμως, ὁ ὁποῖος δὲν ἠπεῖλει μόνον αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ των, τοὺς ἔδιδε πάντοτε θάρρος. Διὰ τοῦτο ὡς ἡρωίδες μυθικῶν χρόνων, ἔνεκα τοῦ μητρικοῦ των φίλτρου, ἀνερριχῶντο μέχρι τῶν ἐπισφαλεστέρων μερῶν τῶν προμαχώνων, ὅπου ἐμάχοντο μετὰ τῶν ἀνδρῶν.

Ὁ ρόλος ὁ ἡρωικὸς τῶν γυναικῶν εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς πόλεις τὰς ὕφισταμένας ἐφόδους μαρτυρεῖται παρὰ τῶν ἱστορικῶν. Ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἀγωνιζομένων γυναικῶν εὐρίσκεται κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ ἡ Παναγία, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὁποίας εἶχε ταχθῇ ἡ Θεοφύλακτος πόλις. «Ὅταν οἱ Ἀβαροὶ ἐπολιόρκουν τὴν Πόλιν, μία γυναῖκα στολισμένη μὲ ἰόχρωμα φορέματα ἐφάνη ἐπὶ τῶν προμαχώνων. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἐσκοτίσθη-

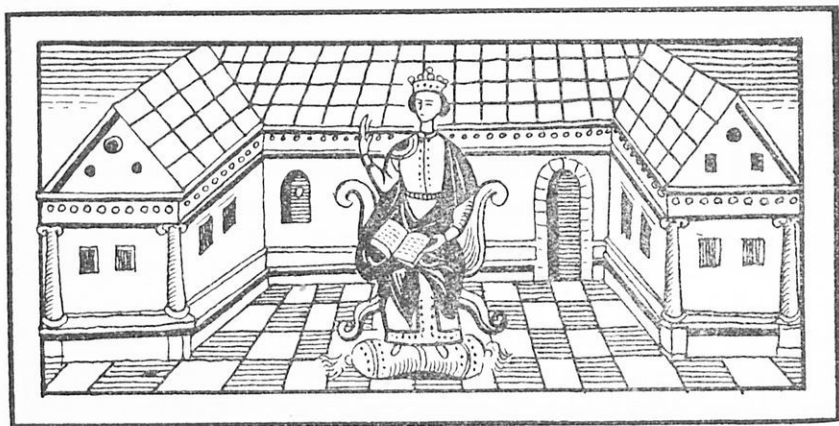
σαν οἱ ἐπιτιθέμενοι, κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Καὶ ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἐξηφανίσθη δεκατισθεὶς, ἐτονίσθη ἔμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς ὁ θριαμβευτικὸς ψαλμὸς :

« Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια ».

« Ἡ βασιλίσσα καὶ αἱ βυζαντιναὶ ἀρχόντισσαι »

Πλάτων Ροδοκανάκης





ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ

Ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔργον τοῦ αὐτοῦ λαοῦ τοῦ δημιουργήσαντος τὸν μοναδικὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν Πολιτισμόν. Βεβαίως ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμόν, τὸν ἀναπτύξαντα κατὰ μοναδικὸν τρόπον τὴν ποίησιν, τὴν φιλοσοφίαν, τὸ δράμα, τὸν πεζὸν λόγον, τὴν καλλιτεχνίαν, τὴν ἀντίληψιν περὶ νόμου, ὑπηρετήσεν ὅμως καὶ τὸ Βυζάντιον τὸν πολιτισμόν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ. Ὅ,τι εἶναι διὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς, εἶναι διὰ τὸν μεσαίωνα ὁ μεσαιωνικὸς. Κανὲν ἀπὸ τὰ Κράτη τοῦ μεσαίωνος, οὔτε φραγκικόν, οὔτε ἀραβικόν ὑπηρετήσε τὸν κόσμον καὶ τὸν πολιτισμόν τόσο πολὺ, ὅσον τὸ Βυζάντιον. Οἱ ἄλλοι κατέστρεφαν, τὸ Βυζάντιον ἐδημιούργει.

Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως. Τὸ Βυζάντιον ἦτο συνέχεια τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὸ ἀνατολικὸν δηλαδὴ τμήμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ὑπάρχουν διάφοροι Λαοί, Ἕλληνες, Ἰλλυριοί, Θράκες, Ἀρμένιοι, Σύριοι, Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ κυρίως οἱ Ἕλληνες ἀναλαμβάνουν τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ. Μετὰ τὸν ἑβδομὸν μάλιστα αἰῶνα, ὅτε ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον αἱ ἐπαρχίαι αἱ κατοικοῦμεναι ἀπὸ ξένους λαούς, τὸ Βυζάντιον κατοικεῖται κατὰ μεγίστην πλειονότητα ἀπὸ Ἕλληνας ἢ ἐξελληνισμένους Μικρασιάτας (Φρύγας κλπ.),

ἐν μέρει δὲ μόνον ἀπὸ Ἀρμενίους ἢ ἄλλους ξένους. Καὶ ἐλέγετο μὲν Ρωμαϊκὸν τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ἀλλὰ Ρωμαίους εἶχε ἐλαχίστους ἔξω τῆς Ἰταλίας, καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ταχέως ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ἐλληνικῆς ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν. Ὁ Ἑλληνισμὸς λοιπόν, ὅπως διεμορφώθη εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, διευθύνει τὸ Βυζάντιον καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ὀφείλονται αἱ ὑπηρεσίαι του εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄν διηύθυναν Ἰλλυριοὶ ἢ ἄλλος στρατιωτικὸς λαὸς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, δὲν θὰ εἶχαν τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν, ἡ ὁποία ἐχρειάζετο διὰ νὰ ζῇ τὸς ὅσον πολὺ τὸ Κράτος. Εἰς τὸ Βυζάντιον ὅμως κανὲν ἄλλο ἔθνος πλὴν τῶν Ἑλλήνων καμμία ἄλλη γλῶσσα πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς δὲν ἐπικρατεῖ. Δι' αὐτὸ δύναται τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου τοῦλάχιστον αἰῶνος νὰ ὀνομασθῇ καὶ Μεσαιωνικὸν Ἑλληνικὸν Κράτος.

Βεβαίως, ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Βυζαντίου δὲν ἔχει καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν πρωτότυπον δημιουργικότητα. Ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτὸς ποὺ ἀνέμιχθη πολὺ μὲ Ἀσιάτας ἔγινε πολὺ θρησκευτικὸς καὶ ἡ θρησκευτικότης, καθὼς καὶ ἡ πολιτικὴ συγκεντρωτικότης, ἐπέβαλε πολλοὺς περιορισμοὺς εἰς τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τοῦ πνεύματος.

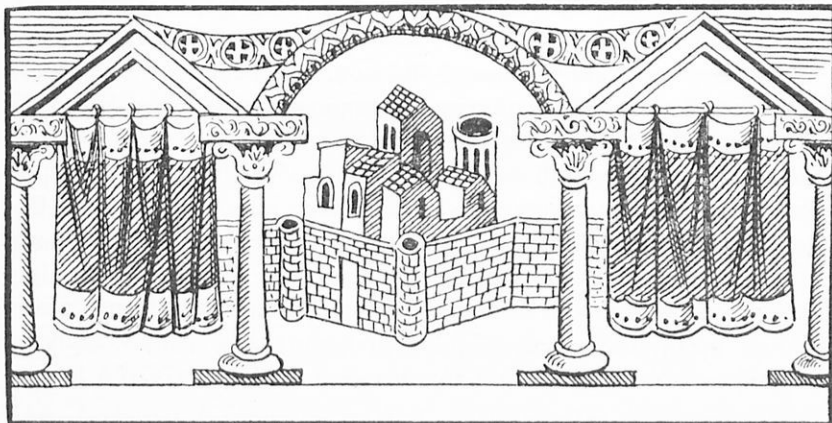
Ἡ Χριστιανικὴ ὅμως εὐσέβεια τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου δὲν ἡμπόδιζεν αὐτοὺς νὰ θαυμάσουν τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, νὰ ἀντιγράφουν τὰ χειρόγραφα, νὰ μελετοῦν καὶ σχολιάζουν αὐτὰ εἰς τὰς βιβλιοθήκας των. Ὀνομαστοὶ κληρικοί, ὅπως ὁ Φώτιος, ὁ Ἀρέθας, ὁ Εὐστάθιος καὶ τόσοι ἄλλοι ἀσχολοῦνται ἐπιστημονικῶς μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ ἔργα των, χωρὶς νὰ σκανδαλίζονται ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν των. Ὁ πολὺς θαυμασμὸς ἐρμηνεύει καὶ τὴν μίμησιν τὴν γλωσσικὴν. Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς, καὶ ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἐξωτερικὴ ἡ μίμησις, μόνον γλωσσικὴ. Καθὼς λέγει ὁ Κρουμπάχερ* «οὐδεμίαν ἄλλην ἀρχὴν τῆς παλαιᾶς ἱστορικῆς σχολῆς ἐκκληρονόμησαν οἱ Βυζαντινοὶ πιστότερον ἢ τὴν ἀντικειμενικότητα. Ὅτι ὁ ἱστορι-

κός πρέπει νά εἶναι ἀμερόληπτος καί φιλαλήθης γνωρίζουν ὅλοι καλῶς».

Τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἔργον εἶναι ἡ ἀπέραντος Χριστιανική φιλολογία (λειτουργική, ἀπολογητική, ἐκκλησιαστική ποίησις, Χριστιανική ρητορική, κανονικόν δίκαιον κλπ.), ἡ ὁποία ἔλαβε τόσην ἐκκλησιαστικήν ἀξίαν καί σημασίαν, διότι καί αὐτὴ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν γραμμάτων. Ὅσον δὲ μεγαλύτεροι εἶναι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καί συγγραφεῖς, τόσην μεγαυτέραν ἐπίδρασιν ἔχουν ὑποστῇ, ὅπως δεικνύουν τὰ παραδείγματα τοῦ Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Φωτίου κλπ. Βεβαίως οἱ Χριστιανοὶ οἱ γράψαντες ἑλληνιστὶ δὲν ἦσαν ὅλοι ἀκραιφνεῖς Ἕλληνες, ὑπέστησαν ὅμως ἐπίδρασιν τοῦ ἐλληνικοῦ παρελθόντος ἢ τοῦ ἐλληνικοῦ περιβάλλοντος καὶ δι' αὐτὸ κατορθώνουν νά δημιουργήσουν ἰδίαν φιλολογίαν τόσον μεγάλης ἀξίας, ὅπως εἶναι ἡ Χριστιανική. Κανεῖς ἄλλος λαὸς δὲν ἔπραξε τι ἀνάλογον, διότι δὲν εἶχε νά στηριχθῇ ὅπως ὁ Ἑλληνισμὸς ἢ ὁ ἐξελληνισθεὶς κόσμος εἰς τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά γράμματα.

« Μικρὰ Μελετήματα »

Κ. Ἀμντος





Ο ΦΛΑΝΤΑΝΕΛΑΣ

[Στις 20 Ἀπριλίου 1453 τέσσερα πλοία με επικεφαλής ένα βασιλικό σκάφος επιστρέφουν στην πολιορκημένη βασιλεύουσα, φορτωμένα εφόδια από διάφορες χριστιανικές χώρες. Ὁ Μωάμεθ διατάσσει τὸ στόλο του νὰ τὰ συλλάβῃ ἢ νὰ τὰ βυθίσῃ. Κυβερνήτης τοῦ βασιλικοῦ σκάφους ἦταν ὁ γενναῖος βυζαντινὸς πλοίαρχος Φλάντανελάς.]

Στὰ τεῖχη ἔφεραν τὶς ἅγιες εἰκόνες, καὶ μιὰ γριὰ τυφλή, ἀκολουθώντας με λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ἦρθε κι ἐκεῖνη νὰ ἰδῇ με τὰ ξένα μάτια. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἔκαμε τόπο, χωρὶς νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σιωπὴ νεκρικὴ!

Θαρρεῖς καὶ ὁ Ἀετός, ὁ ὑψηλότερος τῆς Ἀσίας λόφος, ψήλωσε ἀκόμη πιὸ πολὺ, νὰ ἰδῇ τὴν παράξενη ναυμαχία, ἐνὸς στόλου ὁλόκληρου με τέσσερα καράβια.

Τὸ πρῶτο βασιλικὸ καράβι με τὴ σημαία, ποὺ τὴ στόλιζε ὁ δικέφαλος αἰετός, πρῶτο πρῶτο θέλει νὰ προχωρήσῃ, νὰ περάσῃ τὴν ἀλυσίδα τῆ χοντρῆ τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρῃ τροφὴ στὴν κουρασμένη Πόλη.

Ὁ ἄνεμος ἔπαυσε· φύλλο δὲν κουνιέται καὶ τὰ καράβια ἤσυχα στέκονται σὰ μαρμαρωμένα καὶ καθρεφτίζονται στὴν ἤσυχη θάλασσα.

Ἐξαφνα, ὁ Σουλεϊμάν πασάς, ὁρμᾷ με ὅλο τὸ στόλο καὶ τὰ τριγυρίζει.

‘Ο κίνδυνος είναι μεγάλος.

‘Ο περήφανος Σουλτάνος ξέχασε, πώς βρίσκεται στη στεριά και προχωρεί με τὸ ἄλογό του μέσα στὰ ρηχὰ νερά, νὰ τρέξη ὁ ἴδιος, νὰ βουλιάξει τὰ καράβια μετὰ τὴ χριστιανικὴ σημαία.

Δίνει διαταγές, κεραυνούς.

Τελείωσε! Θὰ χαθοῦν τὰ παλληκάρια! ‘Ακίνητα τὰ καράβια, ἔπρεπε νὰ ξεχάσουν, πὼς εἶναι θαλασσινὰ καὶ νὰ γίνῃ στεριανὸς ὁ πόλεμος.

Στὰ τείχη ὁ λαὸς μετὰ μιὰ ἀναπνοή, μετὰ μιὰ εὐχή, μετὰ ἓνα ὄνειρο παρακολουθεῖ μετὰ λαχτάρια καὶ προσεύχεται.

Προσεύχεται καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ δὲ δίνει διαταγές, ἀστροπελέκια*. Ξεύρει τὰ παλληκάρια του.

Καὶ ἡ γριὰ προσεύχεται κι ἐκεῖνη καὶ κλαίει. ‘Απὸ κάτι μισόλογα παρακολουθεῖ τὸ μεγάλο τὸ κακὸ καὶ παρηγοριέται, πὼς βλέπει.

Οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν φωτιά κι ἄρχισε νὰ καίεται τὸ βασιλικὸ καράβι. Καὶ ἄλλοι ὁρμοῦν σὰν ἀστραπὲς μέσα στὰ ἄλλα καράβια.

Τότε ὁ κυβερνήτης Φλαντανελάς χώρισε σὲ δύο τοὺς ἄντρες του. Οἱ μισοὶ στὰ κατάρτια, μετὰ τὸ ἓνα χέρι νὰ χύνουν νερὸ καὶ νὰ σβήνουν τὴ φωτιά, μετὰ τὸ ἄλλο νὰ χύνουν ὑγρὴ φωτιά καὶ νὰ καΐνε τὰ ἐχθρικά καράβια. Καὶ ἄλλοι μισοὶ νὰ πολεμοῦν στὴθος μετὰ στήθος, σπρώχνοντας τοὺς Τούρκους, ποὺ ἤθελαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλῃ ἐκατόμβῃ. ‘Εκατοντάδες χάνει ἀνώφελα ὁ Σουλεϊμάν πασάς καὶ ἀφρίζει ὁ Σουλτάνος καὶ δείχνει τὸ χρυσὸ του ρόπαλο ἀγριεμένος, καὶ ὁ κάθε ναύτης χύνεται στὸ θάνατο, γιὰτὶ ξέρει, πὼς τοὺς περιμένει κατόπι θάνατος πολυβασανισμένος.

Καὶ ὁ οὐρανὸς γαλανός, ἡ θάλασσα λάδι. ‘Ανοίγει τὰ χίλια στόματά της ἄθελα καὶ καταπίνει τὰ πτώματα χωρὶς ὄρεξη.

Στὰ τείχη τὴ νεκρικὴ σιωπὴ ἀκολούθησε βοὴ μεγάλη.

Τῆς γριᾶς τὰ στήθη τὰ ξέσχιζε τὸ ἀναφυλλητό. Δὲν μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνῃ τί γίνεται γύρω της καὶ τραβᾷ τὸ πλατὺ μανίκι τοῦ πλαγινοῦ της καὶ ρωτᾷ ὅλη λαχτάρια:

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

— Ἀδελφι, τί, γίνεται ἐκεῖ κάτω, δὲν ἔχω μάτια νὰ ἰδῶ.

— Τί γίνεται ; Ὁ Σταυρός, μάννα, ἔκαμε τὸ θαῦμα του. Ὁ Φλαντανελὰς πέρασε τὴν ἀλυσίδα.

— Δοξασμένο τ' ὄνομά του !

Ἡ γριά κλονίστηκε· ὁ ξένος τὴ στήριξε.

Ἀκούσθηκαν ψαλμοὶ καὶ ἔφεραν στὰ χέρια τὸν Φλαντανελὰ μετὰ τὰ παλληκάρια του καὶ μετὰ τοὺς γενναίους τῶν ἄλλων караβιῶν, ποὺ πολέμησαν, σὰ νὰ κινδύνευε ἡ δικὴ τους πατρίδα.

Ὁ κυβερνήτης γελαστός, γύρισε καὶ εἶδε τὴ θάλασσα καὶ ἔτρεξε στὸ βασιλεῖά του· μὰ ἔξαφνα βλέπει τὴ μάννα του ἀκουμπισμένη ἐπάνω στὸ βασιλεῖα.

— Ἡ μάννα μου ! φώναξε.

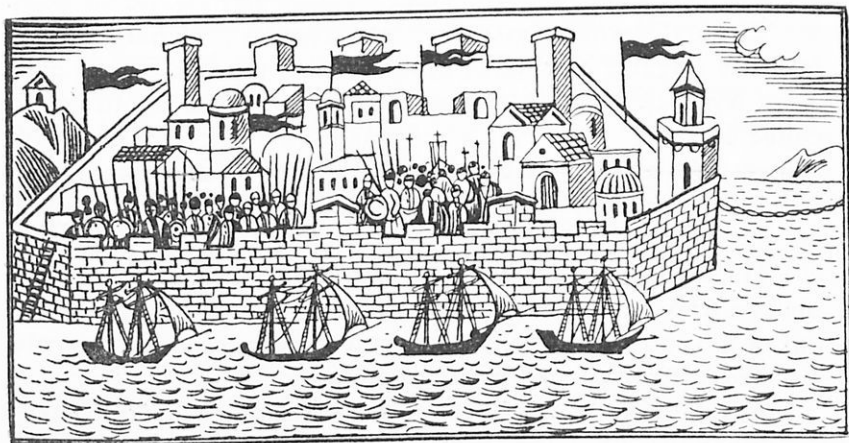
Ὁ αὐτοκράτωρ χαμογέλασε, ἐνῶ τὸν ἀγκάλιαζε.

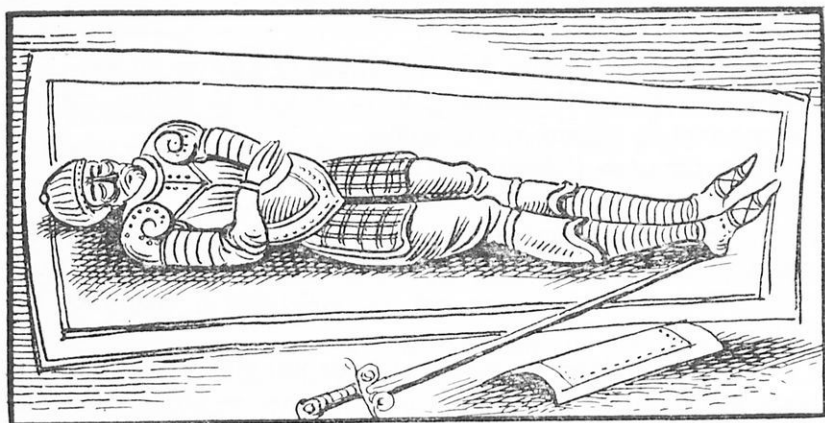
— Ἐ! Ἐσὺ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλη καὶ ἐγὼ τὴ μανούλα σου.

Ἑλληνικὸ αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲν πέφτει ἀκόμα ἡ Πόλη μετὰ τέτοια παιδιὰ, δὲν πέφτει!

« Διηγήματα »

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου





Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

**‘Ο Βυζαντινὸς
Λεωνίδας.**

“Ας ἔρθωμε πεντακόσια χρόνια ἐπάνω
κάτω πίσω.

Τὴν ὑπερήφανη Πόλη δυὸ μῆνες τώρα σφι-
χτὰ τὴν πολιορκοῦν οἱ Τοῦρκοι. Χωρὶς καμιὰ βοήθεια ἀπὸ τοὺς
ἄλλους Χριστιανοὺς παλεύουν οἱ “Ελληνες μὲ σφιγμένα δόν-
τια στὸν ἄνισο καὶ σκληρὸ ἀγῶνα, πέρα νὰ τὰ βγάλουν. Οὔτε
πουλὶ πετούμενο δὲν μπορεῖ στὴ βασιλεύουσα νὰ φθάσῃ, παρη-
γοριὰ κι ἐλπίδα τουλάχιστο στοὺς πολιορκημένους γιὰ νὰ φέρῃ.

Ἐκατὸν πενήντα χιλιάδες, τὸ λιγώτερο, διαλεχτοὶ τοῦ
Μωάμεθ μαχητὲς στὰ τείχη ἔχουν ριζώσει καὶ ζητοῦν στὴ σιδε-
ρένια ἀγκαλιά τους νὰ τὴν πνίσουν. Τετρακόσια πλοῖα, ἀδιά-
κοπος φράχτης γύρω γύρω, τὴ θάλασσα τῆς κλείνουν καὶ τῆς
κόβουν τὴν ἀναπνοή. Καὶ ὁ Μωάμεθ, σὰν ἄλλος πικροχάρων-
τας, τὴν περιτριγυρίζει καὶ βρουχιέται καὶ βούλεται τὸ κεφάλι
νὰ τῆς πάρῃ.

Ἡ πολυδοξασμένη ὅμως ἡ Πόλη δὲν πέφτει. Τὰ χιλιοστρυ-
πημένα ἀπὸ τὶς ἐχθρικὲς τὶς βόμβες τείχη τῆς ἀντέχουν ἀκόμη
καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς, λιγώτεροι ἀπὸ δέκα χιλιάδες, γενναῖοι
καὶ ἀκατάβλητοι, ἄγρυπνοι τὴν φρουροῦν.

‘Ο Σουλτάνος εἶναι μεγάλος καὶ φοβερὸς σὲ δύναμη, ἀλλὰ
κι ὁ δικὸς μας βασιλιάς εἶναι λιοντάρι στὴν καρδιά. ‘Ο Παλαιο-

λόγος, σάν τὸ Διγενὴ τὸ Σαραντάπηχο, προσμένει τὸ Χάροντα Μωάμεθ μαζί του γιὰ νὰ μετρηθῇ.

—Παράδωσέ μου τὴν Πόλη· ὁ Μωάμεθ στὸν Παλαιολόγο παραγγέλλει... Εἶδεμὴ μὲ τὸ σπαθί μου θὰ τὴν πάρω καὶ τότε ἀλίμονο σὲ σᾶς, ἀλίμονο στὴν ἀκούρσευτη ὡς τώρα Πόλη...

—«Μολὼν λαβέ», ὁ βυζαντινὸς ὁ Λεωνίδας τοῦ ἀπάντησε. Οὐτε ἐγὼ νὰ σοῦ τὴν παραδώσω ἔχω δικαίωμα οὔτε ἄλλος κανένας. 'Ανήκει στὰ παιδιὰ μας· στοὺς "Ἕλληνες, ποὺ κληρονομία τους εἶναι πατρογονική... "Ἐλα νὰ τὴν πάρης...

Πεισματωμένος καὶ ἄγριος ὁ Μωάμεθ, τὸν ὄλεθρο στὴ νύμφη τοῦ Βοσπόρου ἐτοιμάζει. Ἡ 28 τοῦ Μάη τοῦ 1453, τελευταία ἡμέρα τῆς βυζαντινῆς μας αὐτοκρατορίας, θλιμμένη καὶ βουβὴ ξημέρωσε. Σιγὴ παντοῦ βασιλεύει, ποὺ προμηνᾷ τὴ θύελλα.

Καὶ δὲν ἄργησε ἡ μπόρα νὰ ξεσπάσῃ· σὲ λίγο τὰ τουρκικὰ κανόνια σειοῦν καὶ πάλι συθέμελα τοὺς πύργους τῆς πρωτεύουσας τοὺς ρημαγμένους. Τοῦ Σουλτάνου οἱ κήρυκες στὸ στρατόπεδο τρέχουν καὶ διαλαλοῦν, πὼς κάθε στρατιώτης, τὴν Πόλη ἅμα πάρουν, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες δικαίωμα μεγάλο ἔχει ν' ἀρπάξῃ, νὰ καίῃ, νὰ σκοτώνῃ, νὰ σκλαβώνῃ, ὅποιον θέλει. "Ὅσο γιὰ κείνους ποὺ θὰ πέσουν, μακάρια ζωὴ τοὺς περιμένει μὲ ἀπολαύσεις χίλιες δυὸ στοῦ Προφήτη τὸν Παράδεισο.

Τὸ ἄγριο τὸ κήρυγμα γέμισε τρανὸ ἐνθουσιασμό τὰ φανатικά ἐκεῖνα κοπάδια, ποὺ τὴ σφαγὴ καὶ τὴν ἀρπαγὴ διψοῦσαν, ὅπως ὁ κατάκοπος ὁδοιπὸρος τὸ κρῦο νερὸ νὰ χορτάσῃ λαχταρᾷ. Ἡ χαρὰ τους ἡ βάρβαρη τὸν ἀέρα τράνταζε ὡς τὸν οὐρανὸ ἀνεβαίνοντας· καὶ οἱ ἄγριες φωνές τους, οἱ τυμπανοκρουσίες καὶ οἱ φοβεροὶ οἱ κανονιοβολισμοὶ ὡς τὴν καρδιά τῆς πόλεως ἔφθαναν προειδοποιώντας τοὺς Χριστιανοὺς γιὰ τὴ θανάσιμη τὴν πάλῃ.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε τὴ μεγάλη, ποὺ ἔφθανε, στιγμή. Νὰ μοιράσῃ ὁ φτωχὸς αὐτοκράτορας πλοῦτη καὶ ἀγαθὰ, σάν τὸν Μωάμεθ, δὲν εἶχε. Εἶχε ὅμως πάρει τὴ γενναία ἀπόφαση νὰ

υπερασπίση την πατρογονική κληρονομία και τη ζωή του θυσιάζοντας.

Βαθειά πίστη στο Θεό είχε ακόμη. 'Η 'Υπέρμαχος Στρατηγός 'Ισως ν' άπλωνε άλλη μιιά φορά τὰ άγια της τὰ χέρια από τούς πύργους ψηλά, τούς άπιστους έχθρούς ν' άπομακρύνη. Μιά μεγάλη λιτανεία με διαταγή του έγινε, νά παρακαλέσουν όλοι την 'Οδηγήτρια Παναγία την Πόλη της νά προστατεύση . . .

—Σώσον, Κύριε, τόν λαόν Σου! . . . Χύθηκε στις έκκλησίες, πλημμύρισε τούς δρόμους και ώς τὰ τείχη άνέβηκε ή δέηση από τὰ πικραμένα χείλη τών πιστών.

'Αλλά και αυτός άργός δέν έμεινε. 'Ακούραστος τὰ τείχη έπιθεώρησε, έδωσε οδηγίες, θερμά λόγια είπε σέ όλους.

—'Ο κίνδυνος είναι μεγάλος, τούς έλεγε· αλλά και ό Θεός είναι μαζί μας. Σάν τó φίδι τó φαρμακερό ό έχθρός νά χύση στην πόλη μας τó δηλητήριό του θέλει και σάν τó θηρίο τó άνήμερο νά μäs σπαράξη βούλεται . . . Θα άγωνιστούμε για την πίστη μας, την πατρίδα μας, τούς άγαπημένους μας, σάν 'Ελληνες πού πρέπει . . .

Οί γενναίοι υπερασπιστές «έκαμαν καρδιά λεονταριού», μäs λέγουν οί σύγχρονοι ιστορικοί, τὰ πατριωτικά τὰ λόγια του άγαπημένου αυτοκράτορα άκούοντας.

'Η τελευταία λειτουργία.

Είχε νυχτώσει πιά. Μεγάλες φωτιές φώτιζαν τώρα τó έχθρικό στρατόπεδο· τὰ πλοία τους φωταγωγημένα τή θάλασσα φώτιζαν κι εκείνα. Ένας πύρινος κύκλος έπνιγε με τίς γλώσσες του τίς φοβερές τή βασίλισσα πόλη.

Οί Χριστιανοί δέν έχασαν τó θάρρος τους· είχαν ύπομονη άνεξάντλητη και πίστη μεγάλη στο Θεό. 'Ο θρυλικός ναός, ή 'Αγία Σοφία, ένωρίς από κόσμο και κόσμο είχε γεμίσει. Ποτέ ώς τώρα τόσο πλήθος δέν είχε συγκεντρώσει. Γινόταν λειτουργία και είναι ή τελευταία, πού έγινε σ' αυτή.

Οί συγγενείς του βασιλέως, οί τιτλοῦχοι τής Αύλης, οί ευγενείς, οί άρχοντες, οί στρατιωτικοί άρχηγοί και οί πολεμιστές, όσοι δέν ήσαν στα τείχη, τó άμαχο πλήθος, φτωχοί και πλού-

σιοι, νά βροῦν ἐκεῖ μιὰ θέση ἔτρεξαν. Μόνο ὁ βασιλικὸς ὁ θρόνος ἦταν ἀκόμη ἄδειος.

Ἡ Ἐκκλησία τὴν πλατεία της σκέπη ἄπλωσε, παρηγοριά καὶ θάρρος νά τοὺς δώσῃ. Ἀνάμικτοι ὅλοι, χωρὶς καμιά διάκριση κοινωνική, γονατιστοί, μὲ μιὰ καρδιά καὶ μιὰ ψυχὴ σάν ἓνας ἄνθρωπος, τὴ θερμὴ προσευχὴ τοὺς ἔνωσαν πρὸς τὸν Παντοδύναμο γιὰ τὴ σωτηρίᾳ «τῆς θεοφυλάκτου πόλεως».

—Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου!

Ἀργὰ ἀργὰ καὶ μὲ κατάνυξη πρόβαινε ἡ λειτουργία· ὁ Κωνσταντῖνος κάποια στιγμή μὲ ἐλάχιστους ἀξιωματούχους ἐφίππος ἐφθασε στὸ ναὸ μπροστά. Ὁ πολεμιστὴς θυμήθηκε τοῦ χριστιανοῦ τὸ χρέος. Ὁ βασιλιάς τῶν λίγων ἀνθρώπων νά παρουσιασθῇ στὸ βασιλεῖα ὅλου τοῦ κόσμου ἐρχόταν, τὴν ἐπιείκειά του νά ζητήσῃ.

Κατέβηκε ἀπὸ τὸ ἄλογό του καὶ στὸ ναὸ ἀπὸ τίς λεγόμενες βασιλικὲς πύλες μπῆκε. Περνώντας τὴν κεντρικὴ διπλὴ σειρὰ τῶν κιόνων ἐφθασε στὸ βασιλικὸ τὸ θρόνο. Δὲν κάθισε ὅμως, οὔτε ὀρθος στάθηκε. Γονάτισε καὶ σιωπηλὰ τὰ χεῖλη του σὲ προσευχὴ σάλευαν. Γύρω σὲ ὅλο τὸ ναὸ ὁλόθερμα τὰ δάκρυα τῶν πιστῶν ἔτρεχαν καὶ θερμὲς ἀνέβαιναν οἱ παρακλήσεις τῶν.

Ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἦταν γυμνὴ ἀπὸ τὰ πολύτιμα σκεύη της καὶ τὰ ἀφιερῶματα· θυσιάστηκαν κι αὐτὰ γιὰ τὸν ἀγῶνα, σπαθιά κι ἀσπίδες καὶ τόξα γιὰ νά γίνουν. Μόνο τὰ φῶτα ἀπὸ τοὺς πολυελαίους, ἡ λάμψη ἀπὸ τὰ πολυχρῶμα μάρμαρα—λευκά, τριανταφυλλένια, κόκκινα, πράσινα, γαλάζια, σμαραγδένια—τὰ μάρμαρα χίλιων τόπων καὶ χίλιων λατομείων, καὶ τὰ χρυσογάλαζα ψηφιδωτὰ κάποια μεγαλοπρέπεια δίνουν καὶ τίς σιωπηλὲς εἰκόνες καὶ τὰ θλιμμένα τὰ πρόσωπα τῶν Χριστιανῶν φωτίζουν.

Καὶ οἱ ψαλμῳδίες τοῦ χοροῦ καὶ οἱ εὐχὲς τοῦ κλήρου κατανοκτικὰ ἀνεβαίνουν τοῦ Παντοκράτορος τὸ ἔλεος ζητώντας:

—Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου! . . .

Ἐξαφνα οἱ στεναγμοὶ παύουν καὶ ὁ θόρυβος βουβαίνεται.

Σε όλον τὸν ἀπέραντο ναὸ ἄλλο τι δὲν ἀκούγεται παρὰ ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ :

— Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε . . .

Ὁ Παλαιολόγος σηκώνεται καὶ πρὸς τὴν Ὡραία προβαίνει Πύλῃ. Τὰ βασιλικά του ἱμάτια σκονισμένα εἶναι ἀκόμη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τὰ τρεχάματα· τὰ μάτια του δακρυσμένα, στὸ πρόσωπό του ζωγραφισμένος ὁ πόνος, ἀλλὰ τὸ βῆμα του σταθερό. Τὴν ἀπόφασή του φανερώνει, ποὺ καὶ ἀπόφαση ὅλου τοῦ λαοῦ εἶναι : Νὰ πεθάνῃ γιὰ τὴν τιμὴ τῆς πατρίδας.

Βγάζει τὸ βασιλικό του στέμμα καὶ γονατίζει τρεῖς φορὲς ἐμπρὸς στὴν εἰκόνα τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος. Εὐλαβικά κινεῖ τὰ χεῖλη· συγχώρηση ζητεῖ. Ἐπειτα σηκώνεται, κρατεῖ μὲ βία τοὺς λυγμοὺς ποὺ τὸν ἐπνιγαν, καὶ τὰ βλέμματά του στὸ πλῆθος στρέφει.

— Χριστιανοί, συγχωρήσετε τὶς ἀμαρτίες μου, καὶ ὁ Θεὸς ἅς συγχωρήσῃ τὶς δικές σας ! . . . εἶπε.

— Ἄς εἶσαι συγχωρημένος ! τοῦ ἀπαντοῦν ἐκεῖνοι χωρὶς καὶ νὰ μποροῦν τὸ θρῆνο νὰ κρατήσουν, ποὺ τοὺς θόλους τοῦ μεγάλου ναοῦ πλημμύρισε.

Καὶ οἱ γυμνοὶ οἱ τοῖχοι ἐπανελάβαν πένθιμοι λυγμοὺς καὶ συγχώρηση :

— Ἄς εἶσαι συγχωρημένος ! . . .

Παίρνει κατόπιν ἀπὸ τοῦ λειτουργοῦ τὰ χέρια, ὅπως συνήθιζαν οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, τὸ δισκοπότηρο, τὸ ἀσπάζεται καὶ κοινώνησε· ὁ λειτουργὸς ψιθυρίζει δακρυσμένος :

— Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Κωνσταντῖνος . . .

Τὴ νύχτα ἐκείνη ὅλοι μὲ τὴν αὐτὴ ἀγάπῃ καὶ ἀπόφαση κοινώνησαν : Νὰ συγχωρήσουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ πεθάνουν γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὴν πατρίδα, παρὰ νὰ ζήσουν σκλάβοι τῶν ἀπίστων.

Κι ἐνῶ αὐτὰ στὸ ναὸ ἀκόμη συνέβαιναν, ὁ Παλαιολόγος στὰ ἀνάκτορά του ἔτρεξε. Δὲν πῆγαινε νὰ δώσῃ τὶς βασιλικές του διαταγές· σὰν ἓνας ταπεινὸς Χριστιανὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ποὺ ἦσαν ὑπῆρέτες του, συγχώρηση νὰ ζητήσῃ πῆγαινε.

— Συγχωρήστε με ! τούς εἶπε, τὴν ψυχραιμία του προσπαθώντας νὰ κρατήσῃ.

Οἱ γέροι αὐλικοὶ καὶ οἱ ὑπηρέτες τοῦ Παλατιοῦ μὲ κλάματα καὶ θρήνους συγχώρησαν τὸν ἀγαπημένο τους αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ κι ὁ Κωνσταντῖνος δὲν κρατήθηκε· ξέσπασε σὲ δάκρυα.

— «Καὶ ἀπὸ ξύλου ἢ καὶ ἀπὸ πέτρα ἂν ἦταν ἓνας ἄνθρωπος, δὲ θὰ μπορούσε νὰ μὴ θρηνήσῃ τὴν ὥρα ἐκείνη», μᾶς λέγει ἓνας σύγχρονος, πού μὲ τὰ μάτια του εἶδε τὴ σκηνή.

Ἡ ᾽Αλωση. Ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης πέρασε. Ἡ νύχτα προχωρεῖ βουβή, ἐνῶ μαῦρα σύννεφα τὸν οὐρανὸ σκεπάζουν. Μόνο ἡ φωνὴ τοῦ φρουροῦ διακόπτει πότε πότε τὴν παγερὴ ἡσυχία :

— Φύλακες γρηγορεῖτε ! . . .

Στὴν ἐρημία αὐτὴ ὁ Κωνσταντῖνος, ἔχοντας μόνο συνοδὸ τὸν ἱστορικὸ Φραντζῆ, κάλπασε πρὸς τὰ τεῖχη. Θέλησε νὰ ἐμψυχώσῃ ἄλλῃ μιά φορὰ τούς ὑπερασπιστές. Ἐναν ἕναν τούς πύργους γύρισε, μία μία τὶς πύλεις ἐπιθεώρησε· εἶδε ὅλους τοὺς φρουροὺς καὶ ὅλους τοὺς φύλακες καὶ θάρρος ἔδινε, τὰ τεῖχη νὰ φυλάγουν ἄγρυπνοι.

Λίγο ὅμως πρὶν νὰ ξημερώσῃ ἡ αὐγή, τὴ νυχτερινὴ βουβιμάρα οἱ σάλπιγγες ταράζουν. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν τὴν τελικὴ τους ἐπίθεση. Ὁ Μωάμεθ ἅγιος τὴν Πόλιν νὰ πάρουν πρόσταξε. Οἱ Ἕλληνες στὰ τεῖχη σπεύδουν τὰ στήθια τους προβάλλοντας· πρῶτος κι ὁ Κωνσταντῖνος ἔφθασε.

— Στὸ καλὸ, καὶ ὁ Θεὸς μαζί σας ! . . .

Μέσα στὴ μάχη οἱ τελευταῖοι χαιρετισμοὶ τοὺς ἔσβηναν.

Τὴν ἄλλῃ μέρα ὁ γενναῖος αὐτοκράτορας τῶν Ἑλλήνων ἔπεσε ἥρωικὰ ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς, στοῦ Ρωμανοῦ τὴν Πύλιν, σὰν ὁ τελευταῖος στρατιώτης. Ὁ θάνατός του σφράγισε τὴ μεγάλη, πού μᾶς ἄφησε, κληρονομία, δίνοντας ἀξία στὰ ἀναφαίρετα γι' αὐτὴ δικαιώματά μας.

Τὴν ἴδια μέρα καὶ ἡ ἄπαρτη βασιλεύουσα εἶδε τὸ μισοφέγγαρο στὰ τεῖχη τῆς, τ' ἀνάκτορα, τοὺς ναοὺς τῆς, περὶ ἃν γιὰ τὴ νίκη του νὰ κυματίζῃ. Ἡ κόρη τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ ξακουστὴ Κωνσταντινούπολις, πού ἦταν «σκέπη τῆς πατρίδας, κατα-

φύγιο τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίς καί χαρά ὅλων τῶν Ἑλλήνων καί καύχημα τῆς Ἀνατολῆς», στὰ πόδια τοῦ Σουλτάνου γονατίζει, μὰ τὸ μέτωπο ψηλά κρατεῖ.

Κι ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, καὶ δάκρυσαν οἱ εἰζόνες! . . .

Μὲ τὴν ἄλωσή της ἔσβησε πὰ ἡ ζωὴ τῆς βυζαντινῆς μας αὐτοκρατορίας· ὁ Μωάμεθ ἔγινε καινούργιος ἀφέντης της. Τὸ ἑλληνικὸ τὸ Ἔθνος ὅμως δὲν ἔσβησε, οὔτε τὴ μεγάλη του κληρονομία λησμόνησε. Μὲ τὴν ἀνάμνησή της στὰ χρόνια τῆς μαύρης σκλαβιάς του ἔζησε· κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια καί τις στάχτες ἡ νέα ἐθνικὴ σπίθα σύγκαира ξεπήδησε, στὴ ζωὴ δίνοντας καινούργιο σκοπὸ. Τὰ χεῖλη τοῦ Γένους ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ψιθύρισαν :

Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρυόζης.

Πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλε δικὰ σας θὰ εἶναι! . . .

Περιοδικὸν « Στρατιωτικὴ καὶ Ναυτικὴ Ἠχώ »

Ν. Α. Κοντόπουλος



Ο ΕΚΔΙΚΗΤΗΣ

(Διασκευὴ σὲ διήγημα τοῦ θρόνου γιὰ τὴν «Ἁγία Τράπεζα»)

«...Εἴμαστε ἄντρες ἐμεῖς ὅ,τι καὶ νὰ εἰπῇς, εἴμαστε ἄντρες ! Εἶπε ὁ ὑποναύκληρος καθισμένος ἀνάμεσα στὸ πλήρωμα.

“Ἑλλήνας ! σοῦ λέει ὁ ἄλλος· δὲν εἶναι παῖξε γέλασε. “Ε-
χουμε τὰ κακὰ μας—δὲ λέω· μὰ δὲν εἴμαστε καὶ γιὰ πέταμα !
Καὶ νὰ εἴμαστε γιὰ πέταμα, πάλι δὲ θὰ χαθοῦμε. Θέλουμε δὲ
θέλουμε, θὰ ζήσουμε. Θὰ ζήσουμε καὶ θὰ θεριέψουμε καὶ θὰ δο-
ξαστοῦμε, ὅπως καὶ πρῶτα. Τὸ σιδερόξυλο, σιδερόξυλο εἶναι,
ὅσο κι ἂν τὸ κουτσουρέψης, ὅσο κι ἂν τοῦ μαδήσης τὴν κορφή,
ἂν τοῦ ζηματίσης τὰ φύλλα, ἂν τοῦ πριονίσης τὰ κλαδιά. Ὁ
λέοντας, λέοντας λέγεται, ὅσο κι ἂν τοῦ ψαλιδίσης τὴ χήτη*, ἂν
τοῦ κόψης τὴν οὐρά, ἂν τοῦ βγάλῃς τὰ νύχια, ἂν τοῦ ξεριζώ-
σης τὰ δόντια. Φτάνει τὸ βρούχημά του, νὰ χάσης τὴ φωνή. Τὸ
ἔχει τὸ σκαρί μας, ναί, τὸ θέλει ἡ τύχη μας νὰ εἴμαστε πάντα
μεγάλοι. Ὅπου κι ἂν γυρίσης, σὲ στεριῆς καὶ θάλασσες, σὲ νότο
καὶ βοριά, σ’ ἀνατολὴ καὶ δύση, θὰ τὸ ἴδῃς γραμμένο. Καὶ γραμ-
μένο ὄχι μὲ ἀνθρώπινο κοντύλι, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ παν-
τοδύναμο χέρι τοῦ Δημιουργοῦ. Εἴμαστε ἄντρες σοῦ λέω !

Νά, κοίταξε στὴν ἀνατολὴ. Ἐκεῖ βγαίνει ὁ ἥλιος, ἥλιος λαμ-
πρὸς καὶ ἀβασίλευτος, ὁ ἥλιος τοῦ Γένους μας. Ὅποιος δὲν
ἔχει μάτια, ἐκεῖνος δὲ βλέπει τὴ χαραυγὴ, ἐθνικὴ χαραυγὴ, πό-
θος καὶ καημὸς αἰώνων ὄλων, ὄχι κουροφέξαλα.

Κοίταξε γύρω μας. Θάλασσα φουρτουνιασμένη, οὐρανὸς κα-
τασκότεινος, στεριῆς σκουντουφλιασμένες, φορτωμένες δάκρυα
καὶ φαρμάκι. Θεριὰ τὰ κύματα χτυπᾶνε τὸ καράβι μας. Λύσσα
καὶ χολὴ μᾶς πολεμᾷ. Τὸ νερὸ δέρνει τὴ στεριά, τὴν τρώει, τὴν
ξεσχίζει, τὴν πετσοκόβει ἄπονα, ὅσο νὰ κάμῃ τὰ πάντα θά-
λασσα καὶ ν’ ἀπλωθῇ ἀχόρταγος ρούφουλας* στὸν παράνομο
κόσμο.

Μὰ γύρισε κατὰ τὴν Ἡρακλεία*. Καιρὸς διαμάντι· νερὸ τρι-
σάγιο. Τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ ἐκεῖ ἔπεσε. “Ἐχεις ἀρρώστια ; πῆγαινε
νὰ γιатρευτῇς. “Ἐχεις πονόματο, ἄλειψε τὰ ματόφυλλά σου, ν’
ἀγναντέψης κόσμους. Εἶσαι κουφός, θ’ ἀκούσης ἀρμονίες. Βε-
ρέμης* εἶσαι ; Διγενὴς ἐγίνες. Ἡ κολυμπήθρα τοῦ Σιλῳὰμ ἐκεῖ

βρίσκεται για μᾶς. Κολυμπήθρα σωματική, κολυμπήθρα ψυχική, ἔθνικη πρῶτ' ἀπ' ὅλα. Εἶναι ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγία-Σοφίᾳς, τὸ προσκυνητὰρι τοῦ γένους μας.

Τὴν ἄπαρτη Πόλη μας ξένου πόδι τὴν πάτησε, ποδάρι Βενετσάνου. Ἐννιακόσιων χρόνων ἔνδοξη ζωὴ τὴν ἔσβησε μ' ἓνα του σφιχταγκάλιασμα.

Ὁ Λάσκαρης, φαρμακωμένης ὥρας βασιλιάς, φεύγει μακριὰ συνεπαίρνοντας τοῦ Γένους τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀθάνατη σπορά, γιὰ νὰ γυρίσῃ πάλι μιὰ μέρα θεριεμένος ἐκδικητής. Καὶ ὁ κατακτητής, Φράγκοι καὶ Βενετσάνοι καὶ Γερμανοὶ ἀδέσποτοι, σὰν τὸ ἀψὺ πουλάρι, ποὺ τσαλαπατεῖ μὲ τὰ πέταλά του τ' ἄβρᾶ λούλουδα, χύνονται ἀπάνω τῆς ἀχόρταγοι. Μὲ τὸ σταυρό τους συντρίβουν τὸ σταυρό μας, μὲ τὴ θρησκεία τους πελεκοῦν τὴ θρησκεία μας. Γκρεμίζουν ἐκκλησίες, ποδοπατοῦν καλλιτεχνήματα, μολύνουν ἀγιάσματα, ἀποτεφρώνουν πνευματικὰ ἀριστουργήματα. Καὶ σφάζουν γέροντες, πατοῦν ἀρχόντων μέγαρα, ξαπλώνονται σὲ βασιλικά κλινάρια· νεκροὺς γυμνώνουν ἔνδοξους, ποδοκυλοῦν στέμματα θαυμαστά. Στενάζει ἡ Βασιλεύουσα. Μοιρολογᾷ ἡ Σιών μας ! Καὶ ὁ Δάνδολος*, γυιὸς Κουρσάρων*, δὲ λησμονεῖ τὴν τέχνη τῶν πατέρων του. Κουρσεύει καὶ θέλει μὲ ξένα καὶ ἀταίριαστα στολίδια νὰ στολίσῃ τὴ λιμνογέννητη* πατρίδα του.

Γαλέρες* φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὸν πλοῦτο μας τὸν ἀδαπάνητο, τὴ δόξα μας τὴν ἀβασίλευτη, τὴ λάμψη, τὴ σοφία, τὰ ἱερά μας. Ἡ Βενετιὰ τὰ δέχεται περίχαρη, στολίζεται καὶ καμαρώνει σὰν ξιπασμένη καὶ ἄμυαλη τσιγγάνα. Ζώνεται τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταντίνου μας, τὸ βλογημένο, ποὺ ἔχει στὸ θηκάρι του τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα, τὴ θάλασσα μὲ τὰ καράβια, τὴ γῆ μὲ τὰ κάστρα τῆς—ἱστορία χρυσόγλυπτη τοῦ ἀπερραντοῦ κράτους μας. Παίρνει τὴν κολυμπήθρα, ποὺ τόσοι βαφτιστῆκαν πορφυρογέννητοι, καὶ βαφτίζει μέσα τῶν ἐμπόρων τὰ παιδιὰ. Μὲ τίς χρυσόπορτες τοῦ Ναοῦ μας στολίζει τὸν Ἅγιο Πέτρο τῆς, στήνει στοὺς πύργους τῆς τὸ Ρολόγι, θαῦμα τοῦ κόσμου, μὲ τοὺς Μάγους, ποὺ χαιρετοῦν ταπεινοὶ τοῦ Χριστοῦ μας

τῇ Γέννησιν· στήνει στίς πλατεῖες τῆς τ' ἄλογα τ' ἀνεμοπόδαρα, ἀκράτητου λαοῦ συμβολικὴ παράσταση.

Γαλῆρες φεύγουν καὶ γαλῆρες ἔρχονται. Παίρνουν τὰ πλοῦ-
τη μας, τὴ δόξα, τὰ ἱερά μας. Ἀλλοῦ τὰ πᾶνε, στὴ Δύση τὴν
τρισβάρβαρη, νὰ ἡμερέψουν καὶ κείνης τοὺς λαοὺς. Νὰ δοξάσουν
καὶ κείνης τὰ χῶματα.

Ἡ Ἀγία Τράπεζα ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ. Ἡ πλάκα ἡ πολύ-
τιμη, ποὺ τὴν ἔστησε ὁ Ἰουστινιανὸς στὴ μέση τοῦ Ναοῦ, λαμπρὸ
ζαφεῖρι στὴ χρυσὴ σφεντόνα του, ἡ πλάκα, ποὺ ἄκουσε τόσα
νικητήρια καὶ θυσίασε ἀπάνω τῆς ὁ Φῶτιος, δὲν πάει νὰ κλει-
στῇ στὰ δολερά τεῖχη, στ' ἀρπαχτικά χέρια τοῦ Ἰννοκέντιου*.
Ὅχι· δὲν πάει. Ἀνοιξε ἡ καρὶνα στὰ δυὸ καὶ γλίστρησε ἡ Ἀγία
Τράπεζα στὰ νερά τοῦ Μαρμαρᾶ. Ὁ βοῦρκος ἔφυγε ἀπὸ κοντά
τῆς, ὅπως φεύγει ἡ ἁμαρτία τὸ Σταυρό, κι ὁ χρυσὸς ἄμμος στρώ-
θηκε, κλίνη πᾶναγνη ἀπὸ κάτω τῆς. Καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι, τοῦ
Δικαιοκρίτη καὶ Παντοδύναμου, στάθηκε ἀπάνω τῆς ἄγρυπνο,
ὅπως μάνας μάτι στὴν κούνια τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ τῆς.

Καὶ ἀπὸ τότε εἶναι ἐκεῖ καιρὸς διαμάντι, ἥλιος κατάργυ-
ρος, νερὸ τρισάγιο. Μύρο ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ βυθὸ καὶ ἀπλώνεται
στὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας καὶ κάθεται χρῖσμα σωματικό, χρῖ-
σμα ψυχικό, ἐθνικὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα! Ὅπως ἀπὸ τὸ Δισκοπότηρο
βγαίνει ἡ σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ, θὰ βγῇ ἀπὸ κεῖ καὶ ἡ δική
μας ἀπολύτρωση. Ἡ χαρσυγὴ τοῦ Γένους μας ἐκεῖ θ' ἀνατείλῃ·
ναί, ἐκεῖ θ' ἀνατείλῃ. Προβαίνει ὁλοένα ἡ Ἀγία Τράπεζα καὶ
βούλεται νὰ πιάσῃ τὴ στεριά. Ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ τὴν πιάσῃ
τὴ στεριά! Καὶ τότε σὲ ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ γῆ ἀπὸ ἄκρῃ σ' ἄκρῃ,
ἀπὸ νότο καὶ βοριά, χαρούμενος ἥλιος θὰ πυρώσῃ τοὺς δούλους,
καμπάνα θὰ σημάνῃ σὲ κάθε μιναρὲ καὶ τὰ τζαμιά θὰ ἠχολογή-
σουν τὴ χριστιανικὴ, τὴν ἐθνικὴ μας λειτουργία. Καὶ τότε πάλι
ἡ Χρυσόπορτα θὰ στολίσῃ Ἑλλήνων βασιλιάδων τὰ τρόπαια.

Τότε θὰ πάρουμε καὶ τὰ κουρσεμένα πίσω. Τὰ πλοῦτη μας,
τίς δόξες καὶ τὰ ἱερά μας. Θὰ πάρουμε τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταν-
τίνου καὶ τὴν κολυμπήθρα τοῦ Περφυρογέννητου, τίς πόρτες τοῦ
Ναοῦ μας, τὸ Ρολόγι τῶν Μάγων, τ' ἄλογα τ' ἀράθυμα. Καὶ θὰ
μείνῃ πάλι φτωχὴ καὶ ταπεινὴ ψαράδισσα ἡ Βενετιά, καὶ ἡ Πόλη
μας θὰ γίνῃ καύχημα καὶ στόλος τῆς Οἰκουμένης, ὅπως ἦταν

πριν την μαράνη του Βενετσάνου το άγκάλιασμα και το άγριο ποδάρι του Τούρκου.

Ναί! θα ζήσουμε και θα θεριέψουμε και θα δοξαστούμε πάλι. Είμαστε άντρες έμεϊς! μωρ' είμαστε "Έλληνες !...»

Και όρθος τώρα έρριξε τά μάτια φλογερά στις σκοτεινές στεριές, σάν προφήτης του 'Ισραήλ, ύμνώντας τη Γη της 'Επαγγελίας, ό ύπωναύκληρος. Καί δέν ήταν, όχι! ό ναύτης ό ταπεινός. Ήταν ό 'Ελληνισμός όλόκληρος, μέ την άκλόνητη πίστη στις παραδόσεις και τους θρύλους του.

« Λόγια της Πλώρης »

Άντονας Καοζαβίτσας





Δ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ὦ τριακόσιοι! Σηκωθείτε
καὶ ξανίλθετε σ' ἐμᾶς,
τὰ παιδιά σας θέλ' ἰδῆτε
πόσο μοιάζουν με σᾶς

Α. Σολωμός



ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

Ήταν τότε ή πλιό μαύρη έποχή τής Τουρκοκρατούμενης Έλλάδας μας, άπάνω κάτω κατά τό 1770, έποχή μαύρη και σκοτεινή, πού ένα σαρίκι ή ένα πασούμι* τοῦ παρακατιανώτερου Τούρκου άξιζε πλιότερο άπό χίλια έλληνικά κεφάλια.

Έποχή δακρύων και στεναγμών, πού οί Έλληνες ζούσαν όχι άπό τήν εύσπλαχνία και τό έλεος τών τυράννων τους, αλλά διότι ήταν χρήσιμοι σ' αυτούς!

Ξημέρωνε Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα. Έκείνη τή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χρονια μεγάλη κακοκαιρία βασίλευε στη Θεσσαλία και πλιότερο τήν ημέρα τών Χριστουγέννων δούλευε ένα χιονόβροχο και μιὰ κρυάδα, πού δέ μολογείται.

Οί Βελεστινιώτες, σάν όλοι οί όρθόδοξοι Χριστιανοί, είχαν πάει πρωί—πρωί στην έκκλησία νά έκκλησιαστούν και νά παρακαλέσουν τό Θεό, πού σάν εκείνη τήν ημέρα λάβαινε τή σάρκα τού άνθρώπου, νά λυπηθή τό Έλληνικό γένος και όλη τή Χριστιανωσύνη, πού στέναζαν βαριά άπ' άκρη σ' άκρη τής Χώρας, πού μιὰ φορά κι έναν καιρό λέγονταν Βυζαντινή Αύτοκρατορία κι άγκομαχούσε κάτω άπό τήν άντίχριστη φτέρνα τού 'Αγαρηνού.

Ή λειτουργία βρίσκονταν άκόμα στο Χερουβικό, όταν βρόντησε και μπήκαν μέσα πολλοί άγριοι κι άρματωμένοι Τούρκοι. "Ανδρες, γυναίκες και παιδιά έμειναν ξεροί.

—Παλιογκιαούρηδες*! 'Εμείς παιδευόμαστε και σείς διασκεδάζετε έδώ μέσα μέ τραγούδια (τραγούδια έννοούσε ό άντίχριστος τίς ιερές ψαλμωδίες!). 'Εμπρός έξω, παλιογκιαούρηδες, νά βγάλετε τ' άμάξια μας άπό τή λάσπη! φώναξε ό πρώτος τους άγρια, σκληρός Γενίτσαρος, χριστιανογέννημα και χριστιανομάχος, μπαίνοντας στην έκκλησιά μέ καμιά δεκαριά Τούρκους, πού είχανε όλοι τά σπαθιά βγαλμένα.

—'Αμάν, άφέντη μου! 'Αφήστε μας ώς νά τελειώση ή λειτουργία κι έπειτα έρχόμαστε.

Τόλμησε ν' άπαντήση ένας άπό τούς γεροντότερους τού χωριού, πού είχε τό κεφάλι του για ξοδιά.

—Βουβάσου, Γκιαούρη*! Φώναξε λυσσασμένος άπό τό θυμό και διψασμένος για αίμα χριστιανικό ένας άλλος Γενίτσαρος. Πρέπει νά δουλεύη ή έκκλησία σας για νά τρώη τό τζαμί μας.

Και στη στιγμή ό Χριστιανός, πού είχε τολμήσει νά είπη εκείνον τό λόγο, κυλιόταν άπάνω στις κρύες πλάκες βουτηγμένος στο αίμα του.

"Επαψε εύτς ή λειτουργία, έσβησαν τά κηριά και τά καντήλια, κι οί Χριστιανοί μαζί μέ τόν παπά τους άκολούθησαν τούς φονιάδες τους, κάνοντας τό σταυρό τους, για νά γλυτώσουν άπό τά χειρότερα, και κρυφαναστενάζοντας, γιατί σ' εκείνη τήν έποχή ούτε ν' άναστενάξη φανερά μπορούσε ό δύστυχος ό ραγιάς!

Σὲ μισή ὥρα ἀπάνω—κάτω, πρόβατα καὶ σφαγάδες ἔφθασαν κάτω στὸ δρόμο, ποὺ περνάει ἀπὸ τὴ Λάρισα γιὰ τὸ Βόλο, ὅπου ἦταν κολλημένα καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ βγοῦν καμιά πενηνταριὰ χριστιανικά κι ἀγγαρεμένα ἀμάξια, φορτωμένα σιτάρι, ἀρπαγμένο ἀπὸ χριστιανικά σπίτια καὶ ποὺ ἦταν προωρισμένο γιὰ τὸ μεγάλο τζαμι Φετιχὲ τῆς Πόλης καὶ στέλλονταν στὸ Βόλο, γιὰ νὰ φορτωθῇ σ' ἀγγαρεμένο ζαγοριανὸ καράβι. Ἐκεῖ οἱ ἀγγαρεμένοι Χριστιανοὶ ξεφόρτωσαν τ' ἀμάξια κουβαλώντας τὰ σακκιά σὲ στράγγιο τόπο, κι ἔτσι τὰ βόδια καὶ τὰ βουβάλια μπόρεσαν νὰ βγάλουν ἀπὸ τίς λάσπες, ποὺ ἦσαν βαλτωμένα, τ' ἀμάξια ἀδειανά. Ὑστερα ξαναφόρτωσαν τὰ σακκιά καὶ τ' ἀμάξια τράβηξαν τὸ δρόμο τοὺς γιὰ τὸ Βόλο.

Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀντὶ ν' ἀφήσουν τοὺς Βελεστινιώτες νὰ γυρίσουν πίσω στὸ χωριό τοὺς καὶ στὰ σπίτια τοὺς, ἅμα τελείωσε ἡ ἀγγαρεία, τοὺς πῆραν μαζί τοὺς γιὰ τὸ Βόλο, μὲ τὴν πρόφαση, πὼς μποροῦσαν νὰ ξανακολλήσουν τ' ἀμάξια στὶς λάσπες, ὥσπου νὰ πᾶν στὸ Βόλο. Τί νὰ ἔκαναν οἱ καημένοι οἱ ραγιαδες! Μποροῦσαν ν' ἀρνηθοῦν καὶ ν' ἀντισταθοῦν σ' αὐτὰ τὰ θηρία, ποὺ ἔκοβαν χριστιανικά κεφάλια καὶ μόνο τὴ μορφὴ εἶχαν κοινὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους; Θέλοντας λοιπὸν καὶ μὴ, ἀκολούθησαν τὸ δρόμο γιὰ τὸ Βόλο!

Ὅταν τελείωσαν τὸν κάμπο κι ἄρχισαν τὸν ἀνήφορο, πολλὰ ἀμάξια σταμάτησαν ἀπὸ τὴν κούραση τῶν βοδιῶν καὶ τῶν βουβαλιῶν, ποὺ τὰ ἔσερναν. Τότε οἱ Τοῦρκοι διάταξαν τοὺς Βελεστινιώτες νὰ ξεφορτώσουν τ' ἀμάξια, παίρνοντας ὁ καθένας ἓνα σακκὶ σιτάρι στὸν ὄμο του, ὡς τὴν κορφή τοῦ βουνοῦ.

Ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς ἀγγαρεμένους Βελεστινιώτες βρίσκονταν κι ἓνα παλληκάρι, ὡς δέκα ὀχτῶ χρονῶν, γίγαντας στὸ σῶμα καὶ στὴ δύναμη, κι ἄγγελος στὴν ὁμορφιά, καὶ πρῶτο νοικοκυρόπουλο τοῦ χωριοῦ. Φοροῦσε μεταξωτὰ ἀντεριά γιὰ τὸ ἐπίσημο τῆς ἡμέρας κι ἔσερνε στὸ ζωνάρι τοῦ κίτρινο καλαμάρι, γνώρισμα ὅτι ἤξερε γράμματα. Ἦταν δάσκαλος καὶ ψάλτης τοῦ Βελεστίνου, ἀλλ' ὁ κόσμος μὴ μπορώντας νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξία τῶν γραμμάτων του, ἦταν μαγεμένος ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴ φωνή του, ὅταν ἔψαλλε κι ὅταν τραγουδοῦσε, κι ἀντὶ δάσκαλο τὸν ἔλεγαν «ψάλτη», καὶ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα ἦταν γνωστὸς ἀπ' ὅλους.

Τή στιγμή που πήρε κι ό ψάλτης ένα σακκί σιτάρι στόν ώμο του, σάν τούς άλλους τούς χωριανούς του, ένας αίμοβόρος Γενίτσαρος, αίμοβόρος κι αίσχρός, πήγε κοντά του καί τοῦ εἶπε :
—Ρίξ' τὸ σακκί κάτω !

Ὁ ψάλτης ἔρριξε τὸ σακκί κατὰ γῆς, μὴ γνωρίζοντας τὸ σκοπὸ τοῦ Τούρκου, κι ὁ Γενίτσαρος τοῦ ξανάειπε :

—Σκύψε, γκιαούρη !

Ὁ ψάλτης ἔσκυψε, μὴ μπορώντας νὰ κάνη ἀλλιώτικα, κι ὁ Τούρκος τοῦ ρίχτηκε καβάλλα στὴ στιγμή.

Ὅταν ἔνωσε τὸν Τούρκο καβάλλα ἐπάνω του, τότε αἰσθάνθηκε μέσα του ὅλη τὴ σημασία αὐτῆς τῆς ἀτιμῆς ἀγγαρείας, ποὺ εἶναι προωρισμένη μόνο γιὰ τὰ τετράποδα !

Στὴ στιγμή τὸν πέταξε κατὰ γῆς.

Θύμωσε κι ἔγινε φωτιά ὁ τύραννος Τούρκος . . .

Θύμωσε κι ἔγινε ἀστραπὴ ὁ σκλάβος ὁ "Ελληνας . . .

Βλαστήμησε ὁ Γενίτσαρος τὸ Χριστὸ καί τὸ Γένος τοῦ ραγιά . . .

Βλαστήμησε κι ὁ ραγιάς τὸ Μωαμέτη καί τὴν Τουρκιά . . .

Γροθιά ὁ δυνάστης, γροθιά ὁ δυναστεμένος ! Ἀλλὰ ἡ γροθιά τῶν δυναστεμένων εἶναι πλιὸ βαρειά. Δέν κλεῖ μόνο τὸ θυμὸ τοῦ ἐγωισμοῦ στὰ δάχτυλά της, ἀλλὰ καί τὴν ἀγανάκτηση τοῦ πόνου.

Ἡ γροθιά ἐκείνη τοῦ ψάλτη τοῦ Βελεστίνου εἶχε μέσα της ἀκέρια τὴν ὀργὴ τοῦ μαύρου πόνου ὅλου τοῦ δουλωμένου γένους, ποὺ στέναζε τέσσερες αἰῶνες ὥς τότε κάτω ἀπὸ τὴν ἀτιμὴ κι ἀντίχριστη σκλαβιά. Ἡ γροθιά ἐκείνη τοῦ Θεσσαλοῦ συμβόλιζε τὴ μεγάλη Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα !

Ὁ Τούρκος ἔπεσε καταγῆς νεκρός, καί σὲ μιὰ στιγμή ἡ αἰμόχαρη ψυχὴ του βρέθηκε στὴν ἀγκαλιά τοῦ Διαβόλου.

Φωνές ἀλαλαγμοῦ καί φόβου μαζί ἔμπηξαν οἱ ραγιάδες τοῦ Βελεστίνου καί λυσσασμένης ὀργῆς οἱ Γενίτσαροι.

Οἱ Τούρκοι ἔτρεξαν μανιωμένοι ἐπάνω του μὲ σπαθιά στὰ χέρια νὰ τὸν λιανίσουν, ἀλλ' ὁ ψάλτης, πρὶν νὰ τὸν ἐγγίξουν ἐκεῖνοι, ἄρπαξε ἀπὸ καταγῆς τὸ γεμᾶτο σακκί καί βάνοντάς το ἀσπίδα του, ἔφυγε ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τους, κι ἐνῶ τὸ σιτάρι χύνονταν ἀπὸ τὶς τρύπες τοῦ σακκιοῦ, ποὺ εἶχαν κάνει

οἱ σπαθιᾶς κι οἱ ντουφεκιᾶς τῶν Τούρκων, καὶ σπέρνονταν καταγῆς, ὁ γλυτωμένος ψάλτης, παίρνοντας τὸν ἀνήφορο τὸ βουνό, ἄρχισε νὰ τραγουδάη γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἄγνωστο ὡς τότε τραγούδι :

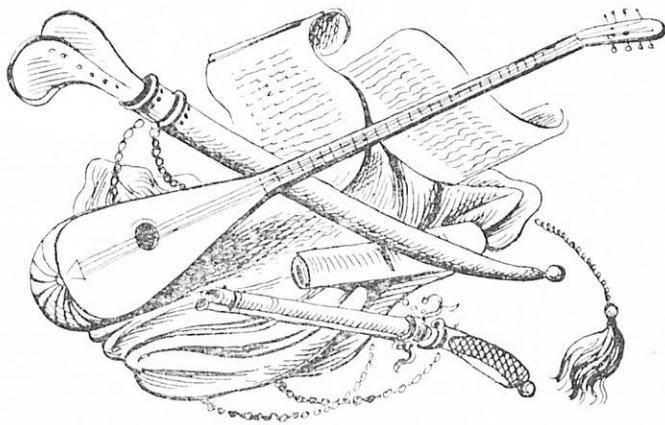
Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζοῦμε στὴ σκλαβιά.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε κι ἀπὸ τὸ σιτάρι ἐκεῖνο, ποὺ χύθηκε ἀπὸ τὸ σακκὶ τοῦ ψάλτη τοῦ Βελεστίνου, φύτρωσαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας, κι ἀντήχησε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ σκλαβωμένου Ἑλληνισμοῦ, ἀπ' ὅλες τίς χαράδρες κι ἀπ' ὅλα τὰ κορφοβούνια τῆς Ἑλλάδος, τὸ πρῶτο σάλπισμα τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, ὁ θούριος τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου :

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζοῦμε στὴ σκλαβιά.

Κ. Φ. Σκόζου «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον», 1907.

Χ. Χριστοβασίλης



ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

[Ὁ Χρῆστος Μηλιόνης, ὀπλοαρχὸς ἐκ Δωριῶδος, ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰδου αἰῶνος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς σφραγίδος του σωζομένης ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἰστορ. Ἐταιρείας, φερομένης χρονολογίαν 1744. Μὲ τὸν ὀπλοαρχὸν τοῦ Βάλιου Μητῶν Τσεκούραν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἀπῆγαγε τὸν καθῆρ καὶ δύο ἀγάδες. Ὁ μουσελῖμης τῆς Ἄρτας, ἦτοι ὁ Ἐπίτροπος τοῦ Πασᾶ, ἠξίωσεν ἀπὸ τὸν προσεπῶτα Μαυρομάτην καὶ τὸν Δεσφένεγα Μουχτὰρ Κλεισοῦραν νὰ θανατώσουν τὸν Μηλιόνην. Οὗτοι ἀνέβησαν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν Ἀλβανὸν Σουλεϊμάνην, παλαιὸν βλάμην τοῦ Μηλιόνη, καὶ ἡ συνάντησις τῶν δύο φίλων γίνεται, ὡς περιγράφεται ἐν τῷ κατωτέρῳ ᾄσματι.]

Τρία πουλάκια κάθονται στὴ ράχη στοῦ λημέρι,
 ἓνα τηράει τὸν Ἀρμυρό, τ' ἄλλο κατὰ τὸ Βάλτο,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει καὶ λέει :

Κυρίε μου, τί νὰ γίνηκεν ὁ Χρῆστος ὁ Μηλιόνης,
 οὐδὲ στοῦ Βάλτο φάνηκε, οὐδὲ στὴν Κρύα Βρύση.
 Μᾶς εἶπαν, πέρα πέρασε κι ἐπῆγε πρὸς τὴν Ἄρτα
 κι ἐπῆρε σκλάβο τὸν Κατῆ, μαζί μὲ δυὸ ἀγάδες.
 Κι ὁ Μουσελῖμης τ' ἄκουσε, βαριά τοῦ κακοφάνη.
 Τὸν Μαυρομάτην ἔκραξε καὶ τὸν Μουχτὰρ Κλεισοῦραν.

— Ἑσεῖς, ἂν θέλετε ψωμί, ἂν θέλετε πρωτᾶτα,
 τὸν Χρῆστο νὰ σκοτώσετε, τὸν Καπετὰν Μηλιόνη.
 Ἔτσι προστάζει ὁ βασιλιάς καὶ ἔστειλε φερμάνι *.
 Παρασκευὴ ξημέρωνε, ποτὲ νὰ μὴ ᾕχε φέξει,
 κι ὁ Σουλεϊμάνης στάλθηκε νὰ πάγη νὰ τὸν εὕρῃ.
 Στὸν Ἀρμυρὸν τὸν ἔφτασε κι ὡς φίλοι φιληθῆκαν.
 Ὅλονυκτὶς ἐπίνανε, ὅσο νὰ ξημερώσῃ
 κι ὅταν ἔφεξ' ἡ αὐγὴ, πέρασαν στὰ λημέρια
 κι ὁ Σουλεϊμάνης φώναξε τὸν Καπετὰν Μηλιόνη.
 Χρῆστο, σὲ θέλει ὁ Βασιλιάς, σὲ θέλουν κι οἱ ἀγάδες.
 Ὅσο εἶν' ὁ Χρῆστος ζωντανός, Τούρκους δὲν προσκυνάει.
 Μὲ τὰ τουφέκια ἔτρεξαν ὁ ἓνας νὰ φάῃ τὸν ἄλλον,
 φωτιὰν ἐδώσαν στὴν φωτιὰν κι ἐπέσαν εἰς τὸν τόπο.

Δημοτικὸν

C. Fauriel «Chants popul. de la Grèce moderne»

Ο ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ

‘Ο Γεροσουλιώτης μάζευε τὸν πόνο του πολὺν καιρό. Σὲ κανέναν ὅμως δὲν ξεμολογιόταν τὸ σκοπὸ του. Χρόνια ἦταν περασμένα, πὺ τὸὺς ξέρασε τὸ κῦμα τ’ ἄδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιαλὶ τῶν Κορφῶν. Κι ἐνῶ οἱ ἄλλοι μ’ ἀνθοβότανα γελοῦσαν τὴν πεῖνα καὶ τὴ συφορά τους, κι ἐνῶ ἔβρισκαν κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, ὁ Γεροσουλιώτης εἶχε ἄλλοῦ τὸ νοῦ του. ‘Ολημερῆς ἀγνάντευε τὰ ξεροβούνια τ’ ἀντικρινά. Κι ὀλονυχτῆς ὁ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἓνα βράδυ, γύρισε στὸ σπῖτι χτυπημένος σάν ἀπὸ καινούργια συφορά.

—‘Ο ἄμοιρος ἐγὼ, εἶπε, τί κατάρρα μ’ ἤβρε! ‘Ο Θεὸς μ’ ὀργίστηκε!

“Ἐκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν. Παιδιὰ κι ἐγγόνια τὸν τριγύρισαν. ‘Ο γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

—Πάει τὸ Σούλι, φωνάζει. Πάει πιά.

“Ἐκλαψε κι ὕστερα σῶπασε βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ λόγια οὔτε καὶ πρόσεξε. Οἱ Σουλιῶτες οἱ ἄμοιροι συνήθιζαν μὲ τῆς πατρίδας τὸ χαμό. ‘Η ἐλπίδα μοναχὰ περίσσευε ἀπ’ τὰ περασμένα τους. ‘Ο γέρος ἔδειξε πιὸ ὕστερα νὰ μαλακῶνῃ. “Ἐφαγε γελαστός καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴ δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμα του.

Μὲ ψαροκάϊκο εἶχε περάσει στ’ ἀκρογιαλὶ τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ’ ἄρματα του σὰ γιὰ πόλεμο. “Αδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νησιτικός, ποιὸς ξέρει πόσο πλανήθηκε, καὶ ποῦ. Κάποτε νύχτωσε ὀξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἂν ὑπάρχει κι ἄλλη ἐκεῖ ζωὴ. Χαιρετᾷ τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπῖτια τώρα τὰ γειτονικά, ὅλα βουβά! Κι ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα.

Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπὸ τὴν κούραση ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ, πὼς βρίσκεται σ’ ἄλλο Σούλι φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

—Γειά χαρά σου, καπετάν Λαμπρούση! Καλῶς σὰς ἤβρα κι ὅλους σας!

Ἀπόκριση καμιά. Νά καί τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νάτος κι ὁ γεροπρίναρος ὁ φουντωτός, νά καί τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινη αὐλή. Ὅμως ἡ θύρα εἶναι κλειστή. Ἀνοίγει βλέπει στὴ γωνιά φωτιά ζωντανεμένη. Σὰ νά'χασε τὸ νοῦ του μόνο μιὰ στιγμή. Ἐπειτα ὅλα φάνηκαν νὰ ξαστερώνουν. Καί τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδη ματιά κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι κι ἡ φωτιά λαμπρὴ τὸν κράζουν. Κι ἔτοιμο τὸ τραπέζι τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέση στὸ φαῖ σὰ θεριὸ ὀλονήστικο. Καί τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς Ἀρβανίτες μπαίνουν στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦν στὰ χέρια τ' ἄρματα.

—Τ' εἶστε σεῖς; ρώτησε ὁ γέρος ἡσυχά.

Δὲ συλλογιέται τίποτε κακό. Κι ἄξαφνα ὅλα τὰ φαντάζεται. Κι ὀρθὸς καὶ φοβερὸς σὰ σκιάχτρο, καθὼς εἶχε γίνει ἀπὸ τοὺς κόπους κι ἀπὸ τοῦ νοῦ του τὸν παρασυρμό, κράζει στοὺς Ἀρβανίτες:

—ὦρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πὼς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῇ!

Κι ὥς νὰ τραβήξη τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης ἔπεσε νεκρός.

« Μεγάλα χρόνια »

Γιάννης Βλαχογιάννης



ΠΡΩΤΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ Ε΄

Παιδί, όταν έβροσκε τὸ μικρὸ κοπάδι τοῦ πατέρα του, στὰ λιβάδια τοῦ Μαινάλου, κοιμήθηκε κάποιον μεσημέρι στὸ παχὺν ἴσκιον μεγάλου δένδρου καὶ εἶδε ὄνειρον : Γιγάντισσα, μὲ φωτεινὸ σύννεφο γύρω στὸ κεφάλι, ἀπάνω σ' ἄρμα κι ἄστραφτε, τὸν ἄρπαξε, τὸν σήκωσε στοὺς οὐρανοὺς, τοῦ φόρεσε χρυσὴ κορώναν καὶ τοῦ ὅριξε κάτου, μακριά, τὴν πόλιν τῶν Κωνσταντίνων, πού' βρεχε τὰ σφυρά της στὸ Βόσπορον.

—Δόξα, μεγάλη θέση, θὰ πῇ αὐτὸ—ἐξηγήσε τ' ὄνειρον τοῦ μικροῦ στὴ μητέρα του, ὅταν τοῦ τ' ἀνιστόρησε, ὁ ἀσκητὴς Τιμόθεος, πού ζοῦσε ἀποτραβηγμένος στὸ βουνό.

Μὰ οὔτε τ' ὄνειρον, οὔτε αὐτὸς προφητέψανε τὴν ἄλλη δόξαν, τὴν αἰώνιαν : Πῶς θὰ μαρτυροῦσε πρῶτος στὸν ἱερὸν ἀγῶνα, πῶς θὰ γινότανε φωτεινὸ σύμβολο στὸ δρᾶμα τοῦ ἔθνικοῦ μας λυτρωμοῦ.

Λεγότανε τότε Γιώργης Ἀγγελόπουλος : Ἦτανε χωριατό-πouλο φτωχοντυμένο, μὰ καθάριο. Ψηλόλιγνο, ἀδύνατο, σβέλτο. Στ' ὠχρὸ πρόσωπό του κυριαρχοῦσαν μεγάλα, γαλάζια μάτια, πού τοὺς χάριζε μιὰ ἔκφραση βαθειὰ καὶ παράξενη, ἓνα ἰδιαιτέρου καὶ σπάνιου χαρακτηριστικὸ : Εἶχανε, γύρω ἀπὸ τὴν κόρη, μαῦρο, κατάμαυρο στεφάνι. Τὸ σαγόνι στέρεο, φαρδύ, τὰ χεῖλη παχιά, τὸ κάτω φουσκωμένο, κι ὅταν συγκέντρωνε τὴ ματιά του κάπου, ἡ μορφὴ του, στεγνὴ καὶ σοβαρή, ἔδειχνε θέληση καὶ πείσμα, πού σὰ νὰ μὴ στέκανε σὲ παιδί.

Ἦ ἐξυπνάδα του κι ὁρεξὴ του νὰ μαθαίνη ἀπὸ νωρὶς εἶχανε κάμει τοὺς γονεῖς του νὰ σκεφτοῦν. Κι ἀποφασίσανε μ' ὅλη τους τὴ φτώχεια, νὰ τοῦ δώσουνε γράμματα. Ἦ Δημητσάνα, τὸ χωριό τους, δὲν ἦταν σὰν τ' ἄλλα τότε. Ψηλά, σὲ μιὰ ἀπὸ τίς ράχες τῶν Ἀροανίων, ἀπάτητη ἀπὸ Τούρκους, σχεδὸν ἀσύδοτη, προνομιοῦχα, ἱκανὴ στὸ ἐμπόριο, ἐπιτήδεια στὶς μικρὲς βιομηχανίες τοῦ καιροῦ, εἶχε γίνει ἀληθινὴ ἀκρόπολις ἔθνισμοῦ. Πρὶν δώση στὸν ἀγῶνα τὸ μπαρούτι της—«μπαρούτι δημητσάνικο» λέμε ἀκόμα σήμερα—αἰῶνες πρὶν εἶχε χαρίσει στὸν Ἑλληνισμό σειρὰ πατριάρχες, δεσποτάδες καὶ δασκάλους, πού δουλέψανε πιστὰ σὲ τὸν ἁγίον. Τὸ πρῶτον τὸ ἔκριναν οἱ ἑκπαιδευτικὲς Πολιτεῖες τούτων

προϊόντων χρωστούσε στη μεγάλη σχολή της, που λειτουργούσε στη μονή του Φιλοσόφου, ιδρυμένη από τον έμπιστο του Νικηφόρου Φωκά Δημητσάνιτη Λαμπαδαρόπουλο, κατά τα μέσα του δεκάτου αιώνου. "Ένα πλήθος νέοι από το Μοριᾶ σπουδάζανε κάθε χρόνο. 'Η Δημητσάνα πλήρωνε και τα διδασχτρα και τη συντήρησή τους. 'Εκεῖ ἄκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ μικρὸς Γιώργης 'Αγγελόπουλος, ὁ αὐριανὸς Πατριάρχης Γρηγόριος.

'Η φιλομάθειά του ὅμως διψοῦσε τοὺς ἀνοιχτοὺς ὀρίζοντες. Τὸν στείλανε στὴ σχολὴ τῆς 'Αθήνας, πού λειτουργοῦσε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ προπερασμένου αἰῶνος κι ὅπου δίδασκε τότε ὀνομαστός δάσκαλος ἀπὸ τὰ Γιάννενα, ὁ Δημήτρης Βόδας. Μετὰ ἀπὸ δυὸ χρόνια σπουδῆ, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ αὐτῶν τῶν μαθημάτων ἐξαντλήθηκε γιὰ τὸ φιλόπονο σπουδαστὴ. Καὶ τὸ 1767 ἔφυγε γιὰ τὴ Σμύρνη, ὅπου ὁ θεῖος του Μελέτιος ἦταν καντηλανάφτης στὸν 'Αη-Γιώργη. Περνούσανε φτωχικά. Τὸν βοήθοῦσε στὰ χρέη του καὶ συνέχιζε τὶς σπουδὲς του στὴν Εὐαγγελικὴ σχολή. Μὰ οὐτ' ἐκεῖ μπόρεσε νὰ βρῇ ὅ,τι ποθοῦσε. 'Η ξερὴ γραμματικὴ μὀρφωση, μιὰ στενὰ σχολαστικὴ παιδεία, δὲ χόρταινε ψυχὴ ἀνήσυχη καὶ δραστήρια σὰν τὴ δική του. "Εφυγε γιὰ τὴν Πάτμο. 'Η μεγάλη σχολὴ της ἦταν τότε σ' ὅλη της τὴν ἀκμὴ. 'Ο Κουταληνὸς ἔδινε ἀνώτερα φιλοσοφικὰ μαθήματα κι ὁ Δανιὴλ ὁ Κεραμεὺς τόσο πολὺ δίδασκε τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλολογία, πού ἕνας "Αγγλος ἑλληνιστὴς πού'χε περάσει ἀπὸ τὴν Πάτμο, τὸν προσκάλεσε στὴν 'Αγγλία, νὰ γίνῃ μέλος τῆς 'Ακαδημίας.

'Η μαθητεία του σ' αὐτοὺς τοὺς δύο βάραινε πολὺ στὸ διανοητικὸ καὶ ἠθικὸ πλάσιμο τοῦ νέου. 'Η ψυχὴ του ψῆλωσε ὡς τὴ μεγάλη ἀπόφαση νὰ χωριστῇ ἀπὸ τὶς πρόσκαιρες χαρὲς τοῦ κόσμου, νὰ ζήσει πνευματικά, ν' ἀφοσιώσῃ τὸ βίο του στὸ Θεὸ καὶ στὸ ἔθνος: «"Εγὶνε καλόγερος μὲ τ' ὄνομα Γρηγόριος. Κι ἂν εἶχε μιὰ φιλοδοξία, ἦταν νὰ περπατήσῃ στ' ἀχνάρια τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καὶ δασκάλων, πού'χε δώσει στὸν ἑλληνισμό ἢ μικρὴ ὀρεινὴ του πατρίδα. 'Η μελέτη τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν Γραφῶν ἦταν ἡ μόνη τέρψη στὴν καινούργια, σκληρὴ του ζωὴ. Πιὸ λιτὸς κι ἀπὸ τζιτζικα, πιὸ σεμνὸς κι ἀπὸ κόρη, ἀληθινὸς μοναχός, γλῆγορα φημίστηκε ὄχι μόνο γιὰ μάθηση, μὰ καὶ γιὰ ἦθος. 'Ο μητροπολίτης Σμύρνης Προκόπιος τὸν προσκάλεσε κοντά του,

τὸν χειροτόνησε διάκο κι ἀρχιδιάκο. Καρδιά γεμάτη στοργή, μιὰ στιγμή δὲν ξεχνάει τὰ χρέη του στοὺς δικούς του. Φωνάζει κοντὰ του πρῶτα πατέρα κι ἀδελφό, μητέρα κι ἀδελφές ὕστερα, μοιράζεται μ' αὐτοὺς τὸ μικρὸ του μισθὸ καὶ φροντίζει γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους. Ὑπογραμμὸς εἶναι ἡ ζωὴ του μέσα στὴν κοινωνία τῆς Σμύρνης. Γλήγορα προβιβάζεται σὲ πρεσβύτερο καὶ πρωτοσύγγελο. Καὶ κάθε φορὰ ποὺ παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ λείψῃ ὁ Προκόπιος ἀπὸ τὴν ἔδρα του, αὐτὸν ἀφήνει ἀντιπρόσωπό του. Ἔτσι βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ γυμνάσῃ καὶ νὰ δείξῃ τὸ διοικητικὸ του ταλάντο, τὴν ἀδάμαστη θέληση, τὴν ἐπιμονή, τὴν καρτερία καὶ τὴ σπάνια τέχνη νὰ μεταχειρίζεται μ' ἐπιτυχία πρόσωπα καὶ περιστάσεις γι' ἀνωτέρους σκοποὺς, ἀρετὴ καθαρὰ πολιτικὴ ἀργότερα. Ἀνῆκε τότε κι αὐτὸς στὴ μερίδα τῶν φωτισμένων, ποὺ πίστευαν, ὅτι μὲ μόνη τὴν ὀρθὴ παιδεία θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργηθῇ ρωμαλέα συνείδηση καὶ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἀγώνας γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ἀνάσταση. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ πρῶτα πράγματα ποὺ ἔκαμε, ὅταν τὰ 1781 δυνατὴ νοσταλγία τὸν ἔφερε πάλι γιὰ λίγον καιρὸ στὶς δροσερὲς ὄχθες τοῦ Λουσίου, στὰ γελαστά τοπία ποὺ ἔχε περάσει τ' ἀμέριμνα, παιδιάτικα χρόνια του, ἦταν νὰ προικίσῃ τὴ σχολὴ τῆς Δημητσάνας μὲ 1500 γρόσια, νὰ χτιστοῦνε μ' αὐτὰ εὐρύχωρες κάμαρες στὸν περίβολό της, γιὰ νὰ κάθωνται ὅσοι ἀπὸ τοὺς σπουδαστὲς δὲν εἶχανε ποὺ νὰ μέινουν. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἔβλεπε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας στὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Βενετιᾶς, τὸ πρῶτο του ἔργο —μετάφραση στὴν ὁμιλουμένη γλῶσσα τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου περὶ ἱερωσύνης— ποὺ στερέωσε τὴ φήμη του στὸν κληρο καὶ τὸν ἔκαμε γιὰ πρώτη φορὰ γνωστὸ στὸν κόσμον τῶν γραμματισμένων.

Ἀμα πέθανε, τὸ 1785, ὁ πατριάρχης Γαβριὴλ ὁ τέταρτος, στὸ θρόνον ἀνέβηκε ὁ Προκόπιος. Τὰ μάτια ὅλων γύρισαν τότε στὸ Γρηγόριο: Τὸν φωνάξανε στὴν Πόλη καὶ τὸν χειροτονήσανε μητροπολίτη Σμύρνης. Κι ἀπὸ δῶ ἀρχίζει τὸ λαμπρὸ καὶ μεγάλο ἱερατικὸ του στάδιο· ὁ γυρισμὸς στὴν ἔδρα του γίνηκε πανηγύρι. Οἱ ἀρχεὲς τὸν δεχτήκανε μ' ἐξαιρετικὰς τιμὰς κι ὁ λαὸς μὲ τὸν πιὸ ἄδολο ἐνθουσιασμό. Ὁ Γρηγόριος, φτιαγμένος ἀπ' τὴν πάστα τῶν μεγάλων διοικητῶν, δὲν ἐμπιστεύτηκε διόλου σ' αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις. Ἄν ἡ Ἐκκλησία συγκέντρωνε τότε

όλη την προσοχή, την αγάπη και την ένεργητικότητα των πιστών, που προστάτευε κάτω από τα φτερά της, όπως ή κλώσσα τα πουλιά, μοιραία όμως άνάβανε γύρω της οι αντίζηλιες κι οι καυγάδες των προεστών, οι φιλοδοξίες κι οι ραδιουργίες τους. "Αφριζε πολλές φορές, γεμάτος κινδύνους και φοβέρες, ο μικροκομματισμός. "Όσο πιο στενός ήταν ο κύκλος, τόσο σκληρότερος ο φανατισμός. Κι όσο δεν είχε ποτέ άλλοτε να ξεσπάσει ο ανταγωνισμός των ραγιαδών, τόσο δυνάμωνε μέσα στην "Εκκλησία και φοβέριζε κάποιες φορές να σπαράξει και ν' άφανίση τη μοναδική τούτη καταφυγή μέσ' τα σκοτάδια της δουλείας. Οι Σμυρνιοί της εποχής εκείνης, όχι μόνο δεν ήταν άγγελοι, μά είχανε και τα πρωτεία στη φαγωμάρα. Είκοσιπέντε ολάκερα χρόνια κρατούσαν άμάτωτο μά τραχύν έμφύλιο πόλεμο με τους μητροπολίτες τους. "Ο Κοραής, που τους ξέρει καλά, γράφει στον Πρωτοψάλτη: «Και τόν σεμνότερον άρχιερέα έντός έξ μηνών θά τόν μεταβάλετε εις δαίμονα».

"Η πρώτη δουλειά του Γρηγορίου ήταν να κάμη με τους προεστούς αντιπροσώπους του ποιμνίου του, ένα είδος γραφτής συνθήκης «εις διηνεκή της ειρήνης ασφάλειαν». Αυτό το περίεργο ιστορικό έγγραφο είναι καταστατικός χάρτης, που διατυπώνει τα όρια των δικαιωμάτων τους, με τόν καθαρώτερο δυνατό τρόπο, και τις σχέσεις τους με τη μητρόπολη. "Ο Γρηγόριος είχε επιβληθή. "Η διοίκησίς του ήταν άυστηρή, αλλά φρόνιμη ή μητρόπολη άνοιχτή σ' όλους ή ιδιωτική του ζωή άψεγάδιαστη. Δεν είχε κανένα καλογερικό φαρισαϊσμό. Άυστηρός, άσκητικός νηστευτής, όταν ήταν μοναχός, έκανε τόν έπικούρειο κάθε φορά που φιλοξενούσε τους άλλους. Οι τρόποι του γενικά δεν μπορούσανε να δώσουνε λαβή σε κανένα παράπονο.

Μά πως ήταν ώστόσο δυνατό να συμβιβαστούν οι άνακατοσούρικες κι άναρχικές παραδόσεις κακομαθημένου ποιμνίου με τη διοικητική του πυγμή; "Ηταν άκλόνητος σ' ό,τι αποφάσιζε μία φορά. "Ο Κούμας, ο σύγχρονός του ιστορικός, λέγει γι' αυτόν:

«"Αν οι γνώμες του ήταν όρθές, κανένας δεν μπορούσε να τις έκτελέση, όσες δυσκολίες και να παρουσιάζανε, με δραστηριότητα μεγαλύτερη από τόν ίδιο. "Αν κατά δυστυχίαν ήταν
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στραβές, καμμιά συμβουλή δὲν μπορούσε νὰ τοῦ τὶς ἀνατρέψη».

Ἔτσι κινδύνεψε, σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς πολιτικούς καυγάδες νὰ ἰδῇ σωστὴ ἐπανάσταση ἐναντίον του. Εἶχε πάρει μιὰ στάση πού'χε κάμει τὴν πλειοψηφία ἔξω φρενῶν. Καὶ δὲν ἔννοοῦσε νὰ τὴν ἀλλάξη. Μάνιαζε ἢ τρικυμία γύρω του. Εἶχαν ἀνάψει τὰ πάθη. Αὐτὸς ἀλύγιστος. Ἡ καρδιά του ὅμως, γεμάτη χριστιανικὴ ἀγάπη καὶ ταπεινωσύνη, δὲν ἦταν μικρότερη ἀπὸ τὴν ἀτσάλενια θέλησή του. Αὐτὴ τὸν φώτισε νὰ ἰδῇ πὼς ἡ στάση του ἦταν ἄδικη. Κι ἔκαμε τότε κάτι μοναδικὸ στὰ χρονικά τῆς Ἐκκλησίας: Ἰερουργοῦσε στὸ ναό, Κυριακὴ, μὲ τὰ χρυσὰ του ἄμφια καὶ μὲ τὴ μίτρα. Ἡ ἀτμόσφαιρα γύρω του βαρειά, γεμάτη ἐχθρότητα. Ἀμα τελείωσε ἡ λειτουργία μιλεῖ στὰ πλήθη γιὰ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη. Χλωμὸς κατεβαίνει ἀπὸ τὸ θρόνο του, ταπεινὸς καὶ συντετριμμένος γονατίζει καὶ μ' ἀνοιχτὴν ἀγκάλη, μὲ δάκρυα στὰ μάτια του, ξεμολογιέται στὸ ποίμνιό του, ἄφωνο ἀπὸ κατὰ-πληξὴ καὶ συγκίνηση, τὸ ἀμάρτημά του καὶ ζητάει συγχώρηση. Δὲν εἶχε τελειώσει καὶ τὸ πλήρωμα ἔκλαιγε μὲ λυγμούς. Ἐχτρὸς φιλοῦσε τὸν ἐχτρό. Κι ἦταν αὐτὴ μιὰ ὀριστικὴ συνεννόηση μὲ τὸ ποίμνιό του, πολὺ βαθύτερη καὶ στερεώτερη ἀπ' ὅποιαδήποτε ἄλλη. Πιστοὶ καὶ ἀρχηγὸς ριχτήκανε τότε ὁμόφωνα νὰ γιатρέψουνε τὶς ἀνοιχτὲς πληγές.

Καί, πρῶτα—πρῶτα, δὲν εἶχαν ἐκκλησίες. Ἀπὸ τότε ποὺ πάρθηκε ἡ Πόλη, ὁ Τοῦρκος, σὰ μετανοιωμένος γιὰ τὰ προνόμια πού'δωκε στοὺς ραγιαδες, δὲν τοὺς ἄφηνε οὔτε νὰ χτίσουνε καινούργιες, οὔτε νὰ ἐπισκευάσουνε τὶς παλιές. Εἶχε καθιερώσει τὸ «κλίσια τεφτισί», θεσμὸ ἰδιότροπο, δυὸ φορές σκληρὸ γιὰ τοὺς χριστιανούς. Ἐνα καρφὶ καινούργιο νὰ βάζανε σὲ παλιά ἐκκλησία, στὴ στιγμὴ ἐπιθεώρηση—αὐτὸς ἦταν ὁ θεσμός—, γκρέμισμα τοῦ ναοῦ, φυλάκιση, ξύλο καὶ πρόστιμο τῶν προεστών. Κι ἀπὸ πάνω ἀπ' ὅλα πληρώνανε καὶ τὸν ἐπιθεωρητὴ γιὰ τὴν περιοδεΐα καὶ τὸν κόπο του. Τί ἦτανε κιόλας στὰ μάτια τοὺς οἱ ἐκκλησίες τοῦ ραγια; Οἱ Γενίτσαροι σταυλίζανε μέσα τ' ἄλογά τους. Κι ἔτσι ἐξηγεῖται, λέει ὁ Φιλήμων, γιὰτὶ στενεύανε καὶ μικραίνανε τὶς πόρτες τοὺς οἱ χριστιανοί: Γιὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ περάσῃ ἄλλο. Οἱ ἐκκλησίες τῆς Σμύρνης, ἀφημένες ἀπὸ τὸ 1453 στὴν τύχη τοὺς, εἶχανε καταντήσῃ θλιβερά χαλάσματα.

Ἡ Ἀγία Φωτεινή, καμένη ἀπὸ τὸ 1763, δὲν εἶχε πιά διορθωθῇ. Μ' ἄφθονα μπαξίσια στὶς τουρκικὲς ἀρχὲς μπορέσανε νὰ πετύχουν οἱ Σμυρνιοὶ νὰ τοὺς ἀφήσουνε νὰ βάλουνε μιὰ στέγη ἀπὸ κηρόπανο: Τὸ χειμῶνα ἔσταζε, τὸ καλοκαίρι βρωμοῦσε. Κι ὅταν ἄλλη κι ἄλλη πυρκαϊὰ ἔφαγε κι αὐτὴ τὴ στέγη, μὲ χίλια δυὸ ἐμπόδια καταφέρανε νὰ τὴ σκεπάσουνε μὲ ψιλὲς σανίδες. Οἱ τοῖχοι ὅμως πέφτανε, τὸ τέμπλο εἶχε σαπίσει, κι ὅταν δοκίμασαν μιὰ πρόχειρη ἐπισκευή, τὸ μυρίστηκαν οἱ ἀρχὲς καὶ τοὺς τὰ γκρέμισαν ὅλα. Οἱ κάτοικοι ἀναγκαζόντανε νὰ πηγαίνουνε στὶς ἐκκλησίαις τῶν δυτικῶν· ὁ κίνδυνος δὲν ἦτανε μικρός.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε βαλθῇ νὰ λύσῃ τὸ σπουδαιότατο αὐτὸ ζήτημα. Μιὰ μέρα—ἦτανε στὸ 1791— ἡ Τουρκικὴ ἀρμάδα ἔρριξε ἄγκυρα στὰ νερά τῆς Σμύρνης. Δραγουμάνος τοῦ Καπουδάν πασᾶ ἦταν ὁ Χαντζερῆς, γνωστός στὸ Γρηγόριο ἀπὸ τὸ ταξίδι του στὴν Πόλη. Μὲ δέκα προεστοὺς ἀνέβηκε στὴ ναυαρχίδα καὶ κουβέντιασε τοῦ πασᾶ. Μ' ἐβδομήντα χιλιάδες γρόσια χρειάστηκε νὰ μπουκωθοῦνε τὰ μεγάλα στόματα στὴν Πόλη γιὰ νὰ δώσουν τὴν ἄδεια. Μὰ σὰν ἔφτασε στὴ Σμύρνη ὁ Μπουμπασίρης, μὲ τὸ φερμάνι* γίνηκε πανηγύρι. Ὁ Γρηγόριος σήκωσε συναγερμὸ τοὺς πληθυσμούς. "Ἄνδρες, γυναῖκες, νοικοκυραῖοι, ἐργατιὰ βουίζανε σὰ μελίσσι. Κουβαλοῦσανε πέτρες, ἄμμο, ξύλα, χώματα κι ἀσβέστες, νὰ χτίσουνε τὸ γληγορότερο μὴ τύχῃ καὶ τὸ μετανιώσουν οἱ πασάδες." Ἦτανε τέτοια καθημερινὴ διαδήλωση, πού θύμωσαν οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Μπουμπασίρης γύρευε κάθε τρεῖς μέρες καινούργιο μπαξίσι. Κι οἱ τοπικὲς ἀρχὲς φέρνανε κάθε τόσο δυσκολίες, γιὰ νὰ τραβᾶνε γρόσια. Τὰ ἔξοδα ἦτανε τεράστια, ὁ πληθυσμὸς γονάτιζε. Ὁ Γρηγόριος ἄλλους ἐνθουσίαζε, ἄλλους φοβέριζε, τέλος, σὰ στρατηγὸς ἅμα ἡ μάχη κινδυνέψῃ, μπῆκε μπροστά: Τὰ ράσα ζωσμένα στὴ μέση κουβαλοῦσε πηλοφόρι καὶ νερό. Καὶ πολλὰς φορὲς τὸν εἶδανε νὰ φορτώνεται χονδρὰ μαδέρια.

Τὰ σήμαντρα τῆς ὁμορφῆς ἐκκλησίας διαλαλήσανε μιὰ Κυριακὴ πρωί, στὸν καθαρὸν ἀέρα, τὴ νίκη του, μὲ τὴν πιὸ χαρμόσυνη φωνὴ τους.



ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Ἐκ Παρισίων 28 Ἰανουαρίου 1815

Ἐφόρους Γυμνασίου Κυδωνῶν

Τιμιώτατοι καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι διοικηταὶ τοῦ Κυδωνιακοῦ Γυμνασίου, καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζα καὶ ἐθαύμαζα ἀκούων ἀπὸ τὴν φήμην τὸν ὃν ἔχετε ζῆλον τῆς σοφίας· καὶ τώρα ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐδίδαξε πλείοτε παρ' ὅσα ἐκήρυττεν ἡ φήμη. Προθυμούμενοι νὰ δοξάσετε τὴν πατρίδα σας, στεφανώνετε τὰς κεφαλὰς σας μὲ δόξαν ἀθάνατον καὶ δείχνετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι εἴσθε γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀληθινοὶ καὶ παῖδες καὶ ὄνομα Ἕλληνες.

Ἡ φιλοποίηση ἐκτελέσθη ἀπὸ τὸν ἐκδοτὴν τοῦτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Πολιτικῆς

Ἄν σᾶς ἔλεγα, σεβάσμιοι φίλοι τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτι ἡ ἐπιστολή σας ἀνεκούφισε τὰς ἀσθενείας τοῦ γηραλέου μου σώματος, ἤθελεν ἴσως σᾶς φανῇν ὑπερβολή· μ' ὅλον τοῦτο σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν· τῆς ἐπιστολῆς σας ἡ ἀνάγνωσις ἐπράυνεν ὀλίγον τοὺς ποδαγρικούς μου πόνους, καὶ ἤθελεν ἴσως καὶ τοὺς θεραπεύσειν ὁλότελα, ἐὰν δὲν ἐμπόδιζε τὸ ἀκαταμάχητον γῆρας.

Παρακίνησιν εἰς τὰ καλὰ χρεῖαν ἀπ' ἐμὲ ν' ἀκούσετε δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ἀπ' ἑαυτοῦ σας κινεῖσθε εἰς αὐτά. Καὶ ἂν εἴχετε τοιαύτην χρεῖαν, ὁ σοφὸς καὶ καλὸς σας διδάσκαλος, κύρ Θεόφιλος, ἀρκετὸς εἶναι νὰ σᾶς δείξῃ τῆς ἀληθινῆς δόξης τὸν δρόμον. Τοῦτο μόνον σᾶς λέγω, καὶ πιστεύσατε τὸν γέροντα ὁμογενῇ σας· ὅλαι τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν αἱ δυστυχίαι ἀπ' ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐγεννήθησαν, πλὴν διότι ἀφήκαμεν τὸν δρόμον τοῦτον, καὶ ἐπλανώμεθα οἱ δυστυχεῖς ἕως τῶρα εἰς τοὺς βράχους καὶ κρημνοὺς τῆς ἀπαιδευσίας.

Ἐπειδὴ λοιπόν, κατὰ θεῖον ἔλεος, εὐρήκατε τὸν δρόμον, τρέχετε τὸν ἀκοπίαστα· καὶ ὅ,τι ἐξοδεύετε διὰ τὸ ἐνδοξον τοῦτο πρὸς τὴν παιδείαν ταξειδίων, στοχάζεσθ' ἐπὶ τὸ, ὅχι ὡς δαπάνην, ἀλλ' ὡς κεφάλαιον διδόμενον εἰς τόκον· τὸν ὅποιον δὲν θέλετε ἀργῇσειν ν' ἀπολαύσετε καὶ σεῖς, καὶ πλέον ἀκόμη τὰ ἀγαπητὰ σας τέκνα. Τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον ἂν ἀφήσετε εἰς τὰ τέκνα σας, χωρὶς παιδείαν, ὁ πλοῦτος τοῦ Κροίσου θέλει τὰ βλάψειν πλέον παρὰ τὴν ἐσχάτην πενίαν· ἂν φροντίσετε νὰ τὰ στολίσετε μὲ παιδείαν, μόνη ἀρκεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὰ πρὸς ζωὴν χρήσιμα, καὶ τὸν ἀσυγκρίτως πολυτιμώτερον τῶν ἀργυρίων πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

Ὁ φίλος διδάσκαλός σας θέλει σᾶς εἰπεῖν τί ἔπραξα καὶ τί μέλλω νὰ πράξω περὶ τῶν σταλθέντων ἀργυρίων σας. Τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα 400 γρόσια καλὸν εἶναι νὰ τὰ πέμπετε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ τιμιώτατόν μου φίλον κύρ Ἀλέξανδρον Βασιλείου. Ἐκεῖνος κ' ἐγώ, συμβουλευόμενοι ὁμοῦ θέλομεν φροντίζειν νὰ σᾶς προμηθεύωμεν ἄλλα ἀπ' ἐδῶ, καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὧσων ἔχετε χρεῖαν βιβλίων. Καὶ χρειάζεσθε ἀκόμη μέγα πλῆθος ἀπ' αὐτά· ἀλλὰ τοῦτο μὴ σᾶς φοβίση, ζηλωταὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Ὅλα γίνονται, ὅταν ἀκολουθήτε μὲ τὸν ὅποιον ἀρχίσατε ζῆλον· ἀργὰ ναί, ἀλλ' ὁμοῦ χωρὶς νὰ ἐγ-

καλέσῃ κανεῖς περὶ τούτου τοὺς Κυδωνιάτας, οἱ ὅποιοι ἐξοδεύοντες ὅ,τι δύνανται, ἐπλήρωσαν καὶ πληρώνουν καθημέραν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα χρέος των, καὶ τοὺς ὁποίους ἄμποτε νὰ ἐμυμῶντο καὶ πολλαὶ πόλεις ἄλλαι πλουσιώτεροι.

Περὶ δὲ τῆς ὁποίας ζητεῖτε εἰκόνας, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ σιωπήσω ὁλότελα· ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ περὶ τούτου. Ἀκούσατε λοιπόν, φίλοι μου ὁμογενεῖς, τί μ' ἐσυνέβη· μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γεροντικὸν ἰδίωμα, ἐξεκοκκίνισα, μὰ τὴν κοινὴν μας πατρίδα! ὅταν ἦλθα εἰς ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. Ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς, φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξιόους εἰκόνων ἄνδρας. Εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι, νὰ ταχύνωσιν τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσι καὶ οἱ κόποι ὄλων ἡμῶν, ὅσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπουδαῖοι, ὅχι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἐγέννα καὶ πάλαι, ἀξιόους εἰκόνας ἀνθρώπους. Ἐὰν τοῦτο δὲν σᾶς πληροφορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοῖ μου Κυδωνιάται, μὴτ' ἐμὲ τὸν ταλαίπωρον γέροντα νὰ κάμνετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ σεῖς νὰ προξενήσετε κἂν εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωσιν, ὅ,τι εἰς ἐσᾶς δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος ἡ παροῦσα κατάστασις νὰ ἴδετε. Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰκὼν νὰ χαλκογραφῇ καὶ νὰ τυπωθῇ χρειάζεται τοὐλάχιστον 300 γρόσια. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν αὔξησιν τῆς βιβλιοθήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου κύριον Α. Βασιλείου. Ἀσυγκρίτως πλεיותרαν ὠφέλειαν θέλουν λάβειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀψύχους εἰκόνας. Ταῦτα σᾶς λέγει, ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς,

ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εὐδαιμονίας σας

Κοραῖς

« Ἐπιστολαὶ Ἀδ. Κοραῖ » (Ἔκδ. Ν. Λαμαλά, τόμ. Γ')



Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

[Τὴν παραμονὴ τῆς μάχης τῆς Ἀλαμάνας]

Ἦτανε νύχτα. Τὰ βουνά, οἱ λαγκαδιές, τὰ δένδρα,
οἱ βρύσες, τ' ἀγριολούλουδα, ὁ οὐρανός, τ' ἀγέρι,
στέκουν βουβά ν' ἀκούσουνε τὴν προσευχὴ τοῦ Διάκου.

—“Ὅταν ἡ μαύρ' ἡ μάνα μου, ἔμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
Πλάστη μου, μ' ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια
καὶ μῶλεγε νὰ δεθῶ γιὰ κειούς, ποῦ τὸ χειμῶνα
σὰ λύκοι ἐτρέχαν στὰ βουνά μὲ χιόνια, μ' ἀγριοκαίρια.”

γιά νά μὴ ζοῦνε στὸ ζυγὸ, ἔνιωθα τὴ φωνή μου
νά ξεψυχᾷ στὰ χεῖλῃ μου, ἐσπάραζε ἡ καρδιά μου,
μοῦ ἐτρέμανε τὰ γόνατα, σὰ νά'θελε ἡ ψυχὴ μου
νά φύγῃ μὲ τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου.

“Ὑστερα μῶλεγε κρυφὰ νὰ σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
νά μ' ἀξιώσης μιὰ φορὰ ἓνα σπαθὶ νὰ ζώσω
καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὖρῃ νὰ μὲ πάρῃ,
πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ Σε πρὶν τὸ ματώσω.
Πατέρα παντοδύναμε, ἄκουσες τὴν εὐχὴ μου;
μοῦ φύτεψες μέσ' στὴν καρδιά ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
ἔδωκες μιὰ ἀχτίδα Σου, ἀθέρα στὸ σπαθὶ μου
καὶ μοῦ'πες: Τώρα πέθανε γιὰ Μέ, γιὰ τὴν Πατρίδα.

“Ἐτοιμος εἶμαι, Πλάστη μου! Λίγες στιγμὲς ἀκόμα
καὶ σβῆνουν τ' ἄστρα Σου γιὰ μέ. Γιὰ μέ θὰ σκοτειδιάσῃ
τ' ὁμορφὸ γλυκοχάραμα. Θὰ μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα,
ποῦ ἐκελαηδοῦσε στὰ βουνά, στὴ ρεματιά, στὴ βρύση.
Θὰ μαραθοῦν τὰ πεῦκα μου. Ἀραχνισμέν' ἡ λύρα,
ποῦ μοῦ ἦταν ἀδερφοποιτὴ κι ὅπου μ' ἐμέ στὴ φτέρη
ἀγκαλιασμένη ἐπλάγιαζε, τώρα θὰ μείνῃ στεῖρα
καὶ στ' ἄψυχο κουφάρι τῆς θὰ νὰ βογγᾷ τ' ἀγέρι.

“Ὅλα τ' ἀφήνω μὲ χαρά, χωρὶς ν' ἀναστενάξω.
Καὶ τό'χω περηφάνεια μου, ποῦ ἐδιάλεξες ἐμένα
αὐτὴν τὴν ἔρμη τὴν πορὶά μὲ τὸ κορμὶ νὰ φράξω.
Εὐχαριστῶ Σε, Πλάστη μου! Δὲ θὰ χαθοῦν σπαρμένα
καὶ δὲ θὰ μείνουν ἄκαρπα τ' ἄχαρα κόκκαλά μου.
Εὐλόγησέ τῆνε τὴ γῆ, ὅπου θὰ μ' ἀγκαλιάσῃ
καὶ στοίχειωσε κάθε σπειρὶ ἀπὸ τὰ χρώματά μου,
νά γένῃ ἀδιάβατο βουνὸ τὸ μνημα τοῦ Θανάση.

Θέ μου! ξημέρωσέ τῆνε τὴν αὐριανὴ τὴ μέρα!
Θὰ μᾶς θυμᾷτ' ἡ Ἀρβανιτιά καὶ θὰ τὴν τρώῃ ἡ ζήλεια.
Θὰ χλιμιντρᾶνε τ' ἄλογα, θὰ καΐνε τὸν ἀγέρα
μὲ τ' ἄγρια τὰ χνῶτα τοὺς γκέκιχα καριοφίλια,
θὰ γίνουν πάλι τὰ Θερμιὰ λαίμαργη καταβόθρα* . . .
Χιλιάδες ἦρθαν θερισταὶ καὶ Χάρος ὀργοτόμος,

μουγκρίζουν, φοβερίζουνε, πώς δέ θά μείνη λώθρα *
σ' αὐτὴν τὴ δύστυχη τὴ γῇ, φωτιά, δρεπάνι, τρόμος.

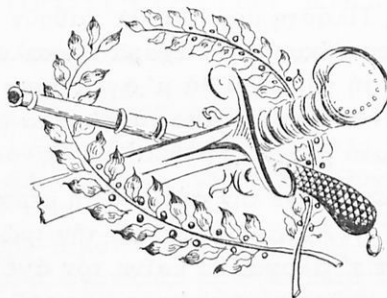
Κι ἐμεῖς θά πᾶμε μὲ χαρὰ σ' αὐτὸν τὸν καταρράχτη.
Ἐπάνωθ' ἐμᾶς θά'σαι Σὺ, καὶ τὰ πατήματά μας
θὰ νά'χουνε γιὰ στήριγμα τὴ φοβερὴ τὴ στάχτη,
πῶμεινε σπῖθ' ἀκοίμητη βαθιὰ στὰ σωθικά μας.
Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου! Γιὰ ν' ἀκουστῇ στὴ Δύση,
πὼς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πὼς θ' ἀνθοβολήσῃ
τώρα μὲ τὰ Μαγιαπρίλα ἡ δουλωμένη χώρα.

Εὐλογημέν' ἡ ὥρα! »

Ἔσκυψ' ὁ Διάκος ὡς τὴ γῇ, ἔσφιξε μὲ τὰ χεῖλη
κι ἐφίλησε γλυκὰ γλυκὰ τὸ πατρικὸ τοῦ χῶμα.
Ἔβραζε μέσα του ἡ καρδιά καὶ στὰ ματόκλαδά του
καθάριο, φωτοστόλιστο, ξεφύτρωσ' ἓνα δάκρυ . . .
Χαρὰ στὸ χόρτο πῶλαχε νὰ πιῇ σὲ τέτοια βρῦση!
Πλαγιάζει ὁ λιονταρόψυχος! Τὰ νιάτα, ἡ θωριά του,
τ' ἀστέρια βλέπουν μὲ χαρὰ καὶ κάπου κάπου ἀφήνουν
κρυφὰ τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμὰ του.
Μοσχοβολάει τριγύρω του καὶ τὸν σφιχταγκαλιάζει
στὸν κόρφο τῆς ἡ ἀνοιξῆς, σὰ νά'τανε παιδί τῆς.
Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό του . . .

« Ἀθανάσις Διῶσις »

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης



Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

[ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ»]

(Στροφαὶ 83—97)

[Ὁ ποιητὴς μᾶς δίνει τὴν ἀκόλουθη σημείωσις: «Οἱ δικοὶ μας ἔλαβαν εἶδησι, πὼς οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἀπόφασιν τὰ τοὺς πλαιώσουσι ξάφνου τὸ ἐνήμερον τοῦ Χριστοῦ —1822— τομίζοντας τὰ τοὺς εὔρουσι μαζωμένους εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ οἱ δικοὶ μας τὰς ἐσφάλισαν, ἐτοιμάσθησαν καὶ ἔκαμαν θοῇ τοῖς ἐχθροῖς.»]

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα ποῦ ἀνθισαν οἱ λόγγοι
γιά τὸ τέκνο τοῦ θεοῦ.

Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας
ἡ Θρησκεία μ' ἓνα σταυρὸ
καὶ τὸ δάχτυλο κινώντας,
ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανό.

Σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
στάσου ὁλόρρη, Ἐλευθεριά·
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μέσ' στὴν ἐκκλησιά.

Ἄ! τὸ φῶς, ποῦ σέ στολίζει
σὰν ἡλίου φεγγοβολή
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὅχι, ἀπὸ τῆ γῆ.

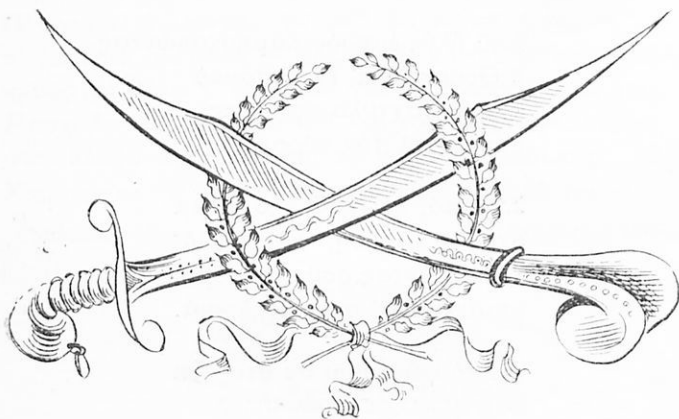
Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σάν τὸν πύργο μεγαλώνεις
καὶ στὸ τέταρτο χτυπᾶς.

Μὲ φωνή, ποὺ καταπείθει,
προχωρώντας ὁμιλεῖς :
« Σήμερ', ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής » . . .

« Ἀπαντα »

Λυσίμαχος Σολωμός



Ο ΠΙΛΟΤΟΣ ΤΟΥ ΔΑΡ ΜΠΟΓΑΖ

Α'

Καπτάν Νικόλας. Κατεβαίναμε απ' την Πόλη. Είχαμε περάσει τα μπογάζια*, την Τένεδο και τώρα βγαίναμε από το κανάλι* της Χίου, πλώρη κατά το Κουσάντασι*. Ήταν μιά νύχτα μοναδική· τὸ μελτέμι εἶχε πέσει ἀπὸ νωρίς· ἡ θάλασσα ἦταν λάδι· τὰ ἄστρα ἔλαμπαν σὰν μπριλάντια στὸν οὐρανό. Πηγαίναμε μὲ δέκα μίλια* ὅ,τι χρειαζόταν. Ἡ «Ἀργὼ» παράβγαινε στὰ χρόνια μὲ τὸν καπετάνιο της, τὸν καπετάν Χαραλάμπη, μὲ τὸ ὑπογέγειο τὸ ἀρειμάνιο, τὸ ψαρό. Βαπόρι τοῦ Πάλμερ*, εἶχε γεράσει στὴν Ἀγγλία, πρὶν ἀκόμα ἔρθει στὰ νερά μας. Μὰ ἄς εἶναι καλὰ ἡ μπογιά, ποὺ τό'καμε καινούργιο! Ἡμαστέ στὸ κάτω πόστο, ὁ δεῦτερος κυβερνοῦσε ἀπάνω. Ήταν ἡ ὥρα, ποὺ ὁ καπετάν Χαραλάμης τραβοῦσε τὸ ναργιλὲ του. Ἦρθε μπρὸς αὐτὸς καὶ πίσω ὁ καμαρότος μὲ τὸ ναργιλὲ καὶ ξαπλώθηκε στὴ συνηθισμένη θέση του.

— Φέρε καὶ φωτιά! "Ἐλα, ἔλα γιὰ τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας! κουνήσου. . . Καὶ τὸν καφέ! ὅλα θὰ σᾶς τὰ λένε! . . .

Μαζευτήκαμε τριγύρω του, ποιὸς στὸν πᾶγκο, ποιὸς σὲ σκαμνί, τυλιγμένοι καλὰ στὰ καπὸτα μας· μιά ψυχρίτσα σὲ τρυπούσε ὥς τὸ κόκκαλο. Ἐπὶ ἓνα τέταρτο μιλιά· δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ γουργουρητὸ τοῦ ναργιλέ. Χωρὶς αὐτὸ τὸ προοίμιο, ὁ καπετάν Χαραλάμης δὲν ἄρχιζε ποτὲ τὸ διήγημά του. "Οταν εἶχαμε μπουνάτσες*, μᾶς ἔλεγε κάθε βράδυ σχεδὸν ἀπὸ ἓνα. Ήταν πάντοτε μιά ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως. "Οχι ὅτι τὰ εἶχε ἰδεῖ, διότι εἶχε γεννηθῇ τὸ τριανταένα. Ἀλλὰ τὰ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὸν καπετάν Κίρκο Σαή. Ὁ Κίρκος Σαῆς ἦ Γκαϊβός, μ' ἓνα μάτι, ποὺ ἔβλεπε περισσότερο ἀπὸ δύο, ὀνομαστός, στάθηκε ἐπιστάτης τῶν καραβιῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ εἶχε στὴ σκάλα τῶν Σαλῶνων ὁ Τεπελενλής. Κοντός, τοσοδούλης, αὐτὸς καὶ τὸ μακρὺ γιαταγάνι*, ποὺ εἶχε στὸ σελάχι του, σχηματίζαν ἓνα σταυρό. Ήταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος στὴ σκάλα τῶν Σαλῶνων καὶ στὸν Ἐπαχτο. Στὸν πόλεμο κυβερ-

νούσε ένα μίστικο*. "Έκανε δέκα μάχες· έχασε τὸ χέρι του ἀπὸ σμιδράλι· πήρε τὸ ἀριστεῖο τοῦ ἀγῶνος καὶ σύνταξη ἐξήντα δραχμές καὶ τραβήχτηκε στὸ Γαλαξίδι. Ἦταν ἡ ζωντανὴ ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως.

— Πότε ἔκαψε, καπετάν Γιάννη, ὁ Κανάρης τὸν Καραλή;

— Ἐξη Ἰουνίου 1822.

— Πότε ὁ Ἰσμαήλ πήρε τὴν Κάσσο;

— Στὰ 24.

Ἀπ' αὐτὸν τὰ εἶχε μάθει ὁ γιὸς του, ὁ καπετάν Χαραλάμπης, χιλιάδες λεπτομέρειες καὶ χιλιάδες ἀνέκδοτα, μὴ κληρονομία ἀπ' τὸν πατέρα του· τὰ ἔλεγε καὶ τὰ ξανάλεγε, τὰ κλωθογύριζε αἰωνίως στὸ κεφάλι του. Εἶχαν γίνει τόσο πολὺ δικά του, ὥστε νόμιζε κι ὁ ἴδιος, ὅτι τὰ εἶδε, ὅτι ἦταν παρὼν καὶ αὐτὴ τὴν ἐντύπωση τοῦ ἔκαναν. Δὲν ἦταν ψέματα, δὲν ἦταν παραμύθια.

Β'

"Ἡμαστε πάντα πλῶρη στὸ Κουσάντασι καὶ ἀνάμεσα νησιοῦ καὶ στεριᾶς ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζη ἡ μπούκα τοῦ Δὰρ Μπογάζ*.

— Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα*! λέει ὁ καπετάν Χαραλάμπης καὶ τράβηξε δυνατὰ καὶ γρήγορα γρήγορα καὶ πολλές φορὲς τὸ ναργιλέ του.

Ἡ διήγηση πλησίαζε.

— Γιὰ σὰς τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα, εἶπε, εἶναι ἓνα φανάρι, ὅπως τὸ φανάρι τῆς Παραπόλας*, καὶ ὁ Κότσικας εἶναι ἓνας κάβος, ὅπως ὁ καβό*- Πάππας. Γιὰ μένα ὅμως εἶναι διαφορετικό, ὁλόκληρη ἱστορία. Δὲ θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ ξεχάσω τὸ Νικόλα τὸ Φραγγιὸ ἀπ' τὸ Κουσάντασι καὶ τὴ φρεγάδα* τοῦ Πατρονάμπεη, πὺ βούλιαξε μπροστὰ στὸν Κότσικα· χωρὶς τὸ Φραγγιὸ μιὰ βραδιὰ τοῦ 23, Σάμος καὶ ἑλληνικὸς στόλος ἔπεφταν στὰ χέρια τοῦ Καπουδάν πασσᾶ.

Ὁ καπτάν Νικόλας! Ἦταν Κουσαντασιανός. Μικρὸ ἢ φτώχεια τὸν ἔκανε νὰ πάη μεροκαματιάρης, μέσα βαθιὰ στὴν Ἀνατολή, ἴσαμε τὸ Ἀφιὸν* Καραχισάρ· φαντάσου! Γύρισε μὲ κάτι παραδάκια, πήρε βάρκα, πήρε γυναῖκα κι ἔχτισε τὴν καλύβα του στὸ γιαλό, κοντὰ στοὺς ψαράδες, ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὸ

Κουσάντασι. Ψαράς κι αὐτὸς στὴν ἀρχή. Μὲ τὴν ψαρική ὅμως δὲν ἔκαμε μεγάλα πράματα, ἀλλὰ τοῦ χρησίμευε νὰ μάθῃ ὅλα τὰ νερά, ὅλες τὶς κακοτοπιές, τὰ ρέματα, ἀπὸ τὸν Τσεσμὲ γύρω γύρω ὡς τοὺς Φούρνους* καὶ μέσα στὸ Δάρ Μπογάζ, ὡς κάτω στὸ Μπουδρούμι*.

Σιγὰ σιγὰ δὲν περνοῦσε ξένο καράβι, χωρὶς νὰ πάρῃ πιλότο τὸν καπτάν Νικόλα, γιὰτ' ἦταν γλυκομίλητος, δὲν ἦταν ἀγρίμι σὰν τοὺς ἄλλους. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Φραγγιὸς ἔκανε τὴ δουλειά του, ἔχτισε σπίτι καὶ στὴν καλύβα, ποὺ τῆς ἔθαβε ὁ ἄμμιος τὰ παράθυρα, ἔβαλε τὸν ὑποταχτικό του τὸ Γιωργή. Καὶ ὅλο πῆγαινε μπροστά. Καὶ δούλευε, δούλευε ὁ Νικόλας, γιὰτ' εἶχε δύο ἀγόρια καὶ δύο κορίτσια ν' ἀναστήσῃ, καὶ τὸ χεῖμώνα, ποὺ χαλοῦσαν οἱ καιροί, ἔβγαιναν οἱ κουρσάροι καὶ λιγότευαν οἱ δουλειές.

Ἐνθουσιασμοί. Στὸ σπίτι τοῦ ὅλοι δούλευαν, μικροὶ μεγάλοι* ἔπλεκαν δίχτυα, κιούρτους*, καλάθια καὶ τὰ πωλοῦσαν στὸ Κουσάντασι, στὰ Σῶκια* καὶ στὴ Σάμο ἀκόμα μέσα στὸ Τηγάνι. Ὅλα λοιπὸν πῆγαιναν καλὰ. Καὶ ὅμως ἡ κυρα-Ρήνη, ἡ γυναίκα του, μουρμούριζε πάντα λιγάκι. Δὲν ἦταν κουτὴ ἡ κυρα-Ρήνη, ποὺ δὲν καθόταν ποτὲ ἡσυχῇ, σὰ νὰ εἶχε τὸ καρφί.

Ὅταν ὁ καπτάν Νικόλας γύριζε ἀπ' τὸ Τηγάνι, ἀπ' τὸ Βαθύ, ἀπ' τὸ Καρλόβασι, καὶ τώρα κάμποσο καιρὸ ὅλο στὴ Σάμο βρισκόταν* ἦταν σὰ διαφορετικὸς, ξαναμμένος. Ἡ κυρα-Ρήνη τὸν κοίταζε προσεχτικὰ μὲ τὰ μεγάλα τῆς μαῦρα μάτια κι ἄρχιζε νὰ γίνεται μελαγχολική. Δὲν τῆς ἄρεσε. Ὁ φρόνιμος καπτάν Νικόλας ἄρχισε νὰ περπατᾷ σειῶντας καὶ λυγιῶντας. Κρέμασε ἓνα ἀσημοκαπνισμένο χαντζάρι*. Ἡ κυρα-Ρήνη ἔκαμε τὸ σταυρό της. Σιγὰ σιγὰ ξεσκεπάστηκε περισσότερο. Ἀρχισε νὰ βγάνῃ λόγο στὰ παιδιὰ του καὶ στὸν ὑποταχτικό του τὸ Γιωργή, ποὺ τὸν κοίταζε μέσ' στὸ στόμα.

—Ραγιάς, ἔλεγε, τί θὰ πῇ ραγιάς; ραγιάς δὲ θὰ πῇ τίποτε. Μὴ σ' ἀκούσω, μωρὲ Γιωργή, καὶ πῆς πιά ραγιάς. Ἑλληνας νὰ λές! Καταλαβαίνει. Εἶσαι Ἑλληνας! Εἴμαστε Ἑλληνες!

Ἐπειτα τραβοῦσε ἀπ' τὸν κόρφο τοῦ κάτι τυπωμένα χαρτιά καὶ μὲ πολὺ μεγάλη δυσκολία, ἀλλὰ ἐπιμονή, συλλάβιζε:

Κεραυνόλαμπον σπαθί του τρομεράν χοτεϊ σφαγίν,
 θύελλαν τὸ καριοφίλι πνέει, φρίζην καὶ φυγίν.

Κι ἔπειτα τὸ μάθαινε καὶ στὰ παιδιὰ. Τὴν κυρά-Ρήνη τὴν ἔπιανε τρομάρα.

—Τί εἶναι αὐτά, χριστιανέ μου; τρελάθηκαν στὰ γεροντάματα; θέλεις νά'ρθουν τὰ ζεϊμπέκια* νά μᾶς σφάξουν;

‘Ο καπτάν Νικόλας θύμωνε.

—«Τὸ μυαλό σου καὶ μιὰ λύρα καὶ τοῦ μπογιατζῆ ὁ κόπανος». Δὲν κοπιάζουν ἀπὸ δῶθε τὰ ζεϊμπέκια! Αὐριο θ’ ἀκούσης τὸ σαμιώτικο σπαθί! Καὶ τοῦτα, ποῦ σᾶς διαβάζω, εἶναι ἄγια πράματα. Τὰ τραγούδια τοῦ κυρίου Κλεάνθη, τοῦ ποιητῆ τῆς Σάμου. Ποῦ ξέρεις ἐσὺ τί σοῦ γίνεται!

Καὶ δὸς του ὁλοένα στὴ Σάμο νὰ τρέχη μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸν Κλεάνθη.

Σὲ λίγες μέρες πραγματικῶς ἦρθε στὴ Σάμο ὁ Λυκοῦργος ὁ Λογοθέτης*. ‘Ο Λαχανάς* ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας· ἔφτιαξαν στρατό, ὠχύρωσαν τὸ μέρος κι ἔπειτα βγήκαν στὴ στεριά κι ἀνέβηκαν στοῦ βουνό τῆς Μυκάλης, πῆγαν ὡς τὰ Σώκια, σφάζοντας Τούρκους καὶ κάνοντας πλιάτσικο. Δὲν ἔμεινε τέντζερες, ἀλέτρι, βόϊδι, ἀρνί, ποῦ νὰ μὴν πάη στὴ Σάμο, καὶ φωτιά στὴ φωτιά.

Οἱ Τούρκοι πρόγγιζαν πέρα καὶ ἔφευγαν σὰν τὰ γίδια. Τότε πλέον ὁ καπτάν Νικόλας πῆγε νὰ τρελαθῇ.

Πήδαγε ὡς ἐκεῖ πάνω καὶ φώναζε «πᾶνε στὴν Κόκκινη Μηλιά». “Ηθελε νὰ τρέξῃ μαζί. ‘Η κυρά-Ρήνη τὸν ἔκλεινε μέσα.

—Βρέ, ποῦ θὰ πᾶς νὰ χάσης τὴ ζωὴ σου! Δὲ λυπᾶσαι τὰ παιδιὰ! Θὰ μοῦ τρέξης τώρα μαζί μὲ τοὺς Σαμιῶτες, τοὺς κουρσάρους!

Γιὰ νὰ ξεθυμάνῃ καὶ ξεντροπιασθῇ στὸν κύριο Κλεάνθη καὶ στοὺς Σαμιῶτες ὁ Φραγγιός, πάει στοῦ γιαλό, μπαίνει στοῦ καϊκι τοῦ τὴν «’Αλωπού» καὶ πηγαίνει καὶ ἀρπάζει τὴ νύχτα ἓνα κανόνι τούρκικο ἀπὸ τὴν τάπια* τῆς Καναπίτσας, στῆς ‘Ασίας τὸ μέρος—οἱ πυροβολητὲς ροχάλιζαν στὰ καλύβια τους—καὶ τὸ πάει στοῦ Τηγάνι τῆς Σάμου, ποῦ ἔχτιζαν τὸ φρούριο τοῦ Λυκοῦργου. ‘Αργότερα, ὅταν ἦρθαν τὰ ‘Υδραῖκα, Σπετσιώτικα

καὶ Ψαριανὰ καράβια εἶχε καινούργιους ἐνθουσιασμούς. Παίρνει τὸ βόιδι τοῦ τὸ «Μελιό», ποῦ τὸ εἶχε μανάρι, καὶ μὲ τὰ παιδιὰ μαζὶ καὶ μὲ τὸ Γιωργὴ σπρωξιάς, κλωτσιές, τράβα τὴν οὐρά, τὸ ρίχνουν μὲς στὸ καΐκι. Τὸ στέλνει στὸ ναύαρχο Σαχτούρη μὲ τὸ ἐξῆς γράμμα :

Ἐξοχώτατε ναύαρχε καπετὰν Γεωργιάκη,

Σὲ προσκυνῶ μὲ τὸ παρὸν λαβαίνεις καὶ τὸ βόδι νὰ τὸ φᾶνε οἱ ἄνθρωποι τῆς φλότας* εἰς ὑγείαν τῆς πατρίδος καὶ νίκας κατὰ βαρβάρων δωρούμενος.

Ὁ πιλότος

καπτὰν Νικόλας Φραγγιὸς Κουσσαντασιανὸς

Ἡ κακομοίρα ἡ κυρα-Ρήνη ἐξακολουθοῦσε νὰ φωνάζη:

— Αὐτὰ θὰ μᾶς φέρουν τὰ ταγκαλάκια* καὶ τὰ ζεϊμπέκια νὰ μᾶς σφάξουν μὲς στὰ σπίτια μας, καθὼς στὴ Χίο.

Καὶ πραγματικῶς αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ κίνδυνος ἦταν κοντά. Τὰ πράγματα δυσκόλεψαν. Οἱ Σαμιῶτες ὑποχώρησαν στὸ νησί τους. Τὰ τούρκικα στρατεύματα ἄρχισαν νὰ ἔρχονται μυρμήγκια ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ἡ Τουρκία ἤθελε νὰ πιάσῃ τὴ Σάμο, νὰ χαλάσῃ τὰ σχέδια τοῦ Λυκούργου. Ὁ καπτὰν Φραγγιὸς συλλογιζόταν : «Νὰ μπορούσα νὰ πούλαγα τὸ σπίτι, νὰ πέρναγα τὴ φαμίλια μου στὴ Σάμο καὶ νὰ πηγαινα μὲ τὰ πολεμικά».

Νὰ φύγουν, ἦταν σύμφωνη καὶ ἡ κυρα-Ρήνη. Ἀλλὰ ποίος ἀγόραζε τώρα ; φόβος καὶ τρόμος κρατοῦσε πέρα καὶ πέρα, ἀπὸ τὸ Ἀϊβαλί* ὡς τὸ Μπουδρούμι*. Τέλος πάντων, τὸ ἔδωσε σ' ἓναν Τοῦρκο γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί. Ἦταν καιρὸς. Οἱ ζεϊμπέκοι καὶ οἱ μπασιμπουζοῦκοι* ἦταν πιά κοντά. Οἱ φωτιές τους φαίνονταν ἀπάνω στὶς ραχοῦλες· αὔριο θὰ ἦτανε στὸ γιαλό. Ἐρριξαν ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν, ροῦχα, κρεβάτια, σοφάδες, τεντζερέδες, κότες, τὴ γίδα, δίχτυα, κοφίνια, τοὺς βασιλικοὺς καὶ τίς γαρουφαλιές, μέσα στὸ καΐκι κι ἔκαμαν πανιά. Ἡ κυρα-Ρήνη ἔλεγε :

— Πᾶμε στὰ Βουρλά*, πᾶμε στὶς Φῶκες*, μὰ ὄχι στὴ Σάμο, μέσα στὴ φωτιά νὰ κλειστοῦμε σὰν τὰ ποντίκια. Νά! αὔριο θὰ τὴν πάρουν κι αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι· τί νομίζεις ;

— Κατάπτε λοιπὸν τὴ γλῶσσα σου, γυναίκα, ποῦ θὰ μοῦ πῆς,

πώς θα πάρουν τη Σάμο! Νά, από δω θα την πάρουν! Έλεγε ο Φραγγιός και χτυπούσε τον άριστερό άγκωνα του με την παλάμη του δεξιού του χεριού.

Έβαλε πλώρη κατά το Βαθύ της Σάμου. Ο άνεμος λεπτός και καθαρός. Όλο το απομεσήμερο άρμένιζαν. Ο πονέντες* δέν τους άφηνε και πήγαιναν όλο βόλτες. Το Δάρ Μπογάζ έδειχνε ρέμα δυνατό. Κι όλοένα βράδυαζε.

Γ'

**Άκούσιος
πυλόςτος.** Ο τουρκικός στόλος, μοιρασμένος σε δύο, προσπαθούσε να μπλοκάρη τη Σάμο κι έπειτα να κάμη πλάτες στο στρατό να περάση το Δάρ Μπογάζ με τις βάρκες και να κάμη άπάνω στο νησί. Ο μισός λοιπόν ήταν προς ώρας άραγμένος από κάτω άπ' τον κάβο της Καναπίτσας, στο πλευρό της Άσίας, κάτω άπ' το Δάρ Μπογάζ, σότο* βέντο του έλληνικού. Ο άλλος μισός, που είχε κατέβει από τα Δαρδανέλλια, ήταν άπόξω από το κάστρο της Χίου στην άγκυρα και μελετούσε να πέση με περίπτωση μες στο Δάρ Μπογάζ από πάνω.

Πρώτη είχε σαλπάρει ή φρεγάδα* «Έσμε» για κατασκόπευση κι ήρθε στους Φούρνους, έπειτα στο Καρλόβασι και τραβούσε στο Κουσάντασι Ίσια. Οί δικόι μας πάλι, ή μοίρα του κύρ Γιωργάκη Σαχτούρη, ή μοίρα του Κολανδρούτσου και οί Έδραϊοι και Ψαριανοί μπουρλοτιέροι, είχαν ρίξει την άγκυρα πίσω από τον Άσπρο Κάβο* κατά το Τηγάνι.

Έξαφνα λοιπόν του παρουσιάστηκε του καπτάν Νικόλα ή τούρκικη φρεγάδα σά στοιχειό. Δέν περίμενε τούρκικο τόσο κοντά.

Του 'ρθε ή ιδέα να χωθή μες στο Δάρ Μπογάζ, μα δέν πρόφταινε. Η όλοκαίνουργη φρεγάδα, όλα τα πανιά της έξω, έρχόταν καταπάνω του. Έλαμπε όλη. Η φιγούρα της μπροστά χρυσή, ή πρύμνη ψηλή, εκεί πάνω, όλο μπιχλιμπίδια. Πενήντα τέσσερες μπουκαπόρτες άνοιχτές έδειχναν τα μεγάλα της κανόνια. Όταν έγινε σε άπόσταση κανονιοϋ, έρριξε μιá του δύστυχου καπτάν: «Έλα πάνω». Τί να κάμη; Λιγότεψε το πανί του, πάει κατά τη φρεγάδα, αύτή στάθηκε και έρριξε τη σχοινένια σκά-

λα. "Ασπρος σάν τὸ πανὶ ὁ Φραγγιὸς σκαρφάλωσε ἀπάνω.
"Ἦξερε τὰ τούρκικα. Τὸν πῆγαν στὸν Πατρονάμπεη.

Χαιρετήθηκαν.

—Ποῦ πᾶς;

—Φεύγω, ὑψηλότατε, γιατί φοβάμαι τὰ ταγκαλάκια.

Ἦταν κι ὁ μουτεσαρίφης τοῦ Κουσάντασι μέσα. Τὸν γνώρισε.

—Πατρονάμπεη, τοῦ λέει, ἔχεις τὸν καλύτερο πιλότο στὰ χέρια σου. Ἀπ' αὐτὸν ἄλλος δὲν εἶναι νὰ σέ πάη μὲς στὸ Δάρ Μπογάζ τὰ μεσάνυχτα.

Ὁ καπτάν Νικόλας ἀνατρίχιασε.

—Νὰ πάω τὸ θάνατο μὲς στ' ἀδέρφια μου!

Ὁ Πατρονάμπεης χაίδεψε δύο τρεῖς φορές τὸ ὠραῖο ξανθό του γένι. Ἐσπρωξε τὸ σαρίκι* του ἴσαμε τὰ φρύδια, ἔβαλε τὸ ἄσπρο του ἀριστοκρατικὸ χέρι στὶς μαλαμοκαπνισμένες πιστόλες του καὶ μὲ τὸ ἄλλο τράβηξε ἓνα πουγγὶ φλωριά.

—Γκιαούρ! τοῦ λέει, κοίτα με καλὰ στὰ μάτια.

Ὁ καπτάν Νικόλας εἶχε συνέλθει. Τὸν κοίταξε ἀτάραχος.

—Γκιαούρ! τοῦ λέει δείχνοντας τὰ πιστόλια καὶ τὸ πουγγί, ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνα! Θὰ μὲ πᾶς στὸ Δάρ Μπογάζ!

Ὁ καπτάν Νικόλας εἶχε κάμει πλέον τὸ σχέδιό του.

—Μεῖνε μαζί μας πιλότος, τοῦ λέει ἑλληνικὰ ὁ μουτεσαρίφης, συλλογίσου τὴ φαμίλια σου, ποῦ ἔχεις στὸ καῖκι. Ὁ Πατρονάμπεης εἶναι σκύλος. Θὰ τοὺς βουλιάξη καὶ θὰ σκοτώσῃ καὶ σένα. Μεῖνε στὴ δούλεψη τοῦ Πατισάχ' δὲ θὰ μετανιώσῃς.

—Πατρονάμπεη, εἶπε ὁ Καπτάν Νικόλας κι ἔβαλε τὸ χέρι στὸ λαιμό του, εἶμαι πιστὸς καὶ μένω μὲ ὅλη μου τὴν εὐχαρίστηση.

—Μπράβο! φώναξε ὁ Τοῦρκος καὶ τοῦ ῥριξε τὸ πουγγί. "Αἴντε νὰ δώσης τ' ἄσπρα* στοὺς δικούς σου καὶ νὰ γυρίσουν στὸ Κουσάντασι. Εἴμαστε μεις νὰ τοὺς προστατέψωμε. Στὰ ζεῖμπέκια νὰ λέτε, πὼς εἶστε στὴ δούλεψή μου καὶ φτάνει.

Ὁ καπτάν Νικόλας πῆρε τὰ φλουριά κι ἔτρεξε στὸ καῖκι.

*Ἦταν ὅλοι σάν πεθαμένοι.

—Νικόλα μου, Νικόλα μου! Εἶπε ἡ κυρα-Ρήνη.

—Μὴ φοβόσαστε! δὲν εἶναι τίποτα! τοὺς λέει ὁ κακομοῖρης ὁ καπτὰν Νικόλας μὲ ψεύτικο κουράγιο.

Τὴν ἀγκάλιασε, ἀγκάλιασε τὰ παιδιὰ. Ἐκανε νὰ τὸν πάρῃ τὸ παράπονο. Μὰ κρατήθηκε. Κεῖνοι ἔκλαιγαν. Πῶς βαστήχτηκε! Καημένος καπτὰν Νικόλας! Ἀγκαλιάζοντας τοὺς κρυφομίλησε:

—Κάνετε, πῶς πᾶτε στὸ Κουσάντασι, καὶ μὲ τὴ σκοτεινία βγῆτε στὴ Ζωοδόχο Πηγὴ καὶ πᾶτε στὸ Δεσπότη τὸν Ἅγιο Σάμου, τὸν Κύριλλο, νὰ σᾶς δώσῃ κονάκι*.

Κατάπιε τὰ δάκρυά του.

Καταλάβαινε, πῶς δὲν εἶχε κουράγιο νὰ βλέπῃ τὸ καῖκι του, πού'φευγε μὲ τοὺς δικούς του, πού δὲ θὰ τοὺς ξανάβλεπε. Ὁ Πατρονάμπεης σηκώθηκε καὶ πήγαινε κι ἐρχόταν, ἔπειτα ξανακάθισε καὶ ἔφεραν καφέ. Εἶπε νὰ δώσουν καὶ στὸν καπτὰν Νικόλα καὶ ἔπειτα εἶπε:

—Τώρα νὰ γυρίσωμε πίσω, νὰ πᾶμε στὸν Τσεσμέ* καὶ στὸ Κάστρο νὰ εἰδοποιήσωμε ὅλα τὰ καράβια γιὰ αὐριο.

Ὁ καπτὰν Νικόλας καφέ ἔπαιρνε ἢ φαρκάκι; Ὁρτσάρισε* λοιπὸν ἡ φρεγάδα. Δυὸ ὥρες τὸ πρωὶ ἦταν μπροστὰ στὸ Κάστρο. Μὲ τὸν ἥλιο βγῆκαν στὸν Τσεσμέ, γιὰ νὰ ἰδοῦν, πού θὰ κρέμαγαν Χριστιανούς. Τέσσερα παλληκάρια ἴσαμ' ἐκεῖ πάνω. Τοὺς εἶχαν πιάσει μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια· τοὺς κρέμασαν σ' ἓναν πλάτανο.

—Παναγία μου, ἔλεγε μέσα του ὁ καπτὰν Νικόλας, τ' εἶδαν τὰ μάτια μου! Δὲ θὰ γίνῃ ποτὲ ἡ χάρη σου, Παναγία μου, νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά μας!

Ζαλίστηκε κι ἄρχισε σχεδὸν δυνατὰ νὰ ψάλλῃ «Θεοτόκε ἡ ἐλπίς...» καὶ πήγαινε τρικλίζοντας σὰ μεθυσμένος. Ἐπειτα σῶπασε, ἴσασε τὸ κορμί του, σταύρωσε τὰ χέρια του πίσω, ὅπως συνήθιζε, καὶ βάδιζε μὲ βῆμα σταθερὸ καὶ μὲ τὸ νοῦ του ὅλον στὸν Κλεάνθη, στὸ Λυκοῦργο καὶ στὴν Ἐλευθερία.

Τὸ βράδυ ὁ πασάς ἔβαλε τὸ σινιάλο τοῦ μισεμοῦ κι ὅλος ὁ στόλος σηκώθη στὰ πανιά. Ἡ φρεγάδα «Ἐσμέ» ἀρμένιζε μπροστὰ, τρία φανάρια στὴν πρύμνη, σινιάλο: «ἀκολουθεῖτε». Ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβησμένα. Ὁ καιρὸς στὴν τραμουντάνα*. Ὅλα πήγαιναν πρίμα καὶ μὲ πολλὰ πανιά, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴ φτάσουν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἦταν μιὰ χαρὰ αὐτὴ ἡ φρεγάδα, ἐγγλέ-

ζικο σκαρί, ὅλο χάλκωμα τὰ βρεχάμενα. "Εσχίζε τὴ θάλασσα σὰ γοργόνα.

Ὁ ἥλιος ἔχει πολλὴ ὥρα βασιλέψει, ἡ μαυρίλα μεγάλωνε ἀκατάπαυστα, ὁ καιρὸς δυνάμωνε, σύννεφα ἄρχισαν καὶ συχνές φιλές βροχές, σκοτάδι πίσσα.

"Αν δὲν μποῦμε ἀπόψε στὸ Δάρ Μπογάζ, ἔλεγε ὁ Πατρονάμπεης, δὲ θὰ μποῦμε ποτέ.

"Ετσι εἶναι, ὑψηλότατε, εἶπε κι ὁ καπτάν Νικόλας. Τέτοια βραδυὰ δὲν τὴν ξαναβρίσκομε.

Ὁ Πατρονάμπεης τὸν κοίταζε στὰ μάτια. Φωνάζει τέσσερες γενιτσάρους.

— Δέστε μου τὸν πιλότο στὸν πάγκο τῆς βάρδιας.

Φοβήθηκε, μὴν τὸν ρίξη ἔξω καὶ τοῦ πηδήση ἔπειτα στὴ θάλασσα. "Αρπαξαν σὰν τὸ πούπουλο τὸν καπτάν Νικόλα καὶ τὸν ἔδεσαν σφιχτὰ ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπὸ τὰ ποδάρια, ὥς πού νὰ πῇ ὄχ!

— Θὰ δίνης τὴ γραμμὴ, πιλότε, καθαρὰ καὶ ξάστερα.

"Επειτα γυρίζει στὸν πιὸ ἄγριο γενίτσaro καὶ τοῦ λέει:

— Χασάν, τὸ νοῦ σου νὰ μὴ μᾶς φτιάξη καμιὰ δουλειὰ ὁ Γιουνάν*. Νὰ τοῦ πάρης τὸ κεφάλι μὲ τὸ γιαταγάνι* στὸ πρῶτο σημεῖο. Τὰ σκαντάγια* ὁλοένα νὰ δουλεύουν, νὰ ρωτοῦν τὸ βάθος.

Ἐνῶ τὸν ἔδεσαν τὸν καπτάν Νικόλα, τοῦ εἶπε ἀκόμα:

— Ἐλα, ἂν μὲ μπάσης ἀπόψε στὸ Μπογάζ, νὰ ἰδῶ! — καὶ ἄγγιξε μὲ τὸ ἓνα χέρι του τὸ σαρίκι του — μάρτυς μου ὁ Προφήτης, γίνεσαι πλοίαρχος μὲ τριάντα χιλιάδες ἄσπρα μισθὸ τὸ χρόνο.

— Στους ὁρισμούς σου, ἀφέντη μου, ἀποκρίθηκε ὁ καπτάν Νικόλας, κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ σχοινιοῦ.

Δ'

**Ἡ Σάμο
δική σου.**

Στὴ Σάμο ὅλα ἔξω εἶναι κατασκότεινα. Στὰ κανονοστάσια οὔτε τσιμποῦκι δὲν ἀνάβουν. Οἱ βάρδιες μονάχα ποῦ καὶ ποῦ ἀκούονται. Ὁ καπτάν Σταμάτης, ὁ γενικός ἐπιθεωρητὴς Λαχανάς, τρέχουν ἀπὸ τάπια σὲ τάπια μὲ τὸ κλεφτοφάναρο στὸ χέρι, γιὰ νὰ δοῦν, ἂν εἶναι

όλοι στη θέση τους. Στὸν ἄσπρο κάβο ἐξήντα κανόνια εἶναι ἔτοιμα, τὰ φυτίλια κοντά. Στὸ Τηγάνι, στὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου, ἄλλα ἐξήντα. Οἱ κανονιέροι κοιμοῦνται γύρω μὲ τὰ μπράτσα ἀνασκουμπωμένα, τὶς μπαλάσκες φορεμένες· οἱ κουβάδες μὲ τὸ νερό, τὰ σκουπιστήρια τῶν κανονιῶν, ὅλα εἶναι ἔτοιμα. Ὁ Σαχτούρης πάει στὰ μπουρλότα, γιὰ νὰ ἰδῇ. Ὅλοι οἱ συντροφοναῦτες εἶναι παρῶν ἢ εἶναι ὄξω καὶ γλεντοῦν, πάντα καλὰ χαρτζιλικωμένοι, καθῶς εἶναι. Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα εἶναι σβηστό. Παντοῦ σκοτάδι. Μόνο ψηλά, στὴ Ζωοδόχο Πηγὴ, τὸ καντήλι φέγγει θαμπὰ τοὺς καλογέρους, ποὺ ἔχουν ὀλονυχτία, ἀλλὰ καὶ τ' ἄρματα κοντά. Ἐκεῖ καὶ ὁ Δεσπότης ὁ Κύριλλος μὲ τὰ πιστόλια στὴ μέση, χωμένος στὸ στασίδι του, μὲ ξέπλεκα τὰ μαλλιά του σὰ λιοντάρι. Καὶ στὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησιᾶς, πεσμένη στὰ γόνατα, εἶναι καὶ ἡ φαμίλια τοῦ καπετὰν Νικόλα,

*ζητώντας καταφύγιο, σὰν ὄρφανὰ πουλιά,
ὅπ' αἰετὸς τὰ κυνηγᾷ καὶ χάνουν τὴ φωλιά.*

Πέρα στὰ Σώκια ὅμως τὰ πράγματα εἶναι ἀλλιῶτικα. Οἱ Τοῦρκοι γλεντοῦν ἀπὸ πρὶν τὴ νίκη τους· ἔχουν ἀνάψει φωτιές καὶ τὸ στρατόπεδο ἀχολογᾷ ἀπὸ τὰ νταούλια καὶ τὰ ντέφια. Ἀλλὰ ἡ ψιλὴ βροχὴ τοὺς σκορπίζει κι αὐτοὺς σιγὰ σιγὰ, καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπ' τὰ μεσάνυχτα εἶναι σβησμένες ὅλες οἱ φωτιές.

Τὴν ὥρα ἐκείνη ἡ «Ἐσμὲ» εἶναι ἓνα μίλι μονάχα ἀπὸ τὸ Μπογάζι. Ὁ καιρὸς ἔχει δυναμώσει πολὺ. Ὁ πλοίαρχος ρωτᾷ τὸ δρόμο· παίρνομε ἐφτά μίλια τὴν ὥρα. Λίγο σκέφθηκε ὁ δεμένος πιλότος, λίγο γιὰ τὴ δουλειά του.

— Πανιά, λέει, καπετάνιο! Πανιά, βάλε ὅλα τὰ πανιά. Τὸ ρέμα εἶναι δυνατό, θερίο. Θὰ μᾶς φέρη δεξιὰ, θὰ μᾶς ρίξη ἀπάνω στὰ Σαμῳίτικα κανόνια.

Ὁ πλοίαρχος δειλιάζει! Θέλει νὰ ποδίσῃ, ὑποπτεύεται. Ἀλλὰ τότε ὁ Πατρονάμπης σὰν πολὺ πολεμικός, ποὺ ἦταν, εἶχε πάρει τὸν κατήφορο.

— Σώπα, σώπα! Βάλε ὅλα τὰ πανιά ἀπάνω! Ὅ,τι εἶναι γραφτό!... ὅλα τὰ πανιά ἀπάνω!

Ἡ φρεγάδα πετοῦσε. Τὸ σκοτάδι ὅμως ἦταν τέτοιο, ποὺ κι αὐτὸ τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ καπετὰν Νικόλα δὲν ἔβλεπε τί-

ποτε. «Δόξα σοι ὁ Θεός, δὲ βλέπομε οὔτε τὸ δάχτυλό μας». Τέντωσε καλὰ τὸ αὐτί του, πότε θ' ἀκούσῃ τὸ μανιασμένο κῦμα, ποὺ ἀφροκοποῦσε στὰ πόδια τοῦ Κότσικα.

Ἄξαφνα τὸ σκαντάγιο ἔδειξε τριάντα ποδάρια. Ἐτοιμάζονται νὰ τὸ ξαναρρίξουν. Ὁ καπτάν Νικόλας φωνάζει τότε σὰν τρελός:

— Δὲν εἶναι τίποτε! εἶναι ὁ πάγκος*, ποὺ ἀφήνομε δεξιά. Εἵμαστε μὲς στοῦ μπογάζι, Πατρόνα! Εἴσαι μέσα στοῦ Δάρ Μπογάζ! χού, χά, χά, χά! Ἡ Σάμο εἶναι δική σου! Μὰ τὸ Θεό, δική σου!

Μπούουου! Ἦταν σὰ νὰ ἔπесαν ἑκατὸ κανόνια μαζί! Ἡ «Ἐσμὲ» στάθηκε σὰ νὰ τὴν κράτησε ἓνα σιδερένιο χέρι. Τὸ κουφάρι τῆς σείστηκε ὁλόκληρο. Ὅλοι ἔπесαν χάμω, ἄλλοι μπρούμouτα, ἄλλοι ἀνάσκελα· τὰ τοιμπούκια τῶν καταρτιῶν ἔγειραν, τὸ καράβι σχίστηκε εἴκοσι ποδάρια, οἱ στυπωτὲς* πετάχτηκαν ἔξω σὰν ποντικοί, δὲν μποροῦσαν νὰ κάνουν τίποτε, τὸ νερὸ ἔμπαινε ποταμός. Τὸ καράβι ἔγειρε μὲ τὴν πάντα, ἡ πρύμνη βύθιζε, τὰ σχοινιά τῶν δεξιῶν κανονιῶν ἔσπασαν καὶ τὰ κανόνια κατακυλοῦσαν τσακίζοντας ναῦτες καὶ στρατιῶτες. Ὁ Πατρονάμπεης ἔσπασε τὰ μοῦτρα του ἀπάνω στὴν πυξίδα καὶ ὅλοι μαζί, ἓνα κουβάρι, αὐτός, ὁ κυβερνήτης, ὁ μουτεσαρίφης, οἱ τιμονιέροι, κατακύλησαν στὴ θάλασσα.

Ὁ γενίτσαρος Χασάν πιστὸς στὴ διαταγή, σκαρφαλωμένος στὴ γυρμένη κουβέρτα τῆς φρεγάδας, προχωροῦσε μὲ τὸ γιατάγανι νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι τοῦ καπτάν Νικόλα. Κεῖνῃ τὴν ὥρα τὸ φανάρι τῆς σκάλας ἔπесе στὴν μπαρούτη. Πῆρε φωτιά κι ὅλοι πῆγαν στὸν ἀέρα. Τὰ βουνὰ τριγύρω σείστηκαν. Ὁλὴ ἡ Σάμος ἐξύπνησε. Τὰ κανονοστάσια ἔλαμψαν. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια ἄρχισαν τὸ κανονίδι. Οἱ Τοῦρκοι ποδίζουν ἀπὸ παντοῦ. Τὰ στρατεύματα ἀφήνουν τὸ γιαλὸ...

— Ἀποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων.

* Διηγήματα », τόμ. Α'

Κωνσταντῖνος Ράδος

ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

[“Ένας από τους πολλούς, μὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους, τοῦ πολέμου στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ματαιώσουν τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων Κομιτατζίδων, εἶναι καὶ ὁ Παῦλος Μελᾶς, ἐπὶλοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ Ἑλλήν. Στρατοῦ. Κατωμένος ἀπὸ ἀρχοντική οἰκογένεια, ἀγῆξε στὴν Ἀθήνα πολέμιμο σὺντροφο καὶ δυὸ ἀγαπημένα παιδάκια καὶ καπετάνιος 35 γενναίων μπήκε στὴ Ἀντικὴ Μακεδονία, ὅπου κινήθηκε τοὺς Κομιτατζίδες, ποὺ προσπαθοῦσαν μὲ σκληρότατα μέσα νὰ ἐξαφανίσουν τὸν Ἑλλητισμό. Μὰ σὲ λίγους μῆνες — 13 τοῦ Ὀκτωβρίου 1904 — προδόθηκε ἀπὸ βουλγαρική συμμοσία στοὺς Τούρκους, ποὺ τὸν περιεκέκλωσαν στὸ χωριὸ Σιάτιστα κοντὰ στὴν Καστοριά, ὅπου πληγώθηκε καὶ πέθανε σὲ λίγη ὥρα.

Τὸ θάνατό του πένθηκε ὅλη ἡ Ἑλλάδα, μὰ ὁ χαμός του ἀνάγκηζε ἀκόμη περισσότερο τὸν πατριωτισμὸ σκληρὸν καὶ ἐλευθέρων Ἑλλήνων, ποὺ ἄρχισαν νὰ τοῖχουν ἀθρόοι, γιὰ νὰ ἐπερασπίσουν τὴν πατριωτική γῆ τῆς Μακεδονίας. Γι’ αὐτὸ δίκαια θεωρεῖται ὁ Μελᾶς ὁ προπομπὸς καὶ ὁ προπομπιστὴς τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας. Πολλοὶ ἔγραψαν καὶ πεζὰ καὶ ἔμμετρα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μελᾶ· μὰ ξεχωρίζει τὸ παροξάτιο ποιητικὸ διαμάντι τοῦ Κ. Παλαμά.]

Σὲ κλαίει ὁ λαός. Πάντα χλωρὸ νὰ σιέεται τὸ χορτάρι
στὸν τόπο, ποῦ σὲ πλάγιασε τὸ βόλι, ὦ παλληκάρι.
Πανάλαφρος ὁ ὕπνος σου· τοῦ Ἀπρίλη τὰ πουλιά
σάν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ’ ἄκοῦς λογάκια καὶ φιλιὰ,
καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ χειμῶνα οἱ καταρράχτες,
σάν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σάν πολέμου κράχτες.
Πλατειά τοῦ ὄνειρου μας ἡ γῆ καὶ ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις
ἐκεῖ καὶ σβεῖς γοργά.
Ἱερὴ στιγμή. Σάν πιὸ πλατειά τὴ δείχνεις, καὶ τὴ φέρνεις
σάν πιὸ κοντά!

« Πολιτεία καὶ Μοραξιά »

Κωστής Παλαμάς

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιχαήλ καὶ Ἑλένην Μ. Μελά

Ἀθήνας.

Λάρισα. Κυριακὴ 6 Ἀπριλίου.

Σὰς γράφω ἐπὶ τοῦ γόνατός μου.

Ἀγαπητοί μου γονεῖς,
... ἄς σὰς εἰπῶ συν-
τόμως ὅτι ἡ φωτιά ἄ-
ναψεν ἐπὶ τέλους. Αἱ
πυροβολαρχίαι μας εἴ-
ναι ἔτοιμοι ἀπὸ χθές.
Ἔφυγαν ἤδη δύο. Ἡ
ἰδική μου φεύγει μετ'
ὀλίγον μὲ δύο ἄλλας
διὰ τὸ Μπουγάζι. Ἔ-
χομεν πλείστας ἐλπί-
δας ἐπιτυχίας, διότι,
ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ στρα-
τός μας ἔλαβεν ἤδη
τὰς νέας του θέσεις
καὶ εἶναι συγκεντρω-
μένος, ἀφ' ἑτέρου δὲ
οὐδεμία τῶν μέχρι
τοῦδε ριφθεισῶν (καὶ
ἐρρίφθησαν πολλαὶ)
τουρκικῶν ὀβίδων ἐ-
ξερράγη· ὥστε μὴ φο-
βεῖσθε...

Ἀλλὰ καὶ δι' ἐμὲ
μὴν ἀνησυχῆτε καὶ μὴ
μὲ συλλογίζεσθε· νὰ εὐχεσθε μόνον διὰ τὴν καημένην τὴν πα-
τρίδα μας. Ἡμεῖς θὰ κάμωμεν τὸ καθήκον μας καλὰ. Σεῖς ἔχε-
τε καθήκον ἀκόμη ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας, νὰ χαίρεσθε.



διότι έχετε 4 άνδρείους ύπερασπιστάς τής Πατρίδος εις τά σύνορα· και άν πάθουν δά και τίποτε, νά ύπερηφανεύεσθε διά τουτο· αυτό είναι τó δύσκολον μέν, άλλ' ώραϊον και εύγενές σας καθήκον. Τότε και ήμεϊς θά πολεμήσωμεν μ' εύχαρίστησιν και ήσυχίαν.

"Αλλως τε λάβετε και τó ιδικόν μου παράδειγμα· καθόλου σάς όρκίζομαι, δέν σκέπτομαι τόν Μιχαλάκη μου. Εϊναι άλλη-θές ότι είμαι ήσυχος διά λογαριασμόν του, διότι θά έχη τόσους που θά τόν φροντίζουν και θά τόν προστατεύουν... "Όσον άφορᾷ τήν Νάταν μου, τήν διέταξα τήν καημένην, νά είναι ύπερήφανη και εύχαριστημένη.

Δέν ήμπορώ νά σάς περιγράψω τήν εύτυχίαν και τόν ένθουσιασμόν μου. Αύτά δέ είναι τά αίσθήματα όλου του στρατού μας. "Όλοι οί στρατιῶται χορεύουν και τραγουδοῦν· και είναι ώραϊον τó θέαμα, άφ' ενός μέν τών έξευγμένων πυροβολαρχιῶν και τών όπλοπυραμίδων, άφ' έτέρου δέ όλου του ένθουσιώδους στρατού, που χορεύει άναμένων τήν διαταγήν τής άναχωρήσεως.

"Αν ό Θεός μäs βοηθήση όλίγον, σύντομα θά λάβετε γράμμα μου από τήν Θεσσαλονίκην.

"Ωστε θάρρος, άγαπητοί μου γονεϊς, θάρρος και πεποίθησιν.

Τήν εύχήν σας ζητώ και σάς φιλώ με όλην μου τήν καρδιά.

Ο υίός σας
Παῦλος

« Παῦλος Μελάς » ("Εκδόσεις «Νέας Ζωής» 'Αλεξανδρουείας, 1926)





ΣΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗ

Ήταν βράδυ πρὸς τ' ἄργα τῆς Τετάρτης 10 Ὀκτωβρίου 1912, στὴν Κοζάνη. Βραδιά βροχῆς καὶ τρικυμίας καὶ βραδιά τρόμου.

Πότε πότε τὸ φεγγάρι ἔσχιζε τὰ βαριά καὶ μαύρα σύννεφα,

πού σκέπαζαν σχεδόν όλον τὸν οὐρανό, καὶ φώτιζε τοὺς στενοὺς δρόμους, ὅπου κάθε λίγο περνοῦσαν μερικοὶ ἄνδρες, ἢ στέκονταν καὶ μιλοῦσαν μὲ ἀνησυχία ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπά τους, καταφεύγοντας πίσω ἀπὸ κανένα τοῖχο γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὸ δυνατό ἄνεμο.

Οὔτε φῶς στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν οὔτε φανάρι στοὺς δρόμους.

Οἱ ἄνδρες μιλοῦσαν μὲ χαμηλὴ φωνὴ καὶ σκυμμένα κεφάλια.

—Τί λές, ἀδελφέ; ἑπτὰ κανόνια!

—Ναί, ἐδῶ στὸ ὕψωμα ἀπὸ πάνω μας—στὸ Τσιτσιλέρ.

—Κι εἶναι ἀλήθεια, πὼς ἔχουν πάρει καὶ τὰ γυναικόπαιδά τους;

—'Αλήθεια, βέβαια! ὅλη τὴν ἡμέρα ἔφευγαν μὲ τοὺς ἀραμπάδες τους. Τοῦ Καϊμακάμη τὸ χαρέμι ἔφυγε πρὶν νυχτώση.

—Μοιάζει . . . ψιθύρισε ἓνας νέος, μοιάζει σὰ νὰ φοβοῦνται. Ἄραγε νά'ναι δυνατό πὼς ὁ στρατός μας εἶναι κοντά; Λένε πὼς ἓνας χωριάτης, ποὺ πέρασε χθὲς τὴ Σιδερένια Γέφυρα, ἄκουσε καθαρά τις κανονιές.

—'Ενας Θεὸς τὸ ξέρει!

Στὰ ὑπόγεια τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ, ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἦταν μαζεμένοι ὁ γιατρός ὁ Ρήγας καὶ ἡ χήρα ἡ νύφη του μὲ τὰ παιδιά της, ἓνα νέο ἀγόρι καὶ δυὸ κοριτσάκια.

Πολὺ γέρος ὁ γιατρός, εἶχε περάσει τὰ ἐνενήντα ἑπτὰ, καὶ ἦταν πολλὰ χρόνια τώρα ποὺ δὲν μποροῦσε πιά νὰ περπατήσει, μάλιστα μὲ μεγάλη δυσκολία τὸν κατέβασαν ἀπ' τὴ στενὴ σκάλα, ὅταν εἶχε βγῇ ἡ διαταγή, οἱ γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γέροι νὰ κατεβοῦν στὰ ὑπόγεια, ὅπου θὰ ἦταν λίγο πιὸ ἀσφαλισμένοι ἀπ' τὰ Τουρκικὰ κανόνια. Στὸ τέλος δυὸ γείτονες εἶχαν βοηθήσει νὰ τὸν σηκώσουν, καὶ ὁ Μᾶρκος ὁ ἑγγονός του, πού, ἂν καὶ μόνο δεκατεσσάρων χρόνων, ἦταν δυνατός καὶ ὕψηλός γιὰ τὴν ἡλικία του.

Τὸν εἶχαν καθισμένο τὸ γέρο σὲ μιὰ πολυθρόνα κοντὰ στὸ μαγκάλι, καὶ σκυμμένος τώρα ἔτρεμε ἀπ' τὸ κρύο καὶ ἄπλωνε τ' ἀδύνατα χέρια του ἐπάνω ἀπ' τὴν ἀνθρακιά. Ἀλήθεια φαινόταν πάρα πολὺ γέρος.

"Ανθρωπος πού είχε ζήσει βασανισμένα χρόνια, πού μικρό παιδί τὸν είχαν πάρει οἱ Τοῦρκοι καὶ πού εἶχε πουληθῇ καὶ ξαναγορασθῇ. Ἡ μητέρα του εἶχε σωθῇ ἀπὸ τὴ σφαγὴ τῆς Χίου καὶ ὁ πατέρας του εἶχε σκοτωθῇ στὸ Μεσολόγγι. . .

Ἡ γυναίκα του ἦταν ἀπ' τὴν Κοζάνη, ὅπου εἶχε κτήματα, κι ἐκεῖνος ἔμεινε πιά ἐκεῖ καὶ μετὰ τὸ θάνατό της. "Όταν χήρεψε, εἶχε πρῶτα σκοπὸ νὰ πουλήσῃ τὰ κτήματα, νὰ πάρῃ τὸ μόνο του γυιὸ καὶ νὰ πᾶνε νὰ καθίσουν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Μὰ στὴν ἀρχὴ οἱ κάτοικοι τῆς Κοζάνης δὲ θέλησαν νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ φύγῃ.—Τίθὰ γίνωμε χωρὶς τὸ γιατρό μας;—ἔλεγαν ὅλοι.

Λίγο λίγο πέρασαν τὰ χρόνια, χωρὶς νὰ τὰ καλοκαταλάβῃ, καὶ ὅταν ὁ γυιὸς του σκοτώθηκε στὸ Μακεδονικὸ ἀγῶνα καὶ ἄφησε χήρα καὶ τρία ὀρφανὰ, ὁ γέρος δὲν ἦταν πιά σὲ κατάσταση νὰ ταξιδέψῃ—δὲν ἦταν δυνατό νὰ φθάσῃ ὡς τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα—, ἀκόμα καὶ γιὰ ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖ. Ὁ γιατρός ὁ Βαλάσης, ὁ διάδοχός του στὴν Κοζάνη, εἶχε πεῖ στοὺς δικούς του πὼς μὲ κανένα τρόπο δὲν κάνει νὰ τὸν μετακινήσουν· πὼς ἡ καρδιά του ἦταν τόσο ἀδυνατισμένη, πού μιὰ μεγάλη συγκίνηση, ἀκόμα καὶ ἀπὸ χαρὰ,μποροῦσε νὰ φέρῃ τὸ τέλος.

Ὁ γέρος λοιπόν, ἡ χήρα καὶ τὰ παιδιὰ εἶχαν μείνει στὴν Κοζάνη, καὶ ἐπειδὴ ἦταν φυσικὰ ὑπερήφανος ἄνθρωπος ὁ γιατρός ὁ Ρήγας καὶ ἀπὸ ὑπερήφανο σόϊ, σπάνια παραπονιόταν. Μόνο κάποτε παραμιλοῦσε στὸν ὕπνο του, καὶ τότε φώναζε ἀπελπισμένα:

—Ἐλεύθερη Ἑλλάδα! *ὦ Θεέ μου, παντοδύναμε, κάνε ν' ἀποθάνω στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα!

Κι ἔτσι οἱ δικοί του καταλάβαιναν, πὼς ἡ πληγὴ δὲν εἶχε κλείσει ποτέ.

"Όταν ὁ ἔγγονός του ὁ Μᾶρκος γύριζε τὸ βράδυ ἀπ' τὸ σχολεῖο, ἤρχονταν συχνὰ καὶ κάμποσοι συμμαθηταὶ του μαζί. Ἐκεῖ στὴ μεγάλη σάλα, ὅπου κάθονταν ὁ γέρος κοντὰ στὸ παράθυρο, τὰ παιδιὰ τὸν τριγύριζαν καὶ τὸν σταύρωναν νὰ τοὺς πῇ ἱστορίες τοῦ παλιοῦ καιροῦ, νὰ τοὺς ξαναπῇ τὰ βάσανα πού εἶχε περάσει καὶ τὰ ὅσα εἶχε ἀκούσει καὶ αὐτὸς ἀπ' τὸν πατέρα του γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

—Μά, παιδιὰ μου, χίλιες φορές τὰ διαβάσατε! τοὺς ἔλεγε.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

—Ναί, μὰ νὰ μᾶς τὰ πῆς ἐσύ, παππού.

Καὶ κάθονταν ὅλοι τριγύρω, πολὺ ἡσυχοί, καὶ ἄκουγαν τὴν ἱστορία τῆς μεγάλης ἀγωνίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ μεγάλου της θάρρους καὶ τῆς μεγάλης ἀναλαμπῆς.

Ἦταν τὰ ἴδια βέβαια ποὺ εἶχαν μάθει στὸ σχολεῖο, μὰ πόσο διαφορετικὰ φαίνονταν τὰ πράγματα, ὅταν τ' ἄκουγαν ἀπὸ τὸ στόμα ἐκείνου, ποὺ εἶχε περάσει ὁ ἴδιος ἀπ' τὴ φρίκη καὶ ἀπ' τὴ δόξα.

Αὐτὴ τὴν Τετάρτη, ὅταν πρὸς τ' ἄργα μερικοὶ ἀπ' τοὺς προύχοντες τῆς Κοζάνης, φίλοι τοῦ γιατροῦ, ἦλθαν νὰ ποῦν στὴ νύφη του, πὼς ὑπάρχει κίνδυνος καὶ πὼς πρέπει νὰ πάρῃ τὸ γέρο καὶ τὰ παιδιὰ στὰ ὑπόγεια τοῦ σπιτιοῦ, νὰ φράξῃ τὰ παράθυρα, νὰ πάρουν καὶ τρόφιμα καὶ νὰ τὰ μεταχειρίζονται μάλιστα μὲ οἰκονομία, γιατί κανένας δὲν ξέρει πόσο καιρὸ θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ μείνουν κλεισμένοι, δὲν ἔφερε καμιὰ δυσκολία. Οὔτε κἂν φοβισμένη φάνηκε· μόνο ἀμέσως φρόντισε νὰ μαζέψῃ μερικὰ πράγματα τῆς πρώτης ἀνάγκης· ἓνα μαγκάλι, ἓνα σάκκο κάρβουνα, μερικὰ σκεπάσματα καὶ ροῦχα, λίγα σκαμνιά, μιὰ πολυθρόνα καὶ ὅλα τὰ στρώματα τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μάρκου τὰ εἶχε στερεώσει ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ ψηλὰ στενὰ παραθυράκια τοῦ ὑπογείου. Ἐκεῖ ἔμειναν τὸ βράδυ.

Ὁ Μᾶρκος κάθονταν πολὺ σιωπηλὸς κοντὰ στὸν παππού του. Μὲ τοὺς ἀγκῶνες στηριγμένους στὰ γόνατα καὶ τὸ πρόσωπο κρυμμένο στὰ χέρια, φαίνονταν βουτηγμένος στὶς σκέψεις του. Σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ στήλωσε τὰ μάτια του στὸ μαγκάλι, μὰ χωρὶς νὰ βλέπῃ τίποτα.

Ἡ μητέρα του ξεδίπλωσε ἓνα στρώμα, τό'στρωσε στὴ γωνία κοντὰ στὴ φωτιά, τέντωσε ἓνα χαλὶ στὸν τοῖχο τὸν ὑγρό, καὶ στὸ στρώμα ἀπάνω ἄπλωσε ἓνα σεντόνι καὶ δυὸ βαριά χράμια. Ἐπειτα ἦλθε κοντὰ στὸ γέρο. Στὸ δεξιὸ χέρι βαστοῦσε ἓνα κερὶ ἀναμμένο καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔκρυβε τὴ φλόγα ἀπ' τ' ἀδύνατά του τὰ μάτια.

Ἡ μαύρη σκιά της μεγάλωνε καὶ μίκραινε σὰ φάντασμα ἀπάνω στὸν ἄσπρο τοῖχο.

— Πατέρα, σοῦ ἐτοίμασα τὸ στρώμα· ἔλα νὰ σέ βοηθήσω νὰ πέσης.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ὁ γέρος κούνησε τὸ κεφάλι του.

— "Ἐλα, πατέρα, εἶναι ἀργά.

— "Αφησέ με! δὲν ἔχω ὕπνο.

— "Ἀν πλαγιασῇς ἐκεῖ μέσα στὴ ζεστασιά, θά σοῦ ἔλθῃ ὁ ὕπνος.

— "Ὅχι, δὲν μπορῶ. "Αφησέ με, κόρη μου!

— Πατέρα, κι ἐξαμύλωνε τὴ φωνή της. Κοιμήσου ὅσο μπορεῖς.

— "Αφησέ με, ἐπανέλαβε γιὰ τρίτη φορά. Δὲν εἶναι ἀπόψε νύχτα γιὰ νὰ κοιμηθῇ κανεὶς...

Ξημέρωνε ἡ 11η Δεκεμβρίου 1912.

Τὰ πουλιά ἄρχισαν τὸ πρῶτο πρωινὸ τους κελάδημα καὶ ὁ ἥλιος ἐχρύσωνε τὰ χαμόκλαδα, τὶς στέγες καὶ τοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν.

"Εξαφνα πολλὲς τουφεκιὲς ἀκούστηκαν, ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, καὶ ἄπειρος κόσμος ἄρχισε νὰ τρέχῃ πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἀντηχοῦσαν οἱ πυροβολισμοί, καὶ οἱ ἄντρες, καθὼς ἔτρεχαν, πυροβολοῦσαν στὸν ἀέρα.

Ὅκτῳ ἱππεῖς μ' ἓναν ἀξιωματικὸ ἐπὶ κεφαλῇς ἐφάνηκαν νὰ ἔρχωνται μὲ καλπασμό.

Ὁ Μᾶρκος, ὁ ἐγγονὸς τοῦ γερο-Ρήγα, στεκόταν ἐκεῖ στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ κοίταζε μὲ ἀγωνία καὶ συγκίνηση, χωρὶς νὰ στοχασθῇ, πῶς ἦταν δυνατό νὰ τὸν πατήσουν τ' ἄλλα, ὥσπου κάποιος τὸν ἄρπαξε καὶ τὸν τράβηξε ἀπὸ ἐκεῖ!

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή τὸ πλῆθος μαζεύτηκε τριγύρω ἀπ' τοὺς στρατιῶτες καὶ οἱ τοῖχοι ἀκόμα τῶν σπιτιῶν ἐτράνταζαν ἀπ' τὶς φωνές.

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω τὸ ἔθνος! κι ἑκατοντάδες τουφεκιὲς χαρὰς ἐπεφταν στὸν ἀέρα.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἔσκυψε ἀπ' τ' ἄλογό του μὲ χαμόγελο στὰ χεῖλια καὶ δάκρυα στὰ μάτια.

— "Ὅχι, παιδιά μου! "Ὅχι, παλληκάρια μου! Μὴ ρίχνετε. Ὁ στρατός μας εἶναι ἐδῶ ἀπ' ἔξω καὶ θά νομίσουν, πῶς ἀπαντήσαμε τὸν ἐχθρό.

Ὁ στρατός τους! ὁ δικός τους ὁ στρατός! Τί ὄνειρο ἦταν αὐτό; Ἀλήθεια θά τὸν ἐβλεπαν μὲ τὰ μάτια τους;

Ὁ Μᾶρκος στάθηκε, κοίταξε τὸν ἀξιωματικὸ, ἄκουσε τὰ

λόγια του, κι έπειτα γύρισε και άρχισε να τρέχει κατά το σπίτι του, όπως στη ζωή του δεν είχε τρέξει.

Μά κάθε στιγμή έμποδίζονταν από την πλημμύρα του κόσμου που έτρεχε να ιδή τους στρατιώτες.

"Ανοιγαν όλα τα παράθυρα, τραβούσαν βιαστικά τις άμπάρες από τις πόρτες και άντρες, γυναίκες και παιδιά χύνονταν έξω απ' τα σπίτια, σαν ένα μεγάλο κύμα*χαράς.

Είδε ο Μάρκος άντρες ν' αγκαλιάζονται, άλλους ν' άρπάζουν σαστισμένα παιδάκια, να τα σηκώνουν ψηλά και να φωνάζουν με όλη τους τη δύναμη :

— Ζήτω ή έλευθερία !

'Αλήθεια ή μικρή Μακεδονική πόλις είχε πάθει τρέλα αυτή την ημέρα· την τρέλα της τελείας, της άπίστευτης χαράς.

Μά ο Μάρκος δέ στάθηκε, ούτε πρόσεξε κανένα. "Έτρεχε σαν τρελός και αυτός και μόλις έβλεπε μπροστά του. "Έπεφτε, ξανασηκώνονταν, ως που ζαλισμένος και άποκαμωμένος έφθασε στην πόρτα του ύπογειου.

— 'Ανοιξτε ! άνοιξτε ! είμ' εγώ ο Μάρκος.

Μια κομμένη φωνή του άπάντησε. Κάποιος προσπαθούσε με δυσκολία να τραβήξει την άμπάρα, και στο τέλος ή μητέρα του με τρομαγμένα μάτια έπese άπάνω του και τον άρπαξε στην άγκαλιά της.

— Μάρκο ! παιδί μου !

'Ο Μάρκος έβαλε το χέρι του τριγύρω στη μέση της και την έφερε μέσα στο ύπόγειο.

— Παππού μου ! Τόσα χρόνια τώρα δεν μπορούσες να ταξιδέψης για να φθάσης στην έλεύθερη 'Ελλάδα. Μην τυραννιέσαι πιά. "Ακουσέ με, παππού. 'Εκείνη τώρα έρχεται σε σένα. 'Η έλεύθερη 'Ελλάδα είν' έδω !

"Εξαφνα τον διέκοψαν καμπάνες.

'Απ' τόν "Αγιο Δημήτριο στο ύψωμα ως το μικρότερο παρεκκλήσι της Κοζάνης, όλες οι καμπάνες διαλαλούσαν τη μεγάλη χαρά.

'Η μητέρα του Μάρκου κλονίσθηκε εκεί που στέκονταν και σήκωσε τα χέρια της στο κεφάλι.

— Τί είναι . . . άρχισε. Μήπως έφάνη ο στρατός μας ;

— Οἱ στρατιῶτες οἱ δικοί μας εἶν' ἐδῶ, φώναξε ὁ Μᾶρκος. Ὅλοι τρέχουν νὰ τοὺς ἀπαντήσουν. Ἀκοῦστε τὶς καμπάνες. Νά! Νά! Ἀκοῦστε τὶς φωνές τοῦ κόσμου.

Καὶ καθὼς χύνονταν βιαστικὰ τὰ λόγια ἀπ' τὸ στόμα του, ὁ δρόμος ἀπ' ἔξω γέμισε μὲ κραυγές χαρᾶς, ποὺ ὅλο ἐρχονταν πιὸ κοντά.

Καὶ τότε ἐκεῖ στὸ σκοτεινὸ ὑπόγειο, μπροστὰ στὰ μάτια του, ἔγινε ἓνα ἀπίστευτο πρᾶμα.

Τὰ παγωμένα μέλη τοῦ γερο-Ρήγα, ποὺ τόσα χρόνια εἶχαν μείνει ἄχρηστα καὶ ἀλύγιστα, ἔξαφνα ἀπὸ τὴν πολὺ μεγάλη χαρὰ ἐχαλάρωσαν, καὶ ὅλοι τοὺς εἶδαν τὸ γέρο νὰ σηκώνεται, σιγὰ βέβαια, μὰ χωρὶς δισταγμό, ἀπὸ τὴ θέση του καὶ μὲ μάτια ποὺ φαίνονταν νὰ κοιτάζουν κάτι, ποὺ οἱ ἄλλοι δὲν ἔβλεπαν, νὰ προχωρῇ μὲ ἀπόφαση πρὸς τὴν πόρτα.

Θαμπωμένος ὁ Μᾶρκος πετάχθηκε στὸ πλευρό του, ἐνῶ ἡ μητέρα του μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια ἔτρεχε νὰ τὸν βαστάξῃ ἀπ' τὸ ἄλλο, μὰ ὁ γέρος μόλις ἀκουμποῦσε ἐπάνω τους.

Ἀβοήητος σχεδὸν ἀνέβηκε τὶς σκάλες, ποὺ ἔβγαιναν στὸ δρόμο, καὶ ἐκεῖ μὲ τὸ ἓνα χέρι στὸν ὦμο τοῦ ἐγγονοῦ του στάθηκε καὶ περίμενε.

Μὲ τὶς καμπάνες, ποὺ χτυποῦσαν, μέσα στὶς κραυγές καὶ σχεδὸν λυγμοὺς χαρᾶς τοῦ κόσμου, τὰ συντάγματά μας, τὸ ἓνα πίσω ἀπ' τ' ἄλλο, ἔμπαιναν στὸν πλατὺ δρόμο.

Ἀπ' ὅλα τὰ περιβόλια εἶχαν κόψει βιαστικὰ ὅ,τι φθινοπωρινὰ λουλούδια ἔμεναν καὶ τὸ χῶμα, ποὺ πατοῦσαν οἱ στρατιῶτες, ἦταν σὰν ἀνοιξιάτικος κάμπος ἀπὸ λουλούδια καὶ φύλλα.

Γέροι κλαίγοντας ἀπ' τὴ χαρὰ τους, ἄρπαζαν καὶ φιλοῦσαν τὰ τουφέκια τῶν ἀντρῶν· γυναῖκες ἔπεφταν γονατιστές, σὰ νὰ περνοῦσε ὁ Ἐπιτάφιος, κι ἔκαναν τὸ σταυρό τους· καὶ μιὰ φώναζε δυνατὰ :

— Παναγίτσα μου, Παναγίτσα μου. Ὁνειρο εἶν' αὐτό; ἢ ἀλήθεια τὸ βλέπω;

Καὶ ὅλο ἓνα περνοῦσαν τὰ συντάγματα καὶ οἱ φωνές δὲν ἔπαυαν :

— Ζήτω τὰ παλληκάρια μας! Ζήτω ὁ δοξασμένος ὁ στρατός μας.

Ἀξιωματικοὶ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, μὲ πρόσωπα συγκινημένα χαμογελοῦσαν καὶ χαιρετοῦσαν δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Σημαῖες κυμάτιζαν παντοῦ, σὲ ψηλοὺς κοντούς, σὲ μπαλκόνια καὶ σὲ κάθε μαγαζάκι. Κάμποσες γυναῖκες, ποὺ δὲν ἔβρισκαν τίποτ' ἄλλο γιὰ νὰ δείξουν τὴ χαρὰ τους, ὡς καὶ τὰ στέφανά τους εἶχαν βγάλει ἀπ' ἔξω.

Ἀπὸ μιὰ πόρτα ἀπάνω εἶχαν κρεμάσει καὶ μιὰ μεγάλη εἰκόνα τοῦ Παύλου τοῦ Μελαῖ καὶ εἶχαν γράψει ἀπὸ κάτω: «Γιὰ νὰ μὴ λείψῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ θρίαμβο».

Ὁ Μητροπολίτης ὁ Φώτιος μὲ τὰ δόλχρυσά του τὰ ἄμφια φάνηκε μὲ ἀκολουθία πολλῶν παπάδων ἀπὸ τὴ μεγάλη πόρτα τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Προσπάθησε νὰ προσφωνήσῃ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς στρατιῶτες.

— Παιδιά μου, ἄρχισε. Παιδιά μου. Αὐτὴ ἡ γῆ τῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία ἔχει ποτισθῇ μὲ τόσο γενναῖο αἷμα, χαίρεται σήμερα μαζί μας . . .

Μὰ ἡ φωνὴ του κόπηκε καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ἐξακολουθήσῃ. Σήκωσε μόνο ψηλὰ τὰ χέρια του καὶ φώναξε μὲ φωνὴ ποὺ ἔτρεμε:

— Ζήτω ἡ ἐλεύθερη Κοζάνη !

Χιλιάδες τὸ ξαναφώναζαν μαζί του, ὥσπου τὰ γυαλιὰ τῶν παραθύρων ἔτριζαν.

— Ζήτω ἡ ἐλεύθερη Κοζάνη ! Ζήτωωω !

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή, ἐπειδὴ ὁ πολὺς κόσμος, ποὺ ἤρχονταν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, καὶ ὁ Μητροπολίτης μὲ τὴ συνοδεία του ἀπ' τ' ἄλλο, εἶχαν συναντηθῇ, ἓνα ἀπὸ τὰ συντάγματα ἔτυχε νὰ σταματήσει ἐκεῖ μπροστὰ ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ Ρήγα.

Ἕνας λοχίας κρατοῦσε τὴ σημαία· τὴ μεγάλη κυανόλευκη σημαία, τρυπημένη ἀπὸ τὰ βόλια.

Ὁ Μάρκος ἔνωσε τὸ χέρι ποὺ ἀκουμποῦσε στὸν ὄμο του νὰ τρέμῃ δυνατὰ, καὶ ἔξαφνα ὁ γέρος — ὁ κυρτὸς αὐτὸς γέρος τῶν ἐνενήντα ἐπτὰ χρόνων — σήκωσε ψηλὰ τὸ ἄσπρο του τὸ κεφάλι καὶ ἀπλωσε χέρια ποὺ ἔτρεμαν.

— Τὴ σημαία, φώναξε. Τὴ σημαία.

Πάρα πολλοὶ Κοζανῖτες γύρισαν καὶ τὸν εἶδαν μὲ μεγάλη ἀπορία.

— Ὁ γιατρός ὁ Ρήγας! ἔλεγαν. Μὰ πῶς εἶναι δυνατό;

— Ποιός εἶναι; τί θέλει; ρώτησε ἓνας νέος ἀξιωματικός.

— Εἶναι ὁ γέρος ὁ γιατρός ὁ Ρήγας, καπετάνιε μου, ἀπάντησε ἓνας πού στέκονταν ἐκεῖ κοντά.

Τὰ μάτια τοῦ ἀξιωματικοῦ ἄναψαν.

— Τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ρήγα ὁ πατέρας; ρώτησε.

— Μάλιστα, αὐτός εἶναι.

— Τῇ σημαίᾳ, φώναξε πάλι ὁ γέρος. Τῇ σημαίᾳ.

Μὰ ἡ φωνή του ἔτρεμε πολύ.

Ὁ ἀξιωματικός ἔκανε νόημα στοὺς λοχία καὶ ὅταν αὐτὸς τὸν πλησίασε, τοῦ τὴν πῆρε ἀπ' τὰ χέρια καὶ τὴν ἔφερε ὁ ἴδιος κοντὰ στοὺς γέρος Ρήγα, χαιρετῶντας τὸν στρατιωτικά.

Μεγάλη σιωπὴ ἔπεσε σὲ ὅλους τριγύρω.

Οἱ ἄντρες ἔβγαλαν τὰ καπέλλα τους καὶ οἱ γυναῖκες ἔσκυβαν τὰ κεφάλια, σὰ νὰ ἦταν σὲ ἐκκλησιὰ μέσα.

Ὁ γέρος ἄπλωσε τὸ χέρι του καὶ ἔπιασε τὸν κοντό, ἔπειτα σήκωσε καὶ κοίταξε τὴν σημαίᾳ μ' ὅλη τὴν ψυχὴ του στὰ μάτια.

— Κύριε! ἡ φωνή του ἀκούονταν μακριά. Κύριε τῶν Δυνάμεων, Σὲ δοξάζω πού μ' ἀξίωσες νὰ...

Μὰ μὲ τὴν τελευταία λέξη, τὸ χέρι του ἄνοιξε, τὸ κεφάλι του ἔκλινε, καὶ θὰ ἔπεφτε κάτω, ἂν ὁ Μᾶρκος δὲν τὸν εἶχε ἀρπάξει.

Ἐρρίξαν ἀμέσως μανδύες καὶ ἐπανωφόρια καταγῆς καὶ σιγὰ σιγὰ τὸν ἔγειραν ἐκεῖ.

Ἡ νύφη του ἔβγαλε μιὰ φωνὴ καὶ ἔπεσε γονατιστὴ στοὺς πλευρό του.

— Ἀχ! ἦταν πάρα πολὺ μεγάλη ἡ χαρὰ, εἶπε. Εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν τὸν βλάψῃ.

Ὁ νέος ἀξιωματικός ἔσκυψε καὶ κοίταξε τὸν γέρο, πού ἔμενε ἀκίνητος μὲ χαμόγελο στ' ἀνοιχτά του τὰ χεῖλη. Ἐπειτα στάθηκε ὀρθὸς καὶ σήκωσε τὸ πηλίκιό του.

— Τίποτα δὲν μπορεῖ πιά νὰ τὸν βλάψῃ, εἶπε. Μὰ νὰ μὴν τὸν κλάψῃ κανένας. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς χαρίσῃ σὲ ὅλους τέτοιον ὥραϊο θάνατο...

ΟΙ ΗΡΩΕΣ

[Έγγραφη τὸ ἔτος 1912]



έσα σέ βόλια κι ὀβίδων κρότους
ἔπесαν νιάτα μέσ' στὸν ἀνθό τους.
Πᾶνε λεβέντηδες, πᾶνε κορμιά,
κι ἄγνωστα τά'θαψαν στὴν ἐρημιά.

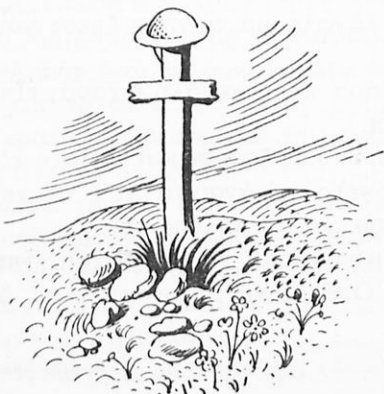
Κανεῖς δὲν ξέρει ποῦ τά'χουν θάψει,
κανεῖς δὲν πῆγε γιὰ νὰ τὰ κλάψῃ,
κανεῖς δὲν ἔκαψε γι' αὐτὰ λιβάνι,
κανεῖς δὲν ἔπλεξε γι' αὐτὰ στεφάνι.

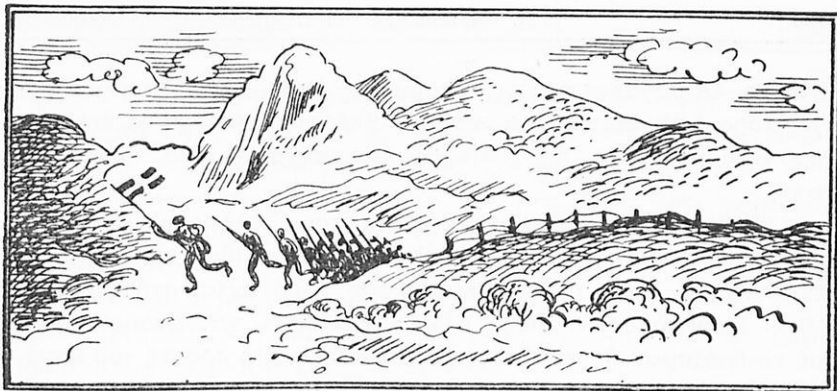
Ἀνώνυμ' ἥρωες, ἄγνωστοι τάφοι,
κανέννας ὄνομα σ' αὐτοὺς δὲ γράφει,
μήτε τὸ χῶμα τους φιλοῦνε χεῖλῃ·
σταυρὸ δὲν ἔχουνε, μήτε καντήλι.

Μόνα μιᾶς κόρης μαργαριτάρια
κυλοῦν σέ τάφους, ποῦ κάποια μέρα
θὰ γίνουν κόσμου προσκυνητάρια
καὶ φάροι Νίκης γιὰ μιὰ μητέρα.

« Ἀπαντα »

Γεώργιος Σουρῆς





ΑΕΤΟΙ ΣΤΙΣ ΦΩΛΙΕΣ ΤΟΥΣ

“Όλοι, καθένας στο είδος του, καθένας με τόν τρόπο του, πάλεψαν εκεί ολόγυρα στην καμαρωμένη πόλη, τὰ Γιάννινα, τὸ μεγάλο τους ἀγῶνα. Κι ἐκεῖνοι ποὺ κουβαλοῦσαν ψωμί· κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔφερναν νερό· κι ἐκεῖνοι ποὺ μοίραζαν τὶς φανέλες, ἀκόμη καὶ τὰ γιλέκα· κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχυναν παρηγοριά καὶ βάλσαμο μετὰ τὰ λόγια τους πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἀρρώστων καὶ τῶν πληγωμένων· ὅλοι μετὰ τὰ ἔργα τους καὶ μετὰ τὴν καρδιά τους ἔγραψαν σελίδες ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ ὠραῖο βιβλίο.

“Ἀς δώσωμε ὅμως τὴ μερίδα, τὴ μεγάλη, τὴν ἀνεκτίμητη, σ’ ἐκείνους, ποὺ μαζί μετὰ ὅλα τ’ ἄλλα εἶχαν νὰ κάμουν κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή μετὰ τὸ θάνατο! “Ἀς μὴ ζηλέψουν οἱ ἄλλοι. Ἡ τύχη τοὺς ἔταξε ἐκεῖ ἐπάνω, γιὰ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κλαδί ἀπὸ τὴν αἰώνια δάφνη. Εἶναι δικαίωμά τους. Εἶναι τόσο μεγάλο δικαίωμα, ποὺ κανένας νόμος ἀνθρώπινος δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς τὸ ἀφαιρέσει. Καὶ οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀκόμη τοὺς κοίταζαν καὶ γιὰ μερικὲς στιγμὲς τοὺς θεωροῦσαν, ὅτι ἦταν ἀπὸ τὴ δική τους συντροφιά τὴ μεγάλη.

Πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς ἔμειναν πέντε μῆνες ἐπάνω στὶς κορυφὲς τῶν ψηλῶν βουνῶν. Ἀπὸ κεῖ ψηλά, ποὺ εἶχαν συντροφιά τὰ σύννεφα, κοίταζαν κάτω πολὺ μακριὰ σὰ μιὰ γραμμὴ λευκή, δυσδιάκριτη, τὸ μεγάλο ἀμαξωτὸ δρόμο μετὰ τὴν κίνησή του, μετὰ τὰ χάνια του. Κάποια κίνηση καὶ ζωὴ, κάποια παρηγοριά, μερικὲς

στέγες. Οί μεγάλες φωτιές, άναμμένες έκεϊ, σκόρπιζαν τις φλόγες τους από μακριά, για να τις βλέπουν έκεϊ ψηλά έκείνοι, που σάν Τάνταλοι* πάγωναν και έτρεμαν πίσω από τις πέτρες τους.

Καθένας είχε πιάσει την πέτρα του. "Άλλος είχε σκάψει μέσα στη λάσπη μιιά καλύβα· άλλος με ξερολιθιά είχε σηκώσει έναν τοίχο. Τρεις μήνες όλόκληρους· μερόνυχτα στη γραμμή. Έκεϊ ήταν τό σπίτι τους. Είχαν συνηθίσει να νανουρίζονται με τό θρόϊσμα της σφαίρας· να ξυπνούν με τη βροντή του κανονιού και να μασούν ένα κομμάτι γαλέτα, ενώ ρουφούσαν μαζί τόν καπνό του τουφεκιού τους. 'Αδιάφοροι κι άνίδεοι με ό,τι γινόταν τριγύρω τους· μ' έκείνα τά πρόσωπα τά μαυρισμένα, που είχαν πάρει στην έκφραση κάτι από τους βράχους και κάτι από τόν ούρανό, που κοίταζαν πολλές φορές.

Οί μέρες περνούσαν· οί νύχτες διάβαιναν. 'Από ψηλά από τις φωλιές τους, άληθινές άίτοφωλιές, πέρασαν τό φθινόπωρο, έζησαν τό χειμώνα, άντίκρυσαν πιά και την άνοιξη.

Κουρελιασμένοι οί περισσότεροι, με τά τσαρούχια και τις άρβύλες δεμένες με σχοινιά και γεμάτες από λάσπη κι από τό βόρβορο του χιονιού, τυλιγμένοι μ' ένα κομμάτι κουβέρτα ή μ' ένα άντίσκηνο, γύριζαν σά φαντάσματα, από πέτρα σε πέτρα κι από κλαρί σε κλαρί με τό άστατο περπάτημά τους, που είχε ξεσυνηθίσει πιά τό ίσιωμα.

Που βρέθηκαν αύτοί οί μαχηταί; Ήταν πολεμιστές από τά παιδικά τους χρόνια; ήταν κάν άνθρωποι του βουνού συνηθισμένοι στη σκληρή ζωή και στη στέρηση;

Λογής λογής άνθρωποι. "Άλλοι του βουνού και άλλοι του κάμπου. "Άλλοι που δέν είχαν βγή ποτέ έξω από χώρα πολιτισμένη. Μερικοί δέν είχαν αφήσει ποτέ τά χάδια του σπιτιού και την άγκαλιά της μάνας. "Άλλοι χωριάτες, άλλοι πολιτισμένοι. 'Από δώ οί άγράφματοι, από κεϊ οί γραμματισμένοι. 'Από τό ένα μέρος οί έλεύθεροι, χωρίς κανένα δεσμό στόν κόσμο· από τ' άλλο οί γλυκοδεμένοι με τά σπίτια τους, με τά παιδιά τους, με τις άναμνήσεις τους.

"Όταν βρέθηκαν έκεϊ επάνω άνακατεμένοι, μιλούσε στην

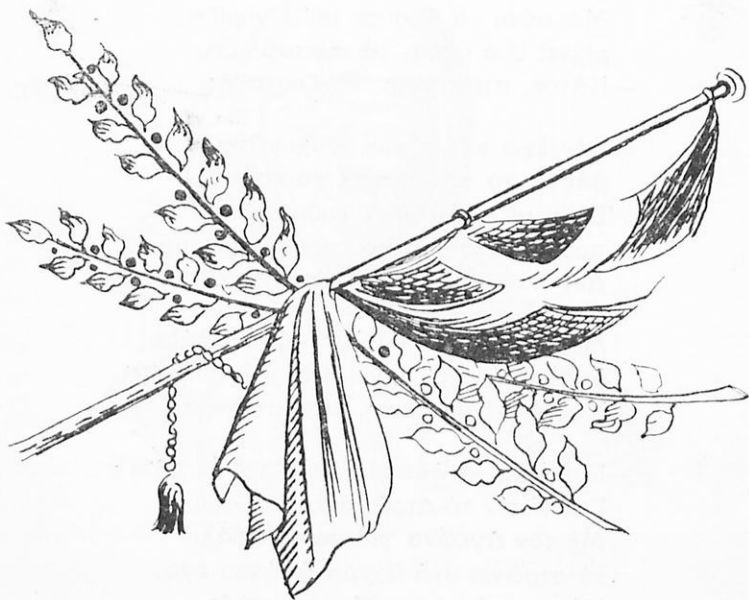
ἀρχὴ ὁ ἓνας, κι ὁ ἄλλος δὲν καταλάβαινε τί τοῦ λέγει. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ λίγες μέρες δὲν ἦταν ἀνάγκη οὔτε τὸ στόμα ν' ἀνοίξουν. Μὲ τὰ μάτια ἔπαιρνε ὁ ἓνας τὸ λογισμὸ τοῦ ἄλλου.

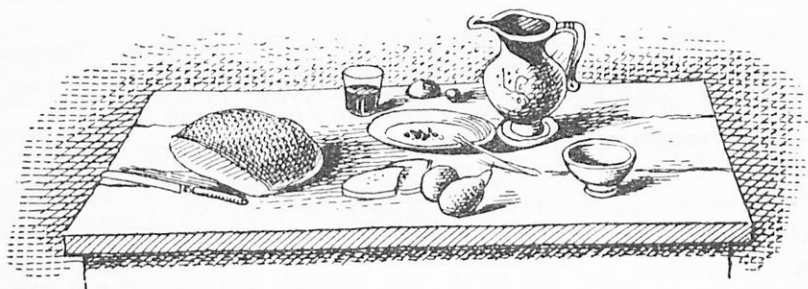
Σύντροφοι στὸ βόλι, ἀδέρφια στὸ μοίρασμα τῆς γαλέτας· κάτω ἀπὸ τίς χοντρές νιφάδες τοῦ χιονιοῦ, μέσα στὴν παγωνιά, μπροστὰ στὸ μαῦρο θάνατο, μάντευε ὁ ἓνας τὸ λογισμὸ τοῦ ἄλλου καὶ ὅλοι μαζί ἐνωμένοι ἔκαναν μιὰ καρδιά, ποὺ εἶχε τοὺς ἴδιους χτύπους, καὶ μιὰ ψυχὴ, ποὺ γνῶριζε καλὰ καλὰ καὶ σταθερὰ τί ζητοῦσε. Καὶ ζητοῦσε τὴ νίκη!

Ἄν ὅλοι οἱ στρατιῶτες ἔγραψαν μὲ τὴν ὁρμὴ τους, μὲ τίς θυσίες τους, μὲ τὴν ἀκράτητη ψυχὴ τους μιὰ ἐνδοξη ἱστορία, ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ψηλά—κανεῖς δὲν τοὺς ἀρνιέται—μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κλεισμένοι μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, χωμένοι μέσα σ' ἓνα ὄνειρο, ἔγραψαν μὲ αἷμα, ὀγδόντα ὀλόκληρες μέρες, ἓνα ποῖημα, μιὰ ἐποποιία. Κάθε μέρα ἀπὸ ἓνα στίχο!

Ἑφημερὶς «Ἑστία», 1915

Ν. Πεντζιᾶς—Λαῖος





ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ



αλὴ γερόντισσα, μὰ τί κάνεις ;
Ἐδῶ ἔναι πρώτης δίχως φωτιά.
Ἔτσι τοῦ ἰσχυροῦ σου λέω, μὴ χάνης
τὰ κουτσουρά σου, τί εἶσαι φτωχιά.
Στέγνωσα τώρα, σβήσ'τα, νὰ ζῆς.

Μὰ αὐτὴ νὰ ἀκούσῃ μὴδὲ γυρίζει,
ρίχνει δυὸ ξύλα, τὰ συνταβλίζει.
—Κάτσε, στρατιώτῃ, νὰ ζεσταθῆς.

—Δὲν ἔχω πεῖνα πιά, ψυχομάνα,
βάστα τὸ ὀρνίθι σου, τὸ κρασί.
Ἐγώ, μὲ χόρτασε ἡ κουραμάνα,
ποὺ μέσα στ' ἄσπρο μου βρῆκα σακκί.
Δὲν πᾶν σὲ ἐμένα τέτια φαγιά.

Μὰ αὐτὴ τὴν τσότρα σιμὰ τοῦ βάζει,
παίρνει ἀπ' τὸ ὀρνίθι καὶ τοῦ μοιράζει.
—Νὰ φᾶς, στρατιώτῃ, μισὴ μπουκιά.

—Κυρούλα, στάσου ! Τί εἶν' τοῦτα πάλι ;
Γιὰ ποιόν τὸ στρώμα τὸ μαλακό ;
Μὲ τὸν ἀγκῶνα γιὰ προσκεφάλι
τὸ στρώνω στὰ ἄχερα ἀπάνου ἐγώ.
Κάτσε πιά τώρα, θὰ κουρασθῆς.

Μὰ τῆς γριούλας τ' ἄφτι δὲ δρώνει,
παρὰ ἀντρομίδα φέρνει καὶ στρώνει.
— Πέσε, στρατιώτη, νὰ κοιμηθῆς.

— Κυρά, πηγαίνω, μὲ τὴν εὐχή σου !
Μὰ σὰ νὰ βάρηνε τὸ σακκί.
Τί μοῦ τὸ γιόμισες, στὴν ψυχὴ σου,
μὲ τὴν κουλούρα καὶ τὸ τυρί ;
'Εδῶ σιμά ' ναι καὶ τὸ χωριό.

Μὰ ὄχ τὴν καρδιά της αὐτὴ στενάζει
κι ἓνα ἄπ' τὰ μάτια της δάκρυ στάζει.
— 'Εχω στρατιώτη παιδί κι ἐγώ.

« Κούφια καρδιά »

'Αλ. Πάλλης



ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Πικρός και κακοσήμαδος μᾶς βρῆκε ὁ Δεκαπενταύγουστος τοῦ 1940. Ὑπόκωφος φθάνει ὡς τῇ χώρᾳ μας ὁ ἀχὸς τοῦ πολέμου καὶ θλιβερά μηνύματα μᾶς ἔρχονται τὸ ἓνα πάνω στ' ἄλλο. Μουγκρίζει ἀπὸ τὴν πολεμικὴ του λύσσα τὸ τευτονικὸ θηρίο καὶ μὲ τὴν ἀσυγκράτητὴ αἰμοβόρα μανία του σκορπίζει παντοῦ τὸ θάνατο καὶ τὴν ἐρήμωση. Στὸν ξεφρενιασμένο του κατήφορο ὁ μανιακὸς «φύρερ» τῆς Γερμανίας σέρνει καὶ τὸ δικτάτορα τῆς Ρώμης, ποῦ ἀντρειεύεται καὶ διαλαλεῖ πὼς ἐξουσιάζει δεκαπέντε ἑκατομμύρια λόγχεις, ἔτοιμες νὰ ἐξορμήσουν καὶ νὰ κατακτήσουν!

Δηλητηριασμένη καὶ πικρά μελαγχολικὴ ἡ ἀτμόσφαιρα παντοῦ στοὺς γειτονικοὺς μας λαοὺς. Καὶ νά, ποῦ καὶ τὸ δικό μας γραφτὸ ἦταν νὰ γευτοῦμε τὸ πρῶτο φαρμάκι τοῦ πολέμου ἀνήμερα τῆς Παναγιᾶς, τὸ Δεκαπενταύγουστο!

Τὸ μεσημέρι τῆς μεγάλης χριστιανικῆς γιορτῆς ξαπλώθηκε παντοῦ ἡ εἶδηση: Τὸ πολεμικὸ μας «Ἑλλη», ἀγκυροβολημένο στὰ νερά τῆς Τήνου, γιὰ νὰ παρασταθῇ τιμητικὰ στὴ μεγάλη γιορτὴ τῆς Εὐαγγελίστριας, δέχτηκε δολοφονικὴ ἐπίθεση ἀπὸ ὑποβρύχιο ξένης ἐθνικότητος. Ἐβόλι πικρὸ στὴν καρδιά τῆς Ἑλλάδος! Μεγάλο κακό. Ἀσέβεια πρὸς τὰ ἱερά καὶ ὅσια τῆς θρησκείας, ἄνανδρη καὶ ὑπουλὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Γενικὸς εἶναι ὁ πόνος καὶ ἡ ἀγανάκτηση: «Μὰ αὐτὸ ξεπερνάει κάθε ὄριο! Οὔτε ὁ Τοῦρκος δὲν ἔκαμε τέτοια πράγματα στὴν ἐποχὴ του· πρέπει νὰ τὸ πληρώσουν ἀκριβὰ οἱ θεομπαῖχτες! Θὰ τοὺς τιμωρήσῃ ὁ Θεός. Διπλὸ τριπλὸ θὰ πάρουν τὸ βόλι ποῦ μᾶς ἔδωκαν». Τέτοιες κατάρεις κι ἀπειλὲς ἄκουες σ' ὅποια γωνία κι ἂν βρισκόσουν, σ' ὅποιο δρόμο κι ἂν περνοῦσες. Ὅμάδες ὁμάδες ἐβλεπες ἐδῶ κι ἐκεῖ νὰ συζητοῦν καὶ νὰ σχολιάζουν τὸ βαρυσήμαντο γεγονός τῆς ἡμέρας. Ὁ ἓνας ἤθελε νὰ μάθῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἓνα, πὼς καὶ γιατί ἔγινε αὐτὸ τὸ κακό. Τίνος δολοφόνου τὸ μυαλὸ τὸ σοφίστηκε καὶ ποιὰ χεῖρια κριματισμένα ἐτελείωσαν τέτοια ἀποστολή. «Ὅλοι εἶχαν τὴν περιέργεια καὶ ρωτοῦσαν, ἀλλὰ καὶ ὅλοι καταλάβαιναν ἀπὸ

ποῦ ξεκινάει τὸ κακό. Συζητοῦσαν, ρωτοῦσαν καὶ σχολίαζαν, γιατί ἐνίωθον τὴν ἀνάγκη νὰ παρηγορηθοῦν, νὰ ξεσκάσουν ἀπὸ τὸ δυνατό βραχνά, ποῦ τοὺς ἐπνιγε. Δίνει ξεκούραση ἢ συζήτησιν καὶ ἡ ἐκμυστηρίευσιν τοῦ πόνου σὲ τέτοιες στιγμῆς.

Στὸ Πασαλιμάνι* τοῦ Πειραιῶς, σὲ μιὰ γωνιά τῆς πλατείας, κοντὰ στὴ θάλασσα, ἡ ἴδια σκηνή: Μαζεμένοι καμιά εἰκοσαριά, ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλον, συζητοῦν καὶ σχολιάζουν. Ἄλλοι μὲ τὴ θλίψη ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό τους βαρύνουμι μιλοῦν, ἄλλοι χειρονομοῦν καὶ βγάζουν δυνατὲς ἀπειλητικὰς φωνές. Νὰ ἦταν τρόπος νὰ πέσουν καὶ τώρα, ὅπως εἶναι καὶ βρίσκονται, μέσα στὴ θάλασσα, νὰ βροῦν τὸ δολοφονικὸ πλεούμενον, νὰ τὸ κυνηγήσουν καὶ νὰ τὸ θρυμματίσουν, γιὰ νὰ βρῇ ἡ ψυχὴ τους γαλήνη.

Ἀπόμακρα στέκεται ξεμοναχιασμένος, περίσκεπτος κι ἀμίλητος γέρος μὲ βαθιὰ αὐλακωμένο τὸ πρόσωπο ἀπὸ τίς ρυτίδες καὶ καμπουριασμένο τὸ κορμὶ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν. Βουβὸς κι ἀκίνητος στὴ θέση τοῦ ἀγναντεῦναι τὸ πέλαγος, ποῦ γαληνεμένο τώρα ξανοίγεται μπροστά του. Ἐχει τὰ μάτια του καρφωμένα στὸ ἄπειρο, στὸ ἄγνωστο. Σὲ κάποιον μακρινὸ ἴσως παρελθόν ταξιδεύει νοσταλγικὰ ὁ νοῦς του ἢ μὲ τὴν πλοῦσια γεροντικὴ του πείρα ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ξεδιαλύνῃ τί νόημα ἔχει τὸ σημερινὸ δράμα, ποῦ τόσο σκληρὸ ἀρχίζει γιὰ ὁλόκληρην τὴν ἀνθρωπότητα; Δὲ βλέπει τάχα καὶ δὲν ἀκούει τί γίνεται γύρω του ἢ μήπως τὸ αἷμα του, ἀργοκίνητο στὶς γεροντικὰς του φλέβες, δὲν ξανάβει εὐκολα, καὶ συγκρατεῖται ἔτσι ἀνέκφραστη ἢ φουρτούνα τῆς ψυχῆς;

Ἡ ἀπάντησις στὶς ἀπορίες μας δόθηκε, ὅταν τρεῖς, ποῦ ἡμαστέ παρέα, βρεθήκαμε κοντὰ του. Ἀλλάξε καὶ στάση καὶ διάθεσις καὶ ἔκφρασις. Τὴν παγερὴ μορφή τοῦ βυθισμένου σὲ συλλογὴ διαδέχεται ἡ πρόθυμη καὶ πρόσχαρη διάθεσις τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. Ὁ βουβὸς θεατὴς τοῦ πελάγους συζητητικὸς τώρα φιλόσοφος τῆς συντροφιάς μας. Στὴν ἐρώτησή μας, πῶς βλέπει «τοῦ λόγου του» τὰ πράγματα, ποῦ γίνονται σήμερα, ἀρχίζει ν' ἀπαντᾷ μὲ τὸ ρητὸ τῆς Γραφῆς: «Μωραίνει Κύριος, παιδιὰ μου..... ἐξημμένες κεφαλές ἀναψαν φωτιά στὸν κόσμον καὶ τὸν βάνουν νὰ παιδεύεται καὶ νὰ χύνῃ τὸ αἷμα του» θηρία

άνήμερα της ζούγκλας καταντήσαμε, και Κύριος οΐδε, τί έχουν νά ἰδοῦν τὰ μάτια μας ἀκόμα. Νά μοῦ τὸ θυμηθῆτε ὅμως· «τὸ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται». Θά'ρθῃ μιὰ μέρα καὶ οἱ κακοῦργοι, ποὺ βάνουν τὴ φωτιά στὸν κόσμον, θά' ψηθοῦν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὴ λαμπάδα της. Πόσο θά' πάῃ αὐτὸ τὸ κακό! Τρία, τέσσερα χρόνια; Περισσότερο δὲν μπορεῖ νά τραβήξῃ. Θά' τοὺς ἰδῆτε καὶ θά' τοὺς λυπηθῆτε. Ὁ κόσμος οὗλος θά' μαζευτῇ μιὰ γροθιά καὶ θά' τοὺς πολεμήσῃ, γιατί γυρεύουν νά κάμουν κακὸ καὶ ὄχι καλὸ. Μπορεῖ νά μὴ ζῶ ὥς τότε ποὺ οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι, ποὺ κάνουν σήμερα τὸν ἀρχηγό, θά' βάλουν τὴ θηλειὰ στὸ λαιμό τους νά κρεμαστοῦν, ἂν δὲν προλάβουν νά τοὺς κρεμάσουν ἄλλοι· εἶμαι γέρος καὶ μπορεῖ ὥς τότε νά πεθάνω. Θέλω ὅμως ἀπὸ σᾶς, ποὺ εἶσθε νέοι, νά θυμηθῆτε ὅ,τι σᾶς λέγω αὐτὴ τὴ στιγμή. Πιστεῦω στὸ ἄσχημο τέλος τῶν κακῶν, γιατί τοὺς δέρνει κάποια ἀμαρτία καὶ μιὰ μέρα τὰ πλερώνουν ὅλα ὅσα κάνουν. Μάχαιραν ἔδωκες, μάχαιραν θά' λάβῃς, εἶπε καὶ ὁ Χριστὸς μας· νά μοῦ τὸ θυμηθῆτε.»

Περασμένα πέντε ὁλόκληρα χρόνια ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἡμέρα τοῦ 1940. Οἱ καμπάνες τῆς εἰρήνης σημαίνουν παντοῦ. Ὁλόκληρη ἡ καταπληγωμένη καὶ καταματωμένη ἀνθρωπότης ἀρχίζει νά συνέρχεται ἀπὸ τὸ συγκλονιστικὸ δρᾶμα τοῦ πολέμου. Ἐρείπια σωριασμένα παντοῦ ἐπάνω στὴν αἱματόβρεχτη γῆ· μὰ πιὸ πυκνά, βαριά κι ἀσήκωτα ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε τὸ κακό. Μυριόστομες κατάρες κι ἀναθέματα ἀκούονται ἀπὸ τίς μυριάδες μαυροφορεμένες μάνες, τίς χῆρες καὶ τὰ κακότυχα ὄρφανὰ γιὰ τοὺς ἐγκληματίες, ποὺ ἀναψαν τὸν πόλεμον, ἀφανισμένους πιά τώρα καὶ ἄδοξα θαμμένους κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια κάποιας ἀπόμερης γωνιάς τῆς ξεθεμελιωμένης χώρας τους.

Δὲν ξέρουμε ἂν τὸ προφητικὸ γεροντάκι τοῦ Πασαλιμانيοῦ ἔχει ἀκόμα τὰ μάτια ἀνοιχτά, γιὰ νά ἰδῇ πόσο ἀκριβοδίκαια προφήτησε. Ἐμεῖς ὅμως, ποὺ τότε, στὴν τόση ἀπογοήτευση καὶ τὴν ἀγωνία μας γιὰ τὸ ζοφερὸ μέλλον, ἀκούσαμε τὰ παρήγορα σοφὰ λόγια του, κρατοῦμε ζωντανὴ τὴν ἀνάμνηση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν πείρα καὶ τὴ γνώση, τὴν ἀνάμνηση ἐνὸς ἀληθινοῦ προφήτη.



ΠΙΝΔΟΣ

Ἡ πρώτη νίκη. Ξεκινώντας την αὐγή ἀπὸ τῆ Φούρκας* εἶδαμε ὁμηρικὴ σκηνή, τοσπάνη καθισμένο σὲ λιθάρι κοντὰ στὴν εἴσοδο τῆς στάνης ν' ἀρμέγῃ ἕνα ἕνα τὰ ζωντανά του, ἐνῶ οἱ σκύλοι κρατοῦσαν μὲ ἡσυχία μαζεμένα τὰ δυὸ μπουλούκια τῶν προβάτων, μέσα στὸ μαντρί τὰ γαλάρια, ἔξω ὅσα εἶχαν ἀρμεχτῇ.

Βαδίζοντας σὲ πανέμορφο τοπίο, ὅπου οἱ λαμπερὲς χιονισμένες κορυφὲς ἔνωναν τὸ σκοῦρο πράσινο τῶν ἐλάτων μὲ τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ, μπήκαμε στὴν περιοχή πού γράφηκε τ' ἀθανάτο ἔπος. Ἀπ' αὐτὲς τίς χαράδρες τῆς Φούρκας ξεχύθηκε ἡ ἀντεπίθεση τῆς 3ης Νοεμβρίου, πού ἀναποδογύρισε τοὺς Ἴταλούς καὶ κατέληξε στὴν πανωλεθρία τοῦ Πίνδου.

Οἱ γύρω ράχες εἶναι σπαρμένες μὲ τὰ δοξασμένα μνήματα δύο ταγμάτων πεζικοῦ, πού ἀποτελοῦσαν ὅλο ὅλο τὸ στρατὸ τῆς προκάλυψης κι ἀγωνίστηκαν μόνα τους ἔξη μέρες νὰ συκρατήσουν τὴν Ἰταλικὴ μεραρχία τῶν Ἀλπίνων Τζούλια, πού προχωροῦσε πρὸς τὸ Μέτσοβο. Καὶ μόλις ἔλαβαν λίγες ἐνισχύσεις, οἱ κατάκοποι φαντάροι, ἀπὸ μόνῃ τὴν ἀγάπη τῆς λευθερίας ἔγιναν σαραντάπηχα θεριὰ καὶ σάρωσαν, λίγοι αὐτοί, τοὺς τριπλάσιους ἐχθρούς. Οἱ τάφοι τους, ἀφοῦ τὸ θέλησε ἡ μοῖρα νὰ δουλωθῇ ἀργότερα ὁ τόπος, ἔμειναν ἀπεριποίητοι, μὰ ποτίζονταν ἀπὸ μακριὰ μὲ τὰ δάκρυα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, πού ἀγάπησε, περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς νεκροὺς τοῦ πολέμου, τὰ παιδιὰ τοῦ Πίνδου μὲ τὸν ἥρωικό τους Συνταγματάρχῃ*, γιατί αὐτοὶ ἔδωσαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τὸν τόνο στὸν ἀγῶνα — ἡ Νίκη ἢ Θάνατος.

Τίποτ' άλλο δέ χωροῦσε στοῦ νοῦ τους. Αὐτοὶ πρῶτοι ἀντιμετώπισαν Εὐρωπαϊκὸ στρατὸ τέλεια ὁργανωμένο μὲ νέα ὅπλα, ἐναντίο τῶν ὁποίων δὲν εἶχαν καμιὰ ἄμυνα. Κι ὅμως τὸν ἐνίκησαν δίνοντας ἔτσι θάρρος στ' ἄλλα συντάγματα.

Ἡ Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦταν ἔτοιμη γιὰ πόλεμο. Καμιὰ ὁχύρωση δὲν εἶχε κάνει στὰ ἀλβανικὰ σύνορα, δὲ φρόντισε νὰ δημιουργήσῃ στρατιωτικοὺς δρόμους πρὸς τὰ κεῖ, οὔτε κὰν ἀρκετὸ στρατὸ εἶχε στείλει, γιὰ νὰ μὴν ἐρεθίσῃ τὴν Ἰταλία. Ὁ πόλεμος, ποὺ τάραζε τὴν Εὐρώπη, δὲν ἔμοιαζε, πὼς θ' ἀπλωνόταν ὡς τὴν Ἑλλάδα. Κάθε πρωὶ οἱ ἐφημερίδες δημοσίευαν τὰ πολεμικὰ ἀνακοινωθέντα, μὰ ὅλοι γρήγορα τὰ λησμονοῦσαν μὲ τίς ἀσχολίες τους.

Ἔτσι μᾶς βρῆκε ἡ 28 Ὀκτωβρίου 1940. Ἀνέτοιμους.

Κάθε κράτος ἔχει τίς μεγάλες ὥρες του, μὰ συχνότερα ἀπὸ τ' ἄλλα κράτη ἔρχονται τέτοιες κρίσιμες στιγμὲς στὴν Ἑλλάδα. Καὶ ποτὲ τῆς ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀτίμασε τίς μεγάλες τῆς ὥρες.

Ἀπὸ τὴ μακρότατη ζωὴ τῆς εἶχε ἀποκτήσει τὴν πείρα, ὅτι διατηριέται καλύτερα ἓνα ἔθνος ἀγωνιζόμενο γιὰ τὴν ἐλευθερία του παρὰ φροντίζοντας γιὰ τὴν καλοπέραση. Οἱ Ἰταλοὶ παρουσιάστηκαν δῆθεν ὡς φίλοι καὶ μᾶς ὑπόσχονταν τ' ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραάμ, μὰ ὁ σιχαμός, ποὺ νιώθει ὁ Ἕλληνας γιὰ μιὰ ζωὴ ἀνελεύθερη, τὸν ἔκαμε νὰ ξεσηκωθῇ. Καὶ ὁ Πέρσης ἐρχόταν σὰν ἀγαθὸς προστάτης, μὰ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ξεσηκώθηκαν ἐναντίο του. Ἄν καὶ δὲν εἶχαν τὰ μέσα νὰ τὸν ἀποκρούσουν, ὅμως προτίμησαν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ ζήσουν ἐλεύθερα ἢ νὰ πεθάνουν.

Ὁ τροχὸς τῆς ἱστορίας, γυροφέρνοντας, ἔβαλε μετὰ τὸσους αἰῶνες τὸν ἴδιο λαὸ ἀκριβῶς στὴν ἴδια τραγικὴ θέση.

«Παραδοθῆτε, εἰδάλλως σᾶς καίω», εἶπε ξημερώματα τῆς 28 Ὀκτωβρίου ὁ σύγχρονος Δαρεῖος, μὰ ἡ θεὰ Νέμεσις κράτησε σημείωση γιὰ τὰ ὕβριστικά αὐτὰ λόγια. Ὅπως τῶν ἀτόμων, ἔτσι κι ἐνὸς ἔθνους ἡ πραγματικὴ ψυχὴ δὲν παρουσιάζεται παρὰ μόνο μπρὸς στοὺν κίνδυνο. Οἱ Ἕλληνες, ὅταν κινδυνεύουν νὰ σκλαβωθοῦν, ἀγωνίζονται ἀπελπισμένα.

Τοῦτα τὰ μέρη τοῦ Πίνδου εἶδαν τὸ θαῦμα, ἀπὸ τὸ ἓνα

βράδυ στ' ἄλλο ἀπόλεμος στρατὸς νεοσυλλέκτων νὰ μεταβάλλεται σὲ φοβερὸ ὄργανο πολέμου. Φαντάροι μερόνυχτα ἄυπνοι, πεθαμένοι στὴν κούραση, μουσκεμένοι ἀπὸ μιὰν ἀδιάκοπη βροχή, πού'χε τόσο γεμίσει νερὰ τοὺς μανδύες τους, ὥστε ν' ἀναγκάζονται κάθε λίγο νὰ τοὺς στίβουν, νηστικοί, χωρὶς μπουκιά ψωμί, ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποχωροῦν πολεμώντας ἀπὸ πλαγιά σὲ πλαγιά, ξεσυνερίζονταν ἐν τούτοις ποιὸς θὰ κρατοῦσε καλύτερα τὴ μάχη, κι ὅχι μόνο δὲν ἔχασαν οὐδὲ στιγμή τὸ θάρρος τους, παρὰ εἶχαν κέφι νὰ λέν οἱ μελλοθάνατοι κι ἀστεῖα.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἔκαναν τὸν κίνδυνο συνήθεια. Ἡ ὁμαδικὴ παλληκαριά, πού σ' ἓνα στρατὸ παίρνει καιρὸ νὰ σχηματιστῇ, ἐδῶ μορφώθηκε ἀμέσως. Ἐνας λοχαγός, πού ἔζησε αὐτὴ τὴν ἐποποιία, μοῦ ὡμολόγησε, πὼς οἱ φαντάροι τοῦ ἔφευγαν μόνοι τους σὲ κάτι ἀντεπιθέσεις τόσο ἄνισες, ὥστε ἡ τρέλα τους τίς ἔκανε νὰ πετυχαίνουν. Ὁ ἴδιος δὲ θὰ τίς διάταζε ποτέ, ἀλλ' ἅμα ξεκινουῖσαν τὰ «παιδιά», δὲν ἤθελε ν' ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴ τους καὶ ριχνόταν κι αὐτὸς μαζί τους ἐμπρός.

Ἄν ἡ πλημμύρα τῆς Βογιούσας* δὲν ἐμπόδιζε τοὺς Ἕλληνες νὰ τὴν διαβοῦν, ἡ μεραρχία Τζούλια ὁλόκληρη θὰ αἰχμαλωτιζόταν ἀπὸ τοὺς παράτολμους φαντάρους, πού δὲν εἶχαν οὔτε τὸ τρίτο ἀπὸ τὴ δύναμή της.

Μετὰ τὴ νίκη τοῦ Πίνδου ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔκανε φτερά καὶ ξεπερνώντας ἀφάνταστες δυσκολίες, ἔσπρωχνε συστηματικὰ τριάντα πάνοπλες ἰταλικές μεραρχίες πρὸς τὴν Αὐλῶνα.

Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ. Ὁ Μουσολίνι εἶχε ἀναλάβει αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία βασιζόμενος στὰ ὅπλα τῶν Ἑλλήνων. Ρεαλιστὴς* καθὼς ἦταν, γελάστηκε ἀπὸ τίς στατιστικὲς: τόσα τάνκς, τόσ' ἀεροπλάνα, τόσα κανόνια ἢ Ἰταλία, εἴκοσι φορές λιγώτερα ἢ Ἑλλάδα.

Ὅταν ὅμως ἓνας λαὸς ὑπερασπίζεται τὸν τόπο του, καταφέρνει πολλὰ καὶ μεγάλα, γιατί στίς δύσκολες στιγμὲς ξυπνοῦν οἱ πεθαμένοι του κι ἀγωνίζονται μαζί μὲ τοὺς ζωντανούς. Τὴν πατρίδα δὲν τὴν κάνει τὸ χῶμα, παρὰ οἱ πρόγονοι, πού χρειάστηκαν αἵνες γιὰ νὰ πλάσουν τὴν ψυχὴ της, ἅμα ὅμως μιὰ φορὰ τὴν ἔφτιαξαν, ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν διευθύνουν. Ὁ πόλε-

μος αντί να δείξει την αδυναμία της φτωχής Έλλάδας, έδειξε τη δύναμή της. Δέ νίκησαν τὰ σίδερα. Νίκησε ή ψυχή. Στην Άλβανία, δίπλα στους φαντάρους παρουσιάστηκε ή άόρατη στρατιά τών προγόνων, όλων εκείνων όσοι έπολέμησαν στο Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα, στο Γρανικό και στην Ίσσο, στην Κωνσταντινούπολη και στο Μεσολόγγι. "Έτρεξαν οί νεκροί να έμποδίσουν να σκλαβωθή ή πατρίδα κι ανάμεσά τους μάντευες ένδοξους πολεμάρχες, τὸ Μιλτιάδη και τὸν Άλέξανδρο, τὸν Ήράκλειο και τὸ Βουλγαροκτόνο, τὸν Τζαβέλα και τὸν Κολοκοτρώνη.

Αὐτοὺς δὲν ὑπολόγισε ὁ Ντοῦτσε και νικήθηκε...

Ὁ πόλεμος εἶναι άγώνας θελήσεων. Θρυλικὸς βυζαντινὸς στρατηγός, ὁ Βελισάριος,* εἶπε: «οὐκ ανθρώπων πλήθει, οὐδέ σωματών μέτρῳ, ἀλλὰ ψυχῶν ἀρετῇ φιλεῖ ὁ πόλεμος διακρίνεσθαι».

Και ή έλληνική ψυχή τις άγιες έκείνες μέρες εἶχε τανυθῆ στο ὕψος τών Θερμοπυλῶν.

Ἡ βία με την όποία αναγκάστηκε τὸ Στρατηγεῖο να στείλη ένισχύσεις στον Πίνδο έκανε να ξεκινήσουν οί λόχοι χωρίς μεταγωγικό και με λίγη γαλέτα στὰ σακκίδια. Ἡ ὄρεινή περιοχή που πολέμησαν ήταν φτωχή σε πόρους και τὰ μετρημένα τρόφιμα, που ὑπῆρχαν, τὰ παίρναν μαζί τους ὑποχωρώντας οί Ἱταλοί, ώστε γεννήθηκε άμέσως ζήτημα, όχι μόνο έφοδιασμοῦ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ και τών κατοίκων.

Κι όμως οί χωριάτες, αντί να γίνουν βάρος στην Ἐπιμελητεία, αὐτοί φρόντισαν για την τροφοδοσία τών φαντάρων. "Άλλοι με τὰ μουλάρια τους, άλλοι πεζοί, έτρεξαν ὦρες κι ὦρες δρόμο κάτω από βροχή σε μακρινά χωριά και κουβάλησαν ὅ,τι βρήκαν φαγώσιμο, για να τὸ προσφέρουν στους στρατιῶτες, χωρίς να κρατήσουν αὐτοί τίποτε για τὸν ἑαυτό τους, προτιμώντας να τραφοῦν μ' άγρια κάστανα κι ὠμά βελανίδια. "Όλοι—γέροι, γυναικες, παιδιά. "Υστερα, σάν άκουσαν, πῶς ἔλειπαν πολεμοφόδια, βιάστηκαν να πάν να φέρουν, κι όταν νικήθηκαν οί Ἱταλοί και προχώρησαν οί φαντάροι πρὸς την Ἁλβανία, οί πληθυσμοί της υπαίθρου έξακολούθησαν τις μεταφορές μέσα στὰ χιόνια.

Δέ θά ξεχάσω ποτέ τη βραδυά της 18 Δεκεμβρίου 1940 στη Φλώρινα με τὸ στρατηγὸ Παναγάκο, που εἶχε αναλάβει τὸν έφο-

διασμό του μετώπου. Μιά πρωτάκουστη χιονοθύελλα είχε ξεσπάσει πρό ήμερών, είχε αποκόψει όλους τους δρόμους, κι ό στρατός, άφοϋ έξάντλησε τις έφεδρικές του προμήθειες, τώρα πεινούσε. Τά μηνύματα, που λάβαινε ό στρατηγός, ήταν άπελπιστικά· ή τάδε μονάδα είχε μόνο γαλέτα, ή τάδε μισή μερίδα ρύζι, μερικές μάλιστα ήταν έντελως νηστικές. Οί φάλαγγες αϋτοκινήτων, που είχαν ξεκινήσει με φαγώσιμα, είχαν ταφή κάτω από δύο μέτρα χιόνι στην όρεινή στενωπό του Πισοδεριού* και τó μηχανικό, που είχε σταλή νά τις βοηθήση, δέν κατάφερνε τίποτε, γιατί όσο χιόνι κι άν καθάριζε, ή μάνητα τ' ούρανοϋ στοίβαζε περισσότερο.

"Αδικα δοκιμάστηκαν βενζινάροτρα και συνοδείες μουλαριών, όλα τά κατάπινε τó χιόνι. Τέλος ό στρατηγός έστειλε άγγελιοφόρους στά γύρω χωριά νά τά ξεσηκώσουν. Σάν τó μελίσσι έτρεξαν τότε οί κάτοικοι και έπεσαν στη δουλειά, τοϋτοι με φτυάρια, εκείνοι με άξίνες, άλλοι με τσάπες κι οί γυναΐκες με τά χέρια. Εΐδα και κάτι μωρά σχεδόν νά κουβαλοϋν πέρ' από τó δρόμο λίγο χιόνι στην ποδίτσα τους. Τά Ιταλικά άεροπλάνα, που ξεχώρισαν από μακριά αϋτή τή μυρμηγκιά, άρχισαν νά τή βομβαρδίζουν. Οί χωριάτες ζάρωναν καταγής και κάνοντας τó σημείο του σταυροϋ περίμεναν με ύπομονη νά περάση ό κίνδυνος.

"Όσο νά πάρη τó σκοτάδι, τó άνοιγμα του δρόμου είχε προχωρήσει άρκετά, άν όμως έπαυε ή δουλειά τή νύχτα, τó χιόνι θα τά ξανασκεπάζε πάλι όλα. "Όχι. "Όχι, ή δουλειά δε θα σταματοϋσε. Με κρύο είκοσιοχτώ βαθμών κάτω από τó μηδέν, μ' έναν άνεμο, που σούβλιζε σαν καμένο σίδερο, οί χωρικοί έσκαβαν στά σκοτεινά.

Θά ήταν τρεις τó πρωί, όταν κατέβηκε ό Παναγάκος από τó Πισοδέρι, ταραγμένος. Τó έργο του φαινόταν υπεράνθρωπο. Πολλοί είχαν αποκάνει, ένω τó χιόνι έπεφτε, έπεφτ' αδιάκοπα. Κάθισε στο γραφείο του άμίλητος και στο άδύνατο πρόσωπό του ζωγραφιζόταν ή έννοια, που τόν κατάτρωγε, μήπως δέν κατάφερνε νά νικήση τήν τερατώδη φύση.

Τó τηλέφωνό του κουδούνισε τότε. 'Ο πρωθυπουργός τόν καλούσε από τήν 'Αθήνα, άνήσυχος κι εκείνος για τó στρατό,

πού θα πέθαινε τῆς πείνας στ' Ἀλβανικά βουνά, ἂν ἐξακολουθοῦσε ἡ χιονοθύελλα. Ὁ στρατηγός μιὰν ἀπάντηση ἔδωσε :

— Ἄν ἀνθέξουν ὅλη νύχτα οἱ χωριάτες τὴν παγωνιά, ὁ δρόμος θ' ἀνοίξη αὐριο πρωί.

Κι ὁ δρόμος ἀνοιξε.

Μεγάλη βοήθεια ἔδωσαν οἱ πληθυσμοὶ καὶ στὰ περάσματα τῶν ποταμῶν. Ἡ ἔλλειψη γεφυροσκευῶν ἔκανε τὸ στράτευμα νὰ χάσομερᾶ μπροστὰ σὲ κάθε φουσκωμένο ποτάμι, ὅπου τὸ μηχανικὸ ἀγωνιζόταν νὰ στήσῃ μὲ κόπο ξύλινες γέφυρες. Στὸν ποταμὸ Βογιούσα, μετὰ τὴ νίκη τοῦ Πίνδου, εἶδαν οἱ γυναῖκες, πὼς τ' ἀπότομο ρέμα ἐμπόδιζε τοὺς σκαπανεῖς στὴ δουλειά τους, καὶ ἔκαναν αὐθόρμητα κάτι, πού ξανάγινε ὕστερα στὸν Καλαμὰ καὶ στὸ Δρίνο : μπῆκαν οἱ ἴδιες μὲς στὰ νερά καὶ πιασμένες σφιχτὰ ἀπὸ τοὺς ὤμους σχημάτισαν πρόχωμα, πού ἀνάκοβε τὴν ὁρμὴ τοῦ ποταμοῦ κι εὐκόλυνε τοὺς γεφυροποιούς. Ἀπὸ τίς χιλιάδες παραδείγματα, πού δείχνουν τὸ ἀλύγιστο φρόνημα, πού ἐπικρατοῦσε τότε στὴν Ἑλλάδα, τί ν' ἀναφέρῃ κανεῖς καὶ τί νὰ παραλείψῃ ;

Ἕνας πατέρας, ἅμα ἔλαβε τὴν εἶδηση, πὼς ὁ γυιὸς του σκοτώθηκε στὸ Τεπελένι κι ἄκουσε τὴν κόρη του ν' ἀπορῇ μὲ τὶ τρόπο θὰ ἔλεγαν τέτοιαν εἶδηση στὴ μάνα, τῆς εἶπε :

— Γιατί νὰ τὸ μάθῃ μὲ τρόπο ἢ μάνα του ; Μήπως πέθανε τὸ παιδί μας ; Στὸν πόλεμο σκοτώθηκε !

Μιὰ γυναίκα, πού εἶδε τὸ μοναχογυιό της νὰ γυρίζῃ κουτσὸς μὲ τὰ δεκανίκια, τὸν παρηγόρησε :

— Μὴ λυπᾶσαι, παιδί μου. Σὲ κάθε σου βῆμα ὁ κόσμος θὰ βλέπῃ τὴν παλληκαριά σου.

Τὴν ὁμόνοια, πού ἔδειξαν ἐκεῖνο τὸν ἀλησμόνητο χειμῶνα οἱ Ἕλληνες, τέτοια ἀγάπη, πού ἔνωσε πλούσιους καὶ φτωχοὺς, τὴν ἀδελφοσύνη, πού ἔσμιξε σὲ ἄσπαστο σύνολο στρατὸ καὶ μετόπισθεν, δὲν τὴ χαρίζει σ' ἓνα λαὸ ὁ Θεὸς παρὰ μιὰ φορὰ κάθε χίλια χρόνια. . .

« Τὸ περιβόλι τῶν Θεῶν »

Νο. II. Ζαλοζώστα :

ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ

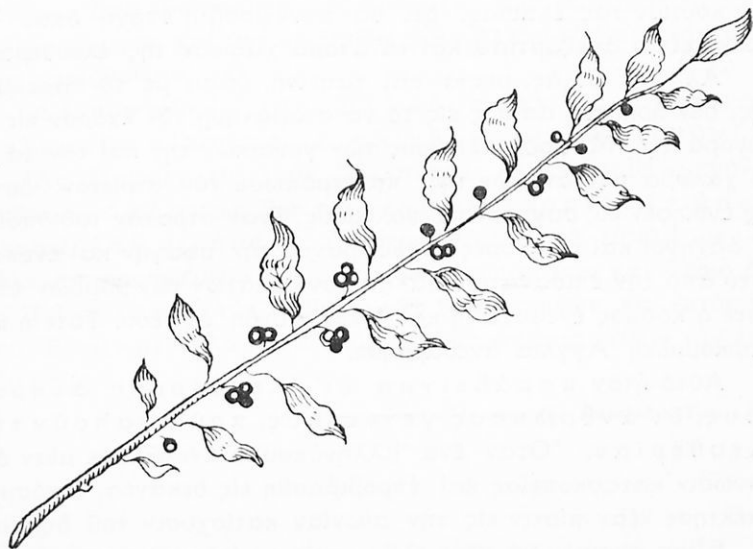
Τραγούδια σοῦ ταιριάζουνε τρανόφτερα. Πινδαρικοί
σοῦ πρέπουν ὕμνοι 'Εσέ.
Κι ὅπου περνᾷς καμαρωτός, στρωμένα τὰ βαγιόκλαρα,
'Ελληνικὲ Στρατέ.

Μὲ σύνθημα στὰ χεῖλη σου τὸ «'Ελευθερία ἢ Θάνατος»
τὰ ἔργα τὰ εἰρηνικά
παράτησες καὶ χύμηξες — ἀγρίμι πρωταμόλυτο
στὰ θρυλικά βουνά.

Καὶ στὸν ἐχτρὸ τὸν πάνοπλον ἐφώναξες βροντόλαλα :
— Δὲ θὰ περάσης, ὄχι !
Τὸ λέν ἡ Πίνδο καὶ τὸ 'Ιβάν*, τὸ λέει ἡ Μοράβα*... τοῦ Τσολιᾶ
τί ἀξίζει ἡ ξιφολόγχη !

'Εφημερίς « Καθημερινή »

Σοτήρης Σζίτης



ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΔΙ' ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

[*Ἀπὸ ἀπόφασιν τοῦ φιλέλληκος γερονταστοῦ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Σμαϊλ Μπρίτζες, γενομένην εἰς τὴν Γερουσίαν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1941.*]

«Τὴν στιγμήν ποῦ ὁ κόσμος ὅλος ἔβλεπε κατάπληκτος τὰ Ἕθνη νὰ πίπτουν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο θύματα τῆς ἐπιδρομῆς καὶ διαρπαγῆς τῶν στρατιωτικῶν μαζῶν καὶ μηχανῶν συναθροισθεῖσιν μὲ ἀπαισίαν προμελέτην καὶ διαβολικὴν πονηρίαν, τὴν στιγμήν ἐκείνην, μόνῃ μεταξὺ τῶν μικροτέρων Ἐθνῶν ἡ Ἑλλάς ἐκράτησε ὕψηλὰ τὸν πυρσὸν τοῦ θάρρους : Σύμβολον ἑνὸς κόσμου ἀνορθομένου διὰ νὰ ἀπωθήσῃ, μὲ τὴν ἰσχὺν τοῦ δικαίου, τὴν πλημύραν τῆς καταστροφῆς, τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ὑποδουλώσεως.

Ὅταν ἡ Νορβηγία, ἡ Δανία, τὸ Βέλγιον, τὸ Λουξεμβούργον, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Γαλλία ἐλογχίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπιδρομέως μέχρι θανάτου, ὅταν οἱ Ἀγγλοὶ ἐρρίφθησαν, μέσα εἰς τὴν βροχὴν θανάτου καὶ φλογῶν, ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἑλλάς ἠνώθη μὲ τὴν Μεγάλῃν Βρετανίαν, διὰ νὰ διαφυλάξῃ εἰς τὸν κόσμον τὰς ἐλπίδας, ὅτι θὰ συνεχισθῇ ἡ ἐποχὴ ὅπου τὰ Ἕθνη εἶναι ἀνεξάρτητα καὶ τὰ ἄτομα χαίρουν τῆς ἐλευθερίας.

Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς, μικρὰ καὶ ταπεινὴ, ζῶσα μὲ τὸ παρελθόν της, δὲν ἠρκέσθη ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ σταματήσῃ τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ σύνορά της. Μὲ τοὺς πλίνθους τῶν γυναικῶν της καὶ τὸν παγερὸ χάλυβα τῶν ἀνδρῶν της, κατετρόπωσε τὸν στρατὸν, ὅστις δις ἐνίκησεν εἰς συγχρόνους πολέμους, ἕναν στρατὸν τοῦ ὁποῖου οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ ἄνδρες ἀνελάμβανον τὴν σφαγὴν καὶ ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὴν ἐπιθανάτιον πάλην τῶν θυμάτων τῶν βομβῶν των. Τότε ὁ κόσμος ἐνεψυχώθη καὶ ἐνεθαυρύνθη ἐκ νέου. Τότε ἡ πολιορκουμένη Ἀγγλία ἀνεθάρρησε.

Αὐτὸ ἦταν παράδειγμα δι' ἐλευθέρους ἀνθρώπους, δι' ἀνθρώπους γενναίους, ποῦ ἀγαποῦν τὴν ἐλευθερίαν. Ὅταν ἕνα Ἑλληνόπουλο ἀνεκάλυψε μίαν ὀργάνωσιν κατασκοπείας καὶ ἐπροβιβάσθη εἰς δεκανέα, ὁ κόσμος ἀπέκτησε νέαν πίστιν εἰς τὴν αἰωνίαν κατῆχυσιν τοῦ δικαίου.

Εἶναι φυσικὸν νὰ περιγελᾷ κανεὶς τὰ ἐκλεκτὰ στρατεύματα

τοῦ Μουσσολίνι, νὰ τοὺς περιφρονῇ καὶ ὡς παρελάνοντες στρατιώτας καὶ ὡς πολεμιστάς, καὶ νὰ χλευάζῃ τὴν προεξέχουσαν σιαγόνα τοῦ ἀρχηγοῦ των. Ἀργότερον οἱ Ἀγγλοὶ συνεπλήρωσαν τὸ ἔργον εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Ἡ Ἑλλάς ἀνεκάλυψε ὅτι οἱ πόδες τοῦ ἦσαν ἐξ ἀργίλλου.

Κύριε Πρόεδρε, ὅταν ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ Γερουσίᾳ ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς μεγίστης βοηθείας πρὸς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, ὁ φεῖλομεν νὰ περιλαμβάνωμεν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Κάμνομεν ἓνα μικρὸ λάθος, ὅταν δὲν ἀναγνωρίζωμεν τὸν ἀγῶνα τὸν ὁποῖον διεξήγαγεν ἡδη ἡ Ἑλλάς. Ἡ Βουλγαρία κατελήφθη. Ἡ Ἑλλάς ἀντιμετωπίζει τὰς πλέον κρίσιμους στιγμὰς τῆς ζωῆς της, ἐνῶ ἡ Γερουσία συζητεῖ περὶ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιδειξώμεν μεγαλυτέραν ἀποφασιστικότητα, ὅταν αἱ χώραι τὰς ὁποίας προτιθέμεθα νὰ βοηθήσωμεν ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἠθικοῦ, ἥτις θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου.

Ἡ Ἑλλάς ταύτην τὴν στιγμὴν ἀντιμετωπίζει μεγίστους κινδύνους. Ἐνῶ ἀκόμη νικᾷ τὰς δυνάμεις τοῦ Μουσσολίνι, ἀπειλεῖται σήμερον καὶ ἀντιμετωπίζει μίαν ἄλλην εἰσβολὴν ἀπὸ ἄλλην κατεύθυνσιν.

Αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος δὲν ἡμποροῦν νὰ πολεμοῦν αἰωνίως μὲ πλίνθους καὶ νὰ νικοῦν!

Ἄς εἴπωμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας: Ἀγωνίζεσθε μεγάλον ἀγῶνα — ὁ κόσμος θὰ παρέχῃ περισσοτέραν ἀσφάλειαν, ἐὰν νικήσητε. Δὲν προτιθέμεθα νὰ εἰσέλθωμεν εἰς πόλεμον, προτιθέμεθα ὅμως νὰ ἐφοδιάσωμεν σᾶς καὶ ὅποιον ἄλλο ἔθνος ὑποστή τὴν ἐπίθεσιν τῶν δικτατορικῶν καὶ ἐκτὸς νόμου ἔθνων μὲ ὅπλα καὶ ὕλικόν, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸν ἑαυτὸν τους.»

Α. Γατοπούλου «Ἱστορία τῆς Κατοχῆς» Τόμ. Α'

ΒΡΑΒΕΙΑ ΑΡΕΤΗΣ

Βραβεῖον ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς μίαν ἡρώϊδα, τὴν Λέλαν Νικολάου Καραγιάννη, ἵνα στεφανώσῃ τὴν μνήμην αὐτῆς καὶ προβάλῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς ὡς σύμβολον τῆς Ἑθνικῆς Τιμῆς καὶ ὡς τίτλον τῶν γνησίων Ἑλληνίδων.

Γεννηθεῖσα ἐν Λίμνῃ τῆς Εὐβοίας καὶ ἔλκουσα τὸ γένος ἐκ Σπετσῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς ἡρωικῆς οικογενείας τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας δὲν διέψευσεν τὴν καταγωγὴν αὐτῆς, ἀλλ' ἐγινάντωσε τὸ ζώπυρον τοῦ ἔρωτος τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ κατὰ τῶν τυράννων ἀγῶνος καὶ μὴ συλλογισθεῖσα μήτε σύζυγον μήτε τὰ ἐπτά τῆς τέκνα, τὰ συναγωνισθέντα μετ' αὐτῆς, ἔπεσεν ὑπὸ τὰ τυραννικὰ βλήματα ὡς ὑπερτάτη θυσία εἰς τὴν Πατρίδα καὶ εἰς τὰς εὐγενεῖς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Ἄμα τῇ κηρύξει τοῦ Ἑλληνοῖταλικοῦ πολέμου ἀποστέλλει τὰς δύο πρεσβυτέρας τῆς θυγατέρας εἰς τὸ μέτωπον ὡς διπλωματούχους ἀδελφὰς νοσοκόμους. Ἄλλ' ἡ φιλοπατρία αὐτῆς ἐκδηλοῦται ἔντονος ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Κατοχῆς, ὅτε ἡ Λέλα Καραγιάννη συγκροτεῖ ὀργάνωσιν ἀποκρούσεως καὶ φυγαδεύσεως Βρεττανῶν καὶ ἄλλων συμμάχων στρατιωτικῶν, ἀποκοπέντων ἀπὸ τῶν μονάδων αὐτῶν καὶ παραμεινάντων ἐν Ἀθήναις.

Ἡ σύλληψις τοῦ Αὐστραλοῦ Τζῶν Οὐίλσον ἀπεκάλυψε τὴν ὀργάνωσιν καὶ προεκάλεσε τὴν σύλληψιν τῶν τριῶν τέκνων τῆς Καραγιάννη, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀπεθάρρυνε τὴν μητέρα, ἡ ὁποία τούναντίον ὠργάνωσε πολὺπλοκον δίκτυον περιθάλψεως καὶ διαφυγῆς τῶν συμμάχων, καὶ κατάρθωσε νὰ σώσῃ ὑπερκατὸν συμμάχους στρατιωτικούς. Ἐν τῷ μεταξὺ συλλαμβάνεται καὶ αὐτὴ καὶ ὁ σύζυγός τῆς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, ἀλλὰ διαλυθέντος τοῦ καταφυγίου οὐδεὶς τῶν ἀποκρυπτομένων συνελήφθη. Καὶ ἐν τῇ φυλακῇ εὕρισκομένη δαπανᾷ ἐξ ἰδίων πρὸς ἐπιστισμὸν τῶν συνεργατῶν αὐτῆς καὶ τῶν προστατευομένων τῆς, ἵνα δὲ σώσῃ τὸν σύζυγόν τῆς δίδει τὸ πατρικόν τῆς ὄνομα καὶ βεβαίῳ ὅτι τελεῖ ἐν διαστάσει πρὸς αὐτόν, ὅστις οὕτω καὶ ἀπαλλάσσεται διὰ βουλεύματος μετὰ δίμηνον, ὥστε νὰ κατωρθώσῃ

καὶ αὐτὸς ἔπειτα νὰ ἀπαλλάξῃ καὶ αὐτὴν μετὰ ἑπτάμηνον φυλάκισιν.

Ἔκτοτε ἀρχίζει νέα ὀργάνωσις ἀντικατασκοπείας ἔχουσα ἱκανοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς συνεργάτας, ὑπείσελθόντας εἰς πάσας τὰς ἐχθρικὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας καὶ συλλέξαντας πολυτιμοτάτας διὰ τοὺς συμμάχους ἡμῶν πληροφορίας μεταδιδομένας ἑκάστοτε διὰ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ συμμαχικῶν ὀργανώσεων.

Τοῦ δικτύου τῆς ὁργανώσεως μετέσχον ἐνεργῶς ὁ σύζυγος καὶ τὰ ἑξ τέκνα αὐτῆς, οὐδέποτε δὲ ἐδέχθησαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν παρ' οὐδενός, ἀλλὰ ἐδαπάνησαν ἐξ ἰδίων, τῆς μητρὸς ἐκποισάσης ἅπαντα τὰ κοσμήματα αὐτῆς.

Καταδοθεισών των ἐνεργειών αὐτῆς ἡ ἡρώϊς Καραγιάννη συλλαμβάνεται τῇ 11 Ἰουλίου τοῦ 1944, ἀσθενοῦσα ἐν τῷ Νοσοκομείῳ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, καὶ ἐγκλείεται μετὰ τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα συλληφθέντων πέντε τέκνων της εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χαϊδαρίου, ὅπου παρὰ τὰ ἐπιβληθέντα βασανιστήρια οὐδὲν ὡμολόγησαν, ἀλλ' ἐπέδειξαν προεξαρχούσης τῆς ἡρωίδος μητρός ἀφάνταστον θάρρος. Δὲν ἐδίστασε δὲ ἡ γενναία αὕτη Ἑλληνὶς καὶ νὰ ράπιση τὸν ἀνακριτὴν τῶν Σ. Σ. καὶ νὰ ὑποστῇ καρτερικῶς καὶ μετ' ἐπιμόνου σιωπῆς τὰς πιέσεις καὶ τὰς γνωστὰς βασάνους τῶν βαρβάρων ἐκείνων διὰ νὰ σώσῃ ἐκ βεβαίου θανάτου συνεργάτας της καὶ ἀνωτάτους ἀξιωματικούς ἀναμεμιγμένους εἰς τὸ πατριωτικὸν τοῦτο ἔργον, ἀλλὰ δὲν ἀπέφυγε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην οὔτε ἑαυτῆς οὔτε τῶν τεσσάρων αὐτῆς τέκνων, καὶ ἐξετελέσθη τῇ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1944 μετ' ἄλλων πέντε συνεργατῶν αὐτῆς, ἀφοῦ ἔσυρε μετ' αὐτῶν τὸν χορὸν τοῦ Ζαλόγγου. Τὰ τέκνα της ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ πατρός των φυγαδευθέντα ὑπὸ τῶν δεκασθέντων δεσμοφυλάκων.

Τοιοῦτο μνημεῖον Ἑλληνικῆς φιλοπατρίας, ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας εἶχε καθῆκον νὰ βραβεύσῃ ἡ Ἀκαδημία διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν μορφήν τῆς ὑπερόχου ταύτης Ἑλληνίδος σύμβολον τῶν Ἐθνικοφρόνων γυναικῶν καὶ γνώμονα τῆς Ἐθνικῆς ἀνατροφῆς τῶν Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ἐν ταύτῳ δὲ καὶ πηγὴν αἰσιοδοξίας διὰ τὸ μέλλον τῆς ἱστορικῆς ἡμῶν Πατρίδος. Ὁ Σοφοκλῆς εἶπεν: «Ἡ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνησκέναι τὸν εὐγενῆ χρή». Ἡ Λέλα Καραγιάννη ἐπραγματοποίησεν ἀμφότερα.



Ε'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΖΩΗΝ

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τὸ κοινοῦτερο χορτάρι
γίνεται τὸ πὸ ὄμορφο
τοῦ Μαγιοῦ λονλουδι !

Γ. Ἀθάνας



Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Α'

Παναγία ἡ Κατευοδώτρα.

Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς ἀπὸ παλαιούς λησμονημένους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένον τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπὰς δὲν ἤρχετο νὰ τὸ λειτουργήσῃ. Ὁ βοριάς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἀπλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κῶμα λυσοῦ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Κι ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην τοῦ γίγας ἀκλόνητος, στοιχειῶ ριζωμένο βαθιὰ εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκκλήσι λευκὸν καὶ γλαρόν, ὡς φωλεὰ θαλασσοαετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφὴν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παπὰς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους σεβάσμιος, μὲ φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθιὰ γένεια, ἓνας γέρον ἱερεὺς «ὡς νεοττὸς* τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν Ἀγγέλων», διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, ἀλειτούργητοι, ἀλιβάνιστοι, ἤρχοντο μὲ τίς φαμίλιες τῶν τίς ἀνέβγαλτες καὶ ἄπραγες, μὲ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάμουν τὸν σταυρόν τους, διὰ νὰ ἀγιασθοῦν καὶ νὰ λειτουργηθοῦν ἐκεῖ. Καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπὰς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους* εἰς τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλήκτους* βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ κι ἀγιάσῃ τὰ ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως τὴν ἄνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες κάτω ἀπὸ τὴν χώραν μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ ὁδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὡραῖες κοπέλες μὲ ὑπο-

κάμισα κόκκινα μεταξωτά, μέ τραχηλιές ψιλοκεντημένες, ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδελφάκια των, ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τοὺς φέρουν προικιά ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετιάν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντα νὰ ἔρχονται, πάντα νὰ φέρουν». Βοϊδάκια λογικά, ποὺ ὤργωναν ἀντὶ τῆς ξηρᾶς τὴν θάλασσαν· φρόνιμα ὅπως τὰ δύο ἐκεῖνα τέκνα* τῆς ἱερείας τῆς Ἥρας, τὰ μακαρισθέντα. Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμέναι ἤρχοντο διὰ νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντέψουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῇ τὰ νερά ἢ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει καὶ αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν β' ἐβδομάδα τῶν νηστείων, ἀφοῦ εἶχαν γευθῇ πλέον ἀχινούς καὶ στρεΐδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια*, εἰς τὶς σκοῦνες* των, κι ἐμίσειεσαν ἐπῆγαιναν νὰ ταξιδέψουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέτες* «ἐδέεσαν» μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἐστίας τὴν θαλπωρὴν*, τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου* καὶ τὸ θάλλπος τῆς ἀγκάλης. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἀνοιξὶς εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐσηκώνοντο εἰς τὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα ἀπὸ τὴν μακρὰν ραστώνην* σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν· καὶ ἡ σκούνα ἔφερνε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἂν ἦτο ἐναντίος, ἢ καὶ οὐριος ἂν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλωρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαρетиσμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ὁ λοστρόμος* ἐμάκρυνε τὶς μπενετάδες εἰς τὰ καπηλειά. Κι ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ μοῦτσος* ἔχασκε καθήμενος ἔξω ἀπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα ἀπὸ τὴν σκούνα, ποὺ ἦτο στὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι στὰ χαρτιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ὁποῦ ἔφερνε βόλτες βόλτες, κι ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον—τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν ναυτικῶν—ἄλλος δὲν ἦτο εἰ μὴ ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος κι ἕνας ἐπιβάτης, ξένος κι ἔρημος, εἰς

τὸν ὅποιον εἶχαν εἰπεῖ «τώρα στὴ στιγμῇ, νὰ τώρα τώρα θὰ φύγωμε» κι εἶχε μπαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρὶν!

Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἔμπρὸς τὴν καπετάνισσαν· αὐτὴ ὤφειλε νὰ προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτον τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια * ἄρκετά, τρομπόνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπόνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· ἔκοφταν, ἐψαλίδιζαν τὶς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὥς νὰ ἐσφίγγοντο, διὰ νὰ κόψουν τὴν ἄόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἰσχυρὸν νῆμα, ὥς μίαν τρίχα ξανθὴν κυματιζούσης κόμης· καὶ τὸ σκάφος ἔβαλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος, καραβάνια γυναικῶν, ἀσκέρια, φουσάτα * γυναικῶν, ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνῆρχοντο ἐπάνω στὴν ρεματιάν, τὸ ρέμα ρέμα, τὸν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, ὅστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ράχεις, μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχάς καὶ ἐξοχάς, ἀνετώτερον ἀπὸ τὴν κυματίζουσαν ποδιάν τῆς βοσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, πολυπτυχότερον * ἀπὸ τὴν χρυσοκέντητον ἐσθῆτα τῆς νύμφης. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένον παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιᾶς τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἔβανε τὶς φωνές· ἔκανε τὸν κακὸν... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι της, τὴν ρόκα της, τ' ἀδράχτι της, καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κύρ Ἀγγελῆ, τοῦ ἐπιτρόπου, διὰ νὰ μαλώσῃ τὶς γυναῖκες, τὶς εὐλαβητικὰς—ἀλίμονον! ἡ εὐλάβειά μας ἔγινε γιὰ τὸ σφέρο, ἔλεγε σείουσα τὴν κεφαλὴν—νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ καταλαδῶνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ στασίδια καὶ τ' ἀναλόγι καὶ τὰ δύο τρία παμπάλαια βιβλία, ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια,

καί τόν τοῖχον, καί τὸ τέμπλο, καί τίς ποδιές, καί αὐτάς τὰς ἀγίας εἰκόνας. Ἄλλ' οἱ γυναῖκες δὲν τὴν ἄκουαν. Τί χρειάζονται τόσες φωτιές, σὰν πυροφάνια*, ἐφώναζεν ἡ γρια-Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθει ἀπὸ τὸν γέροντά της τὸν παπα-Γεράσιμον, ὅτι οἱ φωτιές τῶν κανδηλιῶν πρέπει νὰ εἶναι μικρές, τόσες δά, σὰν λαμπυρίδες. Τοῦ κάκου! Κανεῖς δὲν τὴν ἤκουε.

Οἱ ὄρμαθοὶ* τῶν γυναικῶν ὁμάδες ὁμάδες, συγγενολόγια, διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς* τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλά καὶ εἰς μέρη ὑπὲρμα* ἤρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδιά τους, διότι πολλαὶ αὐτῶν ἡσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα, μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρακοστιανά* καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας, ἀφοῦ εἶχαν κάμει μετάνοιες στρωτὲς πολλές, κι εἶχαν κολλήσει ἀφιερῶματα εἰς τὴν εἰκόνα, κι εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γρια-Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν χλόην κι ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκοπούλα ἐκεῖνα τ' ἄγρια κι ἀχτένιστα κι ἀπλοϊκά, ποὺ τίς ἐβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν :

— Κοίτα τες· στὰ μάτια ἔκαμαν !

Ὡς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν. Ἰδοὺ τὸ βρίκι τοῦ καπετὰν Λιμπέριου τοῦ Λιμνιοῦ εἶχε σηκωθῇ στὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα* μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ἡῦρε τὸ ρέμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἐχώνεψε. Κατευόδιο καλὸ. Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἃς εἶναι ὡς πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας. . . . στὸ καλὸ, στὸ καλὸ !

Ἰδοὺ τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δύο, αὐτὸ κι ὁ πλοίαρχός του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλὰ, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ καλὸ, πουλί μου, στὸ καλὸ !

Ἰδοὺ καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετὰν Μανώλη τοῦ Χατζηχάνου. Ἡ ψυχὴ μου, ἡ πνοὴ μου, νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σου, ὥσάν λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νὰ διώχνη τὰ μαῦρα, τὰ κατασκότεινα τελώνια, πρὶν προφθάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πανιά

σου. Σύρε, πουλί μου, στο καλό, καί στήν καλή τήν ώρα ! Στο καλό !

Νά κι ἡ σκούνα τοῦ καπετάν Ἀποστόλη τοῦ Βιδενλή, καινούργιο σκαρί, ἡ τετάρτη ἢ πέμπτη, τήν ὁποῖαν κατορθώνει ἐν-τός δεκαετίας νά σκαρώσῃ, μ' ὅλην τῆς τύχης τήν καταδρομήν. Ἔπεσε πολὺ γιαλό, δὲν τὴν ἤυρε καλὰ τὸ ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα σὰν ψύλλοι, ποὺ πηδοῦν ἐμπρὸς κι ὀπίσω στήν κουβέρτα. Δούλευέ τα, καπετάνιο μου ! Παναγιὰ μπροστά σας ! Στο καλό, στο καλό !

Β'

Ἡ Φλανδρώ. — Παιδιά μου, κορίτσια μου, ἀρχίζει νά ὀμιλῇ ἡ γρια-Συρραχίνα, παλαιὰ καπετάνισσα· μετὰ τὸ ραβδάκι τῆς καί μετὰ τὸ καλαθάκι τῆς στὸ χέρι, μετὰ τὰ ὀγδόντα χρόνια στήν πλάτη, μπόρεσε κι ἀνέβη τὸν ἀνήφορον καί ἤλθε, διὰ νά καμαρώσῃ, ἴσως διὰ τελευταίαν φορὰν, τὸ καράβι τοῦ γυιοῦ τῆς, ποὺ ἔφευγε. Ξέρετε τί μεγάλη χάρι ἔχει, καί πόσο καλὸ ἔκαμε στοὺς θαλασσινοὺς αὐτὸ τὸ ἐκκλησιδάκι τῆς Μεγαλόχαρης ;

— Πῶς δὲν τὸ ξέρουμε ; εἶπαν αἱ ἄλλαι· ἄς ἔχῃ δόξα τὸ ὄνομά τῆς.

— Τὸ ἐξωκκλήσι αὐτὸ ἀγίασε καὶ μέρωσε ὅλο τὸ ἄγριο κῦμα· πρωτότερα εἶχε κατάρρα ὅλος αὐτὸς ὁ γιαλός.

— Γιατί ;

— Βλέπετε κεῖνο τὸ βράχο, κάτω στὸ κῦμα, ποὺ ξεχωρίζει ἀπ' τὸ γιαλό ; ... ποὺ φαίνεται σὰν ἄνθρωπος, ποὺ μοιάζει σὰν γυναῖκα ; Ἐκεῖνη εἶναι τὸ Φλανδρώ.

— Ναί, τὸ Φλανδρώ, εἶπεν ἡ ὑπερεξηκοντοῦτις Χατζηχάναινα. Κάτι ἔχω ἀκουστά μου. Ἐσὺ θὰ τὸ ξέρης καλύτερα θεια-Φλωρού.

— Τὸ βλέπετε κι εἶναι ξέρα, εἶπεν ἡ Φλωρού, ἡ Συρραχίνα· μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρὸ ἦταν ἄνθρωπος.

— Ἀνθρώπος ;

— Ἀνθρώπος, καθὼς ἐμεῖς. Γυναῖκα.

Αἱ ἄλλαι ἤκουον μετὰ ἀπορίαν. Ἡ γρια-Συρραχίνα ἤρχισε νά διηγῆται·

—Στόν καιρό τών παλαιών Ἑλλήνων ἦτον μιὰ κόρη ἀρχοντοπούλα, πού τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα ἢ Φλανδρῶ. Ἡ Φλανδρῶ εἶχε ὀνομαστή ἔτσι—καθὼς μοῦ ἔλεγε ὁ πνευματικός, ἀπάνω στόν Ἀι-Χαράλαμπο· ὅσο τὸ θυμοῦμαι, μακαρία ἡ ψυχὴ του. Ἦμουν μικρὸ κορίτσι, δώδεκα χρόνων, καὶ μὲ πῆγε ἡ μάνα μου νὰ ξαγορευτῶ * τὴ μεγάλη Τετράδη. . . τὸ τί μῶλεγε ὁ πνευματικός δὲν ἀγκικοῦσα. . . Τὸ νόημά του δὲν τὸ καταλάβαινα, τὰ λόγια τὰ θυμόμουν, κι ὕστερ' ἀπὸ χρόνια. . . τὸ κορίτσι πρέπει νὰ ἔναι φρόνιμο καὶ ντροπαλό, νὰ ἔναι ὑπάκουο, ν' ἀγαπᾷ τὸν κύρη του καὶ τὴ μανούλα του· καὶ σὰν μεγαλώσῃ καὶ δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ παντρευτῇ, μὲ τὴν εὐκὴ τῶν γονιῶν του, νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της.

Μοῦ ἔφερε τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων. . . Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, πού προσκυνοῦσαν τὰ εἰδῶλα. . . Κεῖνον τὸν καιρὸ ἦτον μιὰ, πού τὴν ἔλεγαν Φλάνδρα, Φλανδρῶ. Φλανδρῶ θὰ πῇ Φιλανδρῶ. Φιλανδρῶ θὰ πῇ μιὰ, πού ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της. Φλανδρῶ τὴν εἶπαν. Φλανδρῶ βγήκε. Ἀγάπησε ὁλόψυχα τὸν ἄνδρα της, ὅσο πού ἔχασε τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου κι ἔγινε πέτρα γι' αὐτό. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἦτον ἓνας караβοκύρης, ὁμορφοπαλληκάρι, κι ἐγνώρισε τὸ Φλανδρῶ, καὶ τὴν ἐγύρεψε, καὶ τῆς ἔδωσε ἀρραβῶνα. Σὰν τῆς ἔδωσε ἀρραβῶνα, ἐσκάρωσε καινούριο καράβι· καὶ σὰν ἐσκάρωσε τὸ καράβι, ἔγινε κι ὁ γάμος· καὶ σὰν ἔγινε ὁ γάμος, ἔρριξε τὸ καράβι στὸ γιאלό, κι ἐμπαρκάρισε κι ἐπῆγε νὰ ταξιδέψῃ.

Τότε τὸ Φλανδρῶ ἦρθε ν' ἀγναντέψῃ, σὰν καλὴ ὥρα, σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο γιאלό. Ξεκολλοῦσε ἡ ψυχὴ της, πού ἔφευγε ὁ ἄνδρας της· δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βαστάξῃ, νὰ στηλώσῃ τὴν καρδιά της. Ἀγνάντεψε τὸ καράβι, πού ἔφευγε, κι ἐκλαψε πικρὰ κι ἔπεσαν τὰ δάκρυά της στὰ κύματα· καὶ τὰ κύματα ἐπικράθηκαν, κι ἐφαρμακώθηκαν, καὶ θύμωσαν, κι ἀγρίεψαν, κι ἐθέριεψαν. . . καὶ στὸ δρόμο τους, πού ἠῦραν τὸ καράβι, ἐπνιξαν τὸν ἄνδρα τῆς Φλανδρῶς, κι ἔγινε ἀγυρισιὰ του. . .

Καὶ τὸ Φλανδρῶ ἦρθε καὶ ξαναῆρθε σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο γιאלό κι ἐκοίταζε κι ἀγνάντευε. . . κι ἐπερίμενε, κι ἐκαρτεροῦσε, κι ἀπάντεχε. Πέρασαν μῆνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυὸ χρόνια, πέρασαν τρία. . . καὶ τὸ καράβι πουθενὰ δὲν ἐφάνηκε. . . Καὶ τὴν Φλάνδρα ἀπὸ τὴν ψεγάδα ἐκπαρτάσθη ἡ Κοληθάλασσα, καὶ τὰ

μάτια της ἐστέγνωσαν, καὶ δὲν εἶχε πλιὰ δάκρυ νὰ χύσῃ, καὶ παρακάλεσε τοὺς Θεοὺς της, ποὺ ἦταν Εἰδῶλα, πέτρες, νὰ τῆς κάμουν τὴ χάρι νὰ γίνῃ κι αὐτὴ εἰδῶλο, βράχος, πέτρα . . . καὶ τὸ ζήτημά της ἐγίνε, καὶ τὴν ἔκαμαν βράχο, ξέρα . . . μὲ τὸ σκῆμα τ' ἀνθρώπινον, ποὺ τρίβηκε καὶ φθάρηκε ἀπὸ τὰ κύματα ὕστερ' ἀπὸ χιλιάδες χρόνια· καὶ τ' ἀνθρωπινὸ τὸ σκῆμα φαίνεται ἀκόμα· καὶ νά, ὁ βράχος ἐκεῖ, ἡ πέτρα, ποὺ θαλασσοδέρνεται καὶ χτυπᾷ καὶ βογγᾷ ἀπάνω της τὸ κύμα . . . κι ἡ φωνὴ της, τὸ βογγητὸ τῆς θάλασσας . . . Νά, ἡ ξέρα ἐκεῖ. Αὐτὴ ναιὶ ἡ Φλανδρῶ.

—Ὑστερα, μὲ χρόνια πολλὰ, σὰν ἦρθε ὁ Χριστὸς ν' ἀγιάσῃ τὰ νερά, γιὰ νὰ βαπτιστῇ ἡ πλάσι, μιὰ χριστιανὴ ἀρχόντισσα, ἡ Χατζηγιάνναινα, ποὺ εἶχαν σκαρώσει τὰ παιδιὰ της δύο καράβια, ἔταξε στὴν Παναγιά, κι ἔχτισε αὐτὸ τὸ παρακκλήσι γιὰ τὸ καλὸ κατευόδιο τῶν παιδιῶν της . . . "Ἄς δώσῃ ἡ Παναγία καὶ σήμερα νά'ναι καλὸ κατευόδιο στοὺς ἄνδρες σας, στ' ἀδέρφια σας καὶ στοὺς γονιούς σας.

—Φχαριστοῦμε· ὁμοίως καὶ στὰ παιδάκια σου, θεια-Φλωρού.

Γ'

Στὸ καλὸ. Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνε κατὰ τὸ βουνό, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἀφαντα πρὸ ὥρας· καὶ ἡ τελευταία γολέτα, μικρὸν κατὰ μικρόν, ἐχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσάτα, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους, κι ἤβγαζαν καυκαληθρες καὶ μυρόνια, κι ἔκοφταν φτέρες κι ἀγριομάραθα. Σιγὰ σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνόν καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζε εἰς τὰ δένδρα, καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της κι ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὰ πανιά καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν караβιῶν. Καὶ βαθιά εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἠκούσθη, εἰ μὴ τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πρυλιοῦ, καὶ τὸ ἄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιάς ναυτικῶν, μελλόντων ν' ἀναχωρήσωσιν αὐρίον.

—Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ

Τὸ σπῖτι πού γεννήθηκα, κι ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχειό εἶναι καὶ μὲ προσκαλεῖ, ψυχὴ καὶ μὲ προσμένει.
Τὸ σπῖτι πού γεννήθηκα, ἴδιο στὴν ἴδια στράτα,
στὰ μάτια μου ὅλο ὑψώνεται καὶ μ' ὅλα του τὰ νιάτα.
Τὸ σπῖτι, ἂν τοῦ νοθέψανε τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα,
καὶ ἀνόθευτο καὶ ἀχάλαστο, καὶ μὲ προσμένει ἀκόμα.
Τῆς πόρτας του ἡ παλαιῖκή κορώννα, ὦ! νά, ἡ καμάρα!
μόνο οἱ χορδὲς τῆς λείπουνε γιὰ νά γενῇ κιθάρα...
νά συνοδέψῃ τοῦ σπιτιοῦ τ' ὀλόχαρο τραγοῦδι.
Πρὸς τὸ παιδί γυρίζω ἀνθός, δροσιὰ ξεπεταροῦδι,
πάω στὴ φωλιά, στὴ γάστρα μου, στὸ πρωί μου, στὸ μαγνήτη,
στὴ ζέστα τῆς μητέρας μου, στὸ πατρικὸ ἅγιο σπῖτι.
Ἄς ἦρθαν τὰ γεράματα κι ἄς κύλησαν οἱ χρόνοι,
ἀπ' τὸ ψιμῦθι τοῦ ἀλλαγμοῦ κι ἀπ' τοῦ χαμοῦ τὴ σκόνῃ,
καὶ ἀπείραχτο κι ἀνέγγιχτο στὴ Μοῖρα ἀγνάντια στέκει,
κι ἀπὸ τὸν κῆπο του γιὰ μὲ χλωρὰ στεφάνια πλέκει.
Τοῦ κάκου οἱ ἔγνοιες, οἱ καιροί, πληγὲς καρδιῶν καὶ τόπων.
Τὰ μάτια μου ἄλλα, κι ἄλλα εἶναι τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.
Ἀπὸ τὴν ἱσκιερὴ ἔμπατὴ στὴ φωτισμένη σάλα
μὲ τ' ἀκριβὸ ρολοῖ χρυσὸ στὴν κρυσταλλένια γυάλα,
ὅλα βαμμένα ρυθμικά, γιορτιάτικα ντυμένα,
πρόσωπα, ἀντικείμενα μὲ καρτεροῦν ἔμένα.
Στὸ πλάι τῆς δούλας τῆς πιστῆς ἡ ἀρχόντισσα γιαγιά μου
καὶ ἡ ρήγισσα τῆς προκοπῆς, ἡ μάνα μου, ὦ χαρά μου!
τὸ στερνογέννητο καρπὸ στὴν ἀγκαλιά, καὶ πέρα,
μπρὸς σὲ χαρτιὰ τὸ φάντασμα γνοιασμένο τοῦ πατέρα.
Καὶ μέσ' ἀπ' τοὺς ἀνασασμοὺς τοῦ ρόδου καὶ τοῦ дуόσμου
καὶ δουλευτῆς καὶ φυτευτῆς τοῦ κήπου, ὁ ἀδελφός μου.
Τὸ σπῖτι πού γεννήθηκα, κι ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι,
στοιχειό, καὶ σὰν ἀπάτητο μὲ ζῇ καὶ μὲ προσμένει.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

(Ζωγραφικός πίνακας Γ. Ίακωβίδου)

Ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ κάμῃ τὰ πρῶτα τοῦ βήματα ὁ μικρὸς ἑγγονος — ἄς τὸν ποῦμε Θανούλη — ποῦ μὲ τόση λαχτάρα περιμένουν ὅλοι στὸ σπίτι. Ἡ γιαγιά, ἡ καλὴ γιαγιά, ποῦ ξέρει τόσα ὠραῖα παραμύθια, ἡ γιαγιά, ποῦ ξαναγίνεται παιδί μὲ τὰ ἐγγόνια, ὀρθὴ κρατεῖ μὲ τὰ δυό της χέρια ἐλαφρὰ στὴν ἀγκαλιά της τὸ χαριτωμένο μικρούλη. Γερὸ καὶ ἴσιο εἶναι τὸ γεροντικό της κορμί. Καλοφορεμένη ἔχει τὴ ζακέτα της, ποῦ τὴ σφιχτοδένει στὴ μέση ἡ καθαρὴ ποδιά της. Τὰ μαλλιά της, ἂν καὶ εἶναι καλοχτενισμένα, δείχνουν πρὸς τὰ πίσω, πῶς μὲ τις θωπεῖες τοῦ Θανούλη ἔφυγαν ἀπὸ τὴ σειρὰ τους. "Ἀχ, τί σοῦ εἶναι αὐτὸ τὸ σκανδαλάκι, ὅλο μὲ τὰ μαλλιά της γιαγιᾶς τὰ βάνει! Καὶ ἡ γιαγιά εὐχαρίστως τὸν ἀφήνει νὰ τῆς τὰ τραβᾷ.

Τὰ δάχτυλά της μισοανοιγμένα μόλις ἐγγίζουν ἀπαλὰ τὸ στήθος τοῦ κι εἶναι ἔτοιμα ν' ἀποσυρθοῦν, γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερο.

Μὲ πόση χαρούμενη στοργὴ καὶ πόση προσοχὴ χυμένη στὸ γεροντικό της πρόσωπο παρακολουθεῖ τὴν κίνηση τοῦ μικρούλη;

Καὶ ὁ μικρὸς; Νὰ τος, μὲ τὸ ὀλόλευκο φόρεμά του, παχουλὸς παχουλός, γεμάτος ὑγεία καὶ ζωὴ· ὁλοκάθαρο εἶναι τὸ πρόσωπό του μὲ κάτι μαγουλάκια γιὰ φίλημα. Ἀχτένιστα, ἀλλὰ στρωμένα εἶναι τὰ ἀραιὰ καὶ πρωτόφαντα μαλλιάκια του. Καὶ τί δὲ σοῦ λένε ἐκεῖνα τὰ σκανταλιάρικα ματάκια του. Γνωρίζει τὴ στοργὴ τῆς γιαγιᾶς καὶ τῆς ἔχει ἀπόλυτὴ ἐμπιστοσύνη· καὶ γι' αὐτὸ τὸ γελαστὸ στόμα του φαίνεται σὰ νὰ φωνάζῃ:

— Γιαγιάκα μου, δὲ φοβοῦμαι — κι ἄς φοβᾶται καὶ λίγο — ἐσὺ εἶσαι κοντά μου! Πῶς νὰ φοβηθῶ;

Χαρούμενος λοιπὸν πατάει τὸ ἓνα τοῦ πόδι στὸ τραπέζι, ἐνῶ σηκώνει τὸ ἄλλο, ἔτοιμος νὰ περπατήσῃ.

Νιώθει τὴ μεγάλη χαρὰ, ποῦ τοῦ δίνει ἡ ἱκανοποίηση τῆς πρώτης ἐλευθερίας· ἀκούει τὶς θερμὲς προτροπές, παίρνει θάρρος καὶ ξεκινᾷ γελαστός, σὰ νὰ λέῃ:

— Ἐννοια σας, ξέρω ἐγὼ τί νὰ κάμω!

"Ανθὲ ἀκόμη κρατεῖ στὸ χεράκι του ὁ χαριτωμένος μικρού-

λης· εἶναι τὰ ἄνθη γιὰ τὸ στεφάνι τῆς νίκης του γιὰ τὰ πρῶτα του βήματα.

Ἀπέναντί τους, στὴν ἄλλη μεριά τοῦ τραπεζιοῦ, κάθεται ἡ ἀδελφούλα του· ὁ ζωγράφος μ' αὐτὸ θέλει νὰ δείξη, πὼς δὲν ὑπάρχει κίνδυνος. Ποιὸς κάθεται στὸ σπίτι, ὅταν κινδυνεύη ἕνα μικρό ; Κοιτάζει τὸν ἀγαπημένο της ἀδελφὸ μὲ τὸ πιὸ τρυφερὸ καὶ στοργικὸ βλέμμα· τὸ νιώθουμε ἀπὸ τὴν κίνησή της· ἀπλώνει τὸ χέρι της, ἀνοίγει τὰ δάχτυλα, ἔτοιμη νὰ τὸν πιάσῃ, νὰ τὸν βοηθήσῃ λέγοντάς του :

—“Ἐλα, χρυσό μου, ἔλα ! “Ἐλα ! Ἡ ἀδελφούλα σου εἶναι ἐδῶ· θὰ σὲ πιάσῃ. Ἐμπρός, ἔλα ! ἔλα !

Καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσῃ ὁ καλλιτέχνης τὴν τρυφερότητα τῆς ὥραίας αὐτῆς οἰκογενειακῆς σκηνῆς, τοποθετεῖ ἀριστερὰ σὲ μέρος καταφανὲς μιὰ γλάστρα μ' ἕνα ἀνθισμένο φυτὸ. Σὲ μιὰ τέτοια γιορτὴ τοῦ σπιτιοῦ τὰ ἄνθη εἶναι ἀπαραίτητα, γιὰ νὰ δειξομε τὴ χαρά.

Ὁ ζωγραφικὸς αὐτὸς πίνακας εἶναι τόσο ζωντανός, ὥστε ἀπ' αὐτὸν ἐμπνεύστηκε ὁ ποιητὴς Πολέμης τὸ ἀκόλουθο ὠραῖο παιδικὸ ποίημα, ποὺ ἐρμηνεύει τὴν συγκινητικὴ σκηνὴ του :

Χαρῶπό καὶ φοβισμένο
μὲ τὰ μάτια γελαστά,
στὸ τραπέζι ἀνεβασμένο
ἢ γιὰγιά του τὸ βαστᾶ.

Τὸ βαστᾶ καὶ προσπαθεῖ
μιὰ στιγμούλα νὰ τ' ἀφήσῃ,
νὰ τὸ κἀνῃ νὰ σταθῇ,
νὰ τὸ κἀνῃ νὰ βαδίσῃ.

Ἀπ' ἀντίκρυ ἢ Ἀντιγόνῃ,
ἀδελφούλα του καλή,
τὰ χεράκια της ἀπλώνει
καὶ μὲ γέλια τὸ καλεῖ.



Καὶ τοῦ κράζει δυνατά :
—“Έλα, ἔλα ! Πάρε θάρρος !
Σήκωσε καμαρωτὰ
τοῦ μικροῦ κορμιοῦ τὸ βάρος.

Βάδιζε καὶ μὴ φοβᾶσαι,
ὅπως δὲ φοβοῦμ’ ἐγώ·
τίποτε μὴ συλλογᾶσαι,
μὴ γυρεύης ὁδηγό.

Κι ἢ γιαγιά χαμογελᾷ
καὶ τοῦ λέει : Πρὶν βαδίσης,
πρῶτα κοίταξε καλὰ,
ποῦ τὸ πόδι θὰ πατήσης.

Πρῶτο βῆμα, ποῦ θὰ κάνης,
τὴν ὁρμή σου νὰ κρατῆς·
στὸ σκοπὸ ποτὲ δὲ φθάνεις,
ἂν δὲν ξέρης ποῦ πατεῖς.

Τώρα ἀκόμη σὲ βαστῶ·
ὅταν μόνο θὰ βαδίζης,
φρόντισε νά’ναι σωστὸ
κάθε βῆμα, ποῦ θ’ ἀρχίζης.

Ν. Α. Κοτόπουλος





ΣΤ΄

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Ἡ δύναμις δὲν εἶναι καὶ δὲν ζῇ
παρὰ μᾶζι . . .
μὲ τὴ δικαιοσύνη.

Κ. Παλαμάς

ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΑΝΔΡΑΣ

[Δύο εργάτες — μινωαδόροι, δυναμιτιστές — φτιάχνουν μέσα σ' ένα παλιόσπιτο του Μεγαλοχωριού έκρηκτικά μείγματα και φουσίγια για μιάν εταιρία, που θέλει νά διαλύσει ένα βονλιωμένο στην άρρογιαλιά ληϊτό. Ξαφνικά παίρνει φωτιά τὸ σπίτι. Στην τραγική αὐτή στιγμή ὁ Λεωνῆς Δοίβας, ἕνας νέος ζωγράφος, μόνος προστάτης τῆς ὁρφανῆς καὶ ἀγαπημένης ἀδελφῆς του Ἀδριανῆς, ρίχνεται στή φω-
βεὴ πυρκαγιά μὲ μεγάλη ἀταπιάση, γιὰ νὰ σώσει ἕνα παιδάκι. . . .]

„... Ἐκείνη τὴ στιγμή ἴσα ἴσα ἀκούστηκε ἕνας δυνατὸς κρότος, ἐκεῖ κατὰ τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, καὶ καταπόδι φωνές. “Αγριες φωνές. Κατόπι μπιστολιές. Ἀπανωτὲς μπιστολιές καὶ σὲ λίγο οἱ καμπάνες. “Ἐνα καμπανητὸ ἄταχτο, ἐπίμονο, βιαστικό.

Μιά φλόγα κοκκινωπὴ ξεμπουκάρισε ἀπὸ κάπου καὶ ἔρριξε τὴν αἱματηρὴ τῆς ἀναλαμπὴ πάνω στοὺς τοίχους καὶ τὰ κερα-
μῖδια τῶν τριγυρινῶν σπιτιῶν. Κατόπι ἄλλη μιὰ χύθηκε, σὰ ζωο-
φανταστικό, θυμωμένο καὶ λυγρό. “Ἐνα θεριό, ποὺ ἦταν ὅλο γλῶσσα. Βγῆκε μιὰ ἀπὸ ἕνα παράθυρο καὶ μονομιᾶς τραβήχτηκε πίσω σὰ μέσα σὲ σκοτεινὸ καταπιῶνα. Κατόπι ξετινάχτηκε ἔξω σβέλητ κι ὠργισμένη. Ὁρμοῦσε καὶ λύγιζε, κρέμαγε κυματιστὰ καὶ πάλι στύλωνε ὀρθὴ καὶ σειόταν σὰ θυμωμένο ἔρπετό.

— Πυρκαγιά ! . . .

Τραβᾶνε κατὰ κεῖ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές τοῦ χωριοῦ. “Ολοι οἱ δρόμοι μαυρίζουν ἀπὸ τὸν κόσμο, τὰ καλντερίμια βουίζουν ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ καὶ ἀπὸ τὶς φωνές. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους τρέ-
χει ὁ Δήμαρχος.

Οἱ ἐθελοντὲς πυροσβέστες τοῦ δήμου ἔρχονται μὲ τὶς κά-
σκες τους, ἔρχονται μὲ τὴν κόκκινη ἀντλία τοῦ Δημαρχείου
μέσα στὸν ἀποθεωτικὸ ἀλαλαγμὸ τῶν παιδιῶν . . .

“Ἐξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ποὺ καιγόταν, οἱ χωροφύλακες τοῦ
σταθμοῦ μάταια πολεμοῦσαν νὰ κρατήσουν σὲ ἀπόσταση τὸν
κόσμο, ποὺ στριμωχνόταν γύρω. Ἦταν τὸ σπίτι τῆς εταιρίας
τοῦ βαποριοῦ, ποὺ καιγόταν. Ἐκεῖ στὸ ἰσόγειο ἀποθήκευαν ὅλα
τους. Μηχανήματα, παλαμάρια, φυτίλια, καὶ ἐκρηκτικὰ φουσίγ-
για. Πῆραν φωτιά τὰ μίγματα κι ἄναψε τὸ σπίτι . . .

Οἱ πυροσβέστες ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν, μὲ τὴ μικρὴ ἀν-
τιφωσφαιστική. Ὁ πυρκαγιά ἔσβησε ἀπὸ τὸ ἴσος.

τλία. "Ένα πλήθος άνδρες και γυναίκες της γειτονιάς κουβαλούσαν αδιάκοπα νερό με τους γκαζοτενεκέδες κι έβρεχαν τὰ γειτονικά παραθυρόφυλλα και τις στέγες. "Όμως μέσα στο σπίτι οι φλόγες λαμπάδιαζαν στο έπάνω πάτωμα από τὰ παράθυρα και κανένας δέν τολμούσε νὰ πλησιάση. . .

"Όλοι ρωτούσαν με μεγάλες φωνές, αν ήταν μέσα οι μινιδόροι ή πρόφθασαν και βγήκαν. Και κανένας δέν ήξερε τί νὰ πη. Μέσα σ' όλους ήταν ή φρίκη και ή συνανθρώπινη συμπάθεια για τή φοβερή περίπτωση, μήπως απόμειναν μέσα οι εργάτες. . .

"Αξαφνα όλο τὸ πλήθος τρικύμισε.

— Οι μινιδόροι! . . . Σηκώθηκε μιὰ φωνή από παντού.

"Η ξυλένια έξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ανοίξει από μέσα, και χύθηκαν έξω οι δύο άνθρωποι.

— "Α, γλίτωσαν! . . . "Ακούστηκε απ' όλα τὰ στόματα, χιλιόφωνη κραυγή.

"Όμως τήν ίδια σχεδόν στιγμή χύμηξε μιὰ γυναίκα. Ρίχτηκε μέσα στον κόσμο ξεφωνίζοντας :

— Γλυτώστε το, χριστιανοί! Γλυτώστε το, Χριστιανοί!

Πολεμούσε νὰ τρέξη στο σπίτι, που καιγόταν πια όλο τὸ έπάνω πάτωμα με πιὸ μεγάλη όρμή, από τή στιγμή που άνοιξε ή έξώπορτα. Δυὸ πυροσβέστες τήν άρπαξαν από τὰ χέρια.

— Ποιό, μωρή Σταυρή;

— Τὸ μωρό μου! σκληρίζει ή γυναίκα και τινάζεται ξεφρενιασμένη πρὸς τις φλόγες. "Η Φανούλα μου εἶναι μέσα! "Εγὼ ή έρημη τό 'στείλα νὰ τὸν καλέσω! "Εγὼ ή έρημη!

"Εκείνη τή στιγμή προφθαίνει ὁ διευθυντής τῆς εταιρίας. Εἶναι λαχανιασμένος από τὸ τρέξιμο. Ξεκαπέλωτος και ξετραχηλισμένος. Κουνά τὰ χέρια του σαν τρελὸς και φωνάζει με παραμορφωμένο πρόσωπο. Φωνάζει δυνατὰ σαν τελάλης :

— Τὸ νοῦ σας; Στο κάτω πάτωμα εἶναι δυὸ κάσες δυναμίτες!

Μονομιᾶς γίνεται μιὰ καινούργια χλαλοή. "Ο κόσμος τσιρίζει και τσαλαπατιέται νὰ φύγη από τὸν πανικό.

— Τορπίλια!

Ὁ Δήμαρχος τρέχει καὶ σπρώχνει ὅλους νὰ φύγουν. Τὸ ἴδιο κι οἱ χωροφύλακες. Ὁ Λεωνὴς τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τοῦ λέει γρήγορα στ' αὐτί:

—Νουνέ, ἔχε τὸ νοῦ σου στὶς γυναῖκες.

Καὶ τοῦ δείχνει τὴν ἀδερφή του καὶ τὶς δημαρχοπούλες.

Σύγκαира τινάζεται μέσ' ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ μὲ τρεῖς τέσσερες δρασκελιές χώνεται μέσα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Δὲ βλέπει τίποτε. Νιώθει μονάχα τὸν καπνὸ νὰ κατεβαίνει πηχτὸς ἀπὸ τ' ἀπάνω πάτωμα, νὰ κυλᾷ μαῦρος ἀπὸ τὸ ἀνοιγμὰ τῆς σκάλας, πού φεγγοβολᾷ κόκκινο τὸ λοξό της τετράγωνο.

—Φανούλα! Φωνάζει πνιγμένος. Φανούλα! Σωπαίνει ν' ἀκούσῃ. Δὲν ἀκούει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὰ δοκάρια, πού τρίζουν καὶ πέφτουν στὸ πάνω πάτωμα, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

—Φανούλα!

Μπαίνει σ' ἓνα δωμάτιο ὀλοσκοτεινὸ, δίχως παράθυρο. Φωνάζει κι ἀφουγκράζεται*. Τίποτε. Ψάχνει μὲ τὰ χέρια του, μὲ τὰ πόδια του. Μπερδεύεται σὲ σκοινιά, σὲ σφυριά, σὲ κάσες. Βγαίνει καὶ τρυπώνει σ' ἄλλη κάμαρη. Τίποτε κι ἐκεῖ. Δὲν ἔχει ἄλλη χώρα στὸ ἰσόγειο. «Πάει, θὰ κήκε!», συλλογίζεται.

Ἐνα ἀναμμένο ξύλο πετάγεται σφυρίζοντας ἀπὸ τὴ σκάλα πρὸς τὸ μέρος του· τὰ σκαλοπάτια γιομίζουν κόκκινα κάρβουνα. Πέφτει τρομαγμένος πρὸς τὰ πίσω καὶ πιάνεται ἀπὸ ἓνα πιθάρι χτισμένο στὸ χῶμα. Ἔτσι τοῦ ῥχεται καὶ χώνει μέσα τὸ χέρι του. Φουχτιάζει ἓνα κεφαλάκι καὶ δυὸ μαλακὰ χεράκια, πού εἶναι κλειδωμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφαλάκι, γιὰ νὰ τὸ προστατέψουν.

Τὸ τραβᾷ μὲ ἄγρια χαρά, ἢ καρδιά του κλωτσᾷ μέσα στὰ στήθια. Τὸ σέρνει, κι αὐτὸ ἀντιστέκεται καὶ κλαίει τρομαγμένο καὶ πιάνεται ἀπὸ τὰ χεῖλια τοῦ πιθαριοῦ νὰ μὴν ξεκολλήσῃ. Τ' ἀρπάζει στὴ μασχάλη του καὶ χύνεται ἔξω...

Ὁ κόσμος εἶχε τραβηχτὴ μακριά, ὥς κάτω στὴν ἀκρογιαλιά, κι ἀκούει ἓναν χιλιόφωνο ἀλαλαγμὸ νὰ ξεσπᾷ στὸ φανερῶμά του. Εἶναι μιά πολυσύνθετη κραυγὴ χαρᾶς, πού κυλᾷ σὰν κῶμα. Τρέχει πρὸς τὰ κεῖ. Μιά γυναῖκα—ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ—τὸν σέρνει, κλαίει σὰν τρελή, περδουκλώνεται στὰ πόδια του καὶ τοῦ φιλᾷ τὰ παπούτσια. Τῆς ἀφήνει τὸ παιδί, ξεμπερ-

δεύει με δυσκολία από τὰ χέρια της καί γυρεύει τῖς γυναῖκες. Δὲν τῖς βλέπει πουθενά.

— 'Αδριανή! φωνάζει δυνατά. 'Αδριανή!

— 'Εδῶ! . . . Τοῦ φωνάζει ἡ δημαρχοπούλα.

Κουνᾷ ψηλά τὸ χέρι της νὰ τὴν δῇ. Εἶναι ἐκεῖ στὸν ἄμμο . . . Μιὰ λιποθυμιά, μὰ δὲν εἶναι τίποτε. Τῆς πέρασε.

Τρέχει καὶ τὰ μηλίγγια του χτυποῦν σφυριές. 'Η ἀδερφή του εἶναι μέσα στὴν ἀγκαλιά τῶν κοριτσιῶν. 'Ο γιατρός τῆς χτυπᾷ ἐλαφριά τὸ χέρι. Τῆς μιᾶ σὰν σὲ παιδί.

— Μπράβο! Δὲν ἔχετε τίποτε. Νά τος ὁ ἀδερφός σας . . .

'Ο Λεωνῆς τὴν παίρνει στὴν ἀγκαλιά του . . . Φωνάζει τρομαγμένος :

— 'Αδριανή!

Αὐτὴ ἀνοίγει τὰ μάτια της, τὸν ἀγκαλιάζει κι ἀρχίζει νὰ κλαίη μ' ἀναφυλλητά . . .

— Δὲν εἶναι τίποτε' λέει ὁ γιατρός. Μιὰ ἐλαφριά λιποθυμιά, περαστική . . .

'Ο Δήμαρχος εἶναι ἄνω κάτω ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

— Λεωνή μου, γυιέ μου, λέει καὶ ἡ φωνὴ του τρέμει. "Ελα νὰ σὲ φιλήσω. Εἶσαι ἀληθινὸς ἄνδρας καὶ καλὸς ἄνθρωπος . . . Νά, σὰν τὸν πατέρα σου!

Στὰ μάτια τοῦ Λεωνῆ τρέχουν χοντρά δάκρυα, φωτισμένα ἀπὸ τὴ φωτιά. Πολεμᾷ νὰ τὰ κρύψῃ καὶ χαμογελᾷ . . .

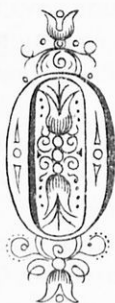
« 'Η Δασκάλα μὲ τὰ χοντὰ μάτια » ('Απόσπασμα) Στράτης Μυριβήλης



Ο ΚΑΛΟΣ ΣΠΟΡΕΥΣ

«Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι
τὸν σπόρον αὐτοῦ»

(Λουκᾶς, η' 5)



παπᾶς τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ τριμμένο
ράσο, τ' ἄσπρα γένεια, τῇ γαλήνῃ,
περνάει μέσ' στὸ χωράφι τ' ὠργωμένο
κι ἀπλόχερα τὸ σπόρο γύρω ἀφήνει.

Μὲ κινήματα ἀργά, σάμπως νὰ δίνη
στὴ μάνα γῆ εὐλογίες, τὸ διαβασμένο
σιτάρι του σκορπάει μ' ἐμπιστοσύνη
στὸ πατρικό του χῶμα τὸ βρεγμένο.

«Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ . . .» κι ἀργοσαλεύουν
σὲ ψαλμό, ἀλληλουία λέν τὰ χεῖλη . . .
Χινόπωρο, στοιβές τὰ φύλλα ρεύουν

στὰ χαντάκια πεσμένα. Νά, τοῦ Ἀπρίλη
τὸ φῶς μέσ' στὴν ψυχὴ του ὁ γέρος φέρνει,
καθῶς, σὰ βιβλικὸς λευίτης, σπέρνει . . .

Θεοφάνεια. Ὁ οὐρανὸς πανηγυρίζει.
Ἕνα ἄσπρο περιστέρι φεύγει ἀπάνου.
Μ' ἓνα κλωνί ὁ παπᾶς δεντρολιβάνου
μ' ἁγιασμὸ τὸ γρασίδι του ραντίζει.

Ἡ δέηση κρίνος μέσα του κι ἀνθίζει,
γιὰ τὸ δικό του τὸ ψωμί, γιὰ τοῦ ζητιάνου.
Τὰ μυστικὰ τὰ λόγια μουρμουρίζει,
ποὺ λένε γιὰ τὸ θᾶμα τοῦ Ἰορδάνου.

Καὶ πέφτει τὸ νεράκι τ' ἁγιασμένο,
διαμάντια ὀγρά, στὸ πράσινο χωράφι,
Σὲ κάθε αὐλάκι πέφτει χλοῖσμένο,

στά φύτρα, στ' άγριολούλουδα, στ' άγκάθι,
πέφτει στο νέο σιτάρι και στο βάτο,
και στο σκορπιό, που κρύβεται από κάτω.

Και νά, του θεριστή του μήνα ή ώρα,
των έργων και των κόπων ή μητέρα.
Μιά χρυσοθάλασσα είναι καρποφόρα
ό κάμπος, που γιορτάζει πέρα ως πέρα.

Ύγείας κι όμορφιάς σχήματα τώρα,
τά στάχυα, που τρεμίζουν στον άγέρα,
μέ ύποταγή προσμένουν την ήμέρα
νά δώσουν, ίερή θυσία, τα δώρα.

Και νά, ό καλός σπορέας ό γέρος φτάνει,
κι άστράφτει πιο πολύ ή μορφή ή χιονάτη,
παρά τó καλοτρόχιστο δρεπάνι.

Μά κόβοντας τó στάρι και την ήρα,
για τόν τσιγγάνο τó φτωχό θ' άφήση κάτι,
για τó πουλάκι του Θεού και για τή χήρα.

«*Ημερολόγιον της Μεγ. Ελλάδος*», 1923

Αιμιλία Στεφ. Λάφρη



Ο ΦΙΛΟΞΕΝΟΣ

Ὁ φιλόξενος προσκαλεῖ στο σπίτι του καὶ περιποιεῖται τὸν ξένον του, φερόμενος ἀπὸ ἀπλοῦν αἶσθημα φιλοξενίας. Ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ τὴν εὐχαρίστηση νὰ ἔχῃ στο σπίτι του τὸν φίλον του καὶ ἂν δυνατόν, νὰ κάμῃ καὶ στὸν φίλον του εὐχαρίστηση.

Σὲ δέχεται σπίτι του γκαρδιακά, μοιράζει μαζί σου τὸ καθημερουσιό του ἢ καὶ σὲ γνοιάζεται καὶ μὲ τὸ περισσότερο κατὰ τὰ μέσα του, διὰ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ τοῦ δίνει ἡ παρουσία σου.

Ἡ πίκρα ποὺ λαβαίνει, ὅταν φεύγῃς ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἐξισοῦται μὲ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ ἔλαβε, ὅταν σ' ἐδέχτηκε. Ἐπειδὴ, βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀφήνεις ἓνα κενὸν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ εἰς τὴν καρδιά του.

Ἡ λιτότης τῶν φαγητῶν ὅπου μπορεῖ νὰ δώσῃ ἢ τῶν ἐπίπλων ὅπου μπορεῖ νὰ δείξῃ, δὲν εἶναι ἀρκετὴ νὰ βαστάξῃ τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς του· καὶ προσκαλεῖ προθύμως τὸ φίλο του ὅλο τὸ ἴδιο, σὰν νὰ εἶχε νὰν τοῦ προσφέρῃ τὰ ἐκλεχτότερα φαγητά, σὰ νὰ εἶχε τὸ σπίτι του ἐφωδιασμένο μὲ τὰ λαμπρότερα ἐπιπλά.

Ἡ φιλοξενία τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἶναι γνησίᾳ φιλοξενία καὶ εἶναι ἀγαπητὴ καὶ ἀξιότιμη.

Εἶναι δὲ καὶ

Ο ΑΠΟΜΙΜΗΤΗΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Τοῦτος σὲ προσκαλεῖ στο σπίτι του καὶ σὲ φιλοξενεῖ διὰ νὰ σοῦ ἐπιδείξῃ κάτι τὸ ὁποῖον ἤθελε σὲ κάμει νὰν τὸν μακαρίσῃς, τὸν πλοῦτο του, τὰ πολυτελῆ ἐπιπλά του, τὰ σπάνια φαγητά του, τὴν εὐκοσμίαν εἰς ὅλα του, εἰς ἓνα λόγον τὴν εὐημερίαν του. "Ετσι, νὰ σὲ κάμῃ νὰ εἰπῇ μέσα σου «Καλότυχος τοῦτος ὁ ἄνθρωπος».

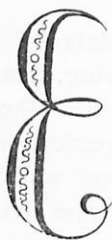
Τὸ νὰ στοχάζεται ὅτι σοῦ ἔμπνευσεν ἓναν τέτοιον θαυμασμόν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τοῦ κάνει τόσῃν εὐχαρίστηση, ὥστε εὐχαρίστως νὰ λάβῃ τὴν ἐνόχληση νὰ σὲ φιλοξενήσῃ· ἀλλὰ δὲν τὸν ἐγνοιάζει διόλου διὰ σέ.

Τοῦ κούφου τούτου ἡ ἀπομίμηση φιλοξενίας εἶναι μία ἀπὸ τίς τόσες ἀδυναμίες τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως, καὶ μπορούμε νὰ κλείσωμε τὰ μάτια μας ἀπάνου σ' ἐδούτη.

«Ἴδου ὁ ἄνθρωπος»

Ἀνδρέας Λαοκαράτος

ΤΖΙΤΖΙΚΑΣ ΚΑΙ ΓΡΥΛΟΣ



Ἰπε μιὰ νύχτα ὁ τζίτζικας τοῦ γρύλου :

— Δὲν πᾶς καὶ σύ, καημένε, νὰ ἡσυχάσης,
ποὺ ὅλοι κοιμῶνται κι εἶσαι σὺ μονάχος,
ὁποῦ περνᾷς τὴ νύχτα τραγουδώντας.
"Ἀσωτε, ἀσώτου τέκνο, ποὺ ἀσωτεύεις
ἕναν πολὺτιμο καιρό, ποὺ ἠμπόρειες
νὰ τὸν οἰκονομᾷς γιὰ νὰ κοιμᾷσαι!

— Ναί, λέει ὁ γρύλος, ἴσια κουβεντιάξεις·
λὲς τὴν ἀλήθεια· καὶ θαυμάζω μόνο
πῶς, τζίτζικας ἐσύ, μιλεῖς γιὰ γνώση,
γιὰ οἰκονομία καιροῦ καὶ γιὰ ἡσυχία.
Δὲν εἶσαι σὺ, ποὺ ὅλημερίς, στὸν ἴσκιο
ἐνὸς πράσινου δέντρου, τριζονίζεις
τραγοῦδια βαρετὰ καὶ δίχως τέλος ;
καὶ κουφαίνεις τοὺς κάμπους καὶ ἀλαλιάζεις
τοὺς ἐργάτες, ποὺ κάνουν τὴ δουλειὰ τους ;
καὶ σπατάλησες πάντα τὸν καιρό σου
τραγουδώντας ἀμέριμνα ὅλη μέρα ;
Πῶς ἦρθες τώρα ἀπάνου ἀπ' τὸ κλαρί σου
νὰ διδάξης ἐμᾶς σιωπὴ, ἡσυχία,
οἰκονομία καιροῦ, φρόνηση, γνώση ;
᾽ὦ τζίτζικά μου ! καὶ συμπάθησέ με,
συμπάθησέ με, στὸ λέω πάλε, μὰ . . .
θέλεις νὰ 'χης δικαίωμα νὰ ὀρμηνεύης ;
Κάνε σὺ πρῶτος ὅσα συμβουλευεῖς.

« Στιχορογήματα »

Ἀνδρέας Λαοχαράτος



ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΣ



ἐν ἀποφασίζει ποτὲ σταθερῶς διὰ τίποτε. Κυμαίνεται διαρκῶς μεταξὺ τοῦ ναὶ καὶ τοῦ ὄχι. Δύο βήματα ἔμπρὸς καὶ δύο πίσω. Νὰ πάῃ ἀπ' ἐδῶ ἢ ἀπ' ἐκεῖ ; Νὰ τραβήξῃ δεξιὰ ἢ ἀριστερά ; Νὰ κάμῃ αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο ;

Σκέπτεται, διστάζει, προχωρεῖ, ἐπιστρέφει, εὐρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον.

Τοῦ ἔρχεται ἑξαφνα, διὰ μίαν στιγμὴν, νὰ κάμῃ ἓνα περίπατον ἕως τὴν Κηφισίαν, νὰ ξεσκάσῃ τέλος πάντων, βρὲ ἀδελφέ, κι αὐτὸς λιγάκι !

Ντύνεται, συγυρίζεται καὶ ξεκινᾷ. Πρὶν φθάσῃ στὴν ἐξώπορτα ἔχει ἀλλάξει σχέδιον : Καὶ γιατί τάχα στὴν Κηφισιά ; Δὲν πάω καλύτερα στοῦ Φάληρο, ποὺ φυσάει καὶ μπάτης ; καὶ ἀλλάζει δρομολόγιον.

Φθάνει εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ τράμ. Κάνει ν' ἀναβῇ. 'Αλλὰ μὲ τὸ ἓνα πόδι ἐπὶ τῆς ἀναβάθρας καὶ μὲ τὸ ἄλλο μετέωρον εἰς τὸ κενὸν ἀλλάζει γνώμην : Καλύτερα στοῦ Ζάππειον. Κι ἐκεῖ φυσάει. "Ἐχει δροσιὰ καὶ θέα. Καὶ διευθύνεται πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Προχωρεῖ ὀλίγα βήματα. Κοντοστεκεται. Μονολογεῖ. Καὶ αὐτομάτως ἀλλάζει κατεύθυνσιν. "Ὁχι, ἀδελφέ ! Τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια ! Προτιμᾷ ἓνα δυὸ γύρους στὴν πλατεῖα, ποὺ παίζει κι ἡ μουσική. 'Αλλ' ἕως νὰ τὸ καλοσυλλογισθῇ, ἀλλάζει ἀπόφασιν : Νὰ καθίσῃ στοῦ καφενεῖο, νὰ κουβεντιάσῃ μὲ κανένα ἢ νὰ διαβάσῃ καμιά ἐφημερίδα. Πλησιάζει. 'Ανοίγει τὴ θύρα καὶ κινεῖται μηχανικῶς νὰ εἰσέλθῃ. 'Αλλά, γιὰ στάσου ! Τί νὰ κάμῃ, σὲ παρακαλῶ, ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν κλειστὸν ἀέρα, τοὺς καπνοὺς καὶ τὸν θόρυβον ; "Ὁχι, ἀδελφέ ! "Ἄς λείπῃ ! "Ἐπέρασεν ἄλλωστε καὶ ἡ ὥρα τοῦ περιπάτου. Αὔριο πιά.

Καὶ ξαναγυρίζει σπίτι του μὲ δέκα ὥραῖα σχέδια περιπάτου, χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ κανένα.

« Τὰ παρῶνα τῆς ζωῆς »

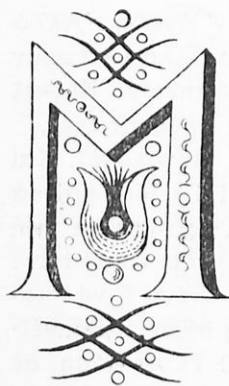
Κ. Σκόκος



ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗΤΣΑΚΗ

[Εἰς τὰ 1894 ὁ Μητούκης εὐρίσκεται χάριν ἀναγνῶντος εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐκεῖ ἔλαβε μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλ. Μωραΐτιδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ μετὰ τὴν ἀκόλουθον ἰδιότητά του. Ἡ ἐπιστολή εἶναι φιλολογικὴ καὶ μεγάλον ἐνδιαφέροντος. Ὁ Μ. φιλοσοφεῖ, κρίνει, ἐπαινεῖ, καταδικάζει, εἰρωνεύεται....]

Κέρκυρα, 12 Μαΐου 1894



ἐ τὴν ἴδια καὶ ἀκόμη περισσότερη χαρὰ ἐδιάβασα, ἀδελφὲ Μωραΐτιδη, καὶ τὸ δεύτερον μετὸς τὴν ζηλευτὴν ἀγαθότητα καὶ εἰλικρίνειαν, μετὸς τὴν ἀγαστήν* ἀφέλειαν καὶ χάριν γραμμένο καλὸ σου γράμμα. Καὶ μοιλονότι ἐγὼ αἰσθάνομαι συνήθως ἀκόμη μεγαλύτερην ἀπέχθειαν καὶ ἀπὸ σένα πρὸς τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τοῦ ὕλικου κόπου, ὅπου παρέχει στοὺς τεμπέληδες σὰν ἐμένα, δὲν ἀποδίδει τοῦλάχιστον σχεδὸν ποτὲ μετὰ τὴν αὐτὴν ζωὴν εἴτε τῆς Σκέψεως τὰς συλλήψεις, εἴτε τῆς ψυχῆς τὰ συναισθήματα, δὲν ἠμπορῶ παρὰ νὰ σοῦ ἀπαντήσω μ' εὐχαρίστησιν· διότι, ὅπως πολὺ καλὰ τὸ λές, λίγες εἶναι οἱ στιγμὲς καὶ οἱ εὐκαιρίαι, πού μπορεῖ κανεὶς αὐτὸν τὸν καιρὸν ν' ἀνταλλάξῃ ἔστω καὶ ἀπὸ μακριὰ δύο λόγια ὅχι ἀνιὰρὰ μ' ἓνα ἄνθρωπον.

Ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ πρὸ ἑνὸς μηνὸς ἐλθὼν ἐκ τῆς ἀλλοκότου Πάτρας, τὴν ὁποίαν εἶδα ἀρκετά, ἐγκατασταθεὶς εἰς ἓνα παρά-

λιον δωμάτιον παρὰ τὰ λεγόμενα Μουράγια· δὲν εἰξέρω δὲ πόσο θὰ μείνω, διότι εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος, ἐπειδὴ ὁ τόπος, ἂν καὶ μικρός, ἔχει ὅλας τὰς εὐκολίας πόλεως εὐρωπαϊκῆς, γιὰ νὰ μείνη κανεὶς λίγον καιρὸ· συγχρόνως δὲ σοῦ παρέχει καὶ τὴν μεγαλύτερην ἀπόλαυσιν, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος εὐρισκόμενος ὑπὸ τοὺς πνευματικούς καὶ σωματικούς ὄρους, ποὺ εὐρίσκομαι σήμερον ἐγώ, τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ νὰ αἰσθάνωμαι ἑαυτὸν μόνον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὀχληροῦς γνωρίμους εἰς τὸ δρόμο, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὀχληροτέρους ἐπισκέπτας κατ' οἶκον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ παντοῖα μωρὰ κοινωνικὰ δεσμά, τὰ ὁποῖα ἐξ ἀνεξηγήτου ἔρωτος πρὸς τὴν δουλείαν ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ ἀνόητος θνητός, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τοὺς φλυάρους, ἀπὸ τοὺς περιέργους, ἀπὸ τοὺς κουτούς, ἥσυχον καὶ ἐλεύθερον, ἀκριβῶς σὰν νὰ εἶσαι εἰς μεγάλον κέντρον.

Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἐγὼ κατὰ τὰς ἐρημικὰς ἐξοχικὰς περιπλανήσεις μου, ἀνάμεσα εἰς τοὺς χλοερούς καμπίσκους καὶ τὰ γραφικώτατα βουνάκια τοῦ ὠραίου τούτου νησιοῦ, πολὺ θὰ ἤθελα ἐν τούτοις, μ' ὅλον τὸν ἔρωτά μου πρὸς τὴν μόνωσιν καὶ πρὸς τὴν σιωπὴν, νὰ συναντοῦσα ἑξαφνα καμιά φορά, ἂν ἦτο δυνατόν, καὶ κανένα βαθυπώγωνα* μὲ μαῦρα γένεια καὶ μὲ σπιθοβολοῦντα μάτια, ὁ ὁποῖος νὰ εἶναι δάσκαλος, καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴν ἔχη τίποτε τὸ σχολαστικόν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν φαίνεται εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ περνᾷ ὡς μισάνθρωπος καὶ ἐν τούτοις νὰ ἔχη ἀγαθωτάτην καρδίαν καὶ ζωηρότατο πνεῦμα· νὰ μὴν ἀκούεται σχεδὸν καθόλου καὶ νὰ φαίνεται ὥσάν μὴ ὑπάρχων, ἀλλ' ἐν τούτοις νὰ ἐργάζεται σιωπηλῶς καὶ ἀθορύβως πολὺ περισσότερον καὶ πολὺ καλύτερα καὶ πολὺ χρησιμώτερα ἀπὸ πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα σαλπίζουν ὅλες οἱ σάλπιγγες τῆς Φήμης· νὰ νομίζεται ὡς δύστροπος καὶ ἐν τούτοις νὰ εἶναι ὅλο γέλοιο — κίχ, κίχ, κίχ, μὲ τὸ πλευρὸ — καὶ μεταδοτικὴν εὐθυμίαν, τὸν Μωραϊτίδην τέλος πάντων, τὸν ὁποῖον, ὅσο καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀκόμη αἱ ποικίλαι βιωτικαὶ περιστάσεις μὲ ἐμπόδιζαν νὰ βλέπω, πάντοτε ὅμως ἐνθυμούμουν καὶ ἀγαποῦσα καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔβλεπα συχνότερα. Ἀλλὰ ἀφοῦ δυστυχῶς δὲν εἶναι δυνατόν, τί νὰ γίνῃ. Ἄς τοῦ γράφουμε τούλάχιστον καμιά φορά καὶ ἄς μᾶς γράφῃ, ἔστω καὶ ἀργά, ἂν καὶ

ἡ μία μετὰ καλῶν φίλων κουβέντα τρομερὰ εὐχάριστος, κόπος ὅμως τὸ γράψιμο, ἀλήθεια ἀδελφέ, κόπος.

Μοῦ φαίνεται παράξενο, ἀγαπητέ Μωραΐτιδη, νὰ σὲ βλέπω νὰ μοῦ λές, ὅτι μ' εὐχαριστεῖς, διότι σὲ ἐνθαρρύνω εἰς τὴν φιλολογικὴν σου ἐργασίαν, ἐνῶ ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεως γιὰ τὴ δική μου. "Ἄλλως τε ἐγὼ κυρίως, ὅταν κάτι τι ποὺ γράφει κανένας μοῦ ἀρέσῃ, μὲ ἐξεγείρῃ, μὲ ἐλκύῃ, ὅχι γιὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνω, ἀλλὰ ἀνάγκη τῆς φύσεώς μου, τοῦ χαρακτηῖρος μου, τῆς ἰδιοσυγκρασίας μου εἶναι νὰ τὸ φωνάξω, νὰ τὸ διακηρύξω, εἴτε φίλος μου, εἴτε ἄγνωστός μου, εἴτε ὁμόφρων μου εἴτε καὶ ἀντιποδόφρων μου, ὅπως πάλι, ὅταν κάτι τι δὲ μ' ἀρέσῃ, δὲ μ' εὐχαριστῇ, ἀνάγκη εἶναι νὰ τὸ εἶπω, νὰ τὸ φωνάξω, νὰ τὸ διαλαλήσω, ἔστω καὶ ἂν εἶναι σχετικὸς μου, ἄσχετός μου, μισητός μου ἢ ἀγαπητός μου, σύντροφός μου ἢ ἀντίθετός μου ὁ ἐνδιαφερόμενος.

"Ἐτσι λοιπὸν δὲν ἤμποροῦσα φυσικὰ παρὰ νὰ ἐκτιμῶσω ὅ,τι εὑρίσκα ἄξιον ἐκτιμήσεως εἰς τὴν ἐργασίαν σου καὶ νὰ τὸ εἰπῶ, ἀνεξαρτήτως πάσης ἰδέας ἐνθαρρύνσεως, καὶ ἔστω καὶ ἂν οἱ ἰδιωτικὲς σχέσεις μας δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ εἶναι τόσο στενές ὅσο καὶ μὲ ἄλλους ἐκ τῶν συναδέλφων μας. Διότι ἐγὼ—καὶ ὅλη ἡ φιλολογικὴ μου πορεία ἕως τώρα νομίζω, ὅτι τὸ μαρτυρεῖ—ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἤμπόρεσα νὰ ἐννοήσω ποτὲ εἶναι τὸ Ψεῦδος, τὸ Συμφέρον, ἡ Ἀδικία, προκειμένου περὶ πνευματικῆς ἐργασίας, προκειμένου περὶ ἀγώνων πνευματικῶν. Εἰς τὴν συνήθη Ζωὴν ὁ ἀγὼν γίνεται περὶ ψωμιοῦ, περὶ ἐκπληρώσεως φυσικῶν ἀναγκῶν ἀδυσωπῆτων, περὶ ἀπολαύσεως ἀτομικῶν ἐν γένει ὠφελιμάτων, τῶν ὁποίων τὸ ποσὸν φύσει εἶναι ὠρισμένον καὶ περιορισμένον δι' ἓνα ἕκαστον ἐκ τῶν ἀγωνιζομένων. Ἀλλ' εἰς τὴν πνευματικὴν Ζωὴν, ἀλλ' εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν, ἀλλ' εἰς τὴν πνευματικὴν πάλην, ποῖος εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἀγῶνος;

Ἡ Κοινὴ ὠφέλεια, ἡ Κοινὴ Ἀπόλαυσις. Καὶ ποῖον τὸ ἔπαθλον διὰ τοὺς ἀγωνιζομένους; Ἡ τιμὴ, τὸ ὄνομα. Ἄλλο δὲν ὑπάρχει, ἄλλο δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι τὸ ἔπαθλον, ἡ πάλη πρέπει νὰ διεξάγεται καὶ κατὰ τρόπον ἐπαυξάνοντα ὅσον τὸ δυνατόν τὴν Κοινὴν Ὠφέλειαν καὶ

τὴν Κοινὴν Ἀπόλαυσιν καὶ κατὰ τρόπον ἔντιμον. Ὅταν ἀγωνίζεσαι νὰ ὠφελήσης ἢ νὰ ἀνακουφίσῃς τοὺς ὁμοίους σου παρέχων εἰς αὐτοὺς τὰ δῶρα τοῦ πνεύματός σου, τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς σου, τὰ διδάγματα τῆς Σκέψεώς σου, τὰ πορίσματα τῆς Πείρας σου, πρέπει νὰ συντελῇς συγχρόνως καὶ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ὠφελείας καὶ τῆς ἀνακουφίσεως αὐτῆς ἀναγνωρίζων καὶ καθιστῶν ὅσο τὸ δυνατόν γνωστότερον ὅ,τι ἀνάλογον παρέχει εἰς αὐτοὺς καὶ ἓνας ἄλλος. Καὶ ὅταν ἀγωνίζεσαι νὰ ἀποκτήσῃς τιμὴν, νὰ ἀποκτήσῃς ὄνομα, σὺ πρῶτος ν' ἀποδίδῃς τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ τὸ πρέπον ὄνομα, εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς μόνον γι' αὐτὸ ἀγωνίζεται, μόνον γι' αὐτὸ κοπιᾷ. Πιθανὸν εἶναι ἴσως πολλὰς φορές ν' ἀπαταῖσαι ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν ἢ ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἐκτιμήσεως, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ δώσῃς εἰς τοῦτον ἢ σ' ἐκεῖνον. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει νὰ κάμῃ εἶναι ζήτημα τῆς ἀντιλήψεως. Ἡ προαίρεσις πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε εἰλικρινής. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἔτσι ὀριζομένων τῶν πραγμάτων, Ψεῦδη, Συμφέροντα, Ἀδικίες δὲ χωροῦν...

Σ' ἐξάλισα, ἀλλὰ συγχώρησέ με, εἶχα ἀνάγκη καὶ ἐγὼ νὰ ξεφουσκώσω.

Σὲ καταφιλῶ ἀδελφικῶς

Ὁ σὸς

Μιχαὴλ Μητσάκης

« Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα » σειρὰ ΣΤ'

Ἀλεξ. Μωραϊτίδης





ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗΝ ΖΩΗΝ



Ὡς σκηναί τινες μένουν ἀνεξάλειπτοι εἰς τὴν μνήμην! Ἐπεριμέναμεν τὴν μάμμην μου καὶ τὰ νεώτερά της τέκνα ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, τὸ δὲ ἱστιοφόρον πλοῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἤρχοντο, ἔμελλε ν' ἀγκυροβολήσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Στένης, ὀλίγον ἀπέχοντα τοῦ χωρίου μας. Ἀλλὰ τὰ ἱστιοφόρα δὲν ἔρχονται, καθὼς τὰ ἀτμόπλοια, εἰς ἡμέραν ἐκ τῶν προτέρων γνωστήν, πολλὰ δὲ τὰ κατερχόμενα ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης πλοῖα, ὅταν πνέῃ βορρᾶς, καὶ ὄχι ὀλίγα τὰ προσορμιζόμενα εἰς τὸν λιμένα τῆς Στένης.

Ἐκ τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας καὶ ἐκ τῆς παραλίας, ὅπου τότε καθ' ἐκάστην μᾶς ὠδήγει ἡ μητέρα μου, οἱ ὀφθαλμοὶ της παρηκολούθουν ἀτενῶς πᾶν πλοῖον κατερχόμενον τὸν Βόσπορον. Ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐνῶ ἐβαδίζαμεν ἐπὶ τῆς παραλίας, ἐν δικάταρτον ἱστιοφόρον ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὴν Στένην. Τὸ πρῶτον συναντηθὲν καῖκι μᾶς ἔφερεν ἀμέσως, τὴν μητέρα μου καὶ ἡμᾶς, τὰ δύο μεγαλύτερά της τέκνα, πρὸς τὸ πλοῖον. Ἐρριπτε τὴν ἄγκυραν, ὅτε ἐπλησιάσαμεν. Τὸ προαίσθημα τῆς μητρός μου δὲν ἦτο ἀπατηλόν. Ἀνέβημεν εἰς τὸ πλοῖον. Χαρά, δάκρυα, ἐναγκαλισμοί! Πόσον ἡγάπα ἡ μήτηρ μου τοὺς γονεῖς της, τοὺς ἀδελφούς της, καὶ πῶς μὲ ἔμαθε νὰ τοὺς ἀγαπῶ!

Ἐκτοτε ὁ εἰς Κωνσταντινούπολιν βίος μας μετεβλήθη. Ἡ μήτηρ μου εἶχε τὴν μητέρα της κι ἐγὼ εἶχα πάλιν συντρόφους καὶ συμπαίκτορας τὸν Μιχαλάκη καὶ τὴν Φρόσων¹. Οἱ περίπατοί μας ἔγιναν φαιδρότεροι καὶ ζωηρότεροι. Ὁ συνηθέστερος, παρεκτὸς τῆς παραλίας, ἦτο εἰς τὸ δάσος ὀπισθεν τοῦ χωρίου, δάσος πυκνῶν δρυῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐβλάστανεν ἄφθονος καὶ ἀκμαία πτέρις. Εἰς τὸ μέσον τοῦ δάσους ὑπῆρχεν ὁμαλὴ ἔκτασις ἄδενδρος, ὅπου ἰδίως ἐγίνοντο τὰ παίγνιά μας. Ἐκεῖθεν ὕψοῦντο εἰς τὸν ἀέρα οἱ χάρτινοι ἀετοί, εἰς τῶν ὁποίων τὴν κατασκευὴν ἐπετηδεύετο ὁ Μιχαλάκης· ἐκεῖ ἐπαίζαμεν τὰ σκλαβάκια μὲ τὰ παιδιὰ ἄλλων οἰκογενειῶν.

Τὸ δάσος ἀνῆρχετο μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ὅπου ἔκειτο ἀνεμόμυλος, τέρμα πολλάκις καὶ αὐτὸς τῶν περιπάτων μας. Ὁ λόφος ἐκεῖθεν κατήρχετο ἀποτόμως πρὸς κοιλάδα χλοερὰν, διασχιζομένην ὑπὸ διαυγοῦς ρύακος. Ἐκεῖ κατεβαίναμεν ἐνίοτε, ὅταν δὲν ἔβοσκαν ἵπποι ἀδέσμευτοι. Ἡ κοιλὰς στενεύουσα πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκαλύπτετο εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἀπὸ βαθυσκίους πλατάνους ριζοβολοῦντας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ρύακος. Ὑπὸ τοὺς πλατάνους προχωροῦντες εὕρισκόμεθα καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς προκυμαίας.

Μετὰ δύο ἔτη διήλθομεν ἐκ νέου τὸ θέρος εἰς τὸ αὐτὸ ἀγαπητὸν χωρίον. Τῶν δύο χωριστῶν ἐκεῖ διαμονῶν αἱ λεπτομέρειαι συγχέονται εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου. Κατὰ τὴν δευτέραν, νομίζω, ἐπεδόθημεν εἰς τὴν στρατηγικὴν, ἀρχηγοῦντος τοῦ Μιχαλάκη, καὶ ἐδημιουργήσαμεν πρὸς πόλεμον τάγματα ὁλόκληρα χαρτίνων πετεινῶν, ἕκαστον τάγμα διαφόρου χρώματος. Ὀλιγώτερον ἀνῶδυνος ἀπέβη δι' ἐμὲ ἄλλη τοῦ Μιχαλάκη ἔμπνευσις. Ἡθέλησεν νὰ μεταβάλωμεν τὸ σχέδιον τοῦ κήπου. Ἐπεχειρήσαμεν λοιπὸν μίαν Κυριακὴν τὴν ἐκρίζωσιν καὶ μεταφύτευσιν τῶν θάμνων, λησμονοῦντες, ὅτι οὐδὲν δικαίωμα εἶχομεν πρὸς τοῦτο.

Ἐν ἐκ τῶν πρώτων διδαγμάτων τῆς μητρός μου ἦτο νὰ

1. Σημ. Συλλογέως: Τέκνα τῆς μάμης τοῦ Βικέλα.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σέβωμαι τὴν ξένην ιδιοκτησίαν. Ποτὲ δὲν ἐπέτρεψε νὰ κόψω ἄνθος εἰς ξένον κῆπον, καὶ τώρα νὰ ἐκριζώνω φυτά! Ἡ ἐγκληματική μας πρᾶξις ἐτιμωρήθη αὐστηρῶς. Τότε πρώτην καὶ μόνην φορὰν ἐχειροτονήθημεν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικειμένης ποινῆς ἔτρεχα ἐντὸς τοῦ κήπου, κυνηγούμενος ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν μ' ἐτιμώρησεν ὅμως ἐκεῖνος, ὅτε μὲ συνέλαβε. Μὲ ὠδήγησε μετανοοῦντα εἰς τὴν μητέρα μου, καὶ παρ' ἐκείνης ἔλαβα τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας μου.

Δύναμαι, νομίζω, νὰ καυχηθῶ, ὅτι τοῦτο ὑπῆρξε τὸ βαρύτερον παιδικὸν ἀμάρτημά μου. Ἡ πρὸς τὴν μητέρα μου ἀγάπη μὲ ἀνεχαίτιζεν ἀπὸ πρᾶξιν δυναμένην νὰ τὴν δυσαρεστήσῃ, ἐπίστευα δὲ ἐνδομύχως, ὅτι καὶ μὴ παροῦσα μὲ βλέπει. Τόσον βαθεῖα ἦτο ἡ τοιαύτη ἐντύπωσις, ὥστε παρέμεινε καὶ ὅτε μετέβην εἰς τὰ ξένα. Ἡ ἰδέα, ὅτι μὲ παρακολουθεῖ πάντοτε τὸ βλέμμα της, ἰσχυροτέρα καὶ τῆς σκέψεως τοῦ «τί θὰ ἔλεγεν, ἂν μ' ἔβλεπε», ἐμπόδισεν ἴσως ἐνίστε πράξεις, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ὁμολογήσω πρὸς αὐτήν. Διότι δὲν ἤδυνάμην νὰ φαντασθῶ κὰν ὡς δυνατὴν τὴν ἀπόκρισιν τῆς ἀληθείας πρὸς ἐκείνην.

Ὅχι πρὸς ἐκείνην μόνην. Βάσιν τῆς ἀγωγῆς μου ἡ μήτηρ μου ἐθεώρει τὴν ἀποστροφὴν τοῦ ψεύδους. Μοῦ τὴν ἐνέπνευσεν ἄνευ κόπου καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος καὶ διὰ διδαγμάτων εὐστόχων. Ἐνθυμοῦμαι εἰς τὸ πρῶτον μου ἀναγνωσματάριον τὴν ἱστορίαν τοῦ «Νέου Πέρσου», ὁ ὁποῖος δὲν ἔλεγε ποτὲ ψεύματα. Συλληφθεὶς ὑπὸ ληστῶν δὲν ἀπέκρυψε τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν ἀρχιληστήν, ἐρωτῶντα ποῦ εἶχε τὰ χρήματά του. «Ὅτε δὲ ὁ ἀρχιληστὴς ἠπόρησε διὰ τὴν ἀφέλειάν του, ὁ νέος Πέρσης ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ μήτηρ του τοῦ παρήγγειλε ποτὲ νὰ μὴ εἴπῃ ψεῦμα. Τοῦτο συνεκίνησε τὸν ἀρχιληστήν, τὸν ἔφερεν εἰς θεογνωσίαν, εἰς μετάνοιαν καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὴν ἱστορίαν ἐκείνην ἐστόλιζε τόσον διὰ τῶν σχολίων της ἡ μήτηρ μου, ὥστε οὐδέποτε τὴν ἐλησμόνησα.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου δὲν ἦτο κακὴ ἡ παιδικὴ μου φύσις. Ἡμῖν ἥσυχος, εὐάγωγος, εὐτακτος. Ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι δὲν ἀπολαύουν δημοτικότητος μεταξὺ τῶν ζωηροτέρων ὁμηλικῶν των. Συντελεῖ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

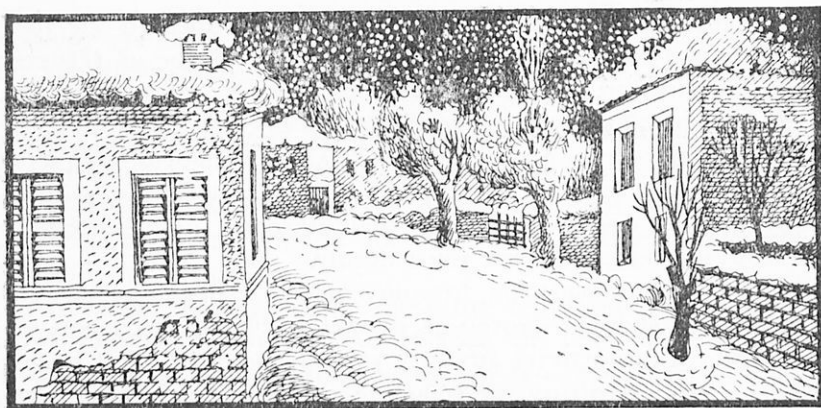
πρὸς τοῦτο τὸ ἀτύχημα, ὅτι φέρονται ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς ἀτάκτους ἢ τοὺς ἀμελεῖς. Ἡ φιλομάθειά μου ἰδίως μὲ ἐξέθετεν εἰς τὰ σκώμματα τῶν συντρόφων μου. Χάρις εἰς αὐτὴν ἀπέκτησα τὸν τίτλον τοῦ φιλοσόφου, ἔφερα δὲ βαρέως τὸν ὀνειδισμόν, τὸν ὁποῖον ὑπέκρυπτεν ἡ προσωδυμία. Ἀλλ' ἡ ἀδημονία καὶ ἡ ἀγανάκτησίς μου, ὅταν μὲ προσηγόρευαν ἐμπαικτικῶς ὡς φιλόσοφον, ἀντὶ νὰ ἀφοπλίσουν τοὺς συμπαίκτοράς μου, ἐπηύξαναν ἀπεναντίας καὶ ἐπέτειναν τὴν ἐπίθεσιν.

Τὸ κακὸν ἐκορυφώθη, ὅτε μίαν ἡμέραν ἐκάρφωσαν εἰς τὴν ράχιν μου τεμάχιον χάρτου μὲ τὴν λέξιν «Φιλόσοφος» καὶ γελῶντες καὶ φωνάζοντες ἔστησαν χορὸν γύρω μου. Ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψα τὴν αἰτίαν τῆς εὐθυμίας των καὶ μὲ κατέλαβε θρήνος καὶ κοπετός. Ἐμεσολάβησαν ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη μου, οἱ ἔνοχοι ἐτιμωρήθησαν καὶ ἔπαυσεν ἡ καταδρομή. Δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ προῖδουν ἐκεῖνοι οὔτε ἐγώ, ὅτι ἡ φιλομάθεια, διὰ τὴν ὁποίαν μὲ ἐνέπαιζον, θὰ ἦτο ἡ σωτηρία μου. Τί θὰ ἐγινόμουν εἰς τὸν μετέπειτα βίον, πόσον δυσχερεστέρα θὰ ἀπέβαιναν ἡ ὑπαρξίς μου, ἐὰν δὲν μὲ ὑπεστήριζε καὶ δὲν ἔφερε παραμυθίαν ἡ ἔμφυτος κλίσις μου πρὸς τὰ γράμματα.

« Ἡ ζωὴ μου »

Δημήτριος Βικέλας





ΒΑΡΥΧΕΙΜΩΝΙΑ



ρημος ήταν ο παράλιος δρόμος του Πειραιώς από διαβάτες. Τό σκοτάδι απλώνονταν βαθύ, διάπλατο, μαύρο πίσσα. Μονάχα τὸ χιόνι, πού τὸ στριφογύριζε στενάζοντας ὁ Βοριᾶς, σάν τὰ σκουπίδια τοῦ δρόμου ὁ ἀνεμοστρόβιλος, μονάχα αὐτὸ ἄσπριζε γύρω στὰ φανάρια, πού ἐφώτιζαν τὸ δρόμο. Γοργοί, σκυφτοὶ περνοῦσαν πού καὶ πού οἱ ἀνάργιοι διαβάτες, πού ἡ ἀνάγκη τοὺς ἔκανε ν' ἀψηφοῦν ἐκείνη τὴν ὥρα τὸν παγωμένο τὸ βοριᾶ καὶ τοῦ χιονιοῦ τὰ κρύα στὸ πρόσωπο φιλιά. Τὰ ξάρτια τῶν καρναβίων, σὰ μαῦρα φαντάσματα σκλαβωμένα ἀπὸ στεριά μὲ τὰ παλαμάρια*, ἦσαν ἀραδιασμένα στὴν παραλία.

“Ὅλες οἱ βάρκες στὸ γιαλὸ ἦσαν ἔρημες καὶ τὸ χιόνι ἐστρώνουνταν σάν ἄσπρο σάβανο ἐπάνω στὶς κουπαστές*.

Καὶ ὅμως σὲ κάτι μικρὰ ἀραδιασμένα ἐκεῖ φελουκάκια*, τόσο μικρά, πού ἐνόμιζες πὼς φθάνουν νὰ πατήσουν μέσα τρεῖς ἄνθρωποι, γιὰ νὰ πᾶν στὸ φοῦντο*, ἀπὸ κάτω ἀπὸ ἓνα πανὶ κουρελιάρικο, ἀπλωμένο σ' ἓνα κουπὶ καὶ τεντωμένο ἀπὸ τὶς δυὸ μπάντες στὴν κουπαστή*, ἦσαν κουβαριασμένες ἐκείνη τὴν ὥρα σκυμμένες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, καὶ μὲ τὸ ἀχνὸ φῶς τοῦ μι-

κροῦ φαναριοῦ, ποῦ ἦταν ἀποκάτω ἀπὸ τὸ καραβόπανο, ὅπου ἔδερνε τὸ ἀνεμόχινο, ἐβλεπες ὅλο νὰ σαλεύουν, νὰ ἀναδεύουν οἱ ἴσκιοι τους.

Καὶ ἦταν γεροντάκια ὅλοι τους.

Μορφές στεγνές ἀπὸ κρέας, κορμιὰ σακάτικα ἀπὸ τὰ κακογεράματα, χέρια σὰν ξύλινα, τρεμουλιαστά, γεμᾶτα ρόζους*.

Κι ἀπάνω στὸ κορμὶ κάτι λινὰ κουρελιασμένα πανταλόνια, μὲ χίλια μπαλώματα χονδρά, ποῦ ἐπρόδιδαν καὶ μονάχα αὐτὰ τὴν ἐρημιὰ τους.

Ἦσαν μιὰ φορὰ ναῦτες λεβέντες αὐτοί, ἄλλοι γεμιτζήδες* καραβοκυραῖοι, ποῦ τοὺς πῆρε τὰ νιάτα ἢ θάλασσα, ὅπως τ' ἄγριο μπουρίνι* παίρνει τοὺς παπαφίγκους*, καὶ ὅπως ἐκείνους, ἔτσι τοὺς ἐκουρέλιασαν κι αὐτῶν τὴ ζωὴ οἱ τρικυμίες της.

Κι ὅμως ἐκεῖ στὴ θάλασσα γυρεύουν πάντα τὸ ὑστερνὸ ψωμί, ἐκεῖ ἢ θάλασσα, ποῦ τοὺς στάθηκε τόσο σκληρὴ, κρατεῖ ἀκόμα τὴν ἀφθαρτὴ ἀγάπη τῆς καρδιάς τους. Θέλουν ἀκόμα νὰ βλέπουν τὰ κουρασμένα μάτια τους τὸ ἄσπρο φῶς νὰ χύνεται τὴ νύχτα ἀπάνου στὰ κύματα τὰ μαῦρα σὰν τὸ μελάνι τῆς σουπιᾶς. Θέλουν νὰ φθάνη ὥς τὰ κουρασμένα αὐτιά τους ὁ ἀντίλαλος τοῦ μουγκρητοῦ τῶν κυμάτων, ποῦ σπάζουν ἀφρισμένα ἀπ' ὄξω ἀπ' τοῦ λιμανιοῦ τὰ φανάρια.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς τὴν κουπαστὴ καραβιοῦ ὑπερήφανου δὲ θὰ τὴν πατήσουν πλιά. Κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲ θ' ἀνέβη πιὰ νὰ γυαλίση τῶν καταρτιῶν τὰ πόμολα.

Ἀπὸ καιρὸ ἐβγήκε ἀπὸ τὴν καρδιά τους ὁ θλιβερὸς ἀποχαιρετισμός.

Ἔχετε γειά, συντρόφοι μου, καὶ σὺ καραβοκύρη καὶ σὺ ἔα λέσα μου γλυκό, γλυκύτερο ἔα μόλα. Εἶνα ἀληθινὰ ναυάγια τῆς ζωῆς κι ὅμως οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποτὲ δὲν ἀνοίγουν στὴ ζητιανιά τὴν παλάμη τους μὲ τοὺς σκληροὺς ρόζους. Τὸ ἄγριο σχολεῖο τοῦ πελάγους τοὺς ἔκαμε ὑπερήφανους.

Καὶ νομίζουν ὅτι ἤμποροῦν ἀκόμα νὰ ζήσουν μὲ τὴν ἐργασία.

Τὰ φελουκάκια ἐκεῖνα, ποῦ μ' αὐτὰ γλείφουν τοὺς γιालούς, ζητιανεύοντας ἀπ' τὴ θάλασσα κι ὄχι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, τὰ φελουκάκια ἐκεῖνα, ποῦ μέσα σ' αὐτὰ τοὺς βρῆκε ἡ

βαρυχειμωνιά, αυτά είναι τὰ σπίτια τους, αυτά καὶ τὸ ζεστό τους κρεβάτι.

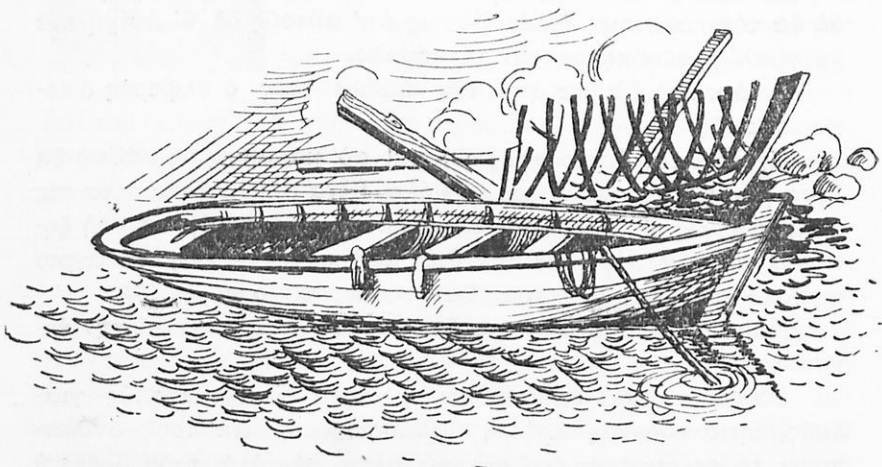
Καὶ ζοῦν μέσα στὰ ἐλεεινὰ ἐκεῖνα βαρκάκια ζητώντας ἐλεημοσύνη ἀπ' τοὺς κοντινοὺς γιαλοὺς, πότε κανένα χταπόδι, πότε ἀχινούς, πότε τίποτα μικρὰ πετρόψαρα, πιασμένα μὲ τὴν καθητὴ.

Κι ἐκεῖ ποὺ ἔβλεπα τὸ καραβόπανο τὸ σάπιο, ὅπου ἔκανε ἐμπαικτικὰ γι' αὐτοὺς τοὺς δυστυχισμένους τὰ χρέη τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ, νὰ τὸ ἀσπροκατραμῶνῃ τὸ ψιλόχινο, κι ἔβλεπα τοὺς ἥσκιους τοὺς ν' ἀναδεύουν ἀπὸ κάτω, ἐσυλλογίστηκα ἔξαφνα μὲ σφίξιμο τῆς καρδιάς, πὼς τρεῖς ἡμέρες τώρα ἡ βαρυχειμωνιά δὲν τοὺς ἄφησε νὰ γυρέψουν ψωμί ἀπ' τοῦ λιμανιοῦ τῇ φιlanθρωπία . . .

Καὶ τὰ ἐλεεινὰ φελουκάκια πονετικά γι' αὐτοὺς, ἐγύρευαν νὰ τοὺς νανουρίσουν μ' ἓνα ἀτέλειωτο μπόντζι*, ποὺ τοὺς ἔδιναν τοῦ λιμανιοῦ τὰ μικροκύματα, καὶ τὸ ψιλὸ τὸ χιόνι, σκληρό, στρογγυλὸ σὰ σκάγια ἀπὸ μάρμαρο, ὅλο κι ἔδερνε τὸ τεντωμένο καραβόπανο.

« Ναυτικὴ Ἑλλάς » IB' (1940)

Ἑμμανουὴλ Σινῆ. Αὐτοῦδης



ΠΑΡΑΞΕΝΑ

[Στα 1880 διαδόθηκε, πώς το Ἑλληνικό ζήτημα, δηλαδή ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, ποὺ εἶχαν ἐπιδιωχθῆ στο Συνέδριο τοῦ Βερολίνου νὰ παραχωρηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ λυνόταν μὲ Σουλτανικό φιομάνι. Ὁ Σουλῆς, σαιντίζοντας τὸ ἀδύνατο τοῦ πράγματος, ἔγραψε τὸ ποίημα «Σημεῖα τῶν καιρῶν», ποὺ δὲ γάνει τὴν ἐπιχειρήσιντά του γιὰ γάθε παρόμοιο ἀπίστευτο καὶ ἀδύνατο νὰ συμβῇ.]

... Ἡ φύση ξελογιάστηκε
τῆς ἔστριψαν οἱ βίδες·
μπήκαν στοὺς τόπους τὰ θεριά
καὶ βγήκαν ἔξω στὴ στεριά
οἱ γόπες* κι οἱ μαρίδες*.

Βάζουν φτερά κι ὑψώνονται
ὥς στ' ἄστρα κι οἱ γαϊδάροι.
Παίρνουνε τ' ἄφωνα φωνή,
γεννοῦν αὐγά κι οἱ πετεινοὶ
καὶ κελαηδοῦν οἱ γλάροι.

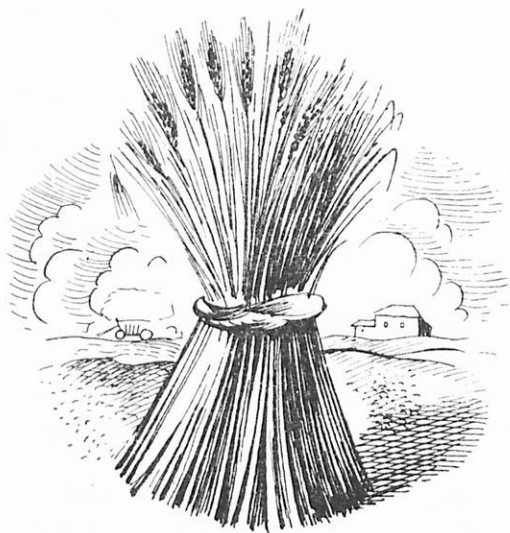
Οἱ ποντικοὶ ξετρύπωσαν
καὶ κυνηγοῦν τίς γάτες
καὶ μὲ τὴ νίκη τους αὐτὴ
μᾶς ξεφυτρώνουν δυνατοὶ
καὶ ποῦροι* ἀριστοκράτες.

Ἐμάθανε νὰ τρέχουνε
ἐμπρὸς καὶ τὰ καβούρια·
στὴ λάσπη ψύλλοι ξεπετοῦν
κι οἱ χοῖροι τ' ἄχυρα ζητοῦν
καὶ κρύβονται στ' ἀχούρια*.

Τῆς προβατίνας τὰ μαλλιά
πουλιοῦνται γιὰ μετάξια,
καὶ τὰ μυρμήκια τὰ μωρὰ
ἐγίναν ἄλογα μ' οὐρὰ
καὶ σέρνουνε τ' ἀμάξια...







Ζ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΑΥΤΗ, ΖΩΗΝ

*Μάγεμα ἡ φύσις καὶ ὄνειρο
σὴν ὁμορφίαν καὶ χάριν . . .
μὲ χίλιες βούτσες χύνεται,
μὲ χίλιες γλώσσες χορεύει.*

Α. Σολωμός

ΑΝΟΙΞΗ



ἡ ροδιομένη αὐγούλα χαιρετίζει
τ' ἀηδόνι, ὅπου' στὰ δέντρα μέσα ψάλλει,
ἡ λεμονιά ἢ πολύκαρπη, πού ἀνθίζει,
τὸ ρόδο μὲ τὰ ἀσύγκριτά του κάλλη.

Τὸ πράσινο, τὸ ὀλόξανθο χορτάρι
τὸ μυρωμένο ἀφήνει ἀνασασμό του,
χαμόδεντρο καὶ δέντρο καὶ βλαστάρι
τὴν εὐωδιά τοῦ ἀνθόβολου τοῦ πρώτου.

Τ' ἄερι πνέει γλυκά, μισοσβησμένο,
στὰ δάση, στὰ βουνά, στὰ περιγιάλια,
κι ἓνα τραγούδι ἀφήνουν μαγεμένο
θάλασσες καὶ στεριές ἀγάλια ἀγάλια.

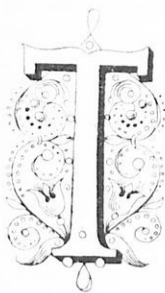
Κι ἐκεῖ πού λαμπερώτατο προβαίνει
τῶν ἀστεριῶν τ' ἀστέρι στὸν αἰθέρα,
ξαναγεννιοῦνται μὲς στὴν οἰκουμένη
τὰ πλάσματα, πού χαίρονται τὴ μέρα.

« Σύντομα »

Μιλτιάδης Μαλακάσης



Η ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ



οὐ Μαγιοῦ ροδοφαίνεται ἡμέρα,
ποῦ ὠραιότερη ἢ φύση ξυπνάει,
καὶ τὴν κάνουν λαμπρὰ καὶ γελάει,
πρασινάδες, ἀκτῖνες, νερά.
"Ἄνθη κι ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παιδιὰ κι ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι,
ἄσπροντύματα, γέλια καὶ κρότοι,
ὅλοι οἱ δρόμοι γεμᾶτοι χαρά.
Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τῇ νιότη,
ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιὰ.

« Ἀπαρτά »

Λιοντόσιος Σολωμός



ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ — ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Α'

Τρίτη μέρα πάνω στο βουνό...Κουράστηκες γλυκά σκαρφαλώνοντας στους βράχους. Καμιά κούραση δέν είναι έτσι όμορφη, σάν τόν κόπο τοῦ γεωργοῦ, ποῦ σκάβει τὸ χῶμα, σάν τόν ἀγῶνα τοῦ κυνηγοῦ, ποῦ λαχανιάζει στίς κακοτοπιές, σάν τόν ιδρώτα τοῦ ὑλοτόμου, ποῦ κατεβάζει τὸ τσεκούρι ἀπάνω στοὺς μεγάλους γέρικους κορμούς. Κάθε ἄλλη κούραση, κάθε κόπος ἄλλος, κάθε ιδρώτας ποῦ χύνεται στὴν πολιτεία μέσα, εἶναι ἀγῶνες ἄσχημοι, ξένοι στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς στέλνει τὸ γλυκύτατο ὕπνο, βάλαμο καὶ παρηγοριὰ στοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ἀκολουθοῦνε τὸ νόμο του καὶ ἀγωνίζονται στὰ ἔργα, ποῦ τοὺς προστάζει τὸ θέλημά του. Μονάχα σ' αὐτοὺς....

Πόσο γλυκὰ κοιμήθηκες κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο τῶν ἐλάτων! Τὸ δροσερὸ ἀεράκι, ψυχὴ τοῦ λόγγου, ποῦ πλανιέται μέσα στίς θαμπές πρασινάδες, ἦρθε καὶ σοῦ χάϊδεψε τὸ ιδρωμένο μέτωπο. Ἀργοπέρασε σὰ χάϊδι καὶ σὰ φιλὶ ἀπάνω στὰ βλέφαρά σου, σὰ χάϊδι καὶ σὰ φιλὶ τῆς μητέρας σου. Κι ἀπὸ τὰ πράσινα κλαδιὰ ἓνα βάλαμο γλυκὸ ἄρχισε νὰ στάζῃ μέσα στὴν ψυχὴ σου. Κι ἀποκοιμήθηκες. Χρόνια εἶχες νὰ χαρῇς τέτοιον ὕπνο. Ἴσως ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας σου. Ἐνα ἀηδόνι σὲ ξύπνησε αὐγὴ αὐγὴ μὲ τὸ τραγούδι του. Ἐνα σάλεμα τῶν κλαρίων σοῦ εἶπε: «Σήκω!» Μιὰ ἀχτίδα τοῦ Ἥλιου, δροσερὴ καὶ πρωτόβουλη, πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φύλλα καὶ σοῦ ἔνιψε τὸ πρόσωπό σου μὲ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ. «Ξύπνα!»

Ἡ ζωὴ ξαναρχίζει...

Αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ.

Β'

Ἀκοῦς τὸ χαιρετισμὸ τῶν Μυρίων; «Θάλαττα! θάλαττα!» Εἶναι ὁ παντοτεινὸς χαιρετισμός, ποῦ θὰ βγαίνει θριαμβευτικὰ ἀπὸ τὰ στήθη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸ μεγάλο ἔμψυχο στοιχεῖο. Γιατὶ τίποτα δέν εἶναι στὴ φύση τόσο ζωντανό, τόσο στοχαστικὸ μαζὶ καὶ τόσο ταιριασμένο μὲ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ σάν τὴ θάλασσα. Ψηφισμένη ἡ ἀγάπη τῆς θάλασσας, ἡ ἀγάπη τῆς γλυκειᾶς,

λησμονημένη φωνή, που πρωτακούσαμε από της μάνας μας τὰ χείλη...

Κάθεσαι στ' άκρογιαλί κι άγαπās τὰ κύματα, που φεύγουν καί μακραίνουν κατὰ τὸ πέλαγο, μὲ τὴ χαρὰ τοῦ ταξιδιου, μὲ τοῦ ξενιτεμένου τὸν πόνο. Ἡ ψυχὴ σου ταξιδεύει μαζί τους. Ποῦ πάει; Ὅπου τὴν προβοδᾷ ὁ ἄνεμος. Πάει ψάχνοντας μιὰ εὐτυχία, πάει γυρεύοντας μιὰ παρηγορία. Κυνηγáει μιὰ πατρίδα, ἓνα τραγούδι, ἓνα ὄνειρο,—ποιοὺς ξέρει!—μιὰ σκέψη, ἓνα στίχο, μιὰν ἀλήθεια, ἓναν παράδεισο. Στενόχωρη εἶναι ἡ στεριά, βουνὰ καί λόγγοι ἀντισκόβουν τὸ δρόμο, τειχιὰ ψηλὰ σκλαβώνουν ὁλόγυρα τὸν ὁδοιπόρο. Κι ἡ σκέψη ἀκόμα, ἡ φτερωτὴ, σταματάει κι αὐτὴ τὸ δρόμο της στὴ στεριά καί γυρίζει πίσω πληγμένη. Ἐλεύθερος εἶναι μονάχα τῶν κυμάτων ὁ δρόμος. Ἀπαλός, ἀνέμπος, στρωτός ὁ δρόμος τους.

Μὲ τοῦ βοριᾶ τὰ κύματα
σοῦ στέλνω χαιρετίσματα!

Τὰ κύματα ξαναγυρνοῦν ἀπὸ τὸ μεγάλο ταξίδι. Ξενιτεμένοι νοσταλγοὶ φιλοῦνε κι ἀγκαλιάζουνε τρελὰ τὰ γλυκὰ περιγιαλία. Τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο ἔρχονται, φτάνουν, κι ὅλο ἔρχονται κι ὅλο φτάνουν κι ὅλο λαχταροῦν κι ὅλο ἀναστενάζουν. Ποῦθε ἔρχονται; Ρώτησέ τα. Τί γυρεύουν;

Γιατί βογγοῦν; Γιατί λαχταροῦν; Γιατί φιλοῦνε τὴν ὁλόστρωτη ἄμμουδιὰ; Γιατί μαλώνουν μὲ τὸν περήφανο βράχο; Ρώτησέ τα. Μιὰ ζωὴ νὰ τὰ ρωτᾷς· δὲ θὰ χορτάσης ν' ἀκοῦς τὰ μυστικά τους. Γιατί τίποτα δὲν εἶναι ξένο ἀπὸ τὰ λόγια τῶν κυμάτων. Κι ἂν περιμένης κάποια χαιρετίσματα, ἐκεῖνα σοῦ τὰ φέρνουν, αὐτὰ σοῦ φέρνουν τὰ φιλιὰ τὰ ταξιδιάρικα ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους σου. Καί σὰν κινήσουν πάλι ταξιδιώτες, μυστικοὶ κι ἀκούραστοι, μὴν τὰ ρωτᾷς ποῦ πᾶνε. Μιὰ ζωὴ νὰ τὰ ρωτᾷς, δὲ θὰ χορτάσης νὰ τ' ἀκοῦς. Δῶς' τους τὰ πιὸ γλυκὰ σου χαιρετίσματα, δῶς' τους τὶς λαχτάρεις σου, τὰ μυστικά σου, τὴν καρδιά σου ὁλάκερη ξεριζωσέ τὴν ἀπὸ τὰ στήθια σου καί δῶς' τους τὴ. Ποῦ θὰ τὴν πᾶνε; Ξέρουν. Ἐκεῖ ὅπου δὲ φτάνει τ' ὄνειρο, φτάνει τὸ κύμα!

Γ'

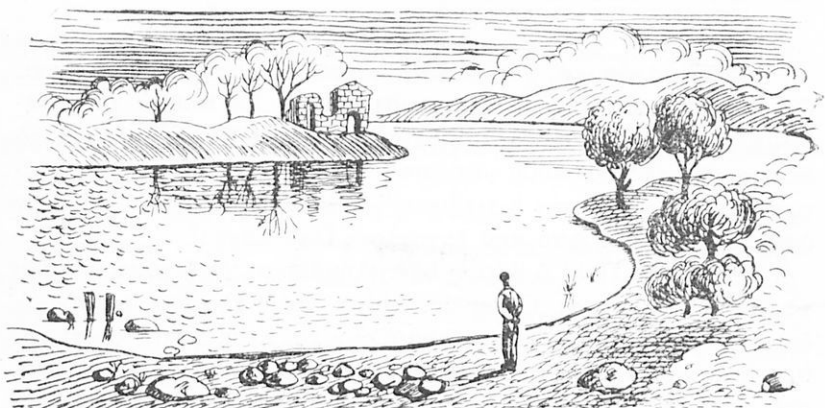
Γέμισε ἀνήσυχα, χιονισμένα φτερά ὁ ἀέρας τοῦ πελάγου. Οἱ γλάροι στήσανε χορὸ ἀπάνω στὸ κύμα. Σὰ θαῦμα τὸ φανέρωμά τους. Τὸ μάτι δὲν εἶδε τὸν ἔρχομό τους. Σκίστηκε τὸ ἄσπρο σύννεφο καὶ τοὺς γέννησε; Σκόρπισε ὁ ἀφρὸς τῶν κυμάτων καὶ τοὺς ἐπλάσε; Κατέβηκαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἢ ἀνέβηκαν ἀπὸ τὸ πέλαγο; Ἀπὸ ποῦ ἔρχονται; Ποῦ πᾶνε;

Χορεύουν. Ποτὲ ὁ ἀέρας δὲν πλημμύρισε ἀπὸ τόσο μεγάλη χαρὰ σὰν καὶ τώρα. Οὐρανός, ἀέρας καὶ θάλασσα πανηγυρίζουν μαζί τους. Καὶ καθὼς ζυγιάζουν τὰ λευκὰ φτερά καὶ καθὼς λάμπουν στὸν αἰθέρα, κυματιστὰ καὶ μαλακὰ κι ἀνάλαφρα, σοῦ μαρτυροῦν, πὼς εἶναι παιδιὰ τῆς θάλασσας, θρέμμα καὶ γέννημά της. Ὁ χορὸς τους ἔχει τὸν ἀπλὸ ρυθμὸ τῶν κυμάτων. Τὸ σάλεμά τους τὴν ὑγρότη τοῦ νεροῦ. Τὸ σῶμα τους ἀφρὸς. Τὰ στεριανὰ πουλιὰ, ὅταν περνοῦν ἀπάνω ἀπὸ τὸ κύμα, εἶναι βαριά καὶ ἄχαρα καὶ ξένα. Ὁ Βασιλιάς ὁ ἀετὸς ἀκόμα βαραίνει σὰν ἀγρίμι τὸ θαλασσινὸν ἀέρα, σὰν περάση ταξιδιώτης ξαφνικός. Τίποτα δὲ σηκώνει ἀπάνω της ἡ θάλασσα, πού νὰ μὴ μοιάζῃ μὲ τὸ κύμα της, μὲ τὸν ἀφρὸ καὶ τὴ δροσιά της.

Ὁ χορὸς κρατεῖ ἀκόμα στὸν ἀέρα. Ἀκούραστοι οἱ χαρόκοποι πλέκουν ἀνάερα τὰ παιγνίδια τους. Τὸ φῶς γίνεται πιὸ ἄσπρο ἀπάνω στὸ κύμα. Τὰ χιονάτα φτερά γαργαλοῦνε τὸ νερὸ κι ἀνατριχιάζει, χαϊδεύουν τὸν ἀέρα καὶ λιγώνεται. Ἡ θάλασσα ξέχασε ὅλους τοὺς καημούς της κι ὁ οὐρανὸς γελάει χαμηλότερα καὶ πιὸ σιμὰ στὸ κύμα.

Καὶ ὕστερα—γιὰ ἰδὲς—ἐρήμωσε ὁ ἀέρας, ἔσβησε ὁ χορὸς, χαθῆκαν οἱ τρελοὶ χαροκόποι. Θαῦμα ὁ χαμὸς τους. Σκίστηκε τὸ κύμα καὶ τοὺς ἔκρυσε, ἢ ἀνοιξὴ καὶ τοὺς ἐπῆρε;

ὦ! ἄς ἦτανε μιὰ στιγμή ἡ ψυχὴ σου πέλαγο κι ἄς εἶχε μιὰ στιγμή ἓνα πανηγύρι σὰν αὐτό, τέτοιο ἓνα θαῦμα, τέτοιο ἓνα ὄνειρο λευκό, γαλάζιο, θριαμβικόν, στεφανωμένον μὲ ἀρμυρὸν ἀφρὸ καὶ ἀνάερο χιόνι!



ΓΑΛΗΝΗ

Δέν ἀκούεται οὐτ' ἓνα κῦμα
εἰς τὴν ἔρμη ἀκρογιαλιά.
Λές κι ἡ θάλασσα κοιμᾶται
μέσ' στῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

« Ἀπαντα »

Μιχάλης Σαλταμάρας



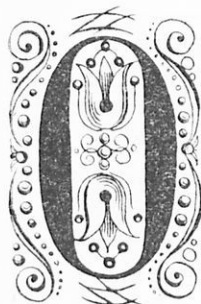
Η ΓΑΡΙΔΑ

Μουστάκια αγριόγatas, οὐρά καὶ κορμί ψαριοῦ καὶ πόδια . . . ἀκρίδας. "Ἐνα τρομερὸ πριόνι στερεωμένο στὴ μέση τοῦ κεφαλιοῦ καὶ προτεταμένο σὰ λόγχη πρὸς τὰ ἔμπρός. Δυὸ μάτια ἐξωγκωμένα, πεταμένα ἔξω, σὰ ν' ἀντικρύζουν διαρκῶς τὸ πλεόν φρικῶδες θέαμα. Αὐτὸ τὸ τέρας εἶναι ἡ γαρίδα." Ἀν ἦτανε τρεῖς χιλιάδες φορές μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι εἶναι, θὰ τρομοκρατούσε τὸ σύμπαν. Τώρα δὲν εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ ἕξη πόντους καὶ εἶναι ἡ ἴδια τρομοκρατημένη ἀπ' ὅλα τὰ ψάρια καὶ τὰ θαλασσινά.

Πλέει καὶ περπατεῖ. Πλέει στὸ νερὸ καὶ περπατεῖ στὰ χορτάρια. Κάνει ἐπίσης καὶ ἀνάποδα. Δὲ χρειάζεται γι' αὐτὸ νὰ τῆς δώσης παράγγελμα. Μόλις βουτήξης μπροστὰ τῆς τὸ δάχτυλό σου στὸ νερὸ, κάνει ἀνάποδα ὀλοταχῶς. "Ἐπειτα κάνει στοπ καὶ κατόπιν πρόσω ἡρέμα καὶ ζυγώνει στὸ δάχτυλο καὶ σκαρφαλώνει ἀπάνω . . . Τότε ἂν εἴσαι ἐπιτήδειος, τὴν πιάνεις ἀπὸ τὰ μουστάκια καὶ τὴν αἰχμαλωτίζεις. "Ἀν καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ συγγένεια μὲ τὸ σκύλο, ψοφᾷ γιὰ τὰ κόκαλα. Θέλεις νὰ παραθέσης ἕνα μεγάλο συμπόσιο στὶς γαρίδες, ρίξε ἕνα πιάτο κόκαλα στὴ θάλασσα, γιὰλὸ γιὰλὸ. "Ὅλες οἱ γαρίδες τῆς περιοχῆς θὰ σὲ ἀνακηρύξουν ἐθνικὸ τους εὐεργέτη.

Εἰς τὸ ἔνδοξό τῆς οἰκογενειακὸ δένδρο ὑπάρχουν ἄπειροι κλάδοι. Εἶναι ὁ κλάδος τῆς πράσινης γαρίδας, ποὺ ζῇ διαρκῶς στὰ καταπράσινα χορτάρια καὶ δὲ μεγαλώνει ποτέ. "Ἐπειτα ἔρχεται ὁ κλάδος τῆς ξανθοῦς γαρίδας τῶν ἄμμων, ποὺ πολλὰς φορές τὸ κορμί τῆς ἀποκτᾷ μιὰ διαφάνεια γυαλιοῦ καὶ συγγέεται μὲ τὸ νερὸ. Κατόπιν ἔρχεται ὁ κλάδος τῆς μελαχρινῆς, τῆς γαρίδας τῶν βράχων καὶ τῶν χαλικιῶν, καὶ τέλος ὁ κλάδος τῆς κόκκινης γαρίδας, ποὺ ἔχει συνταυτίσει τὴν τύχη τῆς μὲ τὴν πῖνα καὶ φιλοξενεῖται διαρκῶς μέσα στὸ καβούκι τῆς τελευταίας. Ὑπάρχει καὶ ἕνας ἄλλος κλάδος ἀκόμα. "Ἡ γάμπαρα, μεγάλη, χονδρὴ, στρομπουλή γαρίδα.

Ο ΤΡΥΓΟΣ



ταν άνθιζ' ή αγράμπελη κι άπλώνη τὰ κλαδιά της
στο σχοϊνο, στο χαμόδευδρο, στου πεύκου τὰ κλωνάρια,
στά ρέματα του ποταμου, στον έγκρεμό του βράχου,
κι άγέρα, κάμπους και βουνά, την πλάση πέρα ως πέρα
γιομίζη από μοσχοβολιά με τον άνασασμό της,
πυκνό πυκνό κι όλόμαυρο μελισσολοί πετιέται,
μέσ' από βράχους και κρινιά *, μέσ' από έρμιες και κήπους,
και τ' άνθη τους βοσκολογᾷ και παίρνει τον άχνό τους,
και διαλαλάει μ' ένα βοητό τον άναγαλλιασμό του.
Έτσι οι κοπέλες του χωριου πετιοϋνται από τὰ σπίτια
κι εις κάμπους κι εις βουνά σκορποϋν, κι όπ' ει̃ναι άμπέλια
[τρέχουν
με τὰ καλάθια τὰ πλεχτά και με τὰ βατοκόπια,
και με τραγούδια, με χαρές, όταν αρχίζη ό τρύγος.

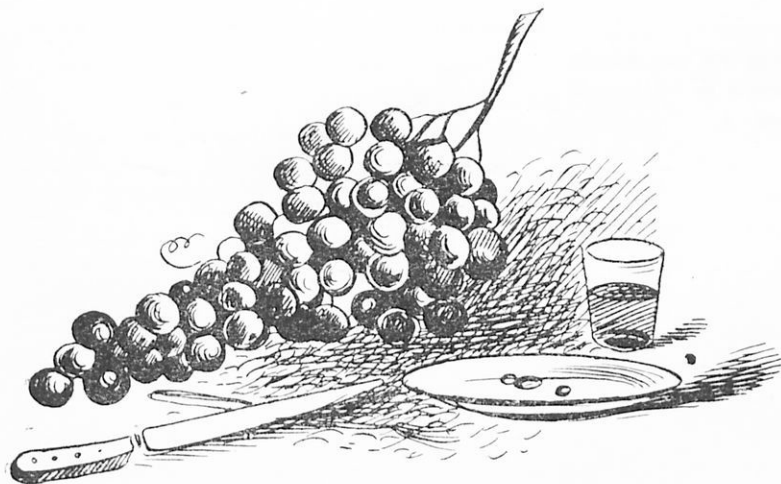
Άναταράζονται οι έρμιες, άχολογοϋν τ' άμπέλια.
Λές κι από κάθε πέτρα όρθή, λές κι από κάθε βάτο,
όπου στο χόρτο σέρνεται, κόρης κορμι φυτρώνει.
Πράσινη άπλώνεται ή φυτειά κι οι ράγες μεστωμένες,
μαυρες και κίτρινες, ξανθιές, μαυρολογοϋν, γυαλίζουν
στην πρώτη άχτιδα του ζεστοϋ του ήλιου, όπ' άνατέλλει,
σά μαϋρα μάτια, σά χοντρά κλωνιά μαργαριτάρια.
Οι βέργες οι καμαρωτές λαμποκοποϋν κι εκείνες,
κι οι περογλιές * ξαπλώνονται στα δίπλατα κρεβάτια,
και στην πυκνή τους χλωρασιά και στον βαθύ τους ίσκιο
την ιδρωμένην άργατιά δροσίζουν, άνασαιϋνουν,
την έργατιά, που όλημερης όλο τρυγάει κι άπλώνει,
την έργατιά, που λαχταρᾷ πότε νά πέση ό ήλιος,
πότε νά ίσκιώσουν τὰ ριζά, νά δροσερέψη ό κάμπος.
Νά τος ό ήλιος, που έπесе και πάει νά βασιλέψη,
νά τα, που ίσκιώσαν τὰ ριζά, και δροσερεύει ό κάμπος.

Ό ήλιος χάθη όλότελα και τὰ βουνά, σουρπώσαν,
θόλωσαν τ' άνοιχτά νερά, κι άπάνω βγήκαν τ' άστρα.

Διπλὰ ἀνασαιν' ἡ ἔργατιά κι ἀπαρατάει τὸ ἔργο.
 Κι ἐκεῖ, πού κληματόβεργες κι ἀπὸ παλιούρια* φράχτες
 καλύβι: ὁλόρθο πλέκουνε, δεῖπνον ἀπλὸ κυκλώνουν,
 καὶ τὸν ἀπλὸ τὸ δεῖπνο τους φωτάει θαμπὸ λυχνάρι.
 Ὕστερα εἰς κάθε μιὰ φυτειά, κάθε ὄχτο, κάθε ἀμπέλι,
 τρανές ἀνάβονται φωτιές μέσ' τ' ἀπλωτὸ σκοτάδι.
 Ὀλόϋρα ἀπ' τίς φωτιές σταίνουν χορὸ οἱ κοπέλες.
 Στρώνονται χάμου οἱ γέροντες κι οἱ νιοὶ κι ἀπ' ὅλους ἕνας
 τοὺς συνοδεύει τὸ χορὸ μ' ἓνα ἀπαλὸ τραγούδι.
 Καὶ μ' ἓνα λάλημα γλυκὸ γλυκὸ τοῦ ταμπουρά του,
 ὥς πού τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ τὸ μεσονύχτι δείχνουν.
 Καὶ τότες οἱ χοροὶ χαλοῦν, σκορπᾶν οἱ δουλευτάδες.
 Στρώνουν γιὰ στρώματα κλαδιὰ κι ἀποσταμένοι γέρνουν.
 Κι ἐκεῖ, πού σβήνονται οἱ φωτιές, ἔρμες ἀνάρια ἀνάρια,
 τὸ νυχτοπούλι τ' ἄγρυπνο γλυκὰ τοὺς νανουρίζει,
 ὥς πού νὰ σκάση ὁ Αὐγερινός, πού θὰ ξυπνήσουν πάλι,
 πάλι στὸ ἔργο τους νὰ μποῦν, στὸ ζηλεμένο τρύγο.

* Ὁ Τραγοῦδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς σιάνης *

Κώστας Κορσιῶλης



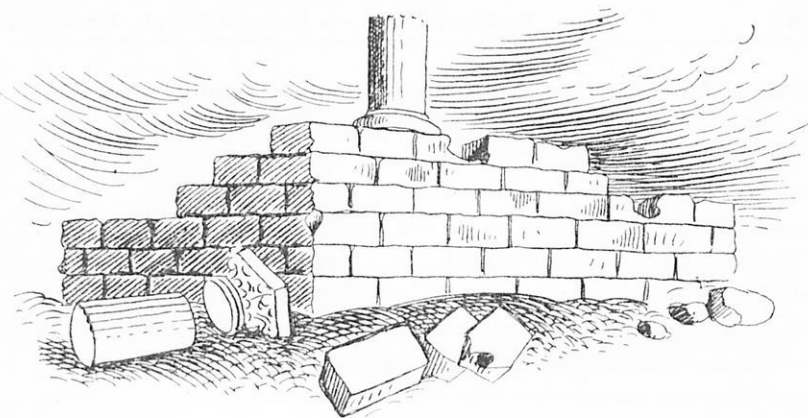


Η'

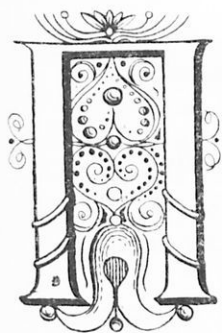
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

*Παιδίδα, σὺν τὸν ἥλιο σου,
ἥλιος ἄλλοῦ δὲ λάμπει!..*

Α. Μαβίλης



ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ



Πατρίδα, σάν τὸν ἥλιο σου, ἥλιος ἄλλου δὲ λάμπει.
Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδίζουσιν τὰ βουνά, τὰ δάσ', οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές !
'Αφρολογοῦν οἱ ρεματιές καὶ λαχταρίζ' ἡ λίμνη.
Χίλιες πουλιῶν λαλιές ἤχοῦν, τῆς ὁμορφίᾳς σου ὕμνοι·
σ' ἄπειρ' ἀστράφτουν χρώματα παντοῦ λογῆς λογῆς
τ' ἀγέρος τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς.

Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνιάς μαγνάδι*,
κι ἡ κάθε στάλ' ἀπὸ δροσιά γυαλίζει σάν πετράδι,
κι ἡ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾷ μὲ τὴν ἀναλαμπὴ
χαρά, ζωὴ καὶ δύναμη κι ἐλπίδα, ὅπου κι ἂν μῇ.

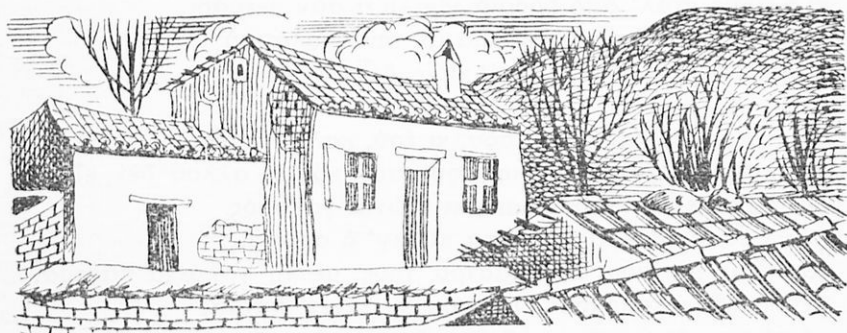
Φαντάζεσαι σάν τὸν ἥλιο σου, κι ἐσύ, καλὴ πατρίδα,
καὶ μάγια σάν τὰ μάγια σου στὸν κόσμον ἄλλου δὲν εἶδα.
Ἡ γῆ σου εἶναι παράδεισος κι αἰῶνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὰ πέλαγ' ὁ οὐρανός.
Κι οἱ νύχτες σου μὲ τ' ἄστρα τους, μὲ τὴ γαλάζια πάστρα,
μὲ τ' ἀηδονολαλήματα, τρεμάμενα σάν τ' ἄστρα,
μὲ τὸ φεγγάρι, πού περνᾷ σάν ὄνειρο εὐτυχίας,
στὴ μέση τῆς ἀπέραντης οὐράνιας ἡσυχίας,
οἱ νύχτες σου δροσοβολοῦν χιλιόπλουμα λουλούδια
καὶ στῶν παιδιῶν σου τὲς καρδιές ἀμάραντα τραγοῦδια,

σταλάζουν εις τὰ σπλάχνα τους θεράπειο λησμονιάς,
ἐλευθεριάς ἀγάλλιαση καὶ μῖσος τυραννιάς.

Μάγεμ' ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο,
λυώνονται σ' ἓνα χάραμα ξανθό, μαλαματένιο.
Γιομάτος μόσκους καὶ δροσιές, ὁ Ζέφυρος τερπνά,
μέσ' ἀπ' ἀγάπης φαντασιές τὰ πλάσματα ξυπνᾷ.
Κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλ' ὁ ἥλιος σου εις ὅλη του τὴ δόξα,
καί, σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινό,
ἕως στοῦ χρυσὸ βασίλεμα λάμπει στὸν οὐρανό.
Ἐλλάς, τὸ μεγαλεῖο σου βασίλεμα δὲν ἔχει
καὶ δίχως γνέφια τοὺς καιροὺς ἡ δόξα σου διατρέχει.
Ὅσες φορές ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίση ἐρθῇ,
θὲ νὰ σ' εὐρῇ πεντάμορφη, στεφανωμένη, ὀρθῇ.

« Ἑοῖα »

Α. Μαβέλης





Η ΑΤΤΙΚΗ

Ἀκουμβᾶ τὴν ράχιν τῆς εἰς τὴν Βοιωτίαν ἢ Ἀττικὴν, ἀναπαύεται ὀλίγον μὲ τὸν ἀγκῶνα τῆς εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ ὀλόγυρα κατὰ τὰ λοιπὰ δροσίζεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ξαπλώνει λοιπὸν τότε τὸ ἓνα τῆς πόδι εἰς τὸν Ζωστήρα, τὸ μαζεύει ἀλιν ὀλίγον, ὥς νὰ τῆς τὸ ἐδάγκασε τὸ Καβούρι, καὶ παραξαπλώνει τὸ ἄλλο εἰς τὸ Σούνιον.

Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναπαύεται μακαρίως, ἀφοῦ περιφρουρεῖται ἀπὸ τὰ τρία μεγάλα βουνά τῆς, καὶ ἔχει καὶ ἐσωτερικὰ ὄχυρώματα ἀπὸ ἄλλας βουνοσειράς! Ἐκκινοῦν ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ βουνὰ καὶ διακλαδιζόμεναι εἰς τὰ Μεσόγεια, εἰς τὸ Κατάδεμα καὶ εἰς τὰ Πρόσβορα τῆς παλαιᾶς διαιρέσεως, πλαισιώνουν τὰς πεδιάδας τῶν λευκῶν οἰκίων καὶ τῆς καπνισμένης στέγης, ὅπου ὁ χωρικός τυρβάζει* εἰς τὰ πατητήρια, εἰς τὰ λιοτρίβια* καὶ εἰς τὰ ἀλώνια, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς δρυμούς*, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἀσκητὴς προσεύχεται σιωπηλὸς καὶ γονατισμένος.

Ἡ Ἀττικὴ περιέχει εἰς μικρογραφίαν ὅ,τι ἐπιθυμεῖ νὰ ζητήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν γαλήνην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τῆς φύσεως.

Ἄλλος κόσμος εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑμητοῦ, ἄλλος ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Πεντέλης, ἄλλος ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῆς Πάρνηθος καὶ ἄλλος ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Αἰγάλεω.

«Ὁ Ἀναδρομῶς τῆς Ἀττικῆς»

Λημήτιος Γρ. Καμπούρογλου

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Μικρό μου κι ὁμορφο χωριό, δέξου τὴν προσευχή μου.
Στὴ ζέστα τῆς ἀγκάλης σου μεγάλωσε ἡ ψυχὴ μου.
Ἐσὺ τὴν καλομοίρανες καὶ ριζικὸ τῆς ἔχει
κάτι ἀπ' τῶν δέντρων τὴν κορφή κι ἀπ' τὸ νερὸ ποὺ τρέχει.

Εἴμ' ἓνας μάγος! Κάθε τι δικό σου ὅταν ἀγγίξω,
δίκρουνη βρύση δύναμης, πηγῆς χαρὰ θ' ἀνοίξω.
Μπρὸς στοῦ σπιτιοῦ μου ἀνοίγονται τὸ ἴσο σταυροδρόμι,
τῆς ἀρετῆς οἱ ἀνήφοροι, τῆς εὐτυχίας οἱ δρόμοι.

“Ὅλα γιὰ μένα χαίρονται στὴν πράσινη ἀγκαλιά σου,
ἀπ' τὴν κορφή τοῦ κάστρου σου—ὥς τὴν ἀκρογιαλιά σου.
Κι αὐτὰ τὰ κυπαρίσσια σου μαυρίζουν πρὸς τὰ ὕψη,
σὰν καλογέροι ποὺ ξορκοῦν, θλιμμένοι αὐτοί, τὴ θλίψη.

Δέ λησμονῶ τί σοῦ χρωστῶ, κι εἶμαι ὅλο εὐχὲς νὰ σώσω
χίλιες φορές, ἂν γίνεται, νὰ σοῦ τὸ ξεπληρώσω.
Μὰ ἡ πιὸ μεγάλη πληρωμὴ ποὺ θέλω νὰ σοῦ κάνω,
εἶναι νὰ ρθῶ στὸ χῶμα σου μιὰ μέρα νὰ πεθάνω.

« Ποιτὶ ξεζίνημα »

Γ. Ἀθάνας



ΜΥΣΤΡΑΣ

Χαλάσματα
(ναοί). 'Από τή Σπάρτη ὡς τὸ χωριὸ τοῦ Μυστρᾶ, παρακάτω ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ἐρείπια, εἶναι πέντε χιλιόμετρα. Ὁ δρόμος κατάφυτος καὶ χαριτωμένος ἀκολουθεῖ τὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Κνακίωνα, παραπόταμου τοῦ Εὐρώτα.

Ὁ νέος συνοικισμὸς τοῦ Μυστρᾶ, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, εἶναι χωμένος μέσα σὲ καταπράσινες πορτοκαλιᾶς φορτωμένες χρυσοῦς καρπούς. Περνοῦμε τὸ μονότοξο πέτρινο παλιὸ γεφύρι πάνω στὴν ἄγρια ρεματιὰ, ποὺ χωρίζει τὸ χωριὸ ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Μυστρά, καὶ μπαίνομε στὰ ἐρείπια.

Ἀριστερά μας ἀπὸ πάνω, ψηλὰ στὴ ράχη, κρέμεται στὸ ξάγναντο* χαριτωμένη ἢ θαυμαστὴ «Περίβλεπτος»* καὶ πλάι τῆς παραστέκει ἄγρυπνος φρουρός, ἓνας ψιλόλιγνος φράγκικος πύργος μονοκόμματος, σὰ νὰ φυλάη τὰ μυστικά τῆς περασμένης δόξας.

Ἀνεβαίνομε ἀπὸ λιθόστρωτους παλιούς δρόμους κλιμακωτούς, ἀνάμεσα σὲ χίτρια βυζαντινὰ, ποὺ ὑψώνονται ἀκόμη χωρὶς στέγες, καὶ σ' ἄλλα, ποὺ γέρνουν καὶ πέφτουν.

Ὅλη ἡ πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, ὅσο φτάνει τὸ μάτι, εἶναι κατασκέπαστη ἀπὸ ἓναν ἔρημο κόσμο, ποὺ ὅλο καὶ γκρεμίζεται. Παντοῦ γύρω τρανῶν μεγάλοπρεπων ἀρχοντικῶν καὶ παλατιῶν ἐρειπωμένα τείχη, ποὺ γέρνουν στὸ χαμό.

Ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν σκυθρωπῶν χαλασμάτων, σὲ κάθε γύρισμα καὶ σὲ κάθε ὕψωμα πανέμορφοι προβάλλουν οἱ γραφικοὶ τροῦλοι τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ ἀντέχουν ἀκόμη στῶν στοιχείων τὶς καταδρομὲς καὶ στὰ ἀγριοκαίρια. Ἡ Παντάνασσα, ἡ Ἀγία Σοφία, ὁ ἅγιος Δημήτριος κλπ.

Ὅλες τους ἔχουν εὐγενικὰ συνθέματα ταιριαστὰ ἀρμοσμένα μὲ ἔντονους γλυκοὺς χρωματισμούς. Δαντελωτὰ ἀνάγλυφα, μαρμάρινα. Βυζαντινὲς πολύτοξες ἀψίδες, ποὺ κρατοῦν ἀκόμη τὸ βάρος τῶν χλοῖσμένων ἡλιακῶν, κρεμαστῶν κήπων, ὅπου χαμογελαεὶ ψηλὰ ἡ ἄγρια ἢ ἀνεμώνη μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα.

Περιδιαβάζουμε την ένδοξη νεκρή πολιτεία. Συγκίνηση άσυγκράτητη μᾶς συγκλονίζει, ὅπως μπαίνουμε στὰ παλάτια τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Στέκουν ἀκόμη πανύψηλα στοῦ βουνοῦ τὰ φανταχτερά τείχη τους μὲ τὰ πολυάριθμα παράθυρα. Παντοῦ σπασμένα κιονόκρανα, θυρῶν μαρμάρινοι μὲ γλυφές παραστάτες, δικέφαλοι ἀετοί, στολίδια τοῦ χαμοῦ παραδομένα.

Καὶ ἡ ξαναμμένη φαντασία ζωντανεῦει ἄξαφνα στὴ μακρουλή τοῦ παλατιοῦ τὴν πόρτα τὸν Αὐτοκράτορα, ποὺ προβαίνει ἐπιβλητικός. Φορεῖ στὴν ἱερὴ κεφαλὴ του τὸ περιλαμπρό στέμμα καὶ τὰ κόκκινα σανδάλια στὰ πόδια. Μὲ ἀγέρωχο περπάτημα διαβαίνει ἐμπρὸς μας καὶ χάνεται καπνὸς μὲς στὰ χαλάσματα . . .

Ὅμορφιές. Ἀντίλαλοι ξυπνοῦν παράδοξοι στὴ σιγαλιὰ τῶν χαλασμάτων. Ἀρνιῶν βελάσματα ἀντηχοῦν μέσα ἀπὸ τὰ πολυστοα βυζαντινὰ παλάτια καὶ τὰ κουδουνίσματα τους μελωδικὰ ἀνεβαίνουν στὰ ὑψώματα τῶν ἑρειπίων ἀπὸ τὸν κατάφυτο κάμφο τοῦ Εὐρώτα κάτω. Πουλιῶν κελαδήματα ἀντιλαλοῦν καὶ πολλαπλασιάζονται μέσα στὶς βαθιεῖς πολυθόλωτες στέρνες.

Στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ περνοῦμε μιὰ μεγάλη πύλη καὶ ἀνεβαίνομε στὸν πιὸ ψηλὸ προμαχῶνα τοῦ φράγκικου κάστρου. Τὸ ἀγνάντεμα ἀπὸ δῶ ἐπάνω εἶναι ὄνειρο σωστό. Πρὸς τὴ δύση, κόβεται ἡ κορυφὴ του κάθετα στοῦ χάος. Ἰλιγγος σὲ πιάνει νὰ σκύψης στὴν τρομαχτικὴ χαράδρα κάτω, ἐπάνω ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ κάστρου, ποὺ κρέμονται στὸν ἀέρα.

Ἀπὸ πάνω χιονισμένες ὑψώνονται, σκεπασμένες μὲ ἔλατα, οἱ πλαγιές τοῦ Ταῦγετου. Κατὰ τὸ βοριά, σὲ μιὰ ἀπὸ τίς χαμηλότερες ράχες τοῦ Ταῦγετου, ξανοίγουμε τὴν Τρύπη, τὸ ἑμορφο χωριουδάκι, ἀπ' ὅπου βγήκε ὁ Πλήθων ἡ Γεμιστός. Ἀνατολικά ἀγναντεύομε τὸ μαγικὸ ὄραμα τῆς πράσινης κοιλάδας τοῦ Εὐρώτα, στεφανωμένης ἐπάνω ἀπὸ τὴ χιονισμένη ὄροσειρὰ τοῦ Πάρνωνος.

« Σάρατη—Μυστράς »

Κώστας Πασιγιάννης

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Ίστορία. Ἀξιώθηκα νὰ πάω ταπεινὸς προσκυνητὴς στὰ ἐλευθερωμένα πιά μαρτυρικά Δωδεκάνησα. Ὁ φωτεινὸς ἥλιος τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ἄπλετο καὶ μαγικὸ φῶς του τὰ δείχνει καθάρια καὶ σὰ μαγικά στὴ μέση τῆς θάλασσας, λὲς κι ἔχει στήσει σ' αὐτὰ τὸ θρόνο του κάποιος βασιλιάς τοῦ παραμυθιοῦ, μοιράζοντας γύρω του χάρες καὶ δῶρα ἀτίμητα.

Ὅσες καταιγίδες καὶ ἂν ξέσπασαν ἐπάνω τους ὡς τώρα, ὅσοι κατακτητὲς καὶ ἂν πέρασαν καὶ προσπάθησαν νὰ μολύνουν τὸ αἶμα, τὸν ἀέρα καὶ τὸ χῶρο τους, γιὰ νὰ τοὺς ἀλλάξουν μορφή, οὐσία καὶ πίστη, μάταια σπατάλησαν τὸν κόπο τους. Τὰ Δωδεκάνησα ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια εἶναι καὶ ἔμειναν ἑλληνικά. Ἑλληνικά τὰ νησιά, ἑλληνικὴ ἡ θάλασσα, Ἑλληνες καὶ οἱ κάτοικοι. Κάτι ἀπὸ τὴ δωρικὴ ψυχὴ τῶν πρώτων ἀποίκων τους, τὴν ἀπέριττη ἀπλότητα καὶ ὁμορφιά, εἶναι διαχυτο παντοῦ.

Ἡ δύναμη καὶ ἡ αἴγλη, ποὺ ἐκπέμπει γύρω στὰ μικρότερα νησιά ἢ Ρόδος, εἶναι τέτοια, ποὺ τὰ σέρνει γύρω τῆς δορυφόρα καὶ ὑποτακτικά ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὡς τὰ σήμερα. Ἡ ἱστορία τῆς Ρόδου, τῆς βασίλισσας τῶν νησιῶν, εἶναι, μὲ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις, ἱστορία καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τῆς.

Στὴν Περσικὴ ἐπιδρομῇ, οἱ Ρόδιοι, οἱ Κῶοι καὶ ἄλλοι νησιῶτες ἐξαγόρασαν ἀκριβὰ τὴν ἡσυχία τους. Φρουρὰ ἀπὸ Πέρσες ἐγκαταστάθηκε στὴ Ρόδο· μὰ μετὰ τὴ Σαλαμῖνα ἀμέσως εἰδοποίησαν οἱ Ρόδιοι τὸ νικητὴ ναύαρχο Θεμιστοκλῇ νὰ σπεύσῃ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, κι ἔτσι πολὺ γρήγορα μπῆκαν στὴν Ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Ἐκτοτε παρακολούθησαν οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ ἄλλοι νησιῶτες τὴν ἱστορία τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Τὸ Μ. Ἀλέξανδρο βοήθησαν οἱ Ρόδιοι μὲ δέκα ἑξωπλισμένους τριήρεις καὶ οἱ Λίνδιοι τοῦ προσέφεραν χρυσοῦφαντο μανδύα ἀπὸ τὸν πέπλο τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς. Τὸ ἐξαιρετικὸ τοῦτο δῶρο τὸ φύλαγε ὁ Ἀλέξανδρος μὲ εὐγνωμοσύνη, θεωρώντας το ἀνεκτίμητο φυλαχτὸ καὶ σύμβολο τῆς Νίκης.

Μὰ καὶ στὸν πολιτισμὸ δὲν ὑστέρησαν οἱ Δωδεκανήσιοι ἀπὸ

τοὺς ἄλλους Ἕλληνες. Ἀπὸ τῇ Λίνδῳ τῆς Ρόδου εἶναι ὁ Κλεόβουλος, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ * σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ Ὅμηρος, λένε, πῶς ἦταν Ρόδιος, πού δὲ φαίνεται σωστό. Ρόδιος εἶναι ὁ φιλόσοφος Εὐαγόρας καὶ ὁ μέγας ποιητὴς Τιμοκρέων, ὁ ξακουστός λαίμαργος τῆς ἀρχαιότητος. Κῶος εἶναι ὁ σοφὸς Ἱπποκράτης, ὁ περίφημος πατέρας τῆς ἱατρικῆς. Λίνδιος εἶναι ὁ Χάρης, ὁ καλλιτέχνης πού κατασκεύασε τὸν περίφημο κολοσσὸ τῆς Ρόδου, χάλκινο ἄγαλμα τοῦ θεοῦ Ἡλίου, ὕψους 31 μέτρων, καὶ στὴ Ρόδο ἀνήκει ὁ ζωγράφος Πρωτογένης, πού ὁ μέγας Ἀπελλῆς * τὸν θεωροῦσε ἴσο καὶ ἀνώτερό του. Ρόδιος εἶναι καὶ ὁ ὀνομαστός Διαγόρας, πού αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ γενιά του ἀνακηρύχθηκαν τόσες φορές ὀλυμπιονίκες.

Ὅταν ἐπισκεφθῇ τὴ Ρόδο, σοῦ ἔρχεται, ἄθελα, στὸ νοῦ τὸ κλασσικὸ ποίημα τοῦ Μαβίλη: «Καλλιπάτειρα», γραμμένο γιὰ τὴν ἄξια κόρη τοῦ Διαγόρα, Φερενίκη ἢ Καλλιπάτειρα, πού, γιὰ νὰ ἰδῇ τοὺς ἀγῶνες, μῆκε ντυμένη ἀνδρικά φορέματα, γιατί ἦταν ἀπαγορευμένη ἡ εἴσοδος στὶς γυναῖκες. Ἀκριβὰ θὰ πλήρωνε τὸ τόλμημά της, ἀλλὰ οἱ Ἑλλανοδίκες ἔκλεισαν τὰ μάτια, πρώτη καὶ τελευταία φορά, χαριζόμενοι στὸ ἐξαιρετικὸ δίκιο της.

— Ἀρχόντισσα Ροδίτισσα, πῶς μῆκες;
 Γυναῖκες διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
 ἐδῶθε. — Ἐχῶ ἓνα ἀνίψι, τὸν Εὐκλέα,
 τρία ἀδέρφια, γυιό, πατέρα, Ὀλυμπιονίκες·
 νὰ μὲ ἀφήσετε πρέπει, Ἑλλανοδίκες,
 καὶ ἐγὼ νὰ καμαρώσω μέσ' στὰ ὠραῖα
 κορμιά, πού γιὰ τὸ Ἀγρίλι τοῦ Ἡρακλέα,

παλεύουν, θαυμαστὲς ψυχὲς ἀντρίκιες.
 Μὲ τίς ἄλλες γυναῖκες δὲν εἶμαι ὅμοια·
 στὸν αἰῶνα τὸ σόϊ μου θὰ φαντάζει
 μὲ τῆς ἀντρείδας τὰ ἀμάραντα προνόμια.
 Μὲ μάλαμα γραμμένος τὸ δοξάζει
 σὲ ἀστραφτερό κατεβατὸ μαρμάρου
 ὕμνος χρυσὸς τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου*.

Μὲ λίγα λόγια οἱ Ρόδιοι μὲ τὸ μεγάλο πολιτισμὸ τους, τὸ ἐμπόριο, τοὺς δημοκρατικούς θεσμούς των, τὴ ναυτικὴ νομοθεσία τους καὶ τὴν ὑπέροχην ἀνδρική στάση ἔναντι τοὺς Ρωμαίους δικαίωνουν τὸν ἱστορικὸ Πολύβιο, ποὺ ἔγραψε γι' αὐτοὺς: «οἱ Ρόδιοι διατελοῦσι προστατοῦντες οὐ μόνον τῆς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐλευθερίας».

Μετὰ τὴ συντριβὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν κατακτῆτρια Ρώμην, οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ ἄλλοι νησιῶτες ὑπετάγησαν τοὺς Ρωμαίους, ποὺ τοὺς ἀφαίρεσαν ὄχι μόνον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ ἐγιναν αἰτία νὰ σταματήσῃ ἡ ἔνδοξη ἱστορία τοῦ Ρόδιου ἐργαστηρίου· γιὰ τοὺς οἱ καλλιτέχνες ἔπαψαν νὰ ἐργάζονται, ὅταν εἶδαν τοὺς κατακτητὲς ν' ἀρπάζουν χιλιάδες ἀγάλματα καὶ νὰ τὰ μεταφέρουν στὴν πατρίδα τους.

Ὑστερα, ὅταν ἰδρῦθηκε ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, τὰ νησιὰ ἀπετέλεσαν μέρος τῆς καὶ δέχτηκαν πρῶτα τὰ βαρβαρικά κύματα, καὶ στὴ Ρόδο λέγεται, ὅτι γράφηκαν καὶ πρωτοτραγουδήθησαν τὰ ὀνομαστὰ βυζαντινὰ «Ροδιακὰ ᾠσματα».

Μὲ τὴ σειρά τους δοκίμασαν τὴν πικρὴ σκλαβιά τῶν Σταυροφόρων Φράγκων καὶ τῶν ἄλλων Ἰταλῶν κατακτητῶν καὶ εἶδαν ν' ἀνυψώνεται τὸ παμμέγιστο κάστρο τῆς Ρόδου, ποὺ ἔχτισαν οἱ τελευταῖοι Φράγκοι, «οἱ Ἰωαννῖται ἱππῶται ἢ Νοσοκόμοι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα», ποὺ ἀποτελοῦσαν μοναχικὸ καὶ στρατιωτικὸ συγχρόνως τάγμα· μὰ κι αὐτοὺς ἐδιώξε ἔπειτα ἀπὸ διακόσια χρόνια, τὸ 1522, ὁ σουλτάνος Σουλεϊμάν Β' ὁ Μεγαλοπρεπής, κάνοντας τὰ Δωδεκάνησα σκλάβαν τῶν Τούρκων.

Στὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα τὰ νησιὰ δὲν ἔμειναν ἀμέτοχα. Ἀπὸ τὴν Πάτμον εἶναι ὁ Ἐμ. Ξάνθος, ποὺ μαζί μὲ τὸν Ἀρτινὸ Σκουφά καὶ τὸ Γιαννιώτη Τσακάλωφ ἱδρυσαν τὴ Φιλικὴ Ἑταιρίαν καὶ σὰν σάλπισε τὸ ἐγερτήριο, οἱ νησιῶτες ἔτρεξαν μὲ πλοῖα, μὲ χρηματικὲς βοήθειες, μὲ παλληκάρια νὰ πάρουν μέρος στὸν Ἀγῶνα. Ὁ στόλος τῆς Κάσου—ἑκατὸ πλοῖα—κυριάρχησε τὰ πρῶτα χρόνια σὲ ὁλόκληρην τὴ Μεσόγειον, ἀπὸ τὴν Κρήτη ὡς τὴν Αἴγυπτον, κι ἔκανε τὴν τούρκικην ἀρμάδα νὰ μὴν περνᾷ ἀπὸ κεῖ. Μὰ μόνον ἡ καταστροφὴ τοῦ 24 τῆς Κά-

σου και ή ανδρεία και οι θυσίες των Κασίων δείχνουν, πώς και τοῦτα τὰ νησιά ἦσαν ἄξια τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν τὴν ἀπόλαυσαν· οἱ νησιῶτες παρέμειναν ραγιάδες ἕως τὸ 1912, πού κατέλαβαν οἱ Ἴταλοι τὰ νησιά.

«Ἄλλ' ἔστι δίκης ὀφθαλμός». Τὰ κατάμαυρα σκότη τῆς τυραννίας τοῦ Φασισμού διαλύθηκαν καὶ ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας καταυγάζει σήμερα τοὺς Δωδεκανησιακοὺς ὀρίζοντες.

Ὁμορφιές. Ἄν λέγαμε, πὼς τὰ Δωδεκάνησα εἶναι πολὺ γραφικὰ καὶ δείχνουν κι αὐτὰ μιὰ πραγματικὴ εἰκόνα τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου καὶ τοῦ πνεύματος, θὰ λέγαμε τὴ μεγαλύτερη ἀλήθεια.

Στὰ Δωδεκάνησα ἔχεις ἐμπρὸς σου ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Βουνό, βράχοι, θάλασσα καὶ δένδρα. Ἑλληνικὴ βλάστηση μὲ ὅλη τὴν ποικιλία καὶ ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς χλωρίδος τῆς πατρίδος μας. Δὲ λείπει ἀπὸ ἐδῶ οὔτε ὁ τιμημένος ἱστορικὸς πλάτανος· στὴν πλατεῖα τῆς Κῶ θαυμάζεις τὸ γίγαντα ἱστορικὸ πλάτανο, πού λένε, πὼς εἶναι ὁ ἴδιος, πού στὸν ἴσκιο του δίδασκε ὁ Ἱπποκράτης. Ἀθάνατη ἐλληνικὴ ψυχὴ, πόσο κρατιέσαι σφιχτὰ ἀπὸ τὴν παλιά παράδοση καὶ δόξα!

Τὸ τοπίο εἶναι γραφικὸ· ἄλλοῦ μὲ τὴ γαλήνη τῆς ἡμερῆς ὁμορφιᾶς τοῦ πράσινου, πού βλέπεις νὰ ξεπετιῶνται ἀπὸ μέσα ἐλάφια καὶ λαγοί, ὅπως στὴ Ρόδο, κι ἄλλοῦ μὲ τὴν ἀγριάδα τῶν βράχων, πού θαρρεῖς, πὼς τώρα δὰ θὰ ξεπεταχθοῦν μέσα ἀπὸ κεῖ, παλιοὶ καὶ νέοι, ἥρωες καὶ ἡμίθεοι. Περνώντας ἀπὸ τὴν Κάσο καὶ ἀτενίζοντας τὰ ἀπόκρημνα γραφικὰ βράχια τῆς ἀναπολεῖς τίς παρθένες τοῦ νησιοῦ, πού στὰ 24 κρημνίστηκαν κάτω ἀπ' αὐτά, σὰν τίς δοξασμένες Σουλιώτισσες τοῦ Ζαλόγγου, γιὰ νὰ μὴν πέσουν στὰ χέρια τῶν ἀπίστων!

Ἄλλοῦ πάλι τὸ τοπίο εἶναι τόσο θρησκευτικὸ, πού νομίζεις, ὅτι βρίσκεσαι μέσα σὲ μιὰ ἀπέραντη ἐκκλησίαν, ὅπως στὴν Πάτμο. Πατώντας τὸ πόδι σου στὸ πέτρινο νησί αἰσθάνεσαι μιὰν ἀγιότητα, πού θαρρεῖς, πὼς ἀκόμη βουίζουν στ' αὐτιά σου τὰ προφητικὰ καὶ αἰνιγματικὰ λόγια τῆς «Ἀποκαλύψεως*» τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, πού τὰ ἐμπνεύστηκε στὴ σωζόμενη ἀκόμη σπηλιά του, ὅπου εἶχε στήσει τὸ ἀναχωρητήριό του :

«... Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ καὶ ἤκουσα ὀπίσω μου φωνὴν ὡς σάλπιγγος λεγούσης : ὁ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον, πέμψον ταῖς ἑπτὰ* Ἐκκλησίαις...»

Θρησκευτικὸ δέος σὲ πιάνει καὶ προσκυνᾷς τὶς ἱερὲς πέτρες. Ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ θὰ βρῇς σὲ ὁλόκληρες πολιτεῖες καὶ σ' ἅ χωριά, στὰ σπίτια τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου. Καὶ δὲ μιλῶ γιὰ τὴν παλιά, ἀλλὰ τὴ ζωντανή. Ἀλλοῦ παρουσιάζεται μὲ τὸ λιτὸ καὶ ἐπιβλητικὸ δωρικὸ πνεῦμα, ἀλλοῦ μὲ τὸ χαριτωμένο ἰωνικὸ, καὶ ἀλλοῦ μεταφέρεισαι στὴν καλὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ἐξετάζοντας σπίτια καὶ ἐκκλησίες.

Ἑλληνικὰ καὶ τὰ χρώματα. Καὶ τὰ βλέπεις παντοῦ, στὰ σπίτια μὲ τὰ γαλάζια, στὶς ἐκκλησίες σὰ σύνολο καὶ σὰ ζωγραφικὴ. Βλέπεις καὶ τὴν ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ στὰ πῆλινα ἀγγεῖα καὶ τὰ περίφημα Ροδίτικα πιάτα σὰ συνέχεια ἀπὸ τὴν παλιά παράδοση, καὶ θέλεις νὰ τ' ἀγοράσης ὅλα, ὅλα!

Καὶ εἶναι ν' ἀπορῇς, πῶς διατηρήθηκε τὸ ἴδιο πνεῦμα δεκάδες αἰῶνες. Θαυμάζεις τὸ τοπίο καὶ τὸν κάτοικο, ποῦ ἔμειναν ἀγνά κι ἐπέβαλαν τὴν ἑλληνικὴ σφραγίδα τοὺς στὴν τέχνη καὶ στὸ ρυθμὸ παρ' ὅλη τὴ μακρόχρονη σκλαβιά.

Στὰ Δωδεκάνησα ἔχομε καὶ θαυμαστὰ καὶ ὁμορφα ἀρχαῖα μνημεῖα· εἶναι μνημεῖα ἀπ' ὅλες τὶς περασμένες ἐποχές, ποῦ δείχνουν τὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ σὲ τοῦτο τὸ μέρος.

Μνημεῖα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, μεσαιωνικὰ τευχὰ καὶ φρουρία, ποῦ καταπλήσσουν μὲ τὸν ὄγκο καὶ τὴ φρουριακὴ μαστοριὰ καὶ τέχνη, βυζαντινὰ καὶ φράγκικα σπίτια, τουρκικὰ τζαμιά, ζωγραφικά, γλυπτικά καὶ διακοσμητικὰ ἔργα, βυζαντινὰ καὶ νεώτερα, θὰ συναντήσης ἐδῶ.

Ὅλα αὐτὰ ἢ εἶναι ἔργα καθαρῶς ἑλληνικὰ ἢ ἔργα, ποῦ τοὺς ἔδωσε πνοὴ καὶ ζωὴ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα· γιὰτὶ μπορεῖ νὰ τὰ ἔφτιαξαν ξένοι προστάζοντας, ἀλλὰ τὰ ἀφωμοίωσε ὁ ἑλληνισμὸς σύμφωνα μὲ τὴ δική του ψυχὴ, τὸ τοπίο καὶ τὸ κλίμα τὸ ἑλληνικόν. Ἡ ἐποχὴ ποῦ ἔγιναν, θυμίζει μόνο, πῶς πέρασε ἀπὸ ἐδῶ ὁ κατακτητὴς ἀφήνοντας πίσω τὰ ὑλικά σημάδια του, ὅχι ὅμως καὶ τὰ πνευματικά.

Ἴταλοι "Αν ρίξης μιὰ ἐρευνητική ματιὰ στὰ Δωδεκά-
καὶ νησιά. νησα, γρήγορα θὰ πεισθῇς, πὼς μὲ ὅλα τὰ φαν-
 ταχτερά ἔργα τῶν Ἰταλῶν, ἂν καὶ τὰ νησιά εἶναι
 τόσο γραφικὰ καὶ ἔχουν πλουτοφόρες πηγές, ὁ τόπος βρίσκεται
 σὲ τέλεια ἀθλιότητα.

Τὰ ἱταλικά ἔργα, φτιαγμένα ἀπὸ ἓναν ὑστερόβουλο κατα-
 κτητὴ ἐπιδεικτικὰ καὶ κολοσσιαῖα, γιὰ νὰ προκαλοῦν κατάπλη-
 ξη καὶ φόβο, εἶναι ἀνούσια, ἄχαρα καὶ τυραννικά, σὰν τὴν ψυ-
 χὴ τοῦ φασισμού, ποὺ τὰ δημιούργησε· νόμισε ὁ πανάθλιος, πὼς
 ἔτσι μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ὄψη θὰ ἔκανε τὰ νησιά μας καὶ ἱταλόψυχα.

Λίγοι καλοὶ ἀσφαλτοστρωμένοι δρόμοι, ποὺ περνοῦν ἀπὸ
 γραφικὰ τοπία τῆς θάλασσας καὶ τῆς στεριᾶς, μερικά ὑδραγω-
 γεῖα καὶ δυὸ μεγάλα ξενοδοχεῖα στὴ Ρόδο ἔγιναν νὰ ἐξυπηρε-
 τήσουν μόνο τὴν ἱταλικὴ διοίκηση, τοὺς Ἰταλοὺς ἀποίκους, ποὺ
 κουβάλησε ἐδῶ ὁ Μουσσολίνι, καὶ τὸν ἀπληροφόρητο περιηγητὴ
 καὶ ταξιδιώτη, ποὺ ἤθελαν νὰ τὸν ξεγελάσουν μὲ σημάδια τοῦ
 πολιτισμοῦ, πὼς εἶναι σπουδαῖος τάχα ὁ φασισμός.

Ὁ ἄμοιρος κάτοικος τῶν μακάρων νησιῶν δὲν εἶχε μερί-
 διο ἀπὸ τοῦτα τὰ λαμπρά ἔργα· τοῦ ἔφθανε μονάχα, πὼς τὰ
 ἐβλεπε, χωρὶς τουλάχιστο ν' ἀντιπροσωπεύουν καὶ τὴν ψυχὴ του.

Λαὸς ἐφευρετικὸς καὶ πολυμήχανος, γνωστός ἀπὸ τ' ἀρ-
 χαῖα χρόνια γιὰ τὴ βιοτεχνικὴ του ἀνάπτυξη, δὲ δημιούργησε
 βιομηχανία. Λαὸς ἐμπορικὸς φημισμένος ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα
 γιὰ τὸ ἐμπορικὸ του δαιμόνιο, δὲν εἶναι πραγματικὰ ἔμπορος,
 καὶ ὁ τόπος δὲν ἔχει οὔτε ἓνα ἀναγκαῖο τεχνητὸ λιμάνι. Ψά-
 ρεμα ὠργανωμένο δὲν ὑπάρχει, τὰ σφουγγαράδικα ἢ σάπισαν
 δεμένα στὰ μικρολίμανα ἢ ἄλλαξαν πατρίδα. Ὁ τόσο ἐργατι-
 κὸς ἀγρότης Ἑλληνας, ἐδῶ φαίνεται ὀκνηρός. Νά, λοιπόν, γιατί
 εἴπαμε, πὼς ὁ τόπος βρίσκεται σὲ ἀθλιότητα.

Φταίει ὁ δύστυχος νησιώτης; "Ὀχι! Οἱ Ἴταλοι στὴν ὀλιγό-
 χρονη, μὰ στὴν κυριαρχία τους, προσπάθησαν μὲ κάθε τρόπο
 νὰ κάμουν ὅ,τι δὲν ἔκαμαν ὅλοι μαζί οἱ ἄλλοι κατακτητὲς τό-
 σους αἰῶνες· θέλησαν νὰ μεταβάλουν τοὺς Ἑλλήνες σὲ πραγ-
 ματικὸς σκλάβους καὶ σιγὰ σιγὰ μὲ τὴ φτώχεια, τὶς διώξεις,
 τὶς φυλακίσεις, τὶς θανατικὲς καταδίκες, τὸ κλείσιμο τῶν σχο-

λείων, τὸν κατατρεγμὸ τῆς ἐκκλησίας, νὰ ἐξαφανίσουν τὸν πληθυσμὸ ἢ νὰ τὸν ἀναγκάσουν ν' ἀλλαξοπιστήσῃ, γιὰ νὰ μείνουν τοῦ λόγου τοὺς μόνιμοι ἀφέντες στὰ νησιά. Σατανικὸ καὶ προμελετημένο, ἀλήθεια, σχέδιο!

Γι' αὐτὸ δὲν ἔχουν λιμάνια τὰ νησιά, δὲν ἔχουν βιομηχανία, ἔδωσαν οἱ πλοιοκτῆτες τὰ σφουγγαράδικα, τὰ περισσότερα καλὰ χωράφια δόθηκαν στοὺς καλὸτυχους Ἰταλοὺς ἀποίκους, ποὺ τοὺς χορηγήθηκαν ὅλα τὰ μέσα τῆς καλλιέργειας, νερό, σπόροι, λιπάσματα, χρήματα. Ὁ ἄμοιρος δικὸς μας ἀγρότης ἢ ἔπρεπε ν' ἀλλοξοπιστήσῃ ἢ ἔμενε ἀπροστάτευτος καὶ ἔρημος καὶ τὸ χειρότερο χωρὶς νὰ ξέρῃ, ἂν θὰ θερίσῃ, ὅ,τι ἔσπειρε, ἢ θὰ σαπίζει στὴ φυλακὴ τὴν ὥρα τοῦ θερισμοῦ.

Ἔτσι πολλοὶ νησιῶτες ἐφυγαν, ἄλλοι παίρνοντας τὸ δρόμο γιὰ τὴν πλατεῖα ἀγκαλιὰ τῆς μεγάλης μάνας Ἑλλάδος καὶ ἄλλοι τὸν ἄχαρο καὶ πικρὸ τῆς ξενιτιᾶς. Μὰ ὁ πολὺς κόσμος ἔμεινε ἐκεῖ ἀκλόνητος, σὰ βιδωμένος στέρεα στὶς προγονικὲς πέτρες καὶ στὰ μαρτυρικὰ χώματα, ποτίζοντάς τα μὲ τὸ δάκρυ τοῦ σκλάβου καὶ τὴν προσδοκίαν τῆς ἐλευθερίας.

Τί καὶ ἂν ἐκλείσαν οἱ Ἰταλοὶ σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες. Ἀπὸ πατέρα καὶ μάνα σταλάζονταν στὸ παιδί κρυφὰ οἱ ἐθνικὲς ἀρετὲς καὶ τὸ γενναῖο ἐλληνικὸ φρόνημα καὶ ἡ καρτερίαν γιὰ τὴν ἡμέραν, ποὺ ἡ γλυκεῖα Μάνα ὅλων τῶν Ἑλλήνων θ' ἄπλωνε τὰ κρινοδάχτυλα χέρια νὰ σφίξῃ τὰ παιδιά της στὴ θερμὴ ἀγκάλῃ της, νὰ τὰ παρηγορήσῃ καὶ νὰ τὰ ζεστάνῃ ἀπὸ τὴν κρύαν παγωνιὰ τῆς σκλαβιᾶς.

Πόσο θέρμαινε τίς καρδιὲς τῶν Δωδεκανησίων τὸ πατριωτικὸ φρόνημα, φανερώθηκε στὰ 1940—41. Ἀμα κηρύχθηκε ὁ πόλεμος, χιλιάδες νησιῶτες ἐξόριστοι στὴν Ἑλλάδα ἔτρεχαν κάθε ἡμέραν ἀπὸ Ὑπουργεῖο σὲ Ὑπουργεῖο, γιὰ νὰ πείσουν τοὺς ἀρμοδίους νὰ καταταγοῦν ἐθελοντὲς καὶ νὰ ὑπερασπίσουν μὲ τὴ ζωὴ τους τὴν ἀγωνιζόμενη πατρίδα καὶ δὲ σταμάτησαν, τρέχοντας καὶ παρακαλώντας, παρὰ ὅταν πέτυχαν νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ προσφορὰ τους. Ὁ ἄφθαστος ἥρωισμὸς αὐτῶν τῶν παιδιῶν ἐκεῖ ἐπάνω στὰ χιονισμένα Ἡπειρωτικὰ βουνὰ ἔδειξε τί

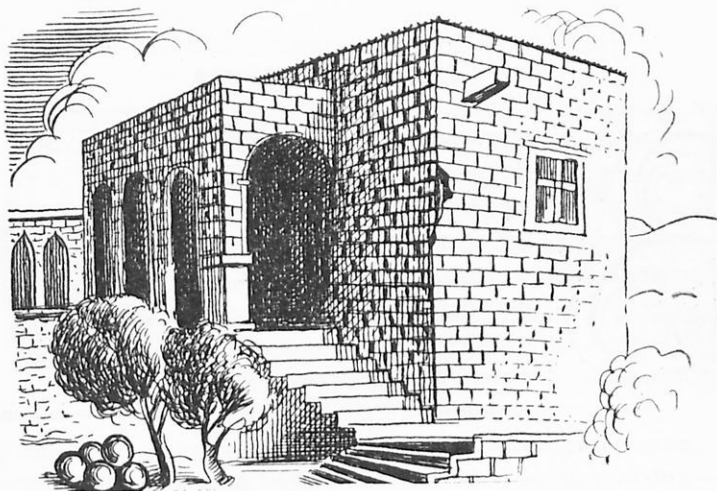
φλογερή ψυχή έκρυβαν τὰ ἀπλοϊκὰ ἐκεῖνα νησιωτόπουλα, πού δίσταζαν στήν ἀρχή νά τὰ πάρουν ἐθελοντές !

Ἀλλά, ἀπάνω ἀπό κάθε ἥρωισμό καί παλληκαριά, στάθηκε σά θρῦλος ἡ ἀπίστευτη γενναιότης τοῦ ἀξιωματικοῦ Ἀλεξάνδρου Διάκου ἀπό τή Ρόδο. Πολεμώντας μέ τὸ τμήμα του ὄρθιος καί πρῶτος, μέ τέχνη καί ἀνδρεία ἀνέτρεπε τοὺς Ἰταλούς, τοὺς κυνήγαγε καταπόδι φωνάζοντας : Σταθῆτε, φασίστες, νά μετρηθῆτε μέ τοὺς Ἑλλήνες! ἕνας Δωδεκανήσιος σᾶς φωνάζει! Ἀέ-ρααα Ἰταλοί!!...

Ἡ Μοῖρα πολλές φορές φθονεῖ τοὺς ἐκλεκτοὺς καί κράτησε τὸ κορμί τοῦ ὁμορφου παλληκαριοῦ στά βουνά, πού πολέμησε· μὰ τώρα ἡ πατρίδα τοῦ Διάκου καί ὅλα τὰ νησιά χαίρονται τ' ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, πού τοὺς χάρισαν θυσιάζοντας τὴ ζωή τους τ' ἀνδρειωμένα παιδιὰ τους καί τόσα ἄλλα Ἑλληνόπουλα...

Ν. Α. Κοντόπουλος





ΠΑΤΜΟΣ

“Οποιος σέ δη στοχάζεται Ἐποκάλυψης δράματα
 κι ἀναλογιέται τί ἄσυλο βρῆκαν τὰ πάτρια γράμματα
 σιμά σου, σάν ἐρήμωνε ἡ Σκλαβιά τὴν ἅγια γῆ μας
 κι ἦταν οἱ μέρες μας θλιπτές καὶ μαῦροι οἱ στοχασμοὶ μας.
 Θά γράψης πάλι, ἱστορικὸ νησί, χρυσές σελίδες,
 τώρα ποὺ ραίνουν λευτεριᾶς κι ἐσέ δροσοσταλίδες.

«Δωδεκανησιακή Ἐπιθεώρησις», Α' (1947)

Μιχ. Γ. Πετρίδης



ΘΕΩΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ



υζαντινή μου, χαμηλοβλεπούσα, Παναγιά,
 Βυζαντινὲ Χριστέ μου,
 σφιγμένε μὲς στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά,
 βαθιὰ πῶς μοῦ μιλάτε
 στὰ γραφικὰ Ροδίτικα ξωκκλήσια.
 Καὶ σεῖς σπασμένα μάρμαρα
 μὲ τῶν Θεῶν
 καὶ τῶν νυμφῶν
 ἐπιγραφές,

στὶς ἡλιοφίλτες βουνοκορφές,
 —κρίκοι χρυσοὶ στὴν ἄσπαστη τοῦ Γένους ἀλυσίδα—
 πόσους τρανοὺς ἀντίλαλους ξυπνᾶτε
 κι ὁράματα γεννᾶτε

παραδείσια.

Εἶν' ἡ πνοή σας γνώριμη

στὴ γύρω μυρωμένη σιγαλιά,

στὰ πευκοφυτεμένα δάση,

κι ἡ ἀρχαία καὶ νέα σας λαλιά,

στὰ σπλάχνα τῆς πανώριας γῆς,

σμίγει μὲ τὸ τραγούδι τῆς πηγῆς,

ὅπου ἔρχεται στὴν πύρα τοῦ μεσημεριοῦ

ὁ βοσκός,

τὸ ἀλάφι, μὲ τοῦ φεγγαριοῦ

τὸ φῶς,

νὰ ξεδιψάση.

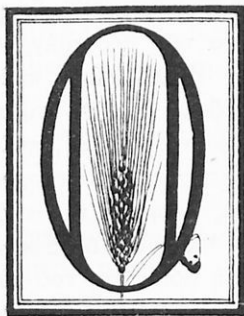
Τὴ θύμησή μου πάντα θὰ ὀδηγᾷ

δυναμωμένη ἡ ἀγάπη μου σιμά σας,

πιστὰ καὶ πλέρια νὰ τρυγᾷ

τὸ θεῖον ἄρωμά σας.

Ο ΞΑΝΘΟΣ ΚΑΜΠΟΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ



ταξιδιώτης, πού έρχεται από την έλληνική μεσημβρία, από τ' αδιάκοπα βουνά, τὰ στενά περάσματα, τὰ στεγνά ποτάμια και τις κομπές κοιλάδες της έλληνικής γεωγραφικής μικρογραφίας, αίσθάνεται ξαφνικά, καθώς περνά από τη Φθιώτιδα στην όλοφώτεινη πλατωσιά με τους μαλακούς λόφους, πού όλο λιγοστεύουν και τραβιούνται πίσω, λές, για να μη ξαναγυρίσουν ποτέ, πώς γεμίζει τὸ στήθος του άέρα και πώς λυτρώνεται σ' ένα κόσμο καλύτερο. 'Υπάρχουν τόποι, πού άκριβώς με την έπίπεδη γεωμετρική τους κατασκευή, κάνουν τὸν ταξιδιώτη να νοσταλγήση τὸ περίγραμμα ενός βουνού στο βάθος τῶν όριζόντων, ένα όποιοδήποτε άνασκήωμα τοῦ έδάφους, ικανό ν' άναπαύση κάπου τὸ βλέμμα του. 'Ο κάμπος της Θεσσαλίας προσφέρει την αντίθετη έντύπωση: οί χαμηλές όροστοιχίες της έλληνικής γῆς είναι σά ν' άνοίγουν μιάν άπέραντη άνακουφιστική άγκαλιά.

"Υστερα, τὰ βουνά, όπου και να στραφῆς, ένεδρεύουν στο βάθος. Είναι μιá βεβαιότης, πού σοῦ έπιτρέπει να χαρῆς άνεμπόδιστα τη μεγάλη χαρά τοῦ άνοιχτοῦ διαστήματος, αὐτοῦ τοῦ διαστήματος πού δέν τὸ ταράζει οὔτ' ένα δέντρο, οὔτ' ένα φύλλο, πού τοῦ λείπουν άκόμα κι αὐτά τὰ σημάδια της άνθρωπινης ζωῆς: είναι τόσο άραιές οί καλύβες, τόσο ξεμοναχιασμένα τὰ χωριά στο πέρασμά σου, πού πολὺ εύκολα τὰ σβήνεις από τὰ μάτια σου και τ' άγνοεῖς.

Τη στιγμή πού τὸ τραῖνο φεύγει από τὸ Δεμερλί* και πηγáίνει πρὸς τη Λάρισα, γύρισε και κοίταξε πίσω του: θά σοῦ κάμη έντύπωση ή όλόϊσια γραμμὴ της πορείας του και θά αίσθανθῆς τη διάθεση να κατέβῃς κάτω—σοῦ φαίνεται τόσο εύκολο—να περπατήσης, να ξαπλωθῆς πρόσωπο με πρόσωπο στο χῶμα τοῦ κάμπου, ν' άναπαύσης την ύπαρξή σου από κάθε φροντίδα, κοιτάζοντας κι άγκαλιάζοντας αὐτή τη γῆ, πού χιλιάδες χρόνια τώρα ξανανιώνει τὸ μῦθο της Περσεφόνης* και

κάνει νά καπνίζη ὁ χωριάτικος φοῦρνος καί νά ψήνη ἡ καλή νοικοκυρά τὸ εὐωδιαστὸ σπιτίσιο ψωμί.

Τὸ ψωμί! Νὰ τί περισσότερο σοῦ θυμίζει ἡ Θεσσαλία. Καθὼς βλέπεις, τὸ καλοκαίρι, τὴν ἀπέραντη θάλασσα τῶν θερισμένων σταχυῶν, τίς μηχανές ποὺ ἄλωνίζουν, τοὺς ἀραμπάδες ποὺ κουβαλοῦν τίς σοδιές, τοὺς χωριάτες ποὺ σκύβουν ὑπομονετικὰ στὰ ἡσιόδεια* ἔργα τους, αὐτοὺς τοὺς πελαργοὺς ἀκόμα, ποὺ διαγωνίζονται ἀπάνω στίς στέγες καί στὰ καμπαναριά, στηριγμένοι στὸ ἔνα τους πόδι, τὸ παράδειγμα τῆς στοργῆς καί τῆς οἰκογενειακῆς θαλπωρῆς, αἰσθάνεσαι, πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος ἐτοιμάζει μὲ τὸν κάματο τοῦ καί μὲ τὴ φροντίδα τοῦ δικό του καί τὸ δικό σου ψωμί, τὸν «ἄρτον τὸν ἐπιούσιον»· κι αἰσθάνεσαι ἀκόμα πολὺ βαθύτερα καί πολὺ μεστότερα τὴν ἀνάγκη νὰ ἔχῃς καί σὺ ἓνα σπίτι καί τὴν ἀνάγκη νὰ εἶσαι φτωχός, πολὺ φτωχός, γιὰ νὰ μπορῇς νὰ χαρῇς τὴν εὐφροσύνη τοῦ ψωμιοῦ, νὰ εἶσαι πολὺ πεινασμένος, γιὰ νὰ ζήσης τὴν ὥρα, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ φούρνου ἀχνισμένο καί πρόθυμο νὰ χορτάσῃ τὴ λαίμαργία σου.

Ἕνας κάμπος σὰν τὴν πλουτοφόρα ἀπεραντοσύνη τῆς Θεσσαλικῆς γῆς εἶναι, βέβαια, προσφορά τῶν θεῶν σὲ μιὰ χώρα σπαρμένη ἀπὸ βράχους καί φαγωμένη ἀπὸ ἀναρίθμητες θάλασσες. Καί νομίζω, πῶς ἡ παράδοση τῶν ἀρχαίων, ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τῶν νεωτέρων, θὰ ἔχῃ στὸ βάθος τῆς μιὰ τέτοια ὑπόσταση: Οἱ θεοί, ὕστερ' ἀπὸ τὴν κοσμογονία, αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ διορθώσουν τὰ λάθη τους· ἔρριξαν τὸ βλέμμα τους γύρω γύρω στὴ γῆ τῆς μεσημβρινῆς αὐτῆς χερσονήσου, ἀπὸ τὸ Ταίναρο ἴσαμε τὰ πόδια τοῦ πράσινου Ὀλύμπου, κι ἀναγάλλιασαν ἀπὸ θαυμασμό· τὰ σμαράγδινα νησιά, ποὺ φωσφορίζουν στίς γελούμενες θάλασσες, οἱ δροσερὲς κοιλάδες καί τὰ βουνὰ μὲ τ' ἀέρινα περιγράμματα, εἶναι μιὰ μοναδικὴ εὐχαρίστηση γιὰ τὰ μάτια· μὰ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ πορεύονται στὸ καθημερινὸ πεπρωμένο τους, δὲ χορταίνουν μὲ τὰ αἰσθητικὰ κατορθώματα. Τὸ κατάλαβαν τοῦτο οἱ καλόβολοι θεοί· καί διᾶλεξαν τὴ γῆ τους τὴν κοντινὴ, αὐτὴ τὴν ἀνοιχτόκαρδη Θεσσαλία, γιὰ ν' ἀντισταθμίσουν τὰ πνευματικὰ τους δοσίματα μὲ

μιὰ ὑλικώτερη προσφορά, ποὺ θὰ πλούταινε τὴ σωματικὴ ὕπαρξη, χωρὶς νὰ φτωχύνῃ τὴν ψυχικὴν.

Ἀφῆκαν στὶς ἄκρες τὰ βουνὰ καὶ τὶς θάλασσες: τὸ κατὰ-φυτο Πῆλιο, τὸ σαπφείρινο Παγασητικό, τὴ γυμνὴ Ὀθρῇ, τὴν Πίνδο μὲ τὶς ψηλόκορφες, εὐωδιασμένες δεντροστοιχίες, τὰ Χασιώτικα βουνὰ καὶ τὸ δικό τους τὸν «ἀγάννιφον*» Ὀλυμπο καὶ μ' ἓνα κίνημα τοῦ δαχτύλου τῶν ἄλλαξαν τὴν προαίωνα σκηνογραφία. Ἡ θάλασσα τῆς Θεσσαλίας, ἡ μεγάλη προϊστορικὴ λίμνη, πέρασε ἀνάμεσα στὸν Ὀλυμπο καὶ στὴν Ὀσσα καὶ χύθηκε μὲ ὀρμητικὸ παφλασμό στὸν κόλπο τῆς Θεσσαλονίκης· ἔμεινε μονάχο σημάδι ὁ Πηνειός· κι ὁ βυθὸς τῆς ἀπέραντης λίμνης ἔγινε κάμπος· οἱ ἄνθρωποι, ποὺ δὲν ἦταν προικισμένοι μὲ μονότροπες αἰσθητικὲς περιέργειες, πῆραν τὸ τσαπί, ἔσυραν τὰ βώδια μὲ τὸ ἀλέτρι πάνω ἀπὸ τὴ νεογέννητη χέρσα γῆ, κι ἡ Περσεφὼνὴ ὀλόχαρη ἄρχισε νὰ σκεπάζῃ τὸ μαυρὸ χῶμα μὲ τὴν καταπράσινη καρποφορία τῆς.

Ἀκραῖοι φρουροὶ καὶ σημάδια συνάμα ἀκατάλυτα τῆς ἀπαράμιλλης αὐτῆς ἀλλαγῆς στάθηκαν οἱ ἀπλησίαστοι βράχοι τῶν Μετεώρων· μερικὲς σταλαματιᾶς νεροῦ ἀκόμα ἐδῶ κι ἐκεῖ, οἱ μικρὲς σημερινὲς λίμνες τῆς Θεσσαλίας, βάλτοι γιὰ τὶς πάπιες, τοὺς πυκνοὺς στοίχους τῶν καλαμιῶν καὶ τὰ δολοφονικά κουνούπια· κι ἓνας μῦθος, ὁ μῦθος τοῦ προελληνικοῦ κατακλυσμοῦ, ἀναπήδησεν ἀπὸ τὴ δεύτερη αὐτὴ κοσμογονία καὶ μετουσιώθηκε σὲ δυὸ πρόσωπα, τὸ Δευκαλίωνα* καὶ τὴν Πύρρα*. Οἱ ἀρχαῖοι θέλησαν νὰ εὐχαριστήσουν γιὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ ἀγαθὸ τὸ Δία καὶ τὸν Ποσειδῶνα: καθιερώθηκε ἡ γιορτὴ τῶν Πελωρίων.

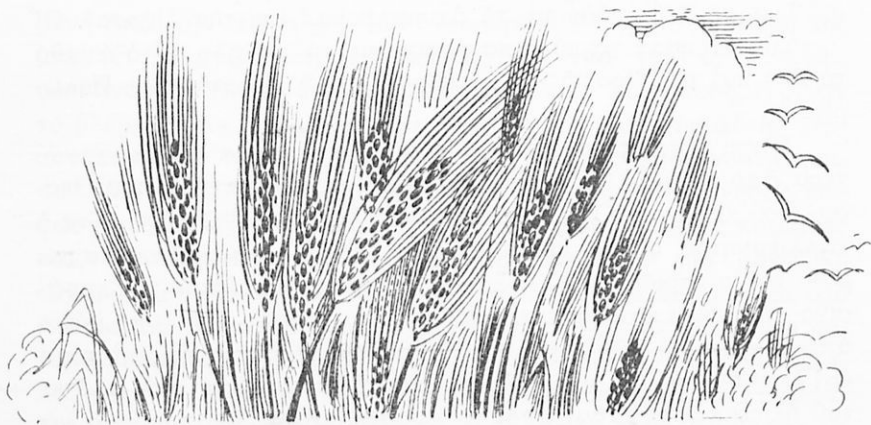
Εἶναι ἡ γιορτὴ ποὺ ἐκφράζει κυριαρχικώτερα καὶ ζωντανώτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη, ἀρχαία ἢ νεώτερη, τὸ πνεῦμα τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου. Ὁ κύριος τῆς γῆς δὲν εἶν' ἐδῶ πέρα οὔτε ὁ καλλιεργητής, οὔτε ὁ ἔμπορος· εἶναι αὐτὸ τὸ μελίχρυσο σπειράκι τοῦ σιταριοῦ, ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ καταπράσινο, μεστώνει καὶ σαλεύει στὸν ἄνεμο, στέκει περίλυπο κάτω ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ ὠργισμένου οὐρανοῦ, γεμᾶτο τρόμο μὴ τύχῃ καὶ ξεσπάσῃ ἡ καλοκαιρινὴ νεροποντὴ, ξανασαίνει στὴ φλόγα τοῦ ἡλίου καὶ πηγαίνει ἀπὸ τὸ χωράφι στὴν πολιτεία, γιὰ νὰ

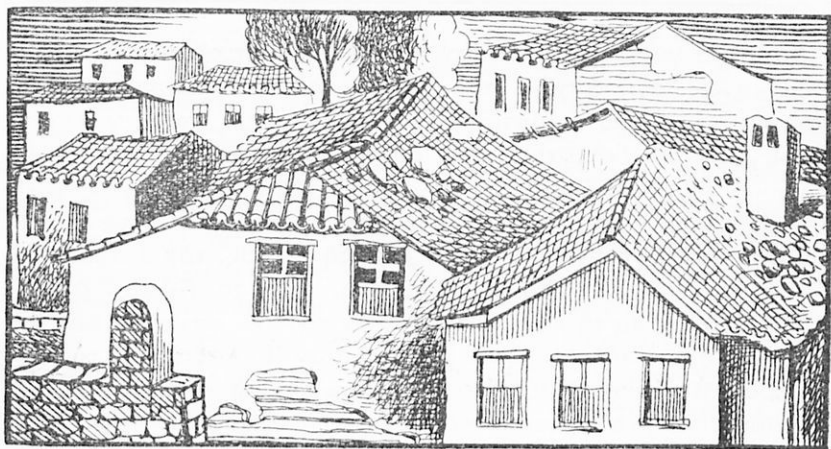
δώση στὸν ἄνθρωπο τοῦ κάμπου τὴ δύναμη νὰ περάσῃ ἡσυχὰ τὸ χειμῶνα του καὶ νὰ περιμένῃ, χωρὶς στέρῃση, τὴν ἐρχόμενη συγκομιδὴ.

Αὐτὸ τὸ χρυσὸ σπειράκι τοῦ σιταριοῦ κυλάει ἀπὸ αἰῶνα σ' αἰῶνα : Τὸ τρῶνε οἱ πανάρχαιοι Πελασγοί, οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Μινύες, οἱ Αἰολεῖς καὶ οἱ Ἀχαιοί, οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τὰ φουσατά* τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ οἱ στρατιῆς τῶν Νορμανδῶν, οἱ Σέρβοι κι οἱ Βούλγαροι, οἱ Τοῦρκοι κι οἱ Ἑβραῖοι, κι αὐτό, ἀνεξάντλητο, κάθε καλοκαίρι ξαναγεμίζει τοὺς κάδους του καὶ ξαναπέφτει τὸ χειμῶνα στὴ γῆ, γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ πράσινη θάλασσα κάτω ἀπὸ τὸ θάλλπος τοῦ ἀνοιξιᾶτικου οὐρανοῦ.

*Εφημερὶς «*Προία*», 1937

Ι. Μ. Παπαγιωτόπουλος





ΕΔΕΣΣΑ Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ

Στὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ στὴν Πελοπόννησο τὸ τοπίο παρουσιάζεται κάπως περιωρισμένο, πολυποίκιλο καὶ εὐμετάβλητο στὶς ἐναλλαγές τῶν χρωμάτων καὶ τῆς θερμοκρασίας. Τὰ βουνὰ δείχνουν ἄλλοτε ἀρμονικὲς καὶ ἄλλοτε ἀπότομες κλίσεις μὲ σχετικῶς μικρὸν ὕψος. Αὐτὸς ὁ Ὀλυμπος ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Θεσσαλίας μόλις ξεχωρίζει σὰ μεγάλο βουνό. Ὁ Ταῦγετος, τὸ ἐπιβλητικώτερο καὶ ὠραιότερο βουνὸ τοῦ Μοριᾶ, καθὼς καὶ ὁ Παρνασσός, φαίνονται κάπως μεγάλα, γιατί ἀπότομα προβάλλουν στὰ μάτια μας, ὁ ἓνας ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Τριπόλεως καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Λειβαδιᾶς.

Μόλις ὅμως περάση κανεὶς τὰ Τέμπε, προχωρήσῃ λίγο καὶ μὴ στὸν κάμπο τῆς Αἰκατερίνης, ἢ σκηνοθεσίᾳ τῆς φύσεως ἀμέσως ἀλλάζει. Οἱ ἀναλογίαις ἐδῶ παίρνουν μεγαλύτερες διαστάσεις καὶ ὅλα δίνουν τὴν ἐντύπωση ἑνὸς νέου κόσμου σοβαρωτέρου. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριᾶς ὑψώνεται ὁ Ὀλυμπος, σοῦ φαίνεται τεράστιος, μὲ τὸ βαρὺ καὶ ἀρμονικὸ ὄγκο του καὶ τ' ἀσύλληπτο μεγαλεῖο τῶν γραμμῶν του, συννεφιασμένος πάντα στὶς κορφές του, ποὺ κυματίζουν μὲ βαθυκύανες ἀποχρώσεις στὰ φαλακρά μέρη του. Ὅταν τὸν βλέπῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ μακεδονικὸν κάμπο ἢ τὴ θάλασσα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου πρὸς τὸ μέρος τῆς Αἰκατερίνης, τὸν συννεφιάζει μὲ τὴν ἀσκήνητο συγκίνηση.

Φαντάζει γύρω με μιὰ καταπληκτική επιβλητικότητα, πού νομίζει κανείς, πώς άγγίζει τούς ούρανοίς. Άπό πουθενά άλλου δέ φαίνεται τόσο τεράστιος καί μεγαλόπρεπος, τόσο γαλήνιος, πραγματικόν ένδιαίτημα τών αρχαίων Θεών, όσο άπό τή θάλασσα του Θερμαϊκού καί τόν κάμπο τής Θεσσαλονίκης ψηλότερα. Εΐναι ό πραγματικός κυρίαρχος σ' άπειρες έκτάσεις τής μακεδονικής γής, κι άπ' όπου στραφή κανείς, τόν άντικρύζουν τά μάτια του. Άπό τή Θεσσαλονίκη, άπό τό Κιλκίς, άπό τά Γιαννιτσά, άπό τή Γουμενίτσα, άπό παντού φαντάζει δείχνοντας τά όρια, πού χωρίζουν τήν παλαιάν Έλλάδα άπό τήν ιερή χώρα τής Μακεδονίας. "Ετσι ό "Όλυμπος, όπως έλεγαν οί Άρχαίοι, εΐναι τό κέντρον του Έλληνικού κόσμου. Κι αυτό δείχνεται καθαρώτερα, όταν άνεβή κανείς στήν κορυφή του Καλογέρου "Αϊ — Λιά (ύψόμ. 2.985), κι άπ' όπου κατάγυρα άπλώνεται όλόκληρη ή Έλλάδα. Η Χαλκιδική, ό Φερτίσκος, ή Ροδόπη, τό Πάϊκο, τό Βέρμιο, ό Βόρας, τά Χάσια, ό Πίνδος, πρós νότο ό Παρνασσός, ή Γκιώνα, τό Καλλίδρομο, καί λίγο πιό κάτω τό όροπέδιο του Χελμού, πρós τήν άνατολή, τέλος τά νησιά του Αίγαίου. Σάν πελώριος άρματωμένος βιγλάτορας* κατοπτεύει γαλήνιος τή σημερινή έλεύθερη Έλλάδα.

Η δυτική Μακεδονία καί κυρίως τό τρίγωνο τής Έδέσης — Καστοριάς — Φλώρινας παρουσιάζει τό μεγαλύτερο ένδιαφέρον άπό άποψη φυσικών καλλονών, βλαστήσεως, λιμνών, ποταμών κι ύψομέτρων. Ο δρόμος πού αρχίζει άπό τή Βέρροια καί προχωρεί παράλληλα με τή σιδηροδρομική γραμμή μέχρι τή Νάουσα καί τήν Έδεσσα, άναρριχώμενος στις πλαγιές του Βερμίου, προσφέρει στον περιηγητή τις ώραιότερες καί βαθύτερες θεαματικές χαρές. Κάτω καί σ' άπόσταση πολλών χιλιομέτρων άπλώνεται τό λεκανοπέδιο του Άξιου καί του Λουδία, πού σήμερα με τήν άποξήρανση τής λίμνης τών Γιαννιτσών έγινε ένας άπέραντος καταπράσινος κάμπος, πού έπεκτείνεται άπό τις ύπώρειες του Πάϊκου μέχρι τή Θεσσαλονίκη κι άπό τά Βοδενά μέχρι τό Κιλκίς. Νομίζει κανείς πώς περπατάει πάνω σέ μιá μεγάλη ταράτσα, ένω κάτω ξετυλίγεται τó θαυμάσιο θέαμα τής πεδιάδος, πού χάνεται μέσα στους καλοκαιρινούς ύδρατμούς. Άπό τις πλαγιές του Βέρμιου κατασκυλουν όρμητικοί χείμαρροι

καί μικροπηγές, πού γιομίζουν τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ μελωδικούς ἤχους καί πού χύνονται στὸ Λουδία καί τὸν 'Αλιακμονα.

Πολλές φορές ἔγραψαν πολλοί, πὼς τὰ μέρη αὐτὰ καί ἰδίως ἡ Νάουσα κι ἡ "Εδεσσα καί γενικῶς ὁλόκληρο τὸ τρίγωνο, πού ἀναφέραμε, μὲ τὶς μεγάλες λίμνες τῆς Μακεδονίας, τοῦ "Οστροβου, τῆς Καστοριάς, τῆς Πρέσπας καί τὶς μικρότερες, ἀποτελοῦν τὶς ὠραιότερες περιοχὲς τῆς Εὐρώπης. Καί δὲν εἶχαν ἄδικο. 'Απὸ τὴν ἀπλόχωρη πλατεῖα τῆς Ναούσης, τὴν κάτασπρη ἀπὸ τὰ πλατάνια καί λεῦκες, ἀντικρῶζει κανεὶς ἕνα ἀπὸ τὰ θαύμαστοτερα θεάματα, τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ ἢ κατὰ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου. Οἱ ἀκτῖνες, πού πέφτουν στὴν κατάφυτη πεδιάδα, τὴ μεταβάλλουν σὲ μιὰ θάλασσα ἀχνισμένη. Λίγο πρὸ πέρα ἀφήνει τοὺς στεναγμούς του ὁ μεγάλος χεῖμαρρος τῆς Νάουσας, πού πηγάζει μιὰ ὥρα ψηλότερα στὴν κατάδροση κι ὁλοπράσινη σκιάδα τοῦ "Αἰ-Νικόλα. "Ωρες ὁλόκληρες μπορεῖ κανεὶς νὰ μείνῃ ἐκεῖ προσηλώνοντας τὴ ματιὰ του στὴ γύρω καταπληκτικὴ βλάστηση καί στὸ θεϊκὸ κελάρυσμα τῶν νερῶν.

'Αλλὰ τίποτε δὲν παραβάλλεται μὲ τὴν πόλιν τῶν Βοδενῶν σὲ πλοῦτο φυσικῆς βλαστήσεως, κρυστάλλινων πηγῶν, ὀρίζοντος κι ἀτμόσφαιρας. Εἶναι κι αὐτὴ χτισμένη σὲ μιὰ προεξοχὴ τοῦ Βέρμιου, τῆς Τούρλας, πού κατεβαίνει σχηματίζοντας μιὰ μικρὴ κοιλάδα μιᾶς ὥρας, πού καταλήγει ἀπότομα στὸν κάμπο τῶν Γιαννιτσῶν. Τὰ νερά κυλοῦν παντοῦ μέσα στοὺς δρόμους σχηματίζοντας μικρολίμνες καί νησάκια, πού πάνω τους εἶναι χτισμένη ἡ πόλις. Σὲ κάθε σχεδὸν βῆμα συναντᾷ κανεὶς νερά, πού πέφτουν σχηματίζοντας μικροὺς καταρράχτες ἢ κυλοῦν ἥρεμα, ἐνῶ μέσα τους καθρεφτίζονται τὰ κυπαρίσσια, οἱ λεῦκες καί τὰ πλατάνια, πού 'ναι φυτεμένα πλᾶϊ τους. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν δρόμος στὴν κατάρρυτη αὐτὴ πόλιν, πού νὰ μὴν διασχίζεται κι ἀπὸ ἕνα ποτάμι πού χτυπάει τὰ νερά του στοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν, πού 'ναι χτισμένα στὶς ὄχθες του. Παντοῦ βρίσκεται κανεὶς σὰν περικυκλωμένος ἀπὸ νερά, ποτάμια ἢ χεῖμαρρους, πού τρέχουν ἀφήνοντας τοὺς γλυκύτερους καί μελωδικώτερους ἤχους. Πόσες φορές, τὴ νύχτα, δὲν περπάτησα μόνος στὶς ὄχθες αὐτὲς τῶν ποταμῶν, προσηλώνοντας τὴν ἀκοή μου στὴν ἀνάκουστη μουσικὴ, πού ὑψώνονταν γύρω μου ἀπὸ

τὸ θρόϊσμα τῶν νερῶν, ἐνῶ ἀπὸ πάνω οἱ κλώνοι τῶν δένδρων μόλις ἄφηναν τὶς ἀκτῖνες τῶν ἄστρων νὰ πέφτουν στὸ ποτάμι καὶ νὰ φωσφορίζουν στὰ βάθη του! Πουθενά ἄλλοῦ ἢ ροὴ τῶν νερῶν δὲν εἶναι τόσο ποικίλη, τόσο ἀφθονη, τόσο ὀρμητικὴ καὶ διάχυτη. Πουθενά ἄλλοῦ ἢ βλάστηση δὲν εἶναι τόσο προφαντὴ κι ὀργιαστικὴ, τόσο πλουσιοπάροχη. Ἡ χλωρίδα εἶναι καταπληκτικὴ: Ἡ ροδιά, ἡ κρυνέα*, ἡ κληματίδα, ἡ περιπλοκάδα, ὁ κισσὸς καὶ πλῆθος ἄλλων ἀναρριχητικῶν φυτῶν συμπλέκουν τοὺς κλάδους τοὺς μὲ τοὺς κορμούς τῶν κυπαρισσιῶν καὶ τῶν πλατάνων. Δὲν ὑπάρχει μιὰ σπιθαμὴ γῆς, ποὺ νὰ μὴ παρουσιάξῃ αὐτὴ τὴν ὀργιαστικὴ ποικιλία τῆς βλαστήσεως. Ἰδίως τὸ νεκροταφεῖο τῆς πόλεως, ποὺ διασχίζει τὸ μεγαλύτερο ρεῦμα ἀπ' ὅπου πέφτει ὁ μεγαλύτερος καταρράκτης τῆς πόλεως, εἶναι ἓνα πλουσιώτατο μουσεῖο φυτικῶν εἰδῶν κι ἀποτελεῖ πραγματικὸ ἐπίγειο παράδεισο. Ποτὲ νεκροὶ δὲν κοιμήθηκαν ὠραιότερον ὕπνο. Οἱ αὖρες σιγοκινοῦν τὶς λευκὲς, τὶς ὀξείες, τὰ κυπαρίσσια, ἐνῶ ὁ βαρὺς θόρυβος τῶν καταρρακτῶν, ποὺ κατακυκλοῦν κάτω στὸ λόγγο ἀπὸ ὕψος ἑκατὸ μέτρων, φθάνει ὡς ἀπάνω σὰν μακρινὸς ἀντίλαλος μιᾶς μουσικῆς συμφωνίας, ποὺ παίζει μιὰ τεράστια ὀρχήστρα. Κάτω τὸ βάραθρο χαίνει φοβερό, ἐνῶ πιὸ πέρα ἀπλώνεται ὁ κατάφυτος κάμπος τῶν Βοδενῶν.

Ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τοῦ Νεκροταφείου, κι ἰδίως ἀπὸ τὸν ἐξώστη τῆς Μητροπόλεως, ποὺ βρίσκεται λίγο πιὸ πέρα, στὴν ἴδια ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς προεξοχῆς τῆς πόλεως, μπορεῖ νὰ θαυμάσῃ κανεὶς ἓνα ἀπὸ τὰ γοητευτικώτερα πανοράματα τοῦ κόσμου.

Ἀνέβηκα στὴ Μητρόπολη καὶ κάθησα μὲ τὸ σεβαστὸ μου Μητροπολίτη στὸν περίφημο αὐτὸν ἐξώστη, ποὺ τὸν ἐπεσκέφθησαν ὅλοι ὅσοι πέρασαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Ἐδῶ στάθηκε ὁ Λήκ*, ὁ Μπωζούρ*, ὁ Πουκεβίλλ*, ὁ Κουζενερό καὶ πολλοὶ ἄλλοι περιηγητές, ποὺ θαύμασαν τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως καὶ τὴν περιέγραψαν μὲ τὰ θαυμαστότερα χρώματα. Ἐδῶ περιδιάβασε ὁ λόρδος Στάνλεϋ*, ὁ Μπάκερ* κι οἱ ἄλλοι ἐπίσημοι, ποὺ χάρηκαν τὸ ἐξαισιόπανόραμα τοῦ κάμπου...

*Ἦταν δειλινὸ καὶ πίσω ἀπὸ τὸ Βέρμιο βυθίζοταν ὁ ἥλιος
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

όλοπόρφυρος. Σὲ διαδοχικὲς γραμμὲς ἔβλεπε κανεῖς πιὸ πέρα τὶς κορφὲς τῶν Πιερίων καὶ λίγο πιὸ κάτω τὶς κορφὲς τοῦ Ὀλύμπου, τυλιγμένες μέσα στὴν ὁμίχλη τῆς καλοκαιρινῆς δύσεως. Τὸ περίλαμπρο βουνὸ στὰ μέρη, ποὺ φαίνονταν ἀπὸ τὸν ἐξώστη, κυάνιζε κι ἀνάδινε μιὰ λεπτὴ χρυσοπάχνη. Μεγάλοι ἥσκιοι ἔπεφταν στὸν κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ διέκρινε κανεῖς τὴ σιλουέττα της στὸ μυχὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Ἀπέναντι ἔβλεpes τὴν πεδιάδα τῶν Γιαννιτσῶν καὶ τὴν ἀποξηραμμένη λίμνη τους, ποὺ φθάνει ὡς τὰ κράσπεδα τῶν βράχων τῆς Ἑδεσσας. Ὀλόκληρη ἦταν σὰ συννεφιασμένη καὶ χάνονταν στὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντος. Ἀριστερώτερα τὸ Πάϊκο, φαλακρὸ κάτω στὶς ὑπώρειες, ποὺ χρύσιζαν ἀπὸ τὶς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ποὺ χτυποῦσαν τὰ πλευρά του. Κάτω μας, τέλος, ἀπλώνονταν οἱ κῆποι τῶν Βοδενῶν, καταπράσινοι καὶ πλαισιωμένοι μὲ τοῦφες* ἀπὸ κυπαρίσσια καὶ λεῦκες. Ὡς τὸν ἐξώστη ἔφθανε ὁ βαθὺς κελαρυσμὸς τῶν καταρρακτῶν καὶ τῶν νερῶν, ποὺ λίγο πιὸ πέρα ἔπεφταν ὀρμητικὰ στὴν ἄβυσσο τῶν βράχων.

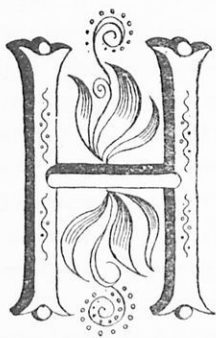
Εἶδα τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Ταυγέτου τῇ θαμπωτικῇ ὥρᾳ τοῦ δειλινοῦ. Ἀνέβηκα στὸν Παρνασσὸ μὲ πανσέληνο κι ἀντίκρυσσα ἀπὸ τὸ Χελμὸ τὸν ἥλιο, ποὺ ἀνέτελλε ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Αἰγαίου. Μὰ μπορῶ νὰ πῶ, πῶς τίποτε δὲν παραβάλλεται μὲ τὸ μεγαλεῖο τῶν Βοδενῶν. Ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἔχουν ἁρμονικὰ συνδεθῇ, γιὰ νὰ παρουσιάσουν αὐτὴ τὴν ἐκπληξη σ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις: Βουνὰ πανύψηλα καὶ κατάφυτα, πεδιάδες ἀπέραντες, βλάστηση ὀργιαστικὴ καὶ πλουσιωτάτη, νερά, νερά ποὺ τρέχουν παντοῦ καὶ ποὺ δίνουν ζωὴ στὴ γύρω ἐξάισια φύση.

Ἡ Ἑδεσσα εἶναι ἓνας παραδεισιακὸς τόπος, ποὺ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως ἐναλλάσσεται μὲ τὴν ποικιλία τῶν στοιχείων κι ὅπου ἡ μουσικὴ τῶν νερῶν ἀναδίνεται παντοῦ, σὰ χειρουργικὸς ὕμνος πρὸς τὸ μεγάλο Δημιουργό.

Περικιοῦν « Ἡώς », Νοέμβριος 1939

Φάνης Μεγαλόπουλος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ



Θεσσαλή νεράϊδα πού σοῦ χάρισε
τ' ὄνομά της
ποιός ξέρει! ἀπό τὰ μάγια θά σέ μοίρανε
τά δικά της.

Ἀνάβρα* ἐσὺ δοξοπηγῆς, ἀνάμεσα
στοὺς αἰῶνες!
Τὴ δόξα δὲ μοιράζουν μόνον οἱ ἄφθαστοι
Παρθενῶνες.

Θεριά, σαΐτιές, φωτιές, κουρσάροι, πόλεμοι
σὲ ρημάζουν,
λαοὶ τὴν ἄνομη λύσσα τους ἐπάνω σου
δοκιμάζουν.

Σὲ τραντάζουν, δὲ σὲ βουλιάζουν οἱ ὄργητες
τῶν κλυδῶνων*,
σὲ θεμελιώνουν τὰ ὅπλα τῶν Ἀλέξαντρων
Μακεδόνων.

Πάντα γιὰ σὲ οὐρανὸς γαλάζιος ὁ Ὀλυμπος
λαμπροφόρος,
καὶ πάντα σ' εὐλογεῖ ἀσκητῆς θεοφροῦρητος
τ' Ἀγιονόρος.

Ἐσένα, ἡ ρόδα σοῦ γελοῦν ἡ ἀγέλαστα
δέρνουν χιόνια,
ὁ ἥλιος σου βγαίνει ἡ γέρνει, θεὸς πεντάμορφος
παναιώνια.

Καὶ πάντα πρωτοστάτης παραστάτης σου
Θεῖος ὀπλίτης,
γιὰ τὸ μάτωμα τρόμος, γιὰ τὸ θρίαμβο
Μυροβλήτης*.

Ο ΠΕΛΩΡΙΟΣ ΣΜΑΡΑΓΔΟΣ



πὸ τὰ ὑψώματα τῶν Καρυῶν* βλέπομε τὴν κορυφὴν τοῦ "Αθω νὰ πετιέται πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ τρυπᾷ τὰ σύννεφα, πέτρινη λόγχη, ποὺ φρουρεῖ τὸ μυστικισμό, ἐνῶ ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ ἀπλώνεται γύρω μὲ βελουδένια μαλακότητα ὅλος ὁ σμαραγδένιος "Αθως τῶν μοναστηριῶν. Τὰ μαλακὰ ἐκεῖνα κύματα γῆς, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε ἀνώμαλο, τίποτε πέτρινο καὶ τίποτε γυμνὸ, κατεβάζουν ὡς τὸ ἀκρογιάλι τις δασωμένες βαθύτατες χαράδρες τους. Ἀκηλίδωτη γαλαζία θάλασσα λούζει τὸν πελώριον αὐτὸ σμάραγδο. Μακριά, ἴσκιος γαλανοί, — ἡ Θάσος, ἡ Ἰμβρος, ἡ Λήμνος.

Ταξιδεύαμε γιὰ τὸ Βατοπέδι. Ἡ ἴδια παντοῦ ἀποπνικτικὴ φυτεία. Ὅλα σκεπασμένα. Κανένα ξέφωτο. Κανένα χωράφι. Πουθενὰ πεδιάδα. Δέντρα καὶ θάμνοι πλεγμένοι, στενοχωρημένοι, πνιγμένοι, ζητοῦν διάστημα γιὰ νὰ σαλέψουν. Μόνο οἱ καστανιές, λεπτὲς κολῶνες, ξεφεύγουν καὶ παίζουν ἐλεύθερα τὰ πλατιά φύλλα τους στὸν ἀέρα καὶ στὸν ἥλιο, πλέκοντας τὰ τόξα, κάτω ἀπὸ τὰ ὁποῖα περνοῦμε. Κάθε τόσο χάσκει μπροστὰ μας καὶ μιὰ ἀπὸ τις ἀμέτρητες δασολαγκάδες τοῦ "Αθω. Ὁρμητικὲς καὶ βαθύτατες, κατεβαίνουν γκρεμίζοντας τὴν καστανιά, τὸ ρεῖκι, τὴ βελανιδιά, τὴν ὀξυά, τὴν κουμαριά, τὸν πλάτανο.

Ἐδῶ κι ἐκεῖ, στὸ δρόμο, μιὰ βρυσούλα σταλάζει γιὰ τὸν ὁδοιπόρο. Τὸ κτίριό της πάντοτε μεγάλο, μὲ σταυρούς, χρονολογίες καὶ τάσι. Τὸ νερό, δάκρυ. Ὁ ἐρημίτης μολαταῦτα, ποὺ πέρασεν ἀπὸ κεῖ, ἔβρεξε τὴ γλῶσσα του. Μέτρησε καλὰ τις λίγες στιγμές, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ξεκουραστῇ μέσα στὴν πελώριαν αὐτὴ καὶ σκοτεινὴ στοὰ τῶν φύλλων. Ἐπειτα, ὅταν εἶδε, πῶς οἱ καλὲς στιγμές γίνονται πολλὲς — πολυτέλεια — φορτώνεται πάλι τις σαράντα ὀκάδες τοῦ σάκκου του μὲ τὰ ψώνια καὶ ξεκινᾷ. Κάθε βρῦση θὰ ξεκουράζη καὶ μιὰν ἀπὸ τις μαῦρες αὐτὲς σκιές. Δὲν ἀποκοιμιοῦνται ποτέ. Ποῦ καιρὸς γιὰ τὸ σῶμα. Ἡ ὥρα κυλᾷ, ὁ δρόμος εἶναι μακάρις καὶ πρέπει νὰ φύ-

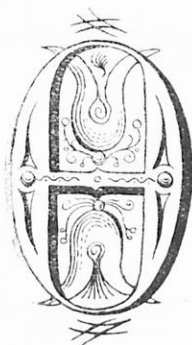
γουν άμέσως. Χαιρετώντας τὸ διαβάτη μ' ἓνα σβησμένο κίνημα τῆς κεφαλῆς, χάνονται.

“Ὅσο πηγαίνομε, ὁ “Αθως ξεδιπλώνεται. Κόκκινα στίγματα εὐφραίνουν τοὺς σμαραγδένιους τοῦ κυματισμοῦς—τὰ κελλιά. Εἶναι άμέτρητα. Βυθίζονται στὸ πράσινο, σκαρφαλώνουν στὶς ἀνηφοριές, φωλιάζουν στὶς λαγκάδες, κατεβαίνουν στὴ θάλασσα. Εἶναι μοναστηράκια μὲ μορφή ἀγροτικῶν σπιτιῶν. Μέσα κατοικοῦν δύο καλόγεροι μὲ τὸ γέροντά τους, νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἀρχηγὸ τῆς οἰκογενείας. Τὴν ἡμέρα δουλεύουν. Περιποιοῦνται τὶς φουντουκιές τους, τ' άμπέλια τους, κόβουν τὰ ξύλα τους, βάζουν τὸ κρασί τους. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα, χώνονται μέσα στὴ μικρὴν ἐκκλησία τοῦ κελλιοῦ, ποὺ ὑψώνει τὸ ἑλαφρὸ τύμπανό της μὲ τὸν τροῦλλο ἐπάνω ἀπὸ τὰ σπῖτια, καὶ ψάλλουν ἀτελεύτητα κείμενα ὡς τὸ πρωί. Αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειά τους.

Τὰ κελλιά δὲν εἶναι ποτὲ κοντὰ στὸ δρόμο. Ὁ διαβάτης τὰ βλέπει ἀπὸ μακριά. Τίποτε ἀπὸ τὴ χαρὰ ἢ τὴν ἀνία τους δὲν ἔννοεῖ. Ὅπως συνήθως, ὁ διαβάτης σκέπτεται μὲ τὰ μάτια του. Βλέπει στὰ κελλιά χαρωπὰ χρώματα, τὸ κόκκινο τῆς στέγης, τὸ γαλάζιο ἢ τὸ ἄσπρο τοῦ θόλου, λαμπρὲς κηλίδες ποὺ ξεκουράζουν ἀπ' τὴν ὁμοιομορφία τῆς ἀτέλειωτης πρασινάδας. Τὰ δάση τοῦ Ὀρους εἶναι καταπράσινα ἀπὸ τέτοια μοναστηράκια καὶ οἱ «κελλιῶτες» ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς μοναστηριῶτες μὲ τὴν ἄγρια γενειάδα τους, τὸ χοντρό τους ράσο καὶ τὸ τραχὺ ἀγροτικὸ τους ὕφος. Σὲ ὅλο μας τὸ δρόμο τὰ κελλιά ποὺ ἀσπρίζουν καὶ κοκκινίζουν εἶναι τὰ μόνα ξαφνίσματα τῶν ματιῶν μας. “Αλλο ἐπεισόδιο δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ ὁ ταξιδιώτης. Κάπου—κάπου καταδέχεται νὰ ἐμφανίσῃ μπροστὰ μας τὸ κεχρμπάρι τοῦ κανέναν κότσυφας, ποὺ χάνεται στὴ ρεματιά, καὶ συχνὰ σαλεύουν στὸν ἀέρα μὲ τὰ γοργὰ φτερά τους ἄσπρες, κίτρινες καὶ μαῦρες πεταλοῦδες.

Ἡ πορεία εἶναι στὸ τέλος της. Μέσ' ἀπὸ τὶς καστανιὲς λάμπει τὸ δυνατό χρῶμα τῆς θάλασσας. Ἀκοῦμε τὸ ἤρεμο φύσημά της. Στὴν ἀμμουδιά ἑνὸς μακάριου μυχοῦ ζωγραφίζεται τὸ τεράστιο πέταλο τῶν ἀφρῶν της καὶ στὴν ἄκρῃ τῆς θάλασσας μεγάλο πυκνὸ δάσος ἀπὸ θόλους, πύργους, τζάκια, καμπαναριά—τὸ μοναστήρι τοῦ Βατοπεδίου.

ΣΕΛΗΝΗ



ἄμα κι αὐτὸ τ' ἀποψινό !
 Στὸ περιβόλι τὸ πυκνὸ
 καθὼς κοιμότουν σκοτεινὸ
 μπήκε ἡ κυρα-Σελήνη
 καὶ ξύπνησε γιὰ μιὰ στιγμή
 τ' ἀηδόνι καὶ τὸ γιασεμὶ
 καὶ τὴ μουντὴ νεροσουρμὴ,
 ποὺ ὀλόχρυση ἔχει γίνεи ! . . .

Θᾶμα κι αὐτὸ τ' ἀποψινό !
 Τ' ἄστρα ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
 χορεύουν καλαματιανὸ
 μὲ τὴν κυρα-Σελήνη·
 κι ἡ θάλασσα μурμουριστᾷ
 τὸν ἦχο τάχα τοὺς βασιτᾷ
 καὶ τὴν κυρά εὐχαριστᾷ,
 κι αὐτὴ φλωριά τῆς δίνει !

« Ποιητὴς Ξεγύμνα »

Γεώργιος Ἀθάνας



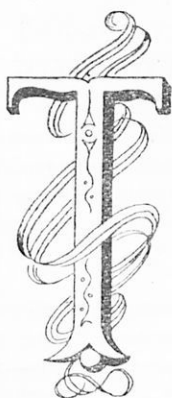


ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

*Εἶμι' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὴν Ἐφιάλτῃ ἔφερα τὸ σπαθί τῶν Ἑλλήνων.
Δὲ χάρομαι σὶ Τάφιαρα, μονάχα ξαποσταίνω.
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.*

Κ. Παλαμᾶς

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

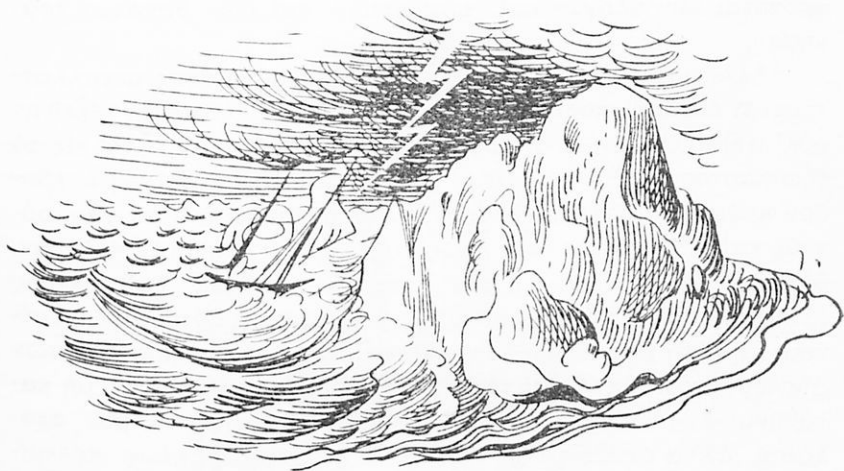


οὕτω τῷ ἔτει¹ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, Ἰνδικτιῶνος α', Ἀαρών, ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγός, μετὰ στόλου κατὰ τῆς Ρόδου Χουμεῖδ ἐξέπεμψεν. Οὗτος ἀθρόως καταπλεύσας καὶ τὴν Ρόδον καταλαβὼν πολλὴν ἄλωσιν ἐποίησατο ἐν αὐτῇ· τὸ μέντοι ἐν αὐτῇ φρούριον διεφυλάχθη ἀπόρρητον· ἐν δὲ τῷ ἐπανερχεσθαι αὐτόν, φανερώς κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου. Ἐλθὼν γὰρ εἰς τὰ Μύρα καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ συντριψαὶ πειραθεὶς λάρνακα, ἄλλην ἀντ' ἐκείνης πλησίον παρακειμένην κατέθραυσεν· αὐτίκα

τε πολλὴ ἀνέμων καὶ θαλασσίων κυμάτων, βροντῶν τε καὶ ἀστραπῶν ἀνωμαλία τὸν στόλον κατέλαβεν, ὥς ἱκανὰ συντριβῆναι σκάφη, αὐτόν τε τὸν θεομάχον Χουμεῖδ ἐπιγνῶναι τὴν τοῦ ἁγίου δύναμιν καὶ παρ' ἐλπίδα τὸν κίνδυνον ἐκφυγεῖν.

« Χρονογραφία » (ἔκδ. C. De Boor, τόμ. I. σελ. 483)

Θεοφάνης



¹ Ἔτος 6300 ἀπὸ κτίσεως κόσμου—792 μ.Χ.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

[Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας συχναὶ ἐγένοντο ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς Βασιλευούσης τῶν πόλεων, ἐκ μέσους λαῶν προσερχομένων ἐξ ἀνατολῶν καὶ ἰδιαίτερος τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐγκατασταθῇ τότε εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐπαπειλημένως ἐνήργησαν οὗτοι ἐφόδους μέχρι τῆς ἀποφράδος ἡμέρας τοῦ ἔτους 1453, ὅτε ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον τέλος τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸν Αὐγουστον τοῦ ἔτους 1422 ὁ Σουλτάνος Μουράτ ὁ Β' πολιορκεῖ σιγῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ πενήνηντα χιλιάδας στρατοῦ. Οἱ πολιορκημένοι ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδιά, πάσης τάξεως καὶ πατὶς ἐπαγγέλματος, ἀμύνονται μὲ παραδειγματικὴν γενναϊότητα καὶ κατορθῶνουν τὰ ἀποκρούσων τοὺς πολιορκητάς.

Ἰδιαίτερος γνῶσὴ μᾶς εἶναι ἡ κατεργασία τῶν γυναικῶν, τὴν ὁποίαν μὲ πολλὴν ζωηρότητα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ κατωτέρω, ἐξεκονοῦσι ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ἰωάννης Κανανὸς εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν τῶν χρόνων του.]

Οὐ μόνον οἱ στρατιῶται καὶ οἱ ἐπιστήμονες εἰργάζοντο ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτείας οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ κοινὸν ἅπαν καὶ τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν τὰ συστήματα καὶ τῶν ἀρχιερέων οἱ κρείττονες καὶ πνευματικῶν τῶν ὁσίων οἱ ὁσιώτατοι. Καὶ τῶν ἔξω χωρῶν οἱ ἄνθρωποι τολμηροὶ καὶ γενναῖοι καὶ περὶ φρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ τραυμάτων καὶ τῶν θανάτων ἐφάφησαν.

Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες πολλαὶ εἰς ἀνδρὸς θράσος μεταλλάττονται ἐπὶ τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, τὴν φρικτοτάτην ἐκείνην οὐκ' ἀπεκρύβησαν, οὐδ' ὥς γυναῖκες ἐδειλίασαν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔξω κάστρον ἔφθασαν, καὶ αἱ μὲν πέτρας εἰς τὸ τεῖχος ἀνέβαζον πρὸς τοὺς πολεμιστάς τῶν Ρωμαίων * καὶ ἠνδρείωναν αὐτοὺς καὶ ὠθοῦσαν αὐτοὺς πρὸς τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον, ἄλλαι δὲ ἐκρατοῦσαν ὡς καὶ στουπιὰ καὶ τοὺς λαβωμένους ἰάτρευον· ἄλλαι ὕδατα καὶ οἶνους ἐπότιζον αὐτοὺς φλεγόμενους τῇ δίψῃ ἐκ τοῦ πολέμου· ἄλλαι δὲ τοὺς γνησίους αὐτῶν ἀδελφοὺς καὶ τέκνα καὶ τοὺς ὁμοζύγους κατεμπόδιζον, μὴ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ κάστρου καὶ τοῦ πολέμου σχολάσαι, ἀλλὰ ἀφόβως καὶ ἀκλονήτως καὶ θαρραλέως πολεμίζειν τοὺς Τούρκους ἔλεγον . . .

Ἔστρατεύοντο καὶ πρὸς ἀλλήλας, μία τὴν ἄλλην ἐνουθέτει καὶ ἔλεγεν· «βλέπε μὴ πλησιάσῃς τὸ κάστρον τὸ μέγα, ὅτι τῶν Τούρκων αἱ σαγίττες κρούουν ἐκεῖσε καὶ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλὰ περιπατεῖτε πλησίον εἰς τὸ μέρος τὸ ἔξω τοῦ κάστρου, ἵνα σκέπεσθε ὑπὸ τούτου.

Πλὴν ἐλαβώθησαν καὶ τινες μὲ σαγίττας. Καὶ οὐδὲ αὐτὸ τὰς ἄλλας ἐθρόησεν*, ἵνα εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ κάστρου τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐσπούδαξαν καὶ ἐκεῖναι τὸ δυνατόν αὐτῶν εἰς τὴν μάχην, μέχρι τὸ πέρας ἴδωσι τοῦ πολέμου.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς δυσμὰς ἐξέκλινε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι* ἀκλονήτως ἴσταντο πρὸς τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην τῶν Τούρκων καὶ ἠγωνίζοντο ἀνδρείως, οἱ ἀσεβεῖς, ἀπὸ τούτων καὶ ἄπρακτοι εὐρεθέντες, καὶ αἰσχυνόμενοι καὶ ἡττημένοι ἀναιδῶς στραφέντες ἔφευγον.

«*Αἰγύριοις περὶ τοῦ ἐν Κων/πόλει γεγονότος πολέμου
κατὰ τὸ ἔτος 731 Δ'*» (Ἔκδοσις Βόνηζ, σελ. 475)

Ἰ. Καρανὸς



ΟΜΙΛΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

[Ὁ Γεώργιος Φαυτζής (1401-1455) ἦταν στρατιωτικός, πολιτικός καὶ συγγραφεύς, φίλος καὶ ἐμπιστός τοῦ τελευταίου αυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Εἶχε τὸ ἀνύχημα νὰ τὸν πιάσουν αἰχμάλωτο οἱ Τούρκοι στὴν ἄλωση, ἀλλὰ ἀσπόμενος ἐλευθερώθηκε μὲ λύτρω· ἔγραψε τότε στὸ Μυστρά, ὅπου τὸν φιλοξένησε ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος, ἀρχонтаς δεσπότης τοῦ τόπου, πού τὸν ἀκολούθησε γυνάδα στὴν Ἱταλία. Τὸ 1457 ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα, ἐγκαταστάθηκε στὴν Κέρκυρα, ἔγινε μοναχὸς καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Γρηγόριος. Ἐκεῖ ἔγραψε τὸ «Χρονικόν» του, πού ἀποτελεῖ πηγὴ γιὰ τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, γιὰ τὰ ἔγραψε μὲ ἀκριβεία.]

Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τῆς τοσαύτης κραυγῆς, ὥσει ἦχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἐστὶ μετ' ὀλίγον δὲ ἐμάθομεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ, ὅτι ἐπὶ τὴν αὔριον ὁ ἀμπαρᾶς¹ ἠτοίμασε χερσαῖόν τε καὶ ὑδραῖόν² πόλεμον σφοδρῶς, ὅσον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶσαι τῇ πόλει. Ἡμεῖς δὲ θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω ὡς ἐμοὶ δοκεῖ³, ὄντως καθ' ἕκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι⁴ καὶ πλεῖον ἦσαν ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἄνω Πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα.

Καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς, ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναῖκες τε καὶ παιδιά, μετὰ δακρῶν διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ «Κύριε ἐλέησον» μετὰ δακρῶν ἔκραζον καὶ τὸν Θεὸν ἱκέτευον, ἵνα μὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ' ἵλεως γενήσῃται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο, ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὀδυνηρᾷ ἐσπέρα τῆς δευτέρας, συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει⁵, ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους⁶ καὶ ἐτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη :

¹ Ἡγεμῶν, ἄρχων.

² Θαλάσσιος.

³ Κατὰ τὴν γνώμην μου.

⁴ «Περισσότερο ἀπὸ πεντακόσιοι ἀντιστοιχοῦσαν σὲ καθένα ἀπὸ μᾶς».

⁵ Τοὺς ἐπισήμους.

⁶ Οἱ ἀξιωματικοὶ πού ὠδηγοῦσαν 100 πολεμιστάς.

Ὑμεῖς μὲν, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δήμαρχοι καὶ στρατηγοὶ καὶ γενναϊότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἶδατε¹, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται, ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς ἰσχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς καὶ πόλεμον σφοδρὸν ἐκ τῆς χέρσου² καὶ θαλάσσης δώσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὥς ὄφισ τὸν ἰὸν³ ἐκχύσῃ καὶ ὥς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς.

Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὥς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην πόλιν καὶ πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων.

Καλῶς οὖν οἶδατε ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρά τινα ὀφείλεται κοινῶς ἐσμέν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὡς χριστοῦ⁴ κυρίου καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων.

Λοιπὸν, ἀδελφοί, ἐὰν χρεώσται ἐσμεν ὑπὲρ ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ πάντων τούτων ἡμεῖς, ὥς βλέπετε προφανῶς, καὶ ἐκ πάντων μέλομεν ζημιωθῆναι.

Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀγίας, ἦν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκεῖῳ αἵματι ἡμῖν ἐδώρησατο, κινδυνεύομεν. Καὶ ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ τις καὶ τὴν ψυχὴν ζημιωθῇ, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον πατρίδα περίφημον τοιοῦτως ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῇ νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ ἐξουθενημένην ἀπωλέσαμεν, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται. Τέταρτον δὲ καὶ φιλτάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα.»

«*Χροσιζόν*»

Γεώργ. Φραντζής

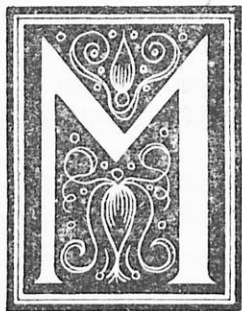
¹ Γνωρίζετε. ² Ἀπὸ τὴν ξηράν.

³ Δηλητήριον. ⁴ Ὁ χρισμένος μὲ τὸ χρίσμα τοῦ θεοῦ μύρου.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

[Κατὰ τὴν ἀλῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν Τοῦρκοων τὸ ἔτος 1453 μ. Χ. παντὸς εἶδους ἀγαθαὶ καὶ λεηλασίαι ἔγιναν εἰς τὴν βυζαντινὴν πρωτεύουσάν ἐπὶ τῶν κατακτητῶν.

Ὁ ἱστορικὸς τῆς ἀλώσεως Δούκας μᾶς εἶδει μίαν εἰκόνα τῶν καταστροφῶν αὐτῶν μὲ τὴν κατωτέρω περιγραφὴν του.]



εθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἀλώσεως, ἀπέλυσε τὰ πλοῖα πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον ὥστε βυθίζεσθαι. Ὁ δὲ φόρτος τί;—Ἱματισμὸς πολυτελής, σκευὴ ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, καττιτέρινα,* βιβλία ὑπὲρ ἀριθμόν, αἰχμάλωτοι καὶ ἱερεῖς καὶ λαϊκοὶ καὶ μονάζουσαι καὶ μοναχοί. Τὰ πάντα πλήρη φόρτου, αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φοσσάτου* πλήρεις αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἄ-

νωθεν ἀριθμηθέντων τῶν παντοίων ειδῶν.

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων ἓνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικόν, καὶ ἕτερον ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἔλκοντα κύνας ἐνδεδημένους. Ἄλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι καὶ τοὺς ἱεροὺς δίσκους ἔμπροσθεν σὺν διαφόροις ὀπώραις ἐσθίοντες*, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν κρατήρων.

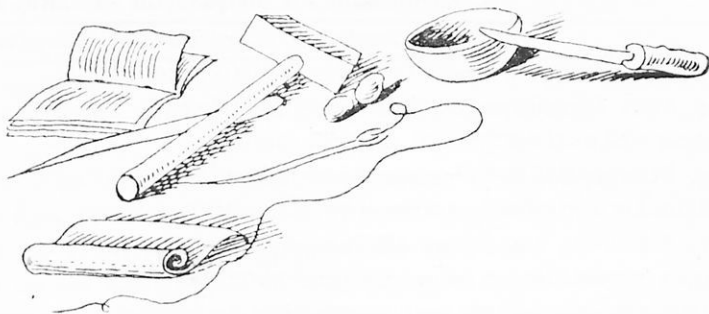
Τὰς δὲ βίβλους ἀπάσας ὑπὲρ ἀριθμόν ὑπερβαινούσας, ταῖς ἀμάξαις φορτηγώσαντες ἀπανταχοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ Δύσει διέσπειραν.

Δι' ἐνὸς νομίσματος δέκα βίβλοι ἐπιπράσκοντο, ἀριστοτελικοὶ, πλατωνικοὶ, θεολογικοὶ καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βιβλίου. Εὐαγγέλια μετὰ κόσμου* παντοίου ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἄλλα ἐπώλουν, ἄλλα ἔρριπτον.

Τὰς εἰκόνας ἀπάσας πυρὶ παρεδίδουν, σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρέη ἐψῶντες ἥσθιον.*

* Βυζαντινὴ Ἱστορία » κεφ. 42 (ἔκδ. Βόννης, σελ. 312)

Δούκας



ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΔΡΟΜΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

[Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, βυζαντινὸς λόγιος, συγγραφεὺς καὶ ποιητής, ἔζησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἐπὶ τὸν αὐτοκρατορῶν Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118 - 1143) καὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143 - 1180). Ἔγραψε πολλὰ καὶ ποικίλα ἔργα. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται τέσσερα ποιήματα, προδρομικά διὰ τοῦτο καλούμενα, τὰ ὁποῖα, γραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν τῆς τότε ἐποχῆς, εἶναι ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα τῆς νεοελληνικῆς δημώδους γλώσσης.]

Ὁ Πρόδρομος, αὐτοκαλούμενος ἕνεκα τῆς πτωχείας του καὶ Πτωχοπροδόρμος, ἀναφέρει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα διάφορα δεινοπαθήματά του, οἰκονομικὰ καὶ αἰά, τὰς στερήσεις του ἕνεκα τῆς πτωχείας του, καὶ ζητεῖ βοήθειαν.

Εἰς τὰ ποιήματά του μᾶς δίδονται πολὺτοι πληροφορίαι περὶ τῆς ἐλικῆς οργουτήσεως τοῦ βίου καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους. Εἰς τὸ τέταρτον ποίημα, «Στίχοι Θεοδόρου τοῦ Πτωχοπροδόρμου πρὸς τὸν βασιλεῖα καὶ Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν», ἀπὸ τοῦ ὁποῖου εἶναι τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα, ὁ Πτωχοπροδόρμος παραπονεῖται, διότι ἔμαθε γράμματα διὰ τὰ ζῆση καὶ δὲν ἔμαθε ἐπάγγελμά τι διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ ἠδύνατο τὰ ἐξοικονομῇ ἐπαρκῶς τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν. Ἐν τέλει δὲ ἀπενθύνεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ζητεῖ τὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὴν πτωχείαν καὶ τοὺς δανειστὰς του, «ῥῶσαί με τῆς στερήσεως, ῥῶσαί με τῆς πενίας, τῶν δανειτῶν μου, βασιλεῦ, λῦσον τὰς ἀπαιτήσεις.»

Ἀπὸ μικρόθεν μ' ἔλεγεν ὁ γέρων ὁ πατήρ μου :
 «Παιδὶν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὥσάν ἐσέναν ἔχει'.
 Βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου, πεζὸς περιεπάτει,
 καὶ τώρα διπλοεντέληνος² καὶ παχυμουλαρᾶτος.
 Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανεν, ὑπόδησιν οὐκ εἶχεν,

¹ Παιδί ὡς σύ, ἔχεις μέλλον.

² Μὲ διπλὴν ἀντελλίναν (τὸ λουρὶ τοῦ ἐφιππίου), δηλαδὴ πλούσιος.

καί τώρα, βλέπεις τον φορεῖ τὰ μακρομύτικά του.¹
 Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, ποτέ του οὐκ ἐκτενίσθη,
 καί τώρα καλοκτένιστος καί καμαροτριχάρης.
 Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, λουτρόθυραν οὐκ εἶδε,
 καί τώρα λουτρακίζεται τρίτον τὴν ἑβδομάδα.
 Αὐτός, ὁ κόλπος του ἔγεμε φθεῖρας ἀμυγδαλάτας,
 καί τώρα τὰ ὑπέρπυρα γέμει τὰ μανοηλᾶτα.²
 Καί πείσθητι γεροντικοῖς καί πατρικοῖς μου λόγοις
 καί μάθε τὰ γραμματικά, καί ὥσάν ἐσέναν ἔχει.
 Καί ἔμαθον τὰ γραμματικά μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου.
 Ἄφ' οὗ δὲ τάχα γέγονα γραμματικὸς τεχνίτης,
 ἐπιθυμῶ καί τὸ ψωμὶν καί τοῦ ψωμιοῦ τὴν μάνναν.
 Ὑβρίζω τὰ γραμματικά . . . καί ἐκείνην τὴν ἡμέραν
 καθ' ἣν μὲ παρεδῶκασιν εἰς τὸ διδασκαλεῖον,
 πρὸς τὸ νὰ μάθω γράμματα, τάχα νὰ ζῶ ἀπ' ἐκεῖνα!
 Ἐδάρε³ τότε ἂν μ' ἔποικαν τεχνίτην χρυσορράπτην,
 ἀπ' αὐτοὺς ὅπου κάμνουσι τὰ κλαπωτὰ⁴ καί ζωσι,
 καί ἔμαθα τέχνην κλαπωτὴν καί περιφρονημένην,
 οὐ μὴ ἦνοιγα τὸ ἀρμάριν μου καί ἠύρισκα ὅτι γέμει
 ψωμίν, κρασὶν πληθυντικόν καί θυνομαγειρεῖαν⁵
 καί παλαμιδοκόμματα καί τσίρους καί σκουμπρία⁶
 παρ' οὗ ὅτι⁶ τώρα ἀνοίγω το, βλέπω τοὺς πάτους ὅλους
 καί βλέπω χαρτοσάκκουλα γεμᾶτα τὰ χαρτιά.
 Ἀνοίγω τὴν ὀρκλίτσαν⁷ μου, νὰ εὔρω ψωμὶν κομμάτιν,

¹ Ὑποδήματα μὲ μακρὰν μύτην ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ μακρόμυτα σήμερον τσαρούχια τῆς ὑπαίθρου.

² Τὸ χρυσοῦν «νόμισμα», ὁ «χρύσινος», καὶ ἔπειτα «ὑπέρπυρον» καλούμενον, ἀπετέλει τὴν νομισματικὴν βᾶσιν καθ' ἅπαντα τὸν βίον τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Προδρόμου τὰ ὑπέρπυρα ἐλέγοντο «Μανοηλᾶτα», διότι ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ.

³ Λοιπόν.

⁴ Φορέματα διακεκοσμημένα μὲ κεντήματα.

⁵ Φαγητὸν ἀπὸ ἰχθῶς θύννου (σημερ. τόννου).

⁶ Παρὰ τὸ ὅτι.

⁷ Κιβώτιον, κασσέλι.

καὶ εὕρισκω χαρτοσάκκουλον ἄλλο μικροτερίσιν.

.
 Τὴν κεφαλὴν σου, δέσποτα, εἰς τοῦτο τί με λέγεις ;
 ἂν ἔχω γείτονά τινα καὶ ἔχει παιδὶν ἀγόριν,
 νὰ τὸν εἶπω, μάθε το γραμματικά νὰ ζήσῃ ;
 ἂν οὐ τὸν εἶπω, μάθε το τσαγγάρην τὸ παιδί σου,
 παρακρουνιαροκέφαλον πάντες νὰ με ὀνομάσουν.

(Ἔκδοσις Hesselings—Pernot, Poèmes Prodromiques, σελ. 72—75)



Σ Π Α Ν Ε Α Σ

[«Ἡ διδασκαλία παραινετική», γνωστή ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σπανέας», εἶναι ἐκτενὲς πῶμα τοῦ 12ου αἰῶνος εἰς δεκαπεντασυντάβους στίχους. Ἐκ τῶν πολλῶν του διασκευῶν καὶ ἐπεξεργασιῶν ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο πολὺ διαδεδομένον, ὥς προσφιλὲς ἀνάγνωσμα, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Συγγραφεὺς τοῦ παραινετικοῦ τοῦτου ποιήματος, τὸ ὅποιον συνετέθη μὲ βάσιν τὸν πρὸς Δημόνικον λόγον τοῦ Ἰσοκράτους, ἀναγίνεται εἰς τὰς καλντέρας παραλλαγὰς ὁ Ἀλέξιος, υἱὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143).

Αἱ ἐν τῷ ποιήματι νοηθεοῖαι ἀπενθυνόμεναι πρὸς τὸν ἀνεψιὸν του ἐπίσης Ἀλέξιον, υἱὸν τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας, εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῆς ἐν γένει τότε καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ.]

Πρὸ πάντων ἔχε τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον εἰς τὸ νοῦν σου
καὶ πρόσεχε καὶ φύλαττε τὰς ἐντολάς τὰς τούτου·
γινώσκει γάρ ὥς πλαστουργὸς κρυπτὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων,
ἐλέγχει καὶ τοὺς λογισμούς, δικάζει καὶ τὰς πράξεις,
καὶ φανεροῖ καὶ τὰ κρυπτὰ καὶ τοὺς κακοὺς κολάζει,
τοὺς δὲ καλοὺς εὐεργετεῖ καὶ φίλους ὀνομάζει.

Ὡς θέλεις νὰ ἔνι ὁ φίλος σου, παιδίον μου, πρὸς ἐσέναν,
τοιούτος ἄς εἶσαι πρὸς αὐτὸν καὶ οὐ μὴ σὲ λείψῃ φίλος·
ὅταν δὲ θέλῃς κτήσασθαι πρὸς ἄνθρωπον φιλίαν,
πολυπραγμόνει, μάνθανε, ψηλάφῃ, κατερῶτα
τὴν γνώμην καὶ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ὑπόληψίν του,
μᾶλλον ἢν εἶχε πρὸ ἐσοῦ φίλον, καὶ πῶς τὸν εἶχεν,
καὶ ποταπὴν ὑπόληψιν ἔδειξε πρὸς ἐκεῖνον·
καὶ ἂν μάθῃς ὅτι καθαρὰν ἐφύλαξεν ἀγάπην,
καὶ δόλον οὐκ εἰργάσατο καὶ ὑπόκρισιν οὐκ εἶχεν,
τότε πληροφορήθητι καὶ δέξου τὸν ὥς φίλον,
εἰ δὲ εἰς τὸν πρῶτον ἔσφαλε καὶ οὐκ ἔστερξε φιλίαν,
φευγε αὐτόν, ὥς δύνασαι, καὶ ἀποχωρίσθησαί τον.

Πᾶν ἀγαθὸν καὶ χρήσιμον καὶ μάνθανε καὶ λάλει,
ἄκουε πάντα συνετῶς καὶ χώριζε τὸ κρεῖττον.
Μὴ προλαμβάνῃ ἢ γλῶσσα σου ποτὲ τὸν λογισμὸν σου,
πολλοὺς ἀπὸ συναρπαγῆς ἀπώλεσεν ἢ γλῶσσα.

Δι' αὐτό, παιδὶν μου, πρόσεχε πρῶτον καλὰ καὶ σκόπει
καὶ τότε λάλει ὀλιγοστὰ καὶ μεμελετημένα.

Γίνωσκε τιμώτερον τῆς ἀρετῆς οὐκ ἓνι,
τὸ κάλλος γὰρ ἠχρείωσαν ἢ νόσος καὶ τὸ γῆρας,
πολλάκις καὶ τὰ χρήματα βλάπτουν οὐκ ὠφελοῦσιν·
ἢ δ' ἀρετὴ κἂν καὶ γηρᾷ γίνεται λαμπροτέρα,
κέρδος γὰρ ἔχει μέγιστον τὴν ἄνω βασιλείαν.
Μὴ προτιμᾶσαι συγγενοῦς ἀγάπην παρὰ φίλου,
μηδὲ συγκρίνης πρόσωπα γνησίων καὶ μακρόθεν,
σύγκριν' ἀγάπην καθαρὰν καὶ προτίμου παρ' ὅλα,
τίποτ' οὐκ ἓνι ἀντάλλαγμα πρὸς καθαρὰν ἀγάπην.

Θλιψὶν τινος καὶ συμφορὰν ποτὲ μὴ ὀνειδίσης,
ὅτι τὸ μέλλον ἄδηλον, κοινὴ ἢ πάντων τύχη.
Ἄν δύνασαι νὰ εὐεργετῇς καὶ ἂν εὐπορήῃς χαρίζειν,
καλῶς δίδε καὶ χάριζε, ἵνα σ' εὐχαριστῶσι·
καλὸς καὶ μέγας θησαυρὸς χάρις ὀφειλομένη.
Πρὸς πάντας γίνου εὐόμιλος καὶ ταπεινὸς καὶ πρᾶος,
ἄνθρωπον γὰρ κενόδοξον τίς νὰ τὸν ἀγαπήσῃ;

Ὅταν σὲ στήσουν εἰς ἀρχὴν καὶ πιάσης ἐξουσίαν,
καλοὺς ἀνθρώπους φρόντιζε νὰ στήσης συνεργούς σου.
Τὴν ἀρετὴν καὶ παιδευσὶν ἀγάπα καὶ τὴν γνῶσιν,
πλούτου παντὸς ἐπέκεινα καὶ θησαυρῶν μεγάλων.
Τὴν φρόνησιν ἐπιμελοῦ, παιδὶν μου, παρὰ πάντα,
ὁ νοῦς γὰρ μέγας θησαυρὸς ἐπέκεινα τῶν ὅλων
καὶ εἰς τόπον ὀλιγούτσικον ἓνι προσχωρημένος.

Τοῦτο δὲ πρέπει γινώριζε τὸν κατ' ἀλήθειαν ἄνδρα,
ὁπόταν τύχη εἰς πόλεμον νὰ πολεμήσῃ ὡς ἄνδρας,
καὶ ἂν ζήσῃ, ζῇ μετὰ τιμῆς καὶ προκοπῆς μεγάλης,
εἰ δ' ἀποθάνει, ἀπέθανε κἂν οὕτως κἂν ἀλλοίως·
καλλίων γὰρ ἓνι ὁ θάνατος μετὰ τιμῆς, παιδὶν μου,
παρὰ τὴν ἄτιμον ζωὴν καὶ τὴν ἠπορημένην.

(Ἔκδοσις É. m. L e g r a n d, Bibliothèque Grecque Vulgaire, I
Paris 1880, σελ. 1 καὶ ἔξ.)

Η ΠΕΡΔΙΚΑ

[*Ὁ Πονηολόγος εἶναι ποίημα ἐκ στίχ. 650. Ὁ βασιλεὺς ἀπὸς συγχρο-
τεῖ κατὰ τοὺς γάμους τοῦ νιού του μέγα συμπόσιον, εἰς τὸ ὅποτον καλεῖ
ὅλα τὰ πτηνά. Ἐνθ' ἱσθῶσιν καὶ πίνουσιν, φιλονικιοῦν μεταξὺ των, ἐβρί-
ζουσιν τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἐπαινοῦν τὰ προτερήματά των. Ὁ ἀπὸς τέλος
μὲ τὴν ἀπειλήν, ὅτι θὰ γένη τὸν ἱερακα καὶ τὸν γελαετὸν τὰ σπαράξουσιν
τοὺς φιλονικιοῦντας ἐπιβάλλει τὴν τάξιν, καὶ εἶσι μὲ χαρὰν τελειώνει τὸ
συμπόσιον. Ὁ Πονηολόγος ἐγράφη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἱοναίου πρὸς ἄ-
γνώστον καὶ διακρίνεται διὰ τὴν καθαρότητα τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Αἱ
ἀρεταὶ τῆς πέφδικας σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ ἐμφανίζονται τόσον ζορταναί
ὅσον καὶ εἰς τὰ καλύτερα ἔργα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.]*

Στίχ. 170. Εὐθύς γυρίζει ἡ πέρδικα καὶ λέγει τὸ ὀρτύκιν :

— Ἐγὼ τὰς κάλτσας τὰς φορῶ εἶναι ἀπὸ σκαρλάτο, ¹,
ἔχω καὶ χεῖλη κόκκινα, μαῦρα μάτια ὠραῖα,
καὶ πρέπουνε οἱ κάλτσες μου, μᾶλλον καὶ τὸ μανδί μου,
κι αὐτὸ φορῶ κατὰσαρκα ἔνθα γοῦν καὶ ἄν εἶμαι.
Πρέπουν με καὶ τὰ ροῦχα μου ὡς εὐγενὴν γυναῖκα,
τὸ νὰ φωνάζω πάντοτε εἰς ὅλα τ' ἀκρωτήρια,
εἰς τὴν γλυκεῖαν τὴν αὐγὴν τὴν γλυκοδροοισμένην
ἀνθοβολοῦν τὰ ἄνθη τῆς καὶ κηλαδῶ, ὡς οἶδας ².
Πουλίτσια ἐποίησα μονόκοιλα ³ εἰκοσάδα,
καὶ περπατάρης ἀσεβῆς ὀλίγον κατ' ὀλίγον
ἐπῆρην μου τὰ δώδεκα, ἔκαψε τὴν καρδιάν μου,
ἐκάην ἡ καρδίτσα μου, ἐπόνεσα ὡς μάννα.
Φοβοῦμαι γοῦν ἡ ἄθλια καὶ τρέμω καὶ δειλῶ
ὅποθεν στέκω, κάθομαι πολλάκις μετ' ἐκεῖνα,
πάντα διδάσκω, παραινῶ τὰ ἄλλα μου πουλία
νὰ κάθονται εἰς πλάγι μου, μὴ τὰ ἄβρη περπατάρης,
κι ἀλίμονον ἐπάρη τα καὶ κάψη τὴν καρδιά μου.
Ἐμένα πάλ' οἱ βασιλεῖς εἰς γεῦμαν τοὺς μὲ τρώουν
κι οἱ ἄρχοντες οἱ εὐγενεῖς εἰς πρόγεμαν καὶ δεῖπνον
καὶ πλούσιοι ἠθέλασιν, πτωχοὶ καὶ νὰ μὲ εἶχαν,
καὶ μὲ ζῶην καὶ θάνατον οἱ πάντες ἀγαποῦν.

Πονηολόγος

¹ Κόκκινον βασ. χρῶμα.

² Γνωρίζεις.

³ Εἰς μίαν κοιλιάν, εἰς μίαν ὠτοκίαν.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΗΓΗΣΙΝ ΠΑΙΔΙΟΦΡΑΣΤΩΝ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΠΟΔΩΝ

[«Ἡ παιδιόφραστος διήγησις τῶν τετραπόδων ζώων» εἶναι μακρὸν ἀλληγορικὸν ποίημα μὲ διδακτικὸν χαρακτῆρα, ἐκ 1089 στίχων, τὸ ὁποῖον ἐγράφη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ ἄγνωστον Βυζαντινὸν λόγιον.

Ὑπόθεσίς του εἶναι ἡ ἑξῆς :

Ὁ λέων, βασιλεὺς τῶν τετραπόδων, καλεῖ εἰς συνέλευσιν τὰ ἄλλα ζῷα πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς διαφοράς των καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὸ κράτος των. Εἰς τὴν συνέλευσιν ἕκαστος ζῷον ἤρχισε νὰ ἐξάσῃ τὰ προτερήματά του καὶ νὰ γέγῃ τὰ ἐλατιώματα τοῦ ἄλλου. Πρὸ τῆς λογομαχίας αὐτῆς ὁ λέων διακόπτει τὴν συνεδρίασιν τῆς συνελεύσεως, καὶ λένεται ἡ ἀναχωρῆ μετὰ τῶν ζώων. Ἀμέσως τὰ ζῷα περιήλθον εἰς ὀργὴν καὶ κατεπαράσσοντο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μέχρι τῆς νυκτός, ὅτε ἐναπέμειναν ὅσα κατόρθωσαν νὰ διασωθοῦν.

Κατωτέρω παρατίθενται ἐκ τοῦ ποιήματος οἱ στίχοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν λογομαχίαν τοῦ κυνὸς καὶ τῆς ἀλώπεκος.]

Ὁ κύων δέ, ὡς ἤκουσεν τοῦ πονδικοῦ λαλοῦντος
τὸ ὄνομα, τὸν ἔπαινον καὶ τὴν τοιαύτην φήμην,
ἄψός, γοργὸς ἐπήδησεν, ἐστάθην εἰς τὸ μέσον,
καὶ πρὸς τὸν κάτην* ἔτεινεν καλοὺς τοιοῦτους λόγους:

«Ἐδὰ κρατεῖ μ' ἡ ἐντροπὴ καὶ ἡ ὑποταγὴ μου—
ἀμμὴ ν' ἀλίσκω σε δαμίν,¹ νὰ ᾿χαψα τὴν οὐράν σου,
καὶ νὰ σέ ἀκροτίναξα μέσον τοῦ συνεδρίου,
ἐσέναν καὶ τὴν ἀλουποῦν τὴν μακροουραδάτην,
τὴν πνίγουσαν τὰς ὀρνίθας καὶ τὰ μικρὰ πουλία,
ποὺ πνίγει τὰ ἐρίφια καὶ τὰ μικρὰ ἀρνία,
καὶ τὰ μὲν τρώγει ἡ κακίστη, τὰ δ' ἄλλα πίνει αἷμα,
καὶ πολεμεῖ μέγαν κακὸν καὶ πλεῖόν τε ζημίαν
καὶ ἀδικίαν ἄπειρον εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀνθρώπους».

Ὁ κάτης ἐφοβήθηκεν, φεύγει ἀπὸ τὸ μέσον,
ἐξῆλθεν καὶ ἐστάθηκεν μετὰ τοῦ συνεδρίου.

Ἀκούσασα ἡ ἀλώποῦ τὰς ὕβριτας τοῦ σκύλου

¹ Νὰ φάσῃ τὸν λαιμὸν καὶ τὸν λαιμὸν τοῦ κυνὸς.

ἐν ταπεινῷ τῷ σχήματι εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέσον,
καὶ πονηρὰ καὶ τροπικὰ ἐφθέγγετο τοιαῦτα :
«Τί ἔναι, σκύλε, τὸ λαλεῖς, τί ἐν' τὸ τζαμπουνίζεις ;
σκύλον σὲ λέγουν ὄνομα, ἀληθῶς σκύλος εἶσαι,
καὶ γὰρ κατὰ τὸ ὄνομα ἔχεις τὴν πολιτείαν».
Καὶ ταῦτα μὲν ὥς ἤκουσεν τῆς ἀλωποῦς λεγούσης,
προσμειδιάσας ὕστερον τούτους τοὺς λόγους εἶπεν :
«Ἐξέβης, ἡ κύρ' ἀλωποῦ νὰ μᾶς φιλοσοφήσης ;
ποῦ ἔμαθες τὰ γράμματα, ποῦ ἔμαθες τὴν τέχνην,
γραμματικὴν, ῥητορικὴν, οὕτως νὰ συντυχαίνης ;
κ' ἐπάνω εἰς τὴν δύναμιν καὶ φόβον βασιλέως
καὶ τῶν λοιπῶν τὴν ἐντροπὴν πολλὰ μοῦ συντυχαίνεις.
λέγω ν' ἀφήσω τὰ πολλὰ, νὰ παραβλέψω πάντας,
νὰ σύρω τὸ δερμάτιν σου, νὰ εὔρω τὴν οὐράν σου,
καὶ νὰ τὸ δώσω τὸν γναφεά, τὸν δερματογουνάρην,
νὰ σὲ δαμάσῃ ἡ ἄσβεστος καὶ νὰ σὲ κάψῃ ἡ στύψις,
καὶ νὰ ξεχάσῃ τὴν πολλὴν 'ψηλὴν φιλοσοφίαν».
Στραφεῖσα ἡ ἀλώπεκα τὸν σκύλον ταῦτα λέγει :
«Πολλὰ πολλὰ 'περαίρεσαι, σκύλε μαγαρισμένε,
Πολλὰ καυχᾶσαι, φλύαρε, σαλιαρομυξάρη'
καυχᾶσαι ὅτι κυνηγᾷς λαγούς καὶ ἄλλα ζῶα,
πέρδικας καὶ χηνάρια καὶ ἄλλα τῶν ὀρνέων,
καὶ ἀγαποῦν σε τὰ πολλὰ καὶ ὀμαλίζουσίν σε.
ἀλλ' ὅταν σ' εὔρουν εἰς μικρὸν πταίσιμον εἰς τὸ σπήτιν,
καὶ κλέψῃς τίποτε νὰ φᾶς ἢ τίποτε νὰ 'γγίσης,
ραβδέας, ἀποπατητάς μεγάλας σε φορτώνουν.
εἰ δὲ πολλάκις, μιὰρὲ, συμβῇ καὶ ψωριάσης,
εἰς σπήτιν ἄλλο δὲν χωρεῖς οὐδ' εἰς αὐλὴν ἐμπαίνεις,
οὐδὲ καλὸν λόγον ἀκοῦς οὐδὲ ἐπωνυμίαν,
(ἀλλ' ὅπου ὑπάγῃς καὶ σταθῇς, ἄλλον οὐδὲν ἀκούεις)
εἰ μὴ τὸ—ὅλοι δότε τον, ὅλοι λιθάζετέ² τον,
διότι μαγαρίζει μας ὁ σκύλος ὁ ψωριάρης—
καὶ κροῦν³ σε ἄλλοι ἀπεδῶ καὶ ἄλλοι ἀπεκεῖθεν

¹ συμπεριφορά.² πετροβολεῖτε.³ κτυποῦν.

καὶ τυμπανίζουσιν σε κακὰ, ἕως οὗ νὰ ψοφήσης,
καὶ δένουν σε μὲ τὸ σκοινὶν ὡς καταδικασμένον,
καὶ σύρνουν σ' ἐκ τὸν τράχηλον καὶ πᾶν σ' εἰς τὴν κοπρέαν,
οἱ μὲν λιθοβολοῦσί σε, οἱ δὲ ραβδοκοποῦν σε,
σκοτώνουν σε κι ἀφήνουν σε, καὶ τὰ ὀρνέα τρῶν σε.
ταῦτα δὲ εἰσιν τ' ἀγαθὰ καὶ τὰ καλὰ τὰ ἔχεις,
καὶ ὑπεραίρεσαι πολλὰ καὶ καυχᾶσαι μεγάλα».

Ὁ κύων ἐντραπείς μικρὸν τῆς ἄλωποδς τοὺς λόγους
παραμερεῖς ἐστάθηκεν πικροχολιασμένος,
καὶ λόγους ἀπεφθέγγετο καὶ ῥήματα τοιαῦτα :

«Ἄλωποῦ τρυπολόγισσα, βουνοαναθρεμμένη,
οὔποτ' ἡμέραν θεωρεῖς οὔτ' ἥλιον ἐβλέπεις
εἰς βάθην σκοτεινότητα, εἰς χάσματα μεγάλα,
ἐπεθυμείς καὶ τὸ νερόν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας·
τότε τὴν νύκταν νὰ ἐβγῆς καμένη ἀπὸ τὴν δίψαν,
νὰ εὔρης πούπετα νερόν καὶ νὰ τὸ ἀποφρύξης,
καὶ εἴ τι φῆς καὶ εἴ τι πιῆς καὶ ὅσα κι ἂν κοιμᾶσαι,
οὐδὲν σὲ λείπει πώποτε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος.
ἐγὼ δὲ ἀνατρέφομαι μέσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους,
εἰς οἴκους τοὺς βασιλικοὺς καὶ εἰς αὐλὰς ρηγάδων,
κ' εἰς ἄρχοντες νὰ κυνηγῶ, εἰς πάντας καβαλλάρους.
ταγίζουσιν με χλωρά, πνικτὰ καὶ ὀψημένα κρέη,
καὶ βάνουν με τραχηλικὸν χαντρατοκουδουνάτον,
καὶ κυνηγοῦσιν ἰλάφια, λαγούδια, χοιρίδια·
ἀκόμη καὶ τὰ δυνατὰ τὰ ζῶα τὰ μεγάλα,
ἅπερ οὐ δύναμαι κρατεῖν ἀλλ' οὐδὲ καταβάλλειν·
μὲ τὰς φωνάς μου ἐξυπνῶ, καὶ τρέχουσιν καὶ φεύγουν,
καὶ πάλιν τὰ περδίκια καὶ ἕτερα πουλία.»

Ὡς ἤκουσεν ἡ ἄλωποῦ τοιαῦτα φθεγγομένου
πάλιν τοῦ σκύλου λέγοντος καὶ ὑπερφυσίωντος,
ἔφησεν πάλιν καὶ αὐτὴ καὶ πρὸς τὸν σκύλον λέγει :

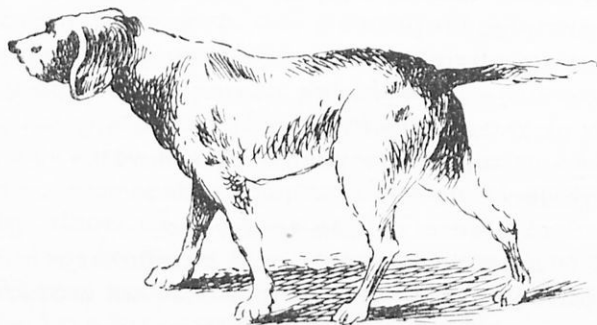
«Ἀρκεῖ σε, σκύλε φλύαρε, μιὰρὲ, ψεματάρη,
αἰσχύνθητι, ἐντράπητι, ἄφες νὰ εἰπῇ καὶ ἄλλος».
Τότε λοιπὸν ἐξέβηκεν ὁ σκύλος ἐκ τὴν μέσσην,
καὶ ἡ ἄλώπεκ' ἔστησεν μέσον τοῦ συνεδρίου.

Ὁ λαγῶδς ὡς ἤκουσε ἐκεῖ τὸ ὄνομάν του,

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἐπήδησεν κ' ἐστάθηκεν τῆς ἄλωποϋς πλησίον.
«χαρά' εἰς τὴν τὴν κυρ' ἄλωποϋ, χαρά' εἰς τὴν τὴν κορδόναν,
ὕγείαν' εἰς τὴν μαστόρισσαν καὶ τὴν συντρόφισσάν μου
καὶ τὴν λογιωτάτην μου καὶ φιλοσοφωτάτην,
ὅπου ἐκαταδίκασεν σκύλον τὸν μαγαρίτην
καὶ ἐκατέβαλεν αὐτόν, κόψας τὴν ἐπαρσὶν τοῦ.

(*Ἐκδόσεις G. Wagner, Carmina graeca medii aevi. Lipsiae 1874, σελ. 147, 151)



ΑΠΟ ΤΟΝ «ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ» ΔΙΓΕΝΗΝ ΑΚΡΙΤΑΝ

[Τὰ ποικίλα ἀκριτικά τραγούδια ἐξέμνησαν κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν Ἀκριτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας.

Βραδύτερον διάφοροι λόγιοι ἐπεχείρησαν νὰ συγκριτικῶς ἀναλύσῃ καὶ νὰ συγχεύσῃ τὰ δημοτικὰ ἀκριτικά τραγούδια, διασκευάζοντες αὐτὰ εἰς ἐν-αῖον ἔπος. Τοιαῦτα μακροτέρα ἔπη, διασκευασθέντα ἀπὸ ἀγνώστους λογίους, ἤρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν εἰς ἀντίγραφα ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς.

Χειρόγραφον εὗρεθὲν τὸ 1875 εἰς Τραπεζοῦντα ἔφραεν εἰς τῷ ἐν τοιούτῳ ἔπος μὲ ἥρωα τὸν Βασίλειον Διγενὴν Ἀκρίταν. Μετὰ ταῦτα εὗρεθῆσαν ἄλλα χειρόγραφα, τῶν ὁποίων τελειότερον εἶναι τὸ εὗρεθὲν τὸ 1881 εἰς τὴν Ἀρόρον καὶ ἐκδοθὲν ἀπὸ τὸν Ἀντ. Μηλιαράκη (ἐκ στίχων 4778).

Ἡ ἐπὶ τοῦ τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὁ χριστιανὸς βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀνδρόνικος νυμφεύει τὴν κόρην του μὲ ἓνα Ἀγαθὸν Ἑμὸν τῆς Συρίας. Ἐξ αὐτῶν γεννᾶται υἱὸς ὀνομασθεὶς Διγενὴς (ὡς καταγόμενος ἐκ δύο γενῶν). Οὗτος ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας φαίνεται ἀξιοθαύμαστος. Δωδεκαετὴς ἐκτελεῖ ὑπερφυσικά κατορθώματα εἰς κυνήγιον ἀγρίων θηρίων. Ἐπειτα νικᾷ πολλοὺς ἀπελάτας (ληστὰς) τοὺς ὁποίους κτενᾷ μὲ τὸ ροπαλὸν του. Ἀνδρῶνεις λαμβάνει ὡς σύζυγον τὴν Εὐδοκίαν, κόρην τοῦ στρατηγοῦ Δούκα. Ὁ Ἀκρίτας συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν σύζυγόν του συνεχίζει τὸν ἥρωϊκόν του βίον, ἴσῃ δὲ εἶναι ἡ γῆμις του, ὥστε ὁ Αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς ἔρχεται νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ καὶ τοῦ ἀπονέμει μεγάλας τιμὰς. Τέλος μετὰ μακρὰν σειρὰν θαυμασίων κατορθωμάτων ἀποσύρεται εἰς περικαλλὲς ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον κτίζει εἰς μαγευτικὴν θέσιν παρὰ τὸν Εὐφράτην.

Τοῦ ἔπους τοῦτον παρατίθεται κατωτέρω δύο ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀρόρον.]

Α'. ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ ΔΙΓΕΝΗ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΩΣ

[Ὁ Διγενὴς ἐνίκησε τρεῖς ἀνδρείους ἀπελάτας, τὸν Φιλόπαππον, τὸν Ἰωάννιον καὶ τὸν Κίτταμον. Κατὰ συμβουλήν τότε τοῦ γέροντος Φιλοπάππου πείθουν οἱ τὴν ἀρχηγὸν τῶν ἀπελατῶν ἀμαζόνα Μαξιμῶ, συγγενὴ τῶν, νὰ πολέμησιν ὅλοι μαζί τὸν Διγενὴν Ἀκρίταν. Ὁ σιρῆς τῆς Μαξιμῶς φθάνει εἰς τὸν ποταμὸν Εὐφράτην, εἰς τὴν ἀτέραντι ὄχθην τοῦ ὁποίου μόνος στέκεται ὁ Διγενὴς ἀναμένων αὐτούς. Ὁ Διγενὴς περὶ τὸν ποταμόν, νικᾷ ἐν μονομαχίᾳ τὴν Μαξιμῶ καὶ τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς ἀπελάτας. Ὁ Διγενὴς ἐλεεῖ τὴν Μαξιμῶ καὶ δὲν τὴν φονεύει, δέχεται δὲ κατὰ παρακλήσιν τῆς νὰ μονομαχήσῃ καὶ πάλιν μαζί της τὴν ἐπομένην.]

Στίχ. 3714. Καὶ εἰς τὴν τέντα¹ μου ἔλθὼν ἐξέβαλον τὰ ὅπλα,

¹ Σκηνή.

ἐνεδυσάμην παντελῶς πενώτατον¹ μαχλάμι²,
καὶ ἡ χλαμὺς ἐφαίνετο βασιλικὴ πορφύρα·
ἔβαλον σγοῦρον³ κόκκινον, εὖμορφον καμυλαύχιν,
καὶ ἵππον μετεσέλλισα⁴ δάγαλλον⁵, ἀστεράτον,
ὃς εἶχε γνώμην κάλλιστον ἐν ταῖς ἀνδραγαθίαις·
σπαθὴν, σκουτάριν⁶ ἔλαβον καὶ βένετον⁷ κοντάριν,
τὸν ποταμὸν ἐπέρασα, . . . ἰστάμην ἀναμένων.

Καὶ ὅταν ἡμέρα γέλασε καὶ ἥλιος ἐφάνη
καὶ τότε μόνη ἡ Μαξιμῶ ἐφάνη εἰς τὸν κάμπον·
ἵππον ἐκαβαλλίκευεν ἄσπρον ὥσάν χιόνιν.
Τὰ τέσσαρα ὀνύχια τοῦ δηλωθέντος ἵππου
βαμμένα ὅλα ἦσαν κίτρινα μὲ τὸν κρόκον⁸·
λωρίον⁹ θαυμαστότατον καὶ κατωχυρωμένον,
ἀπάνω στὸ λωρίκιον¹⁰ λαμπρὸν ἐφόρει ροῦχον,
πολύτιμον καὶ θαυμαστὸν διὰ λιθομαργάρων¹¹·
ἐν τῇ χειρὶ ἐβάσταζε πολλὰ λαμπρὸν κοντάρι,
κοντάριν ἀραβίτικον, βένετον, χρυσωμένον,
σπαθίον εἰς τὴν μέσην της, ἀρτάχιν¹² εἰς τὴν σέλλαν,
σκουτάρι ἐκράτει ἀργυρόν, γύρωθεν χρυσωμένον,
στὴν μέσην εἶχεν λέοντα ὁλόχρυσον ἐκ λίθων
καὶ διὰ τάχους ἦρχετο, διὰ νὰ πολεμήσῃ.

Ταύτης ἐγὼ πρὸς ὑπαντὴν ἐκίνησα εὐθέως,
καὶ πλησιάσαντες ὁμοῦ ἡσπάσθημεν ἀλλήλους,

¹ φτενός, διαφανής.

² χλαμὺς.

³ σγουρός, οὐλος.

⁴ ἱππεύω.

⁵ πυρρόθριξ.

⁶ ἄσπης.

⁷ κυανοῦς.

⁸ εἶδος κρομμυοειδοῦς φυτοῦ μὲ κίτρινα ἄνθη.

⁹ θώραξ.

¹⁰ μικρὸς θώραξ.

¹¹ μαργαρίτης.

¹² ξίφος μέγα.

εἶτα ἀπεχωρίσθημεν λαλήσαντες τοὺς ἵππους
 ἄνω καὶ κάτω πρὸς μικρὰν διαδραμόντες ὥραν.
 Οἱ δύο προσυπαντήθημεν διὰ τῶν κονταρίων
 καὶ ἐκ τῶν δύο οὐδαμῶς τις ἐκρεμνίσθη τότε,
 καὶ χωρισθέντες παρευθὺς ἐβγάλαμεν τὰς σπάθας
 καὶ κρούοντες ἐνστατικῶς¹ ἐπέσαμεν οἱ δύο.
 Ταύτην ἐγώ, ὦ βέλτιστοι, κατὰ πολλὰ λυπούμην,
 ἀνδρῶν γὰρ εἶναι ὄνειδος οὐ μόνον νὰ φονεύσουν,
 ἀλλὰ οὐδόλως πόλεμον νὰ στέσουν μὲ γυναῖκας·
 αὕτη δὲ ἦτο ὀνομαστὴ ἀπὸ τοὺς ἀνδρειωμένους,
 καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν τὸν πόλεμον ἐπῆγον·
 χεῖρα δ' αὐτῆς τὴν δεξιὰν πλήσας ἐν τοῖς δακτύλοις
 λοιπὸν ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν ἢ σπάθη, ὅπου εἶχεν,
 τρόμος ἐκείνην ἔπιασεν, μεγίστη δὲ δειλία.
 Ἐγὼ δὲ ἐξεφώνησα, ὦ Μαξιμῶ, μὴν τρέμης,
 νὰ σ' ἐλεήσω ὥσπερ γυνὴν καὶ κάλλος στολισμένην,
 ἀλλ' ἵνα γνωρίσης τίς εἰμὶ σαφέστερον ἐξ ἔργων,
 ἰσχὺν ἐμὴν ἐνδείξω σοι ἐπὶ τῷ σῷ τε ἵππῳ·
 καὶ τὸ σπαθί μου ἐσήκωσα στὸ ἄλογον ἀπάνω,
 καὶ εἰς νεφροὺς τὸ ἔδωσα, ἐχώρισα στὴν μέσσην.
 Ἐκείνη ἀναπήδησε πολλὰ τεταραγμένη,
 ἐπαρακάλει πάμπολλα, θερμῶς ἐκδυσωποῦσα²·
 Ἐλέησον, αὐθέντα μου, τὴν σὴν ἀχρείαν δούλην
 καὶ ἔχεις ἀνδρείαν ἐκ Θεοῦ καλήν, χαριτωμένην.
 Ἐλέησόν με αὐθέντα μου, τὴν καταπλανεμένην...



¹ Ἐκ τοῦ συστάδην.

² Παρακαλοῦσα.

Β'. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

[Ὁ Διγένης, ἀροῦ ἐπέταξεν θίοντες τοὺς ἀντιπάλους του, ἔκτισε παρὰ τὸν
Εὐηρότην ἐν μέσῳ ὁρίῳ διόους τὸ πλάι του, διὰ τὰ κατοικεῖ τοῦ λοιποῦ.]

Παλάτιν δ' ἔκτισε λαμπρὸν μέσον τοῦ παραδείσου,
τὸ κάλλος καὶ τὴν σύνθεσιν εἶπεῖν οὐκ ἐξισχύω.
Πάτους¹ μὲν εἶχε τέσσαρους ὁ ἔμπροσθεν οἰκίσκος,
ἅπας χρυσομεσόκτιστος, περιηργυρωμένος.
Τριώροφος ἐτύγχανεν ὑψύτατός τε ἄγαν·
ἡ πόρτα δὲ ἡ ἔμπροσθεν ἦτο πολλὰ μεγάλη,
τὸ ὕψος μὲν ὥσεῖ πηχῶν εἴκοσι καὶ τεσσάρων,
ὑπερνικῶντες καλλονὴν πολλὴν τοῦ διαχρύσου.
Ἐνδοθεν τούτου ἕτερος κατεσκευάσθη οἶκος
τὸ ὕψος μὲ ὥσεῖ πηχῶν εἴκοσί τε καὶ δύο
κεκοσμημένος πάντοθεν ἐν χαλκοτάτῳ εἶδει,
ἐκ λίθων μὲν βασιλικῶν ἐρηρυσμένους² ἅπας.
Τοσοῦτον δὲ ἐστίλβωσαν τοὺς λίθους οἱ τεχνῖται,
ὥστε ὅπου ἐφαίνοντο πορφύρα³ τε καὶ βύσσον⁴.
Τὰ ὑπερῶα ἅπαντα χρυσοκατασκευάστο,
ἡ στέγῳσις δὲ πάντοθεν ἦτο κεχρυσωμένη.
Εἶχε καὶ ἔργα θαυμαστά διάφορα ποικίλα,
τὰ ἔσω ἦσαν πλουμιστὰ μετὰ τιμίων λίθων,
αἱ δὲ θυρίδες ἅπασαι τοῦ πανευφήμου οἴκου
μεγάλαι μὲν καὶ θαυμασταὶ καὶ λαμπεραὶ ὥς φῶτα,
διατὶ εἶχον μάλαγμα⁵ καθαρὸν τῆς Ἀραβίας χώρας.
Σταφύλια μὲ τὰ κλήματα εἶχον κεχρυσωμένα,
οἱ στύλοι δὲ οἱ ἅπαντες κεχρυσοστολισμένοι,
ὥς πάντα καταλάμποντα ἀπὸ τῆς λαμπηδόνης.

¹ Ὁροφάς.

² Στηριγμένους.

³ Βασιλικὸν ἔνδυμα, βαμμένον μὲ βαθυέρυθρον (πορφυροῦν) χρωματισμόν.

⁴ Εἶδος λεπτοτάτου βάμβακος (φυτικὴ μέταξα).

⁵ Μάλαμα, χρυσόν.

Κι ὅταν μὲν ὁ ἥλιος ἔδιδε τὰς ἀκτῖνας,
 πυρῳδεστάτην ἔλλαμψιν ἔπεμπε τὸ χρυσίον,
 τὰς ὀφεις πάντων τῶν ἐκεῖ ἔτερπε τυγχανόντων.
 Τὸν ὄροφον ἐστόλισεν ἐκ λίθων καὶ μαργάρων,
 μετὰ χρυσίου καθαροῦ ἅπαντα συσκιάσας·
 τὸ ἔδαφος ἐκάλυψε μετὰ τιμίων λίθων,
 τὸν τοῖχον καὶ τὸ ἔδαφος ἐστόλισεν ὠραίως,
 μέσον δὲ τούτων ἔβαλε σφαιροειδῆ τε λίθον,
 ἐκεῖνος ὁ λίθος ἔλαμπεν ὥσπερ τὴν λαμπηδόνα
 καὶ ἔλαμπεν ἐν τῇ νυκτὶ φῶς εἰς τὸν οἶκον ὅλον.
 Τὰς πόρτας τοῦ ἐλάμπρυνε μὲ καθαρὸν χρυσίον,
 μετὰ τῶν λίθων τορνευτάς ἔκαμε τὰς θυρίδας.
 Καὶ πλάκας εἶχε τορνευτάς σ' ἐκεῖνο τὸ παλάτι,
 σ' ἐκεῖνας ἀπάνω ἐστόρησεν τοὺς ἀπ' ἀρχῆς ἀνδρείους...
 Καὶ τὸ νερὸν ἐσήκωσεν καὶ πήγαινε ἀπάνω
 ἐκ μηχανῆς τῆς ἑαυτοῦ¹, ὥστε λοιπὸν θαυμάζειν
 ὀρῶντας τοῦτου τὴν ὀρμὴν ὠνοφερὲς² παράπαν.
 Τὰ δένδρη τὰ εὐκαρπα εἰς μέρη τὰ τοῦ πύργου
 ἐφύτευσεν ὁ Διγενὴς καὶ θαυμαστός Ἀκρίτης
 καὶ ἀμπελῶνα θαυμαστὸν ἐποίησεν ἐκεῖσε,
 τὸν ἔκαμεν εὐσύνθετον, ὠραῖον καὶ εὐμήκη,
 εἶδη ἀνθῶν παντοδαπῶν τοῦτον ὑπερεκπλήσας³,
 καὶ τῶν ἀνέμων αἰ πνοαί, τῶν δένδρων εὐωδαί,
 αὐγὰ ταῶνων⁴ καὶ λοιπῶν παντοδαπῶν ὀρνίθων
 χαρὰν ἐποιοῦν θαυμαστὴν ὑπέρτερον τῷ τόπῳ·
 καὶ ἦν ὁ ἄνεμος ἡδύς, εὖοσμος τὸ παράπαν.
 Ταῦτα ὁ ἀνδρικότατος Ἀκρίτης ἐκτελέσας,
 ἐν μέσῳ τούτων ἔκτισεν περικαλλὴ νάον τε
 εἰς ὄνομα τοῦ μάρτυρος μεγάλου Θεοδώρου...

« Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτης » (Ἔκδ. Μηλιαροπού)

¹ Διὰ ἰδικοῦ τοῦ μηχανήματος.

² Πρὸς τὰ ἄνω.

³ Ὑπερπληρώσας.

⁴ Ὁ ταῶς—τὸ παγώνι.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

A'

[Τὴν ἐπεφάνθησαν δόξαμεν τοῦ Διγενῆ, ὅς τὴν ἐφαιτιάσθη καὶ τὴν ἔψαλεν ἡ λαϊκὴ μοῦσα ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς μέχρι σήμερον, ἐκφράζει ἡ κατωτέρω κοπιτικὴ παραλλαγή τοῦ ἀκοιτιχοῦ ᾠσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ μετὰ σζηγρὰν πάλην πρὸς τὸν Χάροτα.]

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κι' ἡ γῆ τότε τρομάσσει.
Βροντᾷ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέται ὁ ἀπάνω κόσμος
κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ, πῶς θά τονε σκεπάσῃ,
πῶς θά σκεπάσῃ τὸν ἀητὸ τῆς γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
τὰ ὄρη ἐδιασκελίζε, βουνοῦ κορφὲς ἐπήδα,
χαράκι¹ ἀμαδολόγανε² καὶ ριζιμιὰ ξεκούνει.
Στὸ βίτσισμα³ ἔπιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
στὸ γλάκιο⁴ καὶ εἰς τὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.
Ζηλεύγει ὁ Χάρος, μὲ χωσιὰ⁵ μακρὰ τονε βιγλίζει,
κ' ἐλάβωσέ του τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ του πήρε.

Στίλλ. Κυριαζίδου « Διγενὴς Ἀζοΐτας »

B'

[Ἄλλη παραλλαγή τοῦ ᾠσματος δίδει σζηγρὰν εἰκόνα τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ μετὰ τὸν Χάροτα.]

Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενὴς, Τρίτη θὲ νὰ πεθάνῃ.
Στέλνει, φέρνει τοὺς φίλους του, ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους,
νά'ρθῃ ὁ Μηνᾶς, ὁ Μαυραῖλῆς κι αὐτὸς ὁ γιὸς τοῦ Δράκου.
Καὶ πῆγαν καὶ τὸν ἤϋραν στὸν κάμπο ξαπλωμένον.

¹ Βράχος.

² Ἐρριπτεν ὡς ἀμάδα.

³ Λύγισμα.

⁴ Τρέξιμον.

⁵ Ἐνέδρα.

- Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
 — Σάν τί νά σ' ἤῳρε, Διγενή, καὶ θέλεις νά πεθάνης ;
 — Ὅγδόντα χρόνους ἔζησα εἰς τὸν ἀπάνω κόσμο,
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους,
 τῶρ' εἶδα ἓνα ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορημένο,
 φορεῖ τοῦ ἡλίου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
 μὲ κράζει νά παλαίψωμε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια
 κι ὅποιος νικήσ' ἀπὸ τοὺς δυό, νά παίρνη τὴν ψυχὴ του.
 Κ' ἐπῆγαν κ' ἐπαλαίψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

« Λαογραφία », Α' ἀφ. 13, σ. 227



ΤΟΥ ΑΡΜΟΥΡΗ

[Ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος εἰς ἐκστρατείαν τον κατὰ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸ ἔτος 837, κατέλαβε πολλὰς πόλεις τῆς Μεσοποταμίας, καὶ μετὰ τούτων καὶ τὴν Σωζόπειραν ἢ Ζαπειραν, ἰδιαιτέρως πατρίδα τοῦ ἁγίου καλίου Μοισέμ.

Ἔτα ἐξδικηθῇ τὸν Θεόφιλον ὁ Μοισέμ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, ἐπεχείρησε τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκστρατείαν εἰς τὴν Μιζράν Ἀσίαν, κατέστρεψε τὴν Ἀγκραν, καὶ ἐπολιορκήσας τὴν πόλιν Ἀμόριον, γενέτειραν τοῦ Θεοφίλου, καὶ διὰ προδοσίας τὴν κατέλαβε. Ἐπηρεολοῦντο οὖν σφαγὴ καὶ αἰχμαλωσία τῶν κατοίκων καὶ διασπαρὴ ὄλων τῶν ἀγαθῶν του.

Ἡ ἄλωση τοῦ Ἀμορίου ἐπροξένησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ συγκίνησιν εἰς ὅλον τὸ κράτος τοῦ Βυζαντίου· ἰδιαιτέρως δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ἐδοξίμισε μεγάλην νικοίαν καὶ λέγεται ὅτι ἐκ τούτου προήλθεν ὁ προσῶρος θάνατός του τὸ 842.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους γειτονικοὺς λαοὺς τόσον μεγάλη ἐπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις, ὥστε τὸ Ἀμόριον ἐγένετο γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἀκόμη δὲ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ποιήσιν τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Περόων.

Εἰς τὸ Βυζάντιον, ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἀμορίου καὶ οἱ νεκροὶ κατόπιν ἀγῶνες τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοφίλου, Μιχαὴλ Γ', οἵτινες ἐπέφθηναν μὲ τὴν λαμπρὰν νίκην τὸ 833, ἔδωκαν, ὡς ἐπεσιήρξεν ὁ καθηγητὴς H. Gregoire, τὰ στοιχεῖα διὰ τὴν σύνθεσιν περὶ τὸ 830 τοῦ ἔπους τοῦ Ἀρμούρη. Εἰς τὸ ἔπος, ὁ Ἀρμούρης ἢ τὸ Ἀρμουρόπουλον εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Γ'.

Μὲ τὴν προσφορικὴν παράδοσιν ἐσώθη τὸ ἔπος μέχρι σήμερον εἰς διαφόρους παραλλαγάς. Ἐσώθη ὅμως καὶ ἐν χειρογράφῳ τοῦ 15ου αἰῶνος εἰς 200 στίχους.

Κατωτέρω παρατίθεται ἡ δημώδης παραλλαγή τοῦ ἔπους τοῦ Ἀρμούρη σωθεῖσα διὰ τῆς προσφορικῆς παραδόσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.]

Ο ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ ΚΑΙ Ο ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ



- οὔ Καλομοίρη ὁ καλογιὸς τῇ νύχτα ἐγεννήθη,
τῇ νύχτα πρὶν τοῦ πετεινοῦ, πριχοῦ πουλί νά κράξη.
Τῇ νύχτα ποῦ γεννήθηκε, ζητᾷ ψωμί νά φάη
καὶ τρώ' ἐννιά φουρνιές ψωμί κι ἐννιά ἱσίκλες γάλα
καὶ λάφι καὶ λαφόπουλο καὶ τ' ἀλαφιου τῇ μάννα
καὶ πάλ' ἦκλαιε κι ἔερετο* πὼς εἶχε λίο γιόμα.
Τῇ μάννα του ἐρώτηξε γιατί φορεῖ τὰ μαῦρα:
— Υἱέ μου, τὸν ἀφέντη σου στὴ φυλακὴ τὸν ἔχουν.
— Εὐκήσου με, μαννοῦλα μου, νά πᾶ' νά τόνε φέρω.
— Υἱέ μου, σοῦ μικρὸ παιδί, γιὰ πόλεμο δὲν εἶσαι.

Θωρεῖς τὴν πέρα κάμαρα τὴν πέρα καμαρίτσα ;
 εἶν' τοῦ κυροῦ σου τ' ἄρματα καίπῃ νὰ τὰ πάρῃς.
 Πρίχου τὰ πιάσῃ πιάνουτο, πρίχου τὰ σείσῃ 'σειοῦντο,
 πρίχου τὰ βάλῃ πάνω του, ἐκεῖνα πορπατιοῦντο.
 Ἄμ' ἔχει μαῦρο ποταμὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περάσῃ,
 ρίχτει κοντάριν εἰς τὴν γῇ καὶ τ' ἄρματά του λάμνει,
 τὸν ποταμὸν ἐδιάβηκε χωρὶς καμὸ καὶ λάβρα.
 Κι ἀπείτι πέρα πέρασε κι ἀπείτι πέρα διάβῃ,
 Σαρακηνὸς τοῦ πάντηξεν*, ἀμέρωτο θερίο,
 ἀπάνω στὶς κουτάλες τοῦ τρ' ἀνεμομύλια ἀλέθα,
 ἀπάνω στοὺς δακτύλους τοῦ τρ' ἀνδρόγυνα κοιμοῦντο.
 Στέκει καὶ διαλογίζεται πῶς νὰ τὸν χαϊρετήσῃ.
 Σὰ τὸν εἰπῶ Σαρακηνό, φοβοῦμαι μὴ μὲ φάῃ,
 νὰ τὸν εἰπῶ ἀφέντη μου, πάλι ντροπὴ μοῦ ἐφέτει.
 "Ἄς τὸν εἰπῶ Σαρακηνό κι ὅ,τι κλουθήξ' ἄς ἔρθῃ.
 —"Ὡρα καλὴ, Σαρακηνέ. — Καλῶς το τὸν υἱό μου.
 —"Ἀμὲ μωρὲ Σαρακηνέ, νὰ πάρῃς τὸ χαπάρι,
 τοῦ Καλομοίρη ὁ μικρογιὸς πόλεμο θὰ σοῦ κάμῃ.

Μ. Μιχαηλίδου—Νουάρον « Δημοτικὰ Τραγούδια Κασοπάθου », σ. 57





ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ



A

- Ἀγάντιρος — χιονοσκεπής.
 ἀγανός, — λεπτός, λεπτοῦφαντος, διαφανής.
 ἀγαστός — θαυμάσιος, θαυμαστός.
 Ἀϊβαλί, τὸ — αἱ Κυδωνίαι, πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἔναντι τῆς
 Λέσβου.
 αἰωροῦμαι — κρέμαμαι, κινουμαι εἰς τὸν ἀέρα, ταλαντεύο-
 μαι.
 Ἀμιράς — ἡγεμών, ἄρχων, σουλτάνος.
 ἀνάβρα, ἡ — πηγή ποῦ ἀναβλύζει.
 ἀναδεμένην — μετοχ. ρήμ. ἀναδέω, δένω ὕψηλά, ἀνασηκώ-
 νω, στεφανώνω.
 ἀναπολῶ — ἀναμετρῶ, ἐνθυμοῦμαι.
 Ἀπελλῆς — ὁ μέγιστος τῶν ζωγράφων τῆς ἀρχαιότητος
 (Δ' αἰ.). Ἐγεννήθη εἰς Κολοφῶνα τῆς Μ. Ἀσίας.
 ἀπέριτος — ἀπροσποίητος, ἀπλοῦς.
 ἀπόθεις — τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐνδύματος, ποδόγυρος.
 Ἀποκάλυψις — Ἡ ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.
 ἀπόκοτος — τολμηρός, ριψοκινδύνως τολμηρός.
 ἀργυράσπιδες — στρατιῶται τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Μ. Ἀλε-
 ξάνδρου φέροντες ἐπαργύρους ἀσπίδας.
 Ἀριστοτέλης — Ὁ μέγας σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος, διδάσκα-
 λος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
 ἄσπρον, τὸ — ἡ κατωτέρα μονὰς τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος,
 ἴσον πρὸς τὸ 1/3 τοῦ λεπτοῦ.
 Ἀσπρος-γάβρος — ἀκρωτήριο εἰς τὸν κόλπον τῆς νέας Ἐφέσου,
 τσερκ. Κουσάντασι, εἰς τὰ Ν. Α. τῆς Σάμου.
 ἀστροπελέκι — κεραυνός.
 ἀφουγκράζομαι — αὐτοακροάζομαι, ὁ ἴδιος ἀκούω, ἀκούω
 αὐλὸς — σωλὴν πολεμικός.
 ἀντιάζομαι — ξαφνίζομαι.

Ἀργιόν-Καραχισάο—πόλις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

ἀχούροι, τὸ —καλύβη ἀχύρων, σταύλος.

Β

Βαθυπύργων ... —ὁ Μητσάκης ἐδῶ μᾶς δίδει πλήρη σωματικὴν καὶ ψυχικὴν εἰκόνα τοῦ Μωραϊτίδου.

Βατοπέδι —μία τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Ὁρους.

βερέμης —ἀρρωστιάρης, καχεκτικός, ἀσθενικός.

βιγλάτορας —φρουρός.

βλάμης, ὁ —ὁ ἀδερφοποιητός.

Βογιούσα, ἡ —ὁ ποταμὸς Ἡπείρου—Ἀλβανίας Ἀῶος.

Βοδενά, τὰ —ἡ πόλις Ἐδεσσα τῆς Μακεδονίας.

βόστρογες —πλόκαμοι μαλλίων, κατσαρὰ μαλλιά.

Βουζολέων —ὁ βασιλικὸς λιμὴν ἐν Κων)πόλει μὲ πολυτε-
λεστάτην ἀποβάθραν.

Βουζλά —Βρύουλα, πόλις τῆς Μ. Ἀσίας 4ῃ χιλιόμετρα
Δ. Σμύρνης.

βούκι(ον) —ἱστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς, σταυρωτὰς κεραίας
καὶ τετράγωνα πανιά, φορτηγόν, κοινῶς
μπρίκι (λέξ. ἀγγλική).

Γ

Γαλέρα —πολεμικὸν μεσαιωνικὸν πλοῖον, μακρὸν μὲ
πολλὰς κώπας καὶ ἰστία.

γεμιτζής —(λέξ. τουρκ.) ὁ ἔμπειρος ναύτης.

γαιαγάρι —μακρὰ μάχαιρα ἢ σπάθη βραχεῖα, καμπύλη
τὴν λεπίδα (λέξ. τουρκική).

Γιονάν —Ἑλλην (ἡ λέξις τουρκοπερσική).

Γιουσοῦφ —Γ. Ἀράπης, ὁ σκληρότερος τῶν ὀπλαρχηγῶν
τοῦ Ἀλῆ.

γριαούρης —(λέξ. τουρκ.) ἄπιστος.

γολέτα —ἱστιοφόρον δίστηλον ταχύ, (λέξ. γαλλική).

γόπες —εἶδος μικροῦ ἰχθύος, λίαν εὐγεύστου.

Δ

Δάνδολος —(1105-1205), μέγας δόγης τῆς Ἑνετίας, ὁ ὁποῖος
ἐνίσχυσε ποικιλοτρόπως τοὺς σταυροφόρους

- (Δ' Σταυροφωρίας) καὶ μετέφερε εἰς τὴν Πα-
τρίδα του πολλὰ κειμήλια ἀπὸ τὴν Κων)πολιν.
- Ἰάντης — ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Ἱταλίας. Εἰς τὸ
ποίημά του ἡ «Θεῖα Κωμωδία» καὶ εἰς τὸ Α'
μέρος «Κόλασις» παρουσιάζει ὠρισμένους κο-
λασμένους νὰ εἶναι μέσα εἰς τοὺς πάγους καὶ
νὰ ἐκτείνουν τὰς χεῖρας πρὸς βοήθειαν.
- Ἀάρα, ἡ — πόλις τῆς Μεσοποταμίας παρὰ τὰ περσικὰ
σύνορα.
- Ἀαροδανία — ἡ κατὰ τοὺς βυζ. χρόνους χώρα μεταξὺ Μοι-
σίας καὶ Μακεδονίας, ἡ μεταξὺ τῶν ὁρέων
Σκάρδου καὶ Ὀρβήλου.
- Ἀὰρ Μποράζ — τὸ μεταξὺ Σάμου καὶ Μυκάλης θαλάσσιον
στενόν.
- Ἀεμεολί, τὸ — χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων, μετονομα-
σθέν εἰς «Σταυρός».
- Ἀευκαλίον — υἱὸς τοῦ Προμηθέως, μυθικὸς βασιλεὺς Θεσ-
σαλίας, ἐπιζήσας μετὰ τῆς συζύγου του Πύρ-
ρας ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ ἀκατίου. Μετὰ
τοῦτον κατὰ συμβουλήν τοῦ μαντείου ἔρριπτον
λίθους ὀπισθέν των, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγίνοντο
ἄνθρωποι (ἄρρενες ἐκ τῶν ριπτομένων ὑπὸ τοῦ
Δευκ. καὶ γυναικες ἐκ τῶν ριπτομένων ὑπὸ τῆς
Πύρρας). Ἐκ τοῦ γάμου των ἐγεννήθη ὁ Ἑλ-
λην, ὁ γενάρχης τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Ἀμφι-
κτίων, ὁ ἰδρυτὴς τῶν ἀμφικτιονίων.
- διολισθαίω — γλιστρῶ διὰ μέσου, ξεγλιστρῶ.
- δρολάπια — ὕδρολαίλαπες, θύελλαι, νεροπονταί.
- δρόμων — εἶδος πλοίου ταχύπλου.
- δρυμὸς — δάσος δρυῶν, δάσος.

Ε

- Ἑέρετο — ἐδέρετο (δέρομαι = θρηνῶ γοερῶς μετὰ κο-
πετῶν).
- ἑμίρης — ἡγεμὼν, ἀρχηγὸς (λέξ. ἀραβικὴ).
- ἑμπήγνυμαι — χώνομαι, στερεώνομαι.

- ἐπιζὸς* — ὁ ἀνήκων εἰς τὸ ἔπος, ἄξιος ἐπικοῦ ποιήματος, ἥρωικός.
- ἐπὶ ἐκκλησίαι* — αἱ ἐπτὰ πρῶται ἐκκλησίαι τῆς Μ. Ἀσίας, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου εἶναι: Τῆς Ἐφέσου, τῆς Σμύρνης, τῆς Περγάμου, τῶν Θυατείρων, τῶν Σάρδεων, τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῆς Λαοδικείας.
- ἐπὶ σοφοὶ* — οἱ ἐπτὰ σοφοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦσαν: Περίανδρος, ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Σόλων, ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν, Πιττακός, ὁ τύραννος τῆς Μυτιλήνης, Κλεόβουλος, ὁ τύραννος τῆς Λίνδου, πόλεως τῆς Ρόδου, Βίας, ὁ δίκαιος δικαστὴς τῆς Πριήνης, καὶ ὁ Χίλων, ὁ πρῶτος ἔφορος τῆς Σπάρτης.
- ἐσθίω* — τρώγω.
- εὐαγής* — εὖ. ἰδρύματα, φιланθρωπικὰ ἰδρύματα, ἀγνὰ ἰδρύματα, ἰδρ. ὅπου προσφέρεται ἀγνὴ περίθαλψις.

Z

Ζεῖμλέχοι καὶ -τα — ἄτακτοι στρατιῶται ἢ χωροφύλακες τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας.

H

- Ἡλίσια* — Ἡλ. πεδία, ὁ ἐν Ἑλῳ Παράδεισος τῶν ἀρχαίων, ὅπου διέμενον οἱ δίκαιοι. Ἡλ. τέχνης, τὰ πεδία, ποῦ ἀπαθανατίζονται διὰ τῆς τέχνης οἱ θνητοί.
- Ἡρακλεία* — νηαὶς Δ. Ἀμοργοῦ εἰς τὰς Κυκλάδας· ὁ Καρ. ὁμῶς ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν Κων(σταντιν)πόλιν (τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου).
- Ἡσιόδεια ἔργα* — ἔργα ποῦ ὕμνησε ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος εἰς τὸ ποίημά του «Ἔργα καὶ ἡμέραι», ὅπου ὕμνεῖ τὰ καλὰ τῆς γεωργίας καὶ γενικὰ τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.



Θαλασσοδόπληγτος — ὁ πληττόμενος, ὁ κτυπώμενος ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

θαλπωρὴ — θερμότης, ζεστασιά· θαλπωρὴ ἐστίας = ἡ ζεστασιά καὶ ἡ ἀνακούφισις ποῦ χαρίζει τὸ σπίτι.

θῆτες — ἡ πτωχοτέρα τάξις τῶν πολιτῶν εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας. Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος ἀνήκον οἱ ἔχοντες εἰσόδημα ἐκ τῆς περιουσίας τῶν ὀλιγώτερον τῶν 150 μεδίωνων.

θοοῶ — ἐκφοβίζω.



Ἰννοζέντιος Γ' — Πάπας τῆς Ρώμης (1198—1226) ὁργανωτὴς τῆς Δ' Σταυροφορίας μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του.

ἰοβόλος — φαρμακερός, δηλητηριώδης.

Ἰωάννης Ε' ὁ Ἐλεήμων — Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (610—619). Κατήγετο ἐκ Κύπρου καὶ ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν Πατρ. θρόνον Ἀλεξανδρείας τὸ 610 ἢ 611. Ὅτε κατέφυγεν εἰς Ἀλεξανδρείαν πλῆθος προσφύγων τῆς Παλαιστίνης λόγῳ τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν, ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐφρόντισε διὰ τὴν πλήρη περίθαλψιν τῶν. Οὗτος ἀκόμη ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν τῆς Ἀλεξανδρείας διαθέσας πρὸς τοῦτο σημαντικώτατον ποσὸν ἀπὸ τὸ Πατριαρχικὸν ταμεῖον.



Καβομαλιάς — τὸ ἀκρωτήριο Μαλέας τῆς Λακωνικῆς.

Κάβο-Πάπας — τὸ ἀκρωτήριο Ἀραξος τῆς Ἀχαΐας.

κακκάβιον — λέβης, ὕγρ. καυσ., ὁ λέβης τοῦ ὕγρου πυρός.

καλίγης καὶ χαλίγης — ὁ διάδοχος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Μωάμεθ, ὁ σουλτάνος (λέξ. ἀραβική).

- ζαλντερίμια* — λιθόστρωτοι δρόμοι, (λέξ. τουρκική).
ζανάλι — αὐλαξ, διώρυξ, θαλασσία διόδος (λέξ. Ιταλική).
Καθουαί — συνοικισμός τοῦ ἁγίου Ὁρους, κέντρον διοικήσεως τῶν μονῶν.
ζαταβόθρα — ἡ ὁπὴ τῆς γῆς ἡ καταπίνουσα τὰ ὕδατα, ρουφήχτρα.
ζαταπέλις — πολεμικὴ μηχανή, δι' ἧς σφενδονίζονται ἀκόντια καὶ λίθοι.
ζατανγάζω — φωτίζω ἀπλétως, καταλάμπω.
ζατιτέρινος — κασσιτέρινος, ἀπὸ κασσίτερον (καλάϊ).
ζένταρχος — ἐκατόνταρχος, ἀξιωματικὸς διευθύνων 100 ἄνδρας.
Κιάρα — χωρίον τοῦ Σουλίου ἐπὶ ὁμωνύμου βουνοῦ.
ζιοῦτος — ἄλιευτικὸς κάλαθος (ἀρχ. κύρτος).
ζιοῦτος — μυσάγρα ἐκ σύρματος (παγίς).
ζλέδον, ὁ — θαλασσοταραχή.
ζονάκι — ἡ οἰκία τοῦ γαιοκτήμονος, μεταφ. κατοικία, κατάλυμα.
ζοντί, τὸ — βράχος, πέτρα μεγάλη.
ζόσμος — κόσμημα, στόλισμα.
Κότσιζας — ἀκρωτήριο τῆς Σάμου παρὰ τὸ Βαθύ.
ζουπαστή — τὸ ἐκατέρωθεν χεῖλος τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου, συνήθως περίφρακτον.
ζουρσάρος — ληστής τῶν θαλασσῶν· κουρσάρους ἐννοεῖ ὁ Καρκ. τοὺς Ἐνετοὺς ὡς ληστεύσαντας τὰς Ἑλλην. Χώρας.
Κουσάντασι, τὸ — ἡ νέα Ἐφεσος, πόλις τῆς μικρασιατικῆς Ἰωνίας.
ζουφισμός — ἀνακούφισις, ξεφόρτωμα, μεταφ. ἀπαλλαγὴ.
ζοανέα — τὸ φυτὸν κ ρ α ν ε ί α .
ζοάσπεδον — ἄκρα, χεῖλος, γῦρος.
ζοηπίς — λιθόκτιστον χεῖλος εἰς τὴν παραλίαν, προκυμαία.
ζοτι — κυψέλη.
Κρομβάχερ Κάρολος — Γερμανὸς φιλόλογος (1856—1909). Ἦσυχολόγος εἰς τὴν μελέτην τῆς βυζαντινῆς ἰδίᾳ φιλολογίας.

Κυδίππη, ἡ — Ἰέρεια τῆς Ἥρας, μήτηρ τοῦ Κλεόβιος καὶ τοῦ Βίτωνος.

Λ

Λαοδί — χοίριον κρέας μὲ πολὺ λίπος.

Λαχανᾶς — Κωνσταντῖνος, Σάμιος ἀγωνιστής, ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Λήδα, ἡ — μυθικὴ γυνὴ ὠραιότατη, σύζυγος τοῦ Τυνδάρεω, βασιλέως τῆς Σπάρτης. Τέκνα τῆς ἦσαν οἱ Διόσκουροι Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης καὶ ἡ Ἑλένη ἡ σύζυγος τοῦ Μενελάου, βασιλέως τῆς Σπάρτης.

Λήκ — Γουλιέλμος Μαρτῖνος, Ἀγγλος τυπογράφος καὶ νομισματολόγος (1777 - 1860). Ἐξέδωκεν ἀξιόλογα γεωγραφικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ περὶ Ἑλλάδος ἔργα.

Λιμνογέννητη — ἡ Ἑνετία, διότι εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν.

Λισοτρίβια — ἐλαιοτριβεῖα.

λογγωμένα — λ. στήθη, στήθη λάσια, πολύτριχα στήθη.

Λογοθέτης — Λ. Λυκοῦργος, πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς, ἀρχιστράτηγος τῆς Σάμου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

λοστορόμος — ναύκληρος, ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου.

λόχη — συστάς θάμνων.

λώθρα — τὰ ἀποκοπτόμενα ὀξέα μέρη τῶν ἡλῶν κατὰ τὸ πετάλωμα τῶν ζώων μεταφ. πᾶν τὸ μηδამινόν· ἐδῶ ἰσοδυναμεῖ μὲ κατάραν....

Μ

Μαγνάδι, τὸ — πέπλος.

μαῖνάρω — χαλαρῶ, ἀφήνω ἐλεύθερον, σταματῶ.

Μαλεβός — δημῶδης ὀνομασία τοῦ ὄρους Πάρνωνος Πελοποννήσου.

μαρίδα — εἶδος μικροῦ, ἀλλ' εὐγεύστου ἰχθύος.

<i>μαομαονγή</i>	— λάμπις, ακτινοβολία.
<i>μέλαθρον</i>	— όροφή, σκέπη οίκου, οίκια, οίκος.
<i>μεταμφιεσθείς</i>	— μετοχ. ρ. μεταμφιέννυμι = αλλάσσω ένδυμα.
<i>μετερίζι</i>	— πρόχωμα, όχύρωμα (λέξ. άραβική).
<i>μίστιχο</i>	— μικρόν τριίστιον ίστιοφόρον ίσπανικοῦ τύπου.
<i>Μουάβα</i>	— όρος μεταξύ Έλλάδος και Άλβανίας.
<i>Μοοq ενς</i>	— Θεός τής άρχ. μυθολογίας του ύπνου και τών όνειρων.
<i>μουτεσαρίqης</i>	— έπαρχος (λέξ. τουρκική).
<i>μοῦτσος</i>	— τὸ ναυτόπαιδον.
<i>μπαιομπουζοῦχοι</i>	— άτακτοί παρακολουθοῦντες τὸν τουρκικὸν στρατὸν μετὸν σκοπὸν λεηλασίας (λέξ. τουρκική).
<i>μπογάζια και μπονγάζια</i>	— πορθμός, στενωπὸς θαλάσσης (λέξεις τουρκική).
<i>μπότζι, τὸ</i>	— ζιατοίχησις του πλοίου λόγω τρικυμίας, τὸ λεγόμενον παρακώλισμα. Ταλάντευσις του πλοίου κατὰ τὴν μίαν και τὴν ἄλλην πλευρὰν αὐτοῦ ἐκ περιτροπῆς.
<i>Μπουδζούμι</i>	— ἡ πόλις Άλικαρνασσὸς ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Καρίας (ἡ λέξ. τουρκική).
<i>μπούκα</i>	— σῆραγξ, ἡ ὁπὴ του ὅπλου, τὸ ἄνοιγμα πρὸς έξοδον του βλήματος.
<i>μπουκατόqτες</i>	— κανονιοθυρίδες.
<i>μπουνάτσα</i>	— γαλήνη.
<i>μπουρίνι</i>	— μπουρί, ἀπότομος πνοὴ ανέμου. (ναυτ.).
<i>μυροβλήτης</i>	— ἐπίθετον ἀποδιδόμενον εἰς τὸν "Άγιον Δημήτριον, διότι ὁ τάφος του ἀνέβλυζε μύρα.

N

<i>Ναυλοχῶ</i>	— εἶμαι άραγμένος εἰς τὸν ναῦσταθμον, εἰς τὸν λιμένα.
<i>νεοτιῶς... καλιῶς</i>	— νεοσσὸς τῆς καλύβης, ν. ναῖσκου.
<i>νοῦτρος</i>	— ὁ παράνυμφος, κουμπάρος.
<i>νωχελῶς</i>	— βραδέως, ἄδρανῶς, μακαρίως.

Ξ

- Ξάγναντος —τόπος περίοπτος, τόπος ποῦ φαίνεται παντα-
χόθεν.
ξαγορεύομαι —ἐξομολογοῦμαι.
ξηλόζοτα, ἤ —μπεκάτσα, πτηνόν, ἀρχ. σκολόπαξ.

Ο

- Ὁρμαθὸς —σειρὰ συνεχῆς, ἀρμάθα, ὅπως τοῦ καπνοῦ, τῶν
σύκων κλπ.
ὀρτσάρω -ίζω στρέφω τὸ πλοῖον κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν ἄνε-
μον πρὸς ἀλλαγὴν πορείας, ἡ δὲ πρᾶξις εἶναι
ὀρτσάρισμα.

Π

- Πάγχος —βράχος εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.
παιγρίδια, τὰ —τὰ μουσικὰ ὄργανα.
παλαμάρια —χονδρὰ σχοινία διὰ πλοῖα, ἰδίᾳ τὰ πρυμνήσια.
παλιογχιασούρηδες —παλιοάπιστοι, παλιοέλληνες.
παλιόνοι —θάμνος λίαν ἀκανθώδης, λέγεται καὶ πάλιου-
ρας, ἀρχ. ράμνος.
Πάλιμο —ναυπηγικὸν κέντρον ἐν Ἀγγλίᾳ.
παντήγγω —συναντῶ.
παπαρίγκος —ὁ φῶσων, τὸ ἄνωθεν τοῦ δόλωνος τετράγω-
νον ἰστίον πλοίου μετὰ σταυρωτῶν κεραιῶν.
(λέξ. Ἰταλ.).
Παραπόλα —νησίς ὑπαγομένη εἰς τὰς Σπέτσας, ἐπίσημος
εἰς τὴν ναυτιλίαν λόγῳ τῆς θέσεώς της.
Πασαλιμάνι, τὸ —εἷς τῶν λιμένων Πειραιῶς, ὁ καλούμενος τῆς
Ζέας.
πασούμι, τὸ —εἶδος γυναικείου ὑποδήματος.
πεζόβολα, τὰ καὶ —μικρὸν δίκτυον εἰς σχῆμα κώνου φερόμενον
-ος ὑπὸ ἐνός.
Περίβλεπτος —ναὸς τῆς Παναγίας εἰς Μυστράν.
περογλιὰ —κληματαριά.
Περσεφόνης μὴ- —ὁ ἀρχαῖος μῦθος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφό-
νης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος κλπ. καὶ τῆς διδασκα-

- λίαις ὑπὸ τῆς μητρός της Δήμητρος εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἑλευσίνος Τριπτόλεμον τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου.
- Ηἰνδαρος* — ὁ μεγαλύτερος τῆς ἀρχαιότητος λυρικός καὶ ἴσως ὅλου τοῦ κόσμου. Οὗτος ἔψαλε καὶ τοὺς νικητὰς τῶν ἀγώνων, οἱ δὲ ἐπίνικοί του ἔχαράσσοντο πολλάκις μὲ χρυσὸν ἐπὶ μαρμάρου.
- Πισοδέρι πλοηγὸς* — χωρίον ἐπὶ στενωποῦ ΒΔ. Φλωρίνης.
- Πνῦξ* — ὁ ναυτικός ποῦ ἔργον ἔχει νὰ εἰσάγῃ τὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα, πιλότος.
- πολύπτυχος* — ὁ ἔχων πολλὰς πτυχάς (δίπλως), πολλὰς κοιλότητας.
- ποτέντες, ης* — ὁ δυτικός ἄνεμος (λέξ. ἰταλ.).
- πορθμεὺς* — ὁ διαβιβάζων ἀντιπέραν (ποταμοῦ ἢ θαλάσσης), περαματάρης.
- Πουκεβίλ Φραγκίσκος* — Γάλλος ἱστοριογράφος καὶ περιηγητὴς (1770-1838). Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρετήσεν ὡς πράκτωρ τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασᾷ τῶν Ἰωαννίνων. Μὲ τὴν Ἑλλάδα συνεδέθη ἔκτοτε καὶ τὴν ὑπηρετήσεν διὰ τῶν ἔργων του : «Ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα» καὶ «Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος».
- ποῦρος* — γνήσιος, καθαρὸς (λέξ. λατινική).
- πραιράκι* — μικρὰ ἀβαθὴς βαρκούλα χωρὶς τρόπιδα (καρίναν), μονόξυλον.
- πραιρί* — ὅ,τι καὶ τὸ ἀνωτέρω.
- Προκόπιος* — Βυζαντινὸς χρονογράφος σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.
- προτοκόραβος* — ὁ πρῶτος ἐπὶ τῆς πηδαλιουχίας ἀξιωματικὸς εἰς τὸ βυζαντινὸν ναυτικόν.
- πτυχή* — δίπλω, λόξα.
- πυροφάνι, τὸ* — ἡ κατὰ τὴν νύκτα ἀλιεῖα, φωτιζομένης τῆς πρῶρας μὲ ἰσχυρὸν φῶς.

Πύρρα — ἡ σύζυγος τοῦ Δευκαλίωνος· βλέπε καὶ λέξιν Δευκαλίων.

Ρ

Ραστώνη — εὐχέρεια, εὐκολία, καλωσύνη, ἀνάπαυσις, ἀπαλλαγή.

ρεαλιστής — ὁ ἄνθρωπος τῆς πραγματικότητος.

ρεζάζω — κράζω ὥς ὄρνειον, κράζω ὀρυόμενος.

ρότος — τύλος τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδός.

ρούφονλας — ὁ καταποτήρας, ρουφήχτρα.

Σ

σαρά(γ)ι — ἀνάκτορον, (λέξ. τουρκική).

Σαραντάπηχος — ἔτσι ἐκλήθη ὁ θρυλικὸς βυζαντινὸς ἥρωας Διγενὴς Ἀκρίτας, ὥς ἔχων ἀνάστημα 40 πήχεων, ὑπερφυσικὸς τὸ μέγεθος, μυθικός. Σαρ. στόμα, στόμα Σαραντάπηχου.

σαοίζι — τὸ μαντίλι μὲ τὸ ὅποιον δένουν τὴν κεφαλὴν οἱ Μωαμεθανοὶ (λέξ. τουρκική).

σίγκλος — κάδος, κουβάς.

σκαντάγια, τὰ — βυθόμετρον.

σκαομός — σκαλμός=πάσσαλος ἐπὶ τῆς κουπαστῆς τοῦ πλοίου ὅπου δένεται τὸ κωπῖον.

σκι — εἶδος πεδύλων ἐκ ξύλου μακροτάτων, καταλήλων διὰ χιονοδρομίας.

σκούνα, ἡ — δίστηλον ἱστιοφόρον μὲ τετράγωνα πανιά, ταχὺ (λέξ. ἀγγλική).

σκούτάρι, τὸ — ἄσπις.

σότο βέντο — ὑπὴνεμον (λέξ. ἰταλ.).

σιρεπιός — περιδέραιον.

σιτυπιών — στυππί, λινάρι ποῦ στυππώνομεν.

σιτυπωτής — ὁ στυππώνων τὰς σχισμὰς τοῦ πλοίου μὲ στυππεῖον.

Συνταγματάοχος — ὁ συντ/ρχης Δαβάκης, ὁ ὅποιος, ἀρχηγὸς ὦν τῆς προκαλύψεως, ἐδέχθη τὴν πρώτην ἰταλικὴν ἐπίθεσιν τὸ 1940, καὶ ὁ ὅποιος, ἂν καὶ διέθετε

ἐλαχίστας δυνάμεις, κατώρθωσε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἐχθρόν, ἐπιδείξας θάρρος, γενναιότητα καὶ στρατιωτικὴν τέχνην, τραυματισθεὶς θανασίμως.

Σώζια

— πόλις τῆς Δυτ. Μ. Ἀσίας.

Τ

Ταυγαλάζια

— στρατιῶται τοῦρκοι ἀτάκτου σώματος.

Τάνταλος

— μυθικὸς βασιλεύς, μὲ ἔδραν τὴν πόλιν Σίπυλον, καταδικασθεὶς ὑπὸ τῶν Θεῶν (διότι τοὺς παρήθεσε γεῦμα ἀπὸ σάρκας τοῦ υἱοῦ του) νὰ εὐρίσκεται ἐντὸς λίμνης, νὰ εἶναι γύρω καρποφόρα δένδρα, ἀλλὰ μόλις ἐπεχίρει νὰ τὰ ἐγγίσῃ, ταῦτα ἀπεμακρύνοντο αὐτοῦ.

τάπια, ἡ

— προμαχών, φρούριον.

Τάσταρα-ος

— φοβερὸς τόπος ἐν Ἀδῇ, ὅπου διέμενον αἱ ψυχαὶ τῶν ἀδίκων.

τέκνα δύο

— Κλέοβις καὶ Βίτων, τέκνα τῆς ἱερείας Κυδίππης, ποὺ ἔσυραν τὴν ἄμαξαν, διότι δὲν ὑπῆρχαν πρόχειρα τὰ βόδια, καὶ ἔφεραν τὴν μητέρα των ἕως τὸν ναὸν τῆς Ἥρας — τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἀργους — διὰ νὰ θυσιάσῃ, ὅπου ἀπεκοιμήθησαν λόγῳ τοῦ κόπου, χωρὶς νὰ ἐξυπνήσουν πλέον.

τεκάλις

— κήρυξ.

τιμολήγης

— πολύτιμος.

τούφα

— δέσμη νημάτων ἢ τριχῶν.

τρομμοντάνια

— βόρειος ἄνεμος (λέξ. Ἰταλική).

τρομπόνια

— βραχὺ φορητὸν πυροβόλον ὄπλον, ἐμπροσθογεμές.

τροχαλιάζω

— τρέχω καὶ κάμνω θόρυβον, ὅπως ὁ τροχός.

Τσεσμές

— ἡ ἀρχ. πόλις Κρήνη ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἔναντι τῆς Χίου.

τροβάζω

— ταράττω, ἀνακατώνω, ἀσωτεύω, ἡδυπαθῶ, ἀσχολοῦμαι.

Υ

- Ὑδροπνευμόνων — τὸ φέρον τὸ ὑγρὸν βυζαντινὸν πῦρ.
 ὕδατος — θαλάσσιος.
 ὑπείχω — ἀποσύρομαι, ὑποχωρῶ, ὑπακούω ἐξ ἀνάγκης.
 ὕφαλα — τὰ κάτωθεν τῆς θαλάσσης· ὕφαλα πλοίου, τὰ βρεχάμενα.

Φ

- φελονζάκι — μικρὴ φελούκα, εἶδος πλοιαρίου χαμηλοῦ καὶ στενοῦ. Πλέει μὲ κώπας ἢ μικρὰ ἱστία.
 φεομάτι — φηρμάνιον.
 φεογάδα καὶ φεογάδα — πολεμικὸν πλοῖον, ταχὺ μὲ τρεῖς ἰστοὺς (λέξις γαλλικὴ).
 φλάμπουρο — σημαία, σημαία τοῦ γάμου.
 φλότα — στόλος (λέξις γαλλικὴ).
 φούντος — κρημνός.
 φούρζα — χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης τῆς Ἡπείρου.
 φούρνοι — συστάς νησίδων τοῦ Ἰκαρίου πελάγους.
 φουσαίτο — στῖφος ἐνόπλων, στρατός, μεταφ. πλήθος.
 φώζες — θηλ. ἢ πόλις Φώκαια τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

Χ

- χατζιάκι — ἐγχειρίδιον μακρόν, ἑτερόστομον, ὀλίγον κυρτόν (λέξις τουρκικὴ).
 χειροσίφων — εἶδος σίφωνος τοῦ χειριοῦ, τρομπόνι βυζαντινόν.
 χήτη — χαίτη.

Ψ

- ψέλλιον — βραχιόλιον
 ψίζι, τὸ — γαμήλιος συνοδεία.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου — Νόβα. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1894. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐχρημάτισε βουλευτὴς, ὑπουργὸς καὶ δημοσιογράφος. Ἐγραψε ποιήματα καὶ διηγήματα. Αἱ κυριώτεραι ποιητικαὶ τοῦ συλλογαὶ εἶναι: « *Πρωινὸ Ἐξένημα* », « *Καιρὸς Πολέμου* », « *Ἀγάπη στὸν Ἑπαιχτο* ». Ἐκ τῶν διηγημάτων τοῦ ἡ συλλογὴ « *Ἀπλοῖ κὲς ψυχῆς* » ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Χίον τὸ ἔτος 1874. Ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, Βερολίνον καὶ Μόναχον τῆς Γερμανίας, ἐπιδοθεὶς εἰς μελέτας ἱστορικὰς καὶ γλωσσικὰς. Τὸ ἔτος 1925 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ βραδύτερον, τὸ 1926, ἔγινεν Ἀκαδημαϊκός. Διετέλεσε καὶ Ὑπουργός. Ἐδημοσίευσεν πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἱστορικὰς καὶ γλωσσικὰς μελέτας εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐξέδωκε εἰς αὐτοτελεῖς τόμους ἀξιόλογα ἱστορικὰ ἔργα. Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι: « *Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τὸν μεσαίωνα* », « *Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος* », « *Εἰσαγωγή εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν* », « *Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους* » κ.λ.π.

ΑΜΠΟΤ Ν. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1906. Συνεργάτης εἰς πλεῖστα περιοδικὰ, λογοτέχνης. Ἔργα τοῦ: « *Γῆ καὶ νερό* », μυθιστόρημα, « *Ἐπιδρομή* », διηγήματα. Τὸ καλύτερον θεωρεῖται « *ἡ Τιμωρία* ».

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Διάσημος σοφὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Στάγειρα τῆς Μακεδονίας τὸ ἔτος 384 π. Χ. καὶ ἀπέθανε εἰς Χαλκίδα τὸ 322. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἵδρυσε τὴν περίφημον « *Περιπατητικὴν Σχολήν* ». Ἐγραψε πλεῖστα συγγράμματα καὶ θεωρεῖ-

ται ως εἷς ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους ἀνθρώπους τῶν αἰώνων.
 Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879.
 Κατὰ πρῶτον ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔπειτα δὲ ἐσπού-
 δασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Διετέλεσεν ἀντι-
 πρόσωπος τῆς Ἰδιαιτέρας του πατρίδος εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλὴν.
 Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐξελέγη μεταξὺ τῶν πρῶτων
 βουλευτῶν, οἱ ὅποιοι ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἐλευθέρως Ἑπτανή-
 σου εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐλληνικὸν Κοινοβούλιον. Διεκρίθη ὡς ποιη-
 τὴς διὰ τὴν μεγάλην φαντασίαν του καὶ τὸν ἀσυγκράτητον πα-
 τριωτισμὸν του. Ἔργα του: «*Στιχογραφήματα*», «*Μνημόσυνα*»,
 «*Κυρὰ Φροσὸν*», «*Ἀθανάσιος Διάκος*», «*Φωτεινὸς*» κ. ἄ.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἑρμούπολιν τὸ 1835. Ἐζησεν ἐπὶ πολλὰ
 ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἐμπόριον. Τὸ 1900
 ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του (1908).
 Ἔδειξε μεγάλην κλίσιν εἰς τὰ γράμματα. Παραλλήλως ἀνέπτυ-
 ξεν ἐξόχως κοινωφελὴ δρᾶσιν, ἰδρύσας τὸν Σύλλογον πρὸς ἑκ-
 δοσιν ὠφελίμων βιβλίων, τὸν Οἶκον τῶν Τυφλῶν κ.λ.π. Ἔργα
 του: «*Σίγχοι*», «*Λονκῆς Λάρας*», «*Διηγήματα*», «*Ἡ ζωὴ μου*»,
 μεταφράσεις τραγουδιῶν τοῦ Σαίξπηρ κ. ἄ.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ ἔτος 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ
 1945 εἰς Ἀθήνας. Ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον εἰς τὰς Πάτρας καὶ
 ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἀρκετὰ
 ἔτη εἰργάσθη ὡς Διευθυντὴς τῶν Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἐξέ-
 δωκε διηγήματα μὲ τὸν τίτλον «*Ἱστορίες*» καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμον
 Γιάννης Ἐπαχτίτης, «*Τὸ Σούλι*», «*Τ' ἄρματα*», «*Μεγάλα χορὸνα*»,
 «*Λόγοι καὶ ἀντίλογοι*», κ.λ.π. Ἐκτὸς τῶν λογοτεχνικῶν του ἔργων,
 τὰ ὅποια χαρακτηρίζει ἡ ἀπλότης εἰς τὴν διήγησιν καὶ τὸ ἀρρε-
 νωπὸν ὕφος, ὁ Βλαχογιάννης ἔχει κάμει καὶ ἀξιολόγους ιστορι-
 κάς ἐργασίας.

ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ ΗΛΙΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς Σουλινὰ τῆς Ρουμανίας τὸ ἔτος 1874 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1942. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς περισσότερον ἀξιολόγους συγχρόνους λογίους καὶ ποιητάς. Ἐξέδωκεν «*Ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας*», ποιητικὰς συλλογὰς, πολλὰς μεταφράσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, καὶ διαφόρους κριτικὰς μελέτας. Ἐχρημάτισεν ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν.

ΔΑΦΝΗ ΑΙΜΙΛΙΑ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τῆς Αἰμ. Θρ. Ζωῆτοπούλου. Ἐγεννήθη εἰς Μασσαλίαν τὸ ἔτος 1887. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ἀρσάκειον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκεῖ ἐδίδασκεν ἀργότερα ἐπὶ ἔτη. Ἐδημοσίευσεν τὰς ποιητικὰς συλλογὰς: «*Χρυσὰ ζέπελλα*», «*Χρυσάνθεμα*», τόμον μονοπράκτων δραμάτων, τὸ κοινωνικὸν μυθιστόρημα «*Τὸ τάλαντο τῆς Σμαρῆς*» κ. ἄ. Τοὺς στίχους τῆς χαρακτηρίζει ἀρμονία καὶ τρυφερότης. Ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1941.

ΔΟΥΚΑΣ

Βυζαντινὸς χρονογράφος, ὅστις ἔζησε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἸΕ' αἰῶνος μ.Χ. Δὲν γνωρίζομεν τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα, οὔτε τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του. Ἐγράψε «*Βυζαντινὴν ἱστορίαν*» ἀναφερομένην κυρίως εἰς τὰ ἔτη 1341—1462 μ.Χ. Ἡ χρησιμοποιομένη εἰς τὸ ἔργον τοῦτο γλῶσσα εἶναι ζωηρὰ καὶ ἀπλῆ, πολλὰ δὲ ἐκ τῶν γεγονότων τὰ ὅποια ἀναφέρει εἶδεν ὁ ἴδιος διὰ τοῦτο εἶναι περισσότερον ἀξιόπιστος.

ΔΡΑΓΟΥΜΗ ΙΟΥΛΙΑ

Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1858 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1937. Ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας τῆς μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου ἔζησεν εἰς Ἀγγλίαν. Ἐγράψε διηγήματα, ἰδίως παιδικὰ. Ἔργα τῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: «*Στὴν Κοζάνη*», «*Ποριώτιζες ἱστορίες*», «*Ὁ Μήτρος*», «*Νὰ τὰ εἰποῦμε;*», «*Στὴν γνῆ τὸν ἄλλον*» κ. ἄ.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσο-

λογγίτας. Μετά τὰς σπουδὰς του εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ἐδημοσίευσεν πολλὰς συλλογὰς ποιημάτων, ὅπως ἡ «Γαλήνη», τὰ «Κλειστὰ βλέφαρα», τὰ «Φωτερὰ σκοτιάδια» κ. ἄ., ὡς καὶ ἀρκετὰ πεζά, διηύθυνε δὲ καὶ διάφορα περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐσπούδασε μηχανικὸς χημικὸς εἰς Γερμανίαν. Ἐγραψε τὸ «Γύρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα», βιβλίον ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἐλληνικῶν τοπίων καὶ διὰ τὰς πλουσίας εἰς αὐτὸ ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς πληροφορίας. Ἐξέδωκεν ἐσχάτως «Τὸ περιβόλι τῶν Θεῶν» «Ἡ Πίνδος», κ. ἄ.

ΘΕΟΦΑΝΗΣ

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ γονέων πλουσίων καὶ ἐπιφανῶν ἐπὶ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε' (740-775). Ἐγένετο μοναχὸς τῆς μονῆς τῆς Σιγριανῆς παρὰ τὴν Κύζικον τῆς Προποντίδος, ἔνθα καὶ συνέγραψε τὴν χρονογραφίαν του, δηλαδή ἀφήγησιν χρονολογικὴν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Αὕτη ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ (284 μ.Χ.) καὶ φθάνει μέχρι τοῦ αὐτοκρ. Μιχαὴλ Β' (813 μ.Χ.). Ὁ Θεοφάνης, ἐπικαλούμενος καὶ Ὁμολογητὴς, ἔλαβεν ἐχθρικὴν θέσιν εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν πρόγραμμα τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων, διὰ τοῦτο καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ Λέοντος Ε' (813-820), τέλος δ' ἐξωρίσθη εἰς Σαμοθράκην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 817 μ. Χ.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν, τὴν πεζογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν. Ἦτο μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ ἔργα του εἶναι λαογραφικὰ καὶ κυρίως λογοτεχνικά. Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι : «Ἡ ἱστορία τῶν Ἀθηναίων», εἰς τρεῖς τόμους, «Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες», «Ἀναδομοῖστος», «Θούραλα» κ. ἄ.

ΚΑΝΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Βυζαντινὸς χρονογράφος, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐσώθη ἔκθεσίς του περιγράφουσα τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἔτος 1422 μ. Χ. Δὲν ἦτο ἐξ ἐπαγγέλματος ἱστορικός ὁ Κανάνος. Περιγράφει μὲ ἀφέλειαν καὶ ζωηρότητα.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς Ἡλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἐσπούδασε τὴν Ἱατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἱατρός. Γνωστὸς ὁμως ἐγένετο ὡς λογοτέχνης καὶ κυρίως ὡς διηγηματογράφος. Ἔργα του εἰς χωριστοὺς τόμους εἶναι: «*Λόγια τῆς πλώρης*», «*Παλιὰ ἀγάπες*», «*Ὁ ζητιάνος*», «*Ἡ λυγροῖ*», «*Λιγνύματα*», «*Ὁ ἀρχαιολόγος*».

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ ἔτος 1748 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1833. Τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Τὸ ἔτος 1782 ἦλθεν εἰς Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας ὅπου ἐσπούδασεν ἱατρικὴν. Τὸ ἔτος 1788 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας, ἐκδίδων ἰδίως τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας συγγραφεῖς, διὰ τὴν συντελέσει εἰς τὸν διαφωτισμὸν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὁμοεθνῶν Ἑλλήνων. Ἦτο πολυμαθέστατος καὶ εἶχεν βαθεῖαν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα. Ἀπὸ τὰ ἔργα του κυριώτερα εἶναι «*Ἀδελφικὴ διδασκαλία πρὸς τοὺς Γραικοὺς*», «*Πολεμιστήριοι ἀλλοιῶματα*», ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων μὲ προλεγόμενα καὶ σημειώσεις, ἐπιστολαὶ κ. ἄ.

ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1872 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1945. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ εἰδικῶς ἀρχαιολογίαν εἰς Γερμανίαν. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διευθυντὴς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους καὶ τὸ 1929 ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας

Ἀθηνῶν. Ἐξετέλεσεν ἀνασκαφάς εἰς διαφόρους ἀρχαιολογικοὺς τόπους καὶ ἐδημοσίευσεν πολλὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1868. Ἀπὸ πολλῶ νεαρᾶς ἡλικίας ἔδειξε τὸ ποιητικόν του τάλαντον. Τὸ πρῶτον ποίημά του ἐδημοσίευσεν, ἐνῶ ἦτο ἀκόμη μαθητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σχιαὶ τοῦ Ἀδου», εἰς τὸ ὅποιον ἐξύμνει τοὺς ἀγῶνας τῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἔνεκα τούτου κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἔζησε βίον πλήρη στερήσεων. Παρ' ὅλην ὁμως τὴν βιοπάλην ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν τὰ ἐξῆς ἔργα : « Ὁ Καλόγηρος τῆς Κλεισοῦρας τοῦ Μεσολογγίου », « Τὰ ἀγροτικά », « Ὁ Τραγονδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς σιάνης », ποιήματα, καὶ μίαν συλλογὴν διηγημάτων μετὰ τὸν τίτλον « Πέζογραφήματα ». Ἀπέθανε νεώτατος τὸ 1894.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ γονέων Ροδίων τὴν καταγωγὴν. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἑλβετικὴν Σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Μετ' ἄλλων νέων ἱδρύσεν τὸν λογοτεχνικὸν σύλλογον « Νέα Ζωή », ὁ ὁποῖος μέχρι τοῦ 1927 ἐξέδιδε τὸ ὁμώνυμον περιοδικόν. Διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς του δράσεως συνετέλεσεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν Ἑλληνικῆς πνευματικῆς κινήσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐδημοσίευσεν ποιήματα : « Τὸ τραγούδι τῆς Ἡλιόχαλς », « Βάλαμα », « Δράματα », « Φωτεινοῦλα », « Ματωμένο γέλιο », τὴν κριτικὴν μελέτην « Κωστῆς Παλαμῆς », « Ἡ Ρόδος ἔνα τραγούδι » κ.ἄ.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας τὸ 1811 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀργοστόλιον τὸ 1881. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν τὰ νομικὰ καὶ ἐξήσκησεν ἐπ' ὀλίγον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Διεκρίθη ὡς σατυρικός ποιητής. Μετὰ τὴν σάτυράν του ἤθελε νὰ καυτηριάσῃ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς προλήψεις τῶν συγχρόνων του. Ἔργα του : « Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονίας », « Ἰδοὺ ὁ Ἀνθρωπος », « Συχογορήματα », κ. ἄ.

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ ἔτος 1849 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1924. Ἦτο δικαστὴς καὶ νομικὸς σύμβουλος τοῦ Κράτους. Ἔχει γράψει λογοτεχνικὰ ἔργα μὲ ἀπλότητα καὶ φυσικότητα. Κυριώτερα ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ του ἔργα εἶναι: «*Κίμων Ἀνδρεάδης*», «*Τὸ σπιτάκι τοῦ γιαιοῦ*», «*Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις*», «*Ψαράδικες Ἱστορίαι*», «*Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον τῆς ζωῆς μου*», κ. ἄ.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἐφονεύθη τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἠπείρου πολεμῶν ὑπὲρ πατρίδος. Ἔσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἦτο ποιητής. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ποιήματά του ἐξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἔργα*».

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἔσπούδασε νομικὰ καὶ ἡσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσεν πλεῖστα ποιήματα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε δὲ διαφόρους συλλογὰς ποιημάτων ὑπὸ τοὺς τίτλους: «*Συντοίμματα*», «*Ῥοεὶς*», «*Ἀσφόδελοι*», «*Πεπρωμένα*», «*Ὁ Μπαταριάς*», «*Ὁ Πλούμας*», «*Μάγνηρον*»· ἐπίσης τὸ δραματικὸν ποίημα: «*Ἡ Κυρὰ τοῦ Πέδρον*».

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1826 εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Ἔσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν νομικὰ καὶ εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας. Ἐδημοσίευσεν τὰς ποιητικὰς του συλλογὰς, «*Ὅρκος*», «*Μικρὰ ταξίδια*», «*Ποιητικὰ ἔργα*», κ. ἄ. Εἰς τὴν ποιητικὴν του τέχνην ἠκολούθησε τὴν σχολὴν τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1883 εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Ἐγραψε

πλεῖστα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ « *Γένος τοῦ Μωριᾶ* » ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΣΙΜΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κύπρον τὸ ἔτος 1872 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1933. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Ὁξφόρδην τῆς Ἀγγλίας. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς κλασικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1926 ἔγινε Ἀκαδημαϊκός. Ἐδημοσίευσε ποιητικὴν συλλογὴν μὲ τὸν τίτλον « *Ἐπιγράμματα* », μετὰφρασιν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν λυρικῶν ποιημάτων μὲ τὸν τίτλον « *Στέφανος* », μετὰφρασιν τῆς « Ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας » τοῦ Ἀγγλοῦ συγγραφέως Μώρρυ, κ.ἄ.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1916. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἄρθρα, χρονογραφήματα, ἐντυπώσεις, διηγήματα κ. ἄ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν μερικὰ τῶν ἔργων του ὑπὸ τὸν τίτλον « *Φιλολογικά Ἔργα* ».

ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΦΑΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1896. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Εἰργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ὡς συντάκτης καὶ ἐδημοσίευσεν ἄρθρα, ἱστορικὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, διηγήματα.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Μυτιλήνην τὸ 1892. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ὅπου ἐδημοσίευσε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ διαφόρους μελέτας. Εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς : « *Τὸ πρῶσινο βιβλίον* », « *Τὸ τραγούδι τῆς γῆς* », « *Ἡ δασυάλα μὲ τὰ χοντὰ μάτια* », « *Τὸ γαλάζιον βιβλίον* », « *Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης* », κ. ἄ.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς Ῥωσίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ἦτο ἀρχίατρος τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, δημοσιογράφος καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε διηγήματα, δράματα, κριτικὰς μελέτας, χρονογραφήματα καὶ τὴν «Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία».

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1883. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἀρχαιολογίαν ἐν Γερμανίᾳ. Διετέλεσεν ἔφορος ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1928 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1934 Γενικὸς Γραμματεὺς αὐτῆς. Ἐξετέλεσε ἀνασκαφὰς εἰς διαφόρους ἀρχαιολογικοὺς χώρους καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰς ἐπιστημονικὰς πραγματείας εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα», τὸ «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον» καὶ εἰς τὰ «Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» κ. ἄ. Διετέλεσε ἐπανειλημμένως καὶ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, καταγόμενος ἐκ Μεσολογίου, καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐπὶ ἔτη ὑπηρετήσεν ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξελέγη δὲ καὶ Ἀκαδημαϊκός. Θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς νέας Ἑλλάδος μετὰ τὸν Σολωμόν. Ἐκτὸς τῶν ποιημάτων τοῦ ἔχει γράψει καὶ πεζὰ. Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀποτελοῦν 35 περιόπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι : «Ὁ Τάφος», «Ὁ Λοιδεκάλογος τοῦ Γέφυτον», «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλεῦς», «Ἡ ἀσάλευτη ζωή», «Ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά» κ. ἄ.

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπέθανε τὸ 1935 εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Μετέφρασε τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἔγραψε πολλὰ πρωτότυπα ποιήματα. Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ εἶναι :

«Τραγούδια διὰ τὰ παιδιὰ», «Ταμπούρας καὶ ζόπανος», «Κούφια τραγούδια» καὶ αἱ ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις «Μητροπόλις».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Μ. ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν τὸ 1901. Φιλόλογος καὶ συγγραφεὺς, συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. Τὰ ἔργα του εἶναι ποικίλου περιεχομένου καὶ πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐκ τούτων οἱ «Ἑλληνικοὶ ὁρίζοντες» ἀναδημοσίευσιν ἐκ τῆς ἐφημερίδος *Πρωΐα*, περιλαμβάνουν ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, διακρινόμενας διὰ τὸ ὕφος, τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, τὴν ζωγραφίαν τῆς φύσεως, τὰς λεπτὰς ψυχολογικὰς παρατηρήσεις κλπ. καὶ ἀποτελοῦν σταθμὸν εἰς τὸ εἶδος τῶν.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκιάθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους Ἑλλήνας διηγηματογράφους. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς πατρίδος του, τὴν ζωὴν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν παράδοσιν. Τὰ γνωστότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ «Χριστογεννητάριζα», «Πρωτοχρονιάριζα», καὶ «Πασχαλινὰ» διηγήματα, ἢ «Γεφυτοπούλα», ἢ «Φότισσα», οἱ «Ἑμποροὶ τῶν ἐθνῶν».

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

Ἐγεννήθη εἰς Χάσκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπέθανε τὸ 1906. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διδασκάλισσα. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ πολλὰ διηγήματα, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα. Ἔργα τῆς ἐκδοθέντα εἶναι: «Δεσμὶς διηγημάτων» καὶ «Προτίεταί μιν διδασκαλίσης».

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸ Καρπενήσιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1940 εἰς Ἀθήνας. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα, λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ κριτικὰς. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: τὰ «Διηγήματα», οἱ «Πεζοὶ Ρυθμοί», τὰ «Θεῖα δῶρα», ὁ «Ὁθων», τὸ «Ἄγιον Ὅρος», ἢ «Θυσία», καὶ τὰ «Χελιδόνια», ποιήματα διὰ παιδιὰ.

ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀνδρούτσαν τῆς Μεσσηνίας τὸ 1872, κατὰ γόμενος ἐκ Μάνης. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ὑπηρέτησεν ὡς δικαστῆς καὶ ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος. Ἦσυχολήθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψεν ἔμμετρα καὶ πεζά. Ἔργα του : « Τὰ πρῶτα παραμύθια », « Μοσχιές », διηγήματα, « Σπάστη—Μυστοίς », « Μανιάτικα μοιρολόγια », « Ταξίδια » κ. ἄ.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ—ΛΑΥΡΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1873. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε παρητήθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ. Διετέλεσε καὶ νομάρχης. Δημοσιεύει χρονογραφήματα εἰς ἐφημερίδας καὶ ἔχει γράψει ἀρκετὰ ποιήματα. Ἡ γνωστοτέρα συλλογὴ του ἔχει τὸν τίτλον « Ἀλλὰ λόγια ».

ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

Ἐγεννήθη εἰς Καστελλόριζον τῆς Δωδεκανήσου τὸ 1886. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν Σμύρνης, ἔπειτα δ' ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἐπὶ ἔτη εἰργάσθη ὡς καθηγητῆς τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ γυμνασιάρχης.

Ἔγραψε κριτικὰς μελέτας, ποιήματα καὶ διηγήματα μὲ ἀξίαν λόγου λογοτεχνικὴν δύναμιν. Αὐτοτελῶς ἐξεδόθησαν αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ καὶ ἄλλα : « Λογάκια », « Ἐξάστιχα », « Σπονδῇ σὺν λυτρωμένα Δωδεκάνησα », « Σύντομοι χαρακτηρισμοὶ τῶν τωρινῶν μας λογοτεχνῶν » κ. ἄ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

Διάσημος ἀρχαῖος Ἕλλην συγγραφεύς. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας τὸ 46 π. Χ. καὶ ἀπέθανε τὸ 127 μ. Χ. Ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα συγγράμματά του εἶναι οἱ « Παράλληλοι Βίοι » καὶ τὰ « Ἡθικά ».

ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ ΘΕΜΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1888, τέως ἀξιωματικὸς τοῦ οἰκονομικοῦ τοῦ Β. Ναυτικοῦ. Ἔγραψε μὲ πολλὴν χάριν διὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ζωὴν καὶ ἐξέδωκεν εἰς τόμους τὰ ἑξῆς : « Θαλασσινὲς σελίδες », « Σιλουέτες τῶν βυθῶν » κ. ἄ.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1809 καὶ ἀπέθανε τὸ 1892. Διέπρεπεν ὡς πολιτικός, διπλωμάτης καὶ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. Ἐγράψε πολλὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα καὶ μεταφράσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ ξένης φιλολογίας.

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλολογίαν ἐπιδοθεὶς κυρίως εἰς ἱστορικὰς μελέτας. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας. Ἐγράψε πολλὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα ἱστορικοῦ καὶ ναυτικοῦ περιεχομένου καὶ τρεῖς τόμους διηγημάτων.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1919. Δημοσιογράφος, δραματικός συγγραφεύς, ἀλλὰ κυρίως ἱστορικός ἀσχοληθεὶς μὲ βυζαντινὰς ἰδίαις μελέτας. Ἔργα τοῦ ἱστορικά : « *Βυζαντινὰ πολέμια* », « *Ἡ Βασίλισσα καὶ αἱ βυζαντινὰ ἀρχόνισσαι* », « *Βυσινὴ τριαντάφυλλο* » κ. ἄ.

ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ

Διάσημος ἀρχαῖος Ἕλλην λυρικός ποιητής. Ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Κέω τὸ ἔτος 556 π.Χ. καὶ ἀπέθανεν εἰς Συρακούσας τὸ 468 π. Χ. Σῶζονται ἐπιγράμματά του, τὰ ὅποια διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην τῶν ἐκφραστικότητά.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1881, καταγόμενος ἀπὸ Σουλωτικὴν οἰκογένειαν. Ἀκαδημαϊκός. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσεν πλεῖστα ποιήματα καὶ πεζά, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι : Ποιητικαὶ συλλογαί : « *Μεγάλῃ αὔρῃ* », « *Ἀγία Βαυβάρῃ* », « *Ἀπέθαντος* » κ. ἄ. Μεταφράσεις τοῦ Ἡσιόδου, ὡς καὶ ξένων ποιητῶν. Δράμα ὑπὸ τὸν τίτλον « *Χριστὸς Ἀρέστη* » κ. ἄ.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἔσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του ποιητικά: «*Ἔαο*», «*Ἀκτῖνες καὶ μύρα*», «*Σατυρικά ἐπιγράμματα*». Πεζά: «*Τὰ παράξενα τῆς ζωῆς*» κ.ἄ. Διηύθυνεν ἐπὶ 30τίαν τὸ «*Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον*».

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπέθανεν τὸ 1857 εἰς Κέρκυραν. Ἔσπούδασε νομικά εἰς τὴν Ἱταλίαν, εἶχεν ὅμως μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν. Εἶναι ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς καὶ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος ὁ φίλος του ποιητὴς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι: «*Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*» (ὁ Ἐθνικός μας Ὕμνος), ἢ «*Ῥῶδὴ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος*», οἱ «*Ἐλεῶντες πολιορκημένοι*», ὁ «*Κρητικός*», ὁ «*Λάμπρος*». Ἐγραψε καὶ ποιήματα εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σῦρον τὸ 1853. Χῆτος τὴν καταγωγὴν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. Ἐπεδόθη εἰς τὴν σατυρικὴν ποίησιν, τὴν ὁποίαν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐκαλλιέργησε. Ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐξέδιδε τὴν σατυρικὴν ἔμμετρον ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα ὁ «*Ρωμός*», ἢ ὁποία ἀφῆκεν ἐποχὴν. Τὰ ποιήματά του ἐξεδόθησαν εἰς ἑξ τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων δύο τόμοι φέρουν τὸν τίτλον «*Φασουλῆς Φιλόσοφος*». Ἐπίσης ἔγραψεν ἑμμέτρους κωμωδίας καὶ μετέφρασε τὰς «*Νεφέλας*» τοῦ Ἀριστοφάνους.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1871 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης, γράψας θεατρικὰ ἔργα, ἱστορικὰς μελέτας κ. ἄ. Εἰς τὰ γνωστότερα ἔργα του ἀνήκουν: «*Ἡ βασίλισσα τοῦ Σαββᾶ*», «*Εἰς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας*», δραματικά. «*Γυνᾶκες τοῦ Βυζαντίου*», «*Ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν*», ἱστορικὰ ἔργα, κ. ἄ.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Στενήμαχον τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας τὸ 1857 καὶ ἀπέ-
ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

θανεν εις Ἀθήνας τὸ 1934. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ἐπιγραφικῆς καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: « *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης* » καὶ « *Μυθῶναι καὶ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς* ».

ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἕλλην στρατιωτικὸς, πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1401 καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1466. Εὐνοούμενος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, ἔλαβε μέρος εἰς διπλωματικὰς ἀποστολάς καὶ κατέλαβεν ἀλληλοδιαδόχως ἀνώτερα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Κερκύρᾳ. Ἐγράψε τὸ « *Χρονικόν* », ἥτοι τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὸ ἔργον του τοῦτο ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τὸ 1604 καὶ κατόπιν εἰς τὰς σειρὰς ἐκδόσεων τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων.

ΦΩΣΤΙΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1888 εἰς τὸ Κρανίδιον τῆς Ἑρμιονίδος. Ἐσπούδασε θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὑπῆρξε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἱεροκῆρυξ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀττικῆς, διακρινόμενος διὰ τὸ ὑποδειγματικὸν του κήρυγμα καὶ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ δρᾶσίν του εἰς φιλανθρωπικὰ ἔργα. Τὸ 1922 ἔγινε Μητροπολίτης Καρυστίας, εἴτα τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καὶ νῦν εἶναι Μητροπολίτης Χίου.

ΦΩΤΙΑΔΗΣ ΑΛΕΚΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1870 εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἡσχολήθη μετὰ τὴν ποίησιν. Ἀπέθανε τὸ 1943. Ποιητικὰ ἔργα του: « *Ἀνοιχτά μυστικά* », « *Μῦθοι* ». Ἐχει μεταφράσει καὶ τὴν « *Ἰφιγένειαν ἐν Αἰδίῳ* » τοῦ Εὐριπίδου.

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1863 εἰς τὸ Σούλι Χρηστοβασίλη τῆς Ἠπείρου. Κατήγετο ἀπὸ γονεῖς Σουλιώτας καὶ ἔζησεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ Ἰωάννινα, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Ὑπῆρξε κυρίως διηγηματογράφος, ἀλλὰ καὶ ποιητής, εἰς τὰ ἔργα του δὲ περιέγραψε τὴν ζωὴν τῆς ἐλληνικῆς ὑπαίθρου.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Λέσβον τὸ 1858 καὶ ἀπέθανε τὸ 1930 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν καὶ γλυπτικὴν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ Μόναχον. Διετέλεσεν ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὴν Ἀνωτάτην Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Ἀθηνῶν. Διεκρίθη ἰδίως ὡς ζωγράφος παιδιῶν. Τὰ ἔργα του κοσμοῦν διαφόρους πινακοθήκας τῆς Εὐρώπης. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι ἡ « *Παιδικὴ συναντία* », ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἐθνικὴν μας Πινακοθήκην, « *Τὰ πρῶτα βήματα* », « *Ὁ κακὸς ἔργονος* », « *Τὸ κλέψιμα τῆς ἐγγονῆς* », « *Ὁ παιδικὸς καιρὸς* » κ. ἄ.

Ἐπιμελήτης ἐκδόσεως καὶ υπεύθυνος ἐπὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν δοκιμίων
ὁ φιλόλογος Κ. Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΣ (πρῶξις Κ.Α.Γ.Σ.Ε. 69/1949).

Π ΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ Ν. Α. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Σελίδες

1. Ἡ Καμπάνα (ποίημα), Ἀλ. Φωτιάδου	11
2. Ἡ Μεγαλόχαρη (ποίημα), Γ. Ν. Ἀμποτ	12
3. Χριστὸς Ἀνέστη, Π. Νιοβάνα	26
4. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	28
5. Τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ἐλευσίνος, Χρ. Τσοῦντα	39
6. Δεξιλέως (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	45
7. Ὕμνος τῶν προγόνων (ποίημα), Γ. Δροσίνη	49
8. Ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος, Γ. Τσοκοπούλου	53
9. Ἀφανεῖς Βυζαντινοὶ ἥρωες, Κ. Ράδου	56
10. Ὁ Νέος Ἄρης (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	62
11. Γυν. Βυζαντινὸς κόσμος, Πλ. Ροδοκανάκη	65
12. Ὁ Φλαντανελάς, Ἀλεξ. Παπαδοπούλου	73
13. Ἡ μεγάλη κληρονομία, Ν. Α. Κοντοπούλου	76
14. Ὁ ἐκδικητής, Ἀνδρ. Καραβίτσα	82
15. Ὁ Σουλιάτης, Γιάν. Βλαχογιάννη	95
16. Ἡ προσευχὴ τοῦ Διάκου (ποίημα), Ἀρ. Βαλαωρίτη	106
17. Ἡ ἐλευθερία στὸ Μεσολόγγι (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	109
18. Ὁ πιλότος τοῦ Δάρ Μπογάζ, Κ. Ράδου	111
19. Παῦλος Μελάς (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	123
20. Ἀετοὶ στίς φωλιές τους, Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα	135
21. Πίνδος, Χρ. Ζυλοκώστα	143
22. Στὸν Ἑλλ. Στρατὸ (ποίημα), Σωτ. Σκίπη	149
23. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	157
24. Τὰ πρῶτα βήματα, Ν. Α. Κοντοπούλου	155
25. Ἀληθινὸς ἄνδρας, Σ. Μυριβήλη	171
25. Τζιτζικας καὶ γρόλος, Ἀνδρ. Λασκαράτου	178
27. Ἀναποφάσιτος, Κ. Σκόκου	179
23. Ἐπιστολὴ Μητσάκη	180
29. Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν, Δ. Βικέλα	184
30. Παράξενα (ποίημα), Γ. Σουρῆ	191
31. Ἀνοιξη (ποίημα), Μ. Μαλακάση	195
32. Στὸ βουνό — Στὴ θάλασσα, Π. Νιοβάνα	197
33. Γαλλίη (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	200
34. Ἡ γαρίδα, Θ. Ποταμιάνου	201
35. Ὁ τρύγος (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	202
35. Εἰς τὴν πατρίδα (ποίημα), Λ. Μαβίλη	207
37. Μυστράς, Κ. Πισαγιάννη	211
33. Δωδεκάνησα, Ν. Α. Κοντοπούλου	213
39. Ὁ ξανθὸς κάμπος τῆς Θεσσαλίας, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	223
40. Θεσσαλονίκη (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	232

Σελίδες

41. Ὁ πελώριος σμάραγδος, Ζ. Παπαντωνίου	233
42. Σελήνη (ποίημα), Γ. Ἀθάνα	235
43. Ὁμιλία Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Γ. Φραντζή	242
44. Ἡ πέρδικα, Ἀγνώστου	250
45. Ἀπὸ τὸν «Βασίλειον» Διγενή Ἀκρίταν, Ἀγνώστου	255

Β'. ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

1. Ὁ ἄσωτος υἱός, † Χίου Παντελεήμονος	20
2. Ὁ Ἑσπερινός (ποίημα), Γ. Δροσίνη	25
3. Ἀληθινὴ εὐτυχία (ποίημα), Γ. Μαρκοῦ	31
4. Εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας, Σιμωνίδου	34
5. Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, Κ. Κουρουνιώτη	35
6. Αἱ Ἀθήναι ἐπὶ Περικλέους, Πλουτάρχου	43
7. Ὕμνος εἰς τὴν ἀρετὴν, Ἀριστοτέλους	48
8. Τὰ γράμματα εἰς τὸ Βυζάντιον, Κ. Ἀμάντου	70
9. Ρήγας Φεραίος, Χρ. Χρηστοβασίλη	89
10. Χρῆστος Μηλιόνης (ποίημα), Δημοτικὸν	94
11. Πρῶτοι ἀγῶνες τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', Σπ. Μελά	97
12. Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραΐ	103
13. Ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου Μελά	123
14. Στὴν Κοζάνη, Ι. Δραγοῦμη	125
15. Οἱ ἥρωες (ποίημα), Γ. Σουρῆ	134
16. Τὸ παιδί στὸ στρατὸ (ποίημα), Ἀλ. Πάλλη	138
17. Ἀληθινὸς προφήτης, Δ. Πετροπούλου	140
18. Παράδειγμα δι' ἐλευθέρους ἀνθρώπους	150
19. Βραβεῖον ἀρετῆς, Γ. Π. Οἰκονόμου	152
20. Τὸ σπῆτι πού γεννήθηκα (ποίημα), Κ. Παλαμά	164
21. Ὁ καλὸς σπορευὺς (ποίημα), Αἰμ. Δάφνη	175
22. Ὁ φιλόξενος, Ἄνδρ. Λασκαράτου	177
23. Βαρυχειμωνιά, Ἐμ. Λυκούδη	188
24. Πρωτομαγιά (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	196
25. Προσευχὴ (ποίημα), Γ. Ἀθάνα	210
26. Πάτμος (ποίημα), Μιχ. Πετρίδου	221
27. Θεῶν προσκύνημα (ποίημα), Κ. Ν. Κωνσταντινίδου	222
28. Ἐδεσσα ἡ θαυμαστή, Φ. Μιχαλοπούλου	227
29. Καταστροφὴ τῶν Ἀράβων, Θεοφάνους	239
30. Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως, Ι. Καναοῦ	240
31. Καταστροφαὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως, Δούκα	244
32. Ἀπὸ τὰ προδρομικὰ ποιήματα	245
33. Σπανέας, Ἀγνώστου	248
34. Ἀπὸ τὴν διήγησιν παιδιόφραστον τῶν τετραπόδων, Ἀγνώστου	251
35. Ὁ Θάνατος τοῦ Διγενῆ, Δημοτικὸν	260
35. Τοῦ Ἀρμούρη (ποίημα), Δημοτικὸν	262

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Σελίς

1. Ἡ Καμπάνα (<i>ποίημα</i>), Ἀλ. Φωτιάδου	11
2. Ἡ Μεγαλόχαρη (<i>Ὀπτασία</i>), Γ. Ν. Ἀμποῦ	12
3. Ὁ ἄσωτος υἱός, ὁ Χῖος Παντελεήμονος	20
4. Ἑσπερινός (<i>ποίημα</i>), Γ. Δροσίνη	25
5. Χριστὸς Ἀνέστη, Π. Νιζβάνα	26
6. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (<i>ποίημα</i>), Δ. Σολωμοῦ	28

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΝ

1. Ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία (<i>ποίημα</i>), Γ. Μαρκοῦ	31
2. Εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας, Σιμωνίδου (μετάφρ. Ἡλ. Βουτιερῖδη).	34
3. Τὰ ἐλευσίνια μυστήρια, Κ. Κουζουνιώτου	35
4. Τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ἐλευσίνος, Χρ. Τσουντα	39
5. Αἱ Ἀθηναὶ ἐπὶ Περικλέους, Πλουτάρχου (μετάφρ. Ἀλ. Ραγκαβῆ)	43
6. Δεξιλέως (<i>ποίημα</i>), Κ. Παλαμᾶ	45
7. Ὑμνος εἰς τὴν ἀρετὴν, Ἀριστοτέλους (μετάφρ. Σ. Μενάρδου)	48
8. Ὑμνος τῶν προγόνων (<i>ποίημα</i>), Γ. Δροσίνη	49

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ὁ Στρατηγὸς Βελισσάριος, Γ. Τσκοπούλου	53
2. Ἀφανεῖς Βυζαντινοὶ ἥρωες, Κ. Ράδου	56
3. Ὁ Νέος Ἄρης (<i>ποίημα</i>), Κ. Παλαμᾶ	62
4. Γυναικεῖος Βυζαντινὸς κόσμος, Πλ. Ροδοκανάκη	65
5. Τὰ Γράμματα εἰς τὸ Βυζάντιον, Κ. Ἀμάντου	70
6. Ὁ Φλαντανελάς, Ἀλ. Παπαδοπούλου	73
7. Ἡ μεγάλη κληρονομία, Ν. Α. Κοντοπούλου	76
8. Ὁ ἐκδικητής, Ἄνδρ. Καρκαβίτσα	83

Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ρήγας Φεραίος, Χρ. Χρηστοβασίλη	89
2. Χρήστος Μηλιόνης (<i>ποίημα</i>), Δημοτικόν	94
3. Ὁ Σουλιώτης, Γ. Βλαχογιάννη	95
4. Προῶτοι ἀγῶνες τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', Σ. Μελά	97
5. Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ	103
6. Ἡ προσευχὴ τοῦ Διάκου (<i>ποίημα</i>), Ἀρ. Βαλιωρίτου	106
7. Ἡ ἐλευθερία στὸ Μεσολόγγι (<i>ποίημα</i>), Δ. Σολωμοῦ	109
8. Ὁ πιλότος τοῦ Δάρ Μπογάζ, Κ. Ράδου	111

	Σελίς
9. Ἐπιστολὴ τοῦ Π. Μελά	123
10. Παῦλος Μελάς (ποίημα), Κ. Παλαμά	124
11. Στὴν Κοζάνη, Γ. Δραγούμη	125
12. Οἱ ἥρωες (ποίημα), Γ. Σουρῆ	134
13. Ἀετοὶ στὶς φωλιές τους, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα	135
14. Τὸ παιδί στὸ στρατό (ποίημα), Ἀλ. Πάλλη	138
15. Ἀληθινὸς προφήτης, Δ. Πετροπούλου	140
16. Πίνδος, Χρ. Ζαλοκώστα	143
17. Στὸν Ἑλληνικὸ Στρατό (ποίημα), Σωτ. Σκίπη	149
18. Παράδειγμα δι' ἐλευθέρους ἀνθρώπους	150
19. Βραβεῖον ἀρετῆς, Γ. Π. Οἰκονόμου	152

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	157
2. Τὸ σπίτι ποῦ γεννήθηκα (ποίημα), Κ. Παλαμά	164
3. Τὰ πρῶτα βήματα, Ν. Α. Κοντοπούλου	165

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ἀληθινὸς ἄνδρας, Σ. Μυριβίλη	171
2. Ὁ καλὸς σπορευδὺς (ποίημα), Αἰμ. Δάφνη	175
3. Ὁ φιλόξενος, Ἀνδρ. Λασκαράτου	177
4. Τζιτζικας καὶ γρύλος, Ἀνδρ. Λασκαράτου	178
5. Ἀναποφάσιτος, Κ. Σκόκου	179
6. Ἐπιστολὴ Μητσάκη	180
7. Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν, Δ. Βικέλα	184
8. Βαρυχειμωνιά, Ἐμμ. Λυκοῦδη	188
9. Παράξενα (ποίημα), Γ. Σουρῆ	191

Ζ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΑΥΤῇ ΖΩΗΝ

1. Ἀνοιξή (ποίημα), Μ. Μαλακᾶση	195
2. Ἡ πρωτομαγιά (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	195
3. Στὸ βουνό—στὴ θάλασσα, Π. Νιρβάνα	197
4. Γαλήνη (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	200
5. Ἡ γαρίδα, Θ. Ποταμίη	201
6. Ὁ τρύγος (ποίημα), Κ. Κρυσεύλλη	202

Η'. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

1. Εἰς τὴν πατρίδα (ποίημα), Δ. Μαβίλη	207
2. Ἡ Ἀττικὴ, Δημ. Γρ. Καμπούρογλου	209
3. Προσευχὴ (ποίημα), Γ. Ἀθίνα	210
4. Μυστράς, Κ. Πασχιάνη	211

	Σελίς
5. Δωδεκάνησα, Ν. Α. Κοντοπούλου	213
6. Πάτμος (ποίημα), Μιχ. Πετρίδου	221
7. Θεῶν προσκύνημα (ποίημα), Κ. Ν. Κωνσταντινίδου	222
8. Ὁ ξανθὸς κάμπος τῆς Θεσσαλίας, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	223
9. Ἔδεσσα ἢ θαυμαστή, Φ. Μιχαλοπούλου	227
10. Θεσσαλονίκη, Κ. Παλαμᾶ	232
11. Ὁ πελώριος σμάρραγδος, Ζαχ. Παπαντωνίου	233
12. Σελήνη (ποίημα), Γ. Ἀθάνᾳ	235

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ : ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Καταστροφή τῶν Ἀράβων, Θεοφάνους	239
2. Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως, Ι. Κανανοῦ	240
3. Ὁμιλία Κων. Παλαιολόγου, Γ. Φραντζῆ	242
4. Καταστροφαὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως, Δούκα	244
5. Ἀπὸ τὰ προδρομικὰ ποιήματα	245
6. Σπανέας, Ἀγνώστου	248
7. Ἡ πέρδικα, Ἀγνώστου	250
8. Ἀπὸ τὴν διήγησιν παιδιόφραστον τῶν τετραπόδων, Ἀγνώστου	251
9. Ἀπὸ τὸν « Βασίλειον » Διγενῆ Ἀκρίταν, Ἀγνώστου	255
10. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ (ποίημα), Δημοτικὸν	260
11. Τοῦ Ἀρμούρη (ποίημα), Δημοτικὸν	262
Λεξιλόγιον	265
Βιογραφίαι Συγγραφέων	279
Βιογραφίαι Καλλιτεχνῶν	293

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεως ἐκάστου ἀντιτύπου.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἑφ. Κυβ. 1946 Α 108).



ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1950 (VI) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 75.000

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΧΡ. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

